ΝΔ 12991
ΜΕ 12861

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

27 MAR. 2002

ΘΕΜΑ: ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ

ΠΟΓΚΟΣΟΒΑ ΓΙΟΥΛΙΑΝΑ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ (ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ)
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΙΑΓΚΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΧΑΛΚΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

ΑΘΗΝΑ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Εισαγωγή.....1 – 23

Κεφ. Ι. Το πρόβλημα του έθνους και των εθνικών σχέσεων: θεωρητική άποψη.....24 – 62

Κεφ. 2. Οι εθνικές μειονότητες στο σύστημα των εθνικών σχέσεων στην ΕΣΣΔ.....63 – 104

1. Τα προβλήματα και οι αρχές της εθνικής πολιτικής του κράτους σε σχέση με τις εθνικές μειονότητες.....63 – 89

2. Η θέση και ο ρόλος των εθνικών μειονοτήτων στην εθνική – κρατική οργάνωση.....90 – 104

Κεφ. 3. Οι εξορίες των λαών και εθνικών μειονοτήτων ο κατασταλτικός παράγωντας στην εθνική πολιτική του κράτους.....105 - 144

1. Η κοινωνική ουσία της εξορίας ως κατασταλτικού μέτρου στην κοινωνία.....105 – 124

2. Η ταξινόμηση των αιτίων της εξορίας των λαών.....125 –144

Κεφ. 4. Η εξορία των εθνικών μειονοτήτων το 1930 – 1950: οι Έλληνες «της Ρωσίας».....145 – 179

1. Η οργάνωση της διοίκησης και η κατάσταση των Ελλήνων της Ρωσίας πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση και μέχρι το 1920 – 1940.....145 – 161

2. Η καταγκαστική μετακίνηση των Ελλήνων.....162 - 179

Κεφ. 5. Η ελληνική εθνική μειονότητα στις δημοκρατίες της Μέσης Ασίας και του Καζαχστάν.....180 – 215

1. Η πορεία της προσαρμογής και συγχώνευσης με την οικονομία και τον πολιτισμό των δημοκρατιών.....180 –193

Η αποκατάσταση των Ελλήνων το 1950 – 1990: ιδιαιτερότητες και προοπτικές.....194 – 215

Επίλογος.....216 – 220

Παραρτήματα.....221 – 249

Σοβιετική και ρωσική αρτικολεξία.....250

Βιβλιογραφία και ντοκουμέντα.....251 - 271

Γενική περιγραφή του έργου

Η επικαιρότητα του θέματος της μελέτης

«Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα;» Από την άποψη της ανθρώπινης ηθικής η απάντηση σε αυτή την αιώνια ερώτηση θα έπρεπε να είναι αρνητική. Όμως, η ιστορία μαρτυρεί ότι οι πολιτικοί πάντα βρίσκουν για όλα κάποιες αρκετά νόμιμες δικαιολογίες, ακόμα και για πιο ανήθικα μέσα, αρκεί να πετύχουν το σκοπό τους. Αυτό θα μπορούσε να ήταν η θέληση του Θεού, το κρατικό όφελος ή οικοδόμηση της καινούριας κοινωνίας του φωτεινού μέλλοντος. Ούτε ο Β. Φ. Γκέγκελ δεν μπόρεσε να αποφύγει τον πειρασμό αυτό ψάχνοντας την εμφάνιση του ανώτατου νου στις τραγικές στροφές της ιστορίας. Ο φιλόσοφος με χαρά αποδέχεται τον Ναπολέοντα, βλέποντας σε αυτόν την ενσάρκωση του παγκοσμίου απόλυτου νου, παρ' όλο που ο Ναπολέοντας κατέκτησε την πατρίδα του και του αφαίρεσε τον τίτλο του καθηγητή, τον οποίο περίμενε πολύ καιρό, και την αναγνώριση της κοινωνίας. Όμως, τα εκατομμύρια απλών ανθρώπων, οι οποίοι βασανίζονται από την εξεζητημένη εφευρετικότητα και των πιο «έξυπνων» κυβερνητών, δεν επωφελούνται από τη λογική του «μεγάλου οφέλους», όταν αυτή τους φέρνει την πείνα, καταστροφές και απλά τον θάνατο.

Είναι ευρέως γνωστό ότι στον 20ο αιώνα το ρόλο της έκφρασης των συμφερόντων όλων των στρωμάτων του πληθυσμού στην καπιταλιστική κοινωνία εκτελεί η αστική τάξη. Καθώς στη Ρωσία μετά από την Οκτωβριανή επανάσταση του 1917 ως μοναδικός εκφραστής των αναγκών όλων των λαών εμφανίζεται το κόμμα των μπολσεβίκων, οι οποίοι

διευθύνουν τις πορείες της κοινωνικής εξέλιξης στο κράτος, συμπεριλαμβανομένου και τις εθνικές σχέσεις, πάνω από εφτά δεκαετίες.

Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ήδη πριν από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ σαφώς ξεχωρίζεται μια μεγάλη αστάθεια στον εύθραυστο τομέα των κοινωνικών σχέσεων, εθνικών, βάση της οποίας πάντα αποτελούσαν οι εθνικές αντιθέσεις. Υπάρχει μια εντύπωση ότι η κατάρρευση της ΕΣΣΔ έφερε στα έθνη, τα οποία πριν αποτελούσαν τη Σοβιετική Ένωση, τη δήθεν πολιτική ανεξαρτησία στη βάση της γνωστής αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών. Πως εξαλείφθηκε από μόνη της μια ενιαία σκέψη η οποία επικρατούσε – ποιοτικά καινούρια σοσιαλιστική κοινότητα των ανθρώπων (1), - η οποία βασιζόταν στις έννοιες όπως «το σοσιαλιστικό έθνος» η «ο σοβιετικός λαός»; Αν και ακριβώς η έννοια αυτή βοηθούσε στην τακτοποίηση των διάφορων συγκρούσεων οι οποίες εμφανίζονταν κυρίως στη βάση των εδαφικών απαιτήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι τη σημαντική επιρροή έχει και το διαδομένο σύνθημα για την εθνική ισοτιμία, το πραγματικό δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση, την κυριαρχία.

Δεν μπορούμε να μη συμφωνήσουμε με την υπάρχουσα άποψη ότι το

---

1) Η αντίληψη του σοβιετικού λαού ως καινούριας κοινότητας των ανθρώπων για πρώτη φορά παρουσιάζεται στην έκθεση του Ι. Σ. Χρουτσιόβ στο 20ο συνέδριο του ΚΚΣΕ το 1956. Ο Λ. Ι. Μπρέσνεφ υποστήριζε ότι η ιδέα αυτή εμφανίστηκε στα χρόνια του 1930. (Материалы XIY съезда КПСС. – М., 1971. – С. 76.) Μετά η ιδέα αυτή εμφανίζεται στο Σύνταγμα της ΕΣΣΔ του 1977, το οποίο ανακοινώνει ότι στην κοινωνία «βάσει της προσέγγισης όλων των τάξεων και κοινωνικών στρωμάτων, της νομικής και πρακτικής ισοτιμίας όλων των εθνών και εθνοτήτων, της αδελφικής τους συνεργασίας διαμορφώθηκε μια καινούρια ενότητα των ανθρώπων – ο σοβιετικός λαός». Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик.

εθνικό ζήτημα στην οικοδομημένη σοβιετική κοινωνία κυρίως λύθηκε με τον τρόπο της ενσάρκωσης των βασικών αρχών όπως η αλληλεγγύη, ενότητα, προσέγγιση όλων των λαών στη διάρκεια της πραγματοποίησης των σκοπών της σοσιαλιστικής οικοδόμησης. Όμως, βαθμηδόν διαμορφώνεται και μια συγκεκριμένη αντίληψη: αν οικοδομηθεί μια πραγματικά σοσιαλιστική κοινωνία, τότε θα υπάρξει ένας πιο εύκολος τρόπος για να ξεπεραστούν οι διαφορές και να αποκτηθεί μια ενιαία μέθοδος της αντιμετώπισης της υπάρχουσας ποικιλίας των παραδοσιακών εθίμων, γλωσσών και πολιτισμών διαφορετικών εθνών.

Στη συνέχεια έπρεπε να λυθούν προβλήματα τα οποία εμφανίζονται στη διάρκεια της ανάπτυξης της αρμονίας μεταξύ των λαών στον τομέα των πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων. Όμως, η πράξη της οικοδόμησης της σοσιαλιστικής κοινωνίας δείχνει ότι οι εθνικές σχέσεις, ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας του 20 και μετά, δεν μελετώνται σοβαρά από την πλευρά της διοίκησης της χώρας. Επιπλέον, διαστρεβλώνεται η ίδια η ουσία της πραγματικής εθνικής πολιτικής του κράτους. Οι παραβάσεις των διακηρυγμένων κανόνων φέρνουν στους λαούς πολλά βάσανα και απώλειες.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το σύστημα της κρατικής διοίκησης το οποίο διαμορφώνεται, πολλές φορές παραμελεί τις ιδιαιτερότητες των εθνικών σχέσεων, αποκλείοντας την ίδια τη δυνατότητα της εμφάνισης σε αυτόν τον κοινωνικό τομέα των οξέων αντιθέσεων. Και έτσι συνεχίζεται

– М., 1977. - С. 4. Βλ. για αυτό: Егизарян А. М. Об основных тенденциях развития социалистических наций СССР. – Ереван, 1965; Национальные отношения в СССР на современном этапе. – М., 1979; Советский народ – новая интернациональная общность людей. – М., 1987.

πολλά χρόνια, αν και εμφανίζονται ταυτόχρονα όχι μόνο κρυφές, αλλά και απροκάλυπτες συγκρούσεις. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ ακόμα μια φορά επιβεβαιώνει το συμπέρασμα για την υπάρχουσα στην ΕΣΣΔ περιφρονητική αντίληψη του ζητήματος του αρμονικού συνδυασμού των συμφερόντων των λαών.

Τις προϋποθέσεις για την οικοδόμηση του πολυεθνικού κράτους δεν μπορούν να αποτελούν μόνο ο προσανατολισμός και η διακήρυξη των εγγυήσεων εναντίον της εθνικής διαφοροποίησης. Είναι απαραίτητη η αυστηρή ακολούθηση αυτών μέχρι να επιτευχθεί ο βασικός σκοπός. Είναι φανερό ότι το εθνικό ζήτημα στην κοινωνία με οποιοδήποτε κρατικό σύστημα, αν και αυτό θεωρείται λυμένο, δημιουργεί καινούρια προβλήματα. Όμως, αυτά εμφανίζονται στις συνθήκες όταν τα όργανα της κρατικής εξουσίας αρχίζουν προφανώς να παραμελούν την αναγκαιότητα της στερέωσης των εθνικών σχέσεων.

Ακριβώς σε αυτά τα συμφραζόμενα και θα θέλαμε να μελετήσουμε τις αρχικές προϋποθέσεις για την εμφάνιση μιας τέτοιας κατάστασης. Όμως, πρώτα χρειάζεται κάποια γνώση σε ό, τι αφορά τις έννοιες «έθνος», «εθνικές σχέσεις στην ΕΣΣΔ», «πραγματοποίηση της αυτοδιάθεσης των εθνών στη διάρκεια δημιουργίας της ΕΣΣΔ και της οικοδόμησης του σοσιαλισμού». Η αντιμετώπιση του εθνικού ζητήματος και η επιλογή της εκδοχής της δημιουργίας της εθνικής κρατικής οργάνωσης όχι μόνο του έθνους «με τίτλο» προϋποθέτει την εκπόνηση της εθνικής πολιτικής του κράτους και την πραγματοποίησή της. Αυτό έχει και τη μεγάλη ιστορική σημασία. Βεβαίως, οι πραγματικές σχέσεις μεταξύ των λαών και εθνικών μειονοτήτων πρέπει να εξετάζονται όχι μόνο στο ιστορικό αλλά και στο πρακτικό επίπεδο.

Αναμφίβολα, η θετική εμπειρία αποκτιέται με τον ακριβή υπολογισμό όλων των αρνητικών γεγονότων στα πλαίσια της εξέλιξης των αντιφατικών στοιχείων. Στις συνθήκες αντιμετώπισης του προβλήματος των εθνικών σχέσεων της σύγχρονης Ρωσίας είναι φανερός ο υπολογισμός των αρνητικών συνεπειών της παραγνώρισης των ειδικών συμφερόντων των εθνών.

Παρατηρείται ότι η φανέρωση των οξείων αντιθέσεων στις εθνικές σχέσεις εμφανίζεται λόγω του απότομου ανασχηματισμού της σοβιετικής κοινωνίας. Η πορεία αυτή, και αυτό είναι φανερό, είχε ως σκοπό την αναμόρφωση του παραμορφωμένου σοσιαλισμού στις συνθήκες λειτουργίας του διοικητικού συστήματος διοίκησης της κοινωνίας. Ταυτόχρονα εμφανίζονται και οι αποκαλύψεις οι οποίες πραγματοποιούνται χάρη στη δυνατότητα μελέτης των υλικών τα οποία πριν ήταν κλειστά για τους ερευνητές. Μεταξύ αυτών υπάρχουν και πολλά προβλήματα στον τομέα των εθνικών σχέσεων: συγκρούσεις μεταξύ των λαών και εθνικών μειονοτήτων, μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας, η θέση και ο ρόλος του κρατικού μηχανισμού στη διατήρηση του συστήματος διοίκησης της κοινωνίας, οι εξορίες και η αποκατάσταση των κατασταλμένων πριν λαών και προσώπων διαφόρων εθνικοτήτων.

Σε ό, τι αφορά τους εκτοπισμούς, πρέπει να σημειωθεί ότι η εξορία αποτελεί ένα από τα εργαλεία της πολιτικής του κράτους, τα οποία χρησιμοποιούνται ενάντιον των λαών και των ξεχωριστών ομάδων πολιτών. Και με αυτή την έννοια οι εξορίες πραγματοποιούνται σε πολλά κράτη, ο μηχανισμός διοίκησης των οποίων δεν περιορίζεται με τα πλαίσια των δημοκρατικών νόμων. Η ΕΣΣΔ δεν αποτελεί την εξαίρεση. Για αυτό το λόγο θα ήταν λάθος να παρουσιάσουμε την εξορία ως ένα προνόμιο της

κρατικής εθνικής πολιτικής της ΕΣΣΔ. Να σημειωθεί ότι οι εξορίες στην ΕΣΣΔ πραγματοποιούνται όχι στη διάρκεια του πολέμου, αλλά και πολύ πριν, και επίσης στη δεκαετία των 50. Η σκληρότατη πολιτική των καταστολών, συμπεριλαμβανομένων και των εξοριών, χρησιμοποιείται από την αρχή του σχηματισμού του Σοβιετικού Κράτους.

Είναι αναμφίβολα ότι μια από τις κυριότερες συνθήκες ύπαρξης του κράτους είναι η υποστήριξη και στερέωση του δικού του μηχανισμού διοίκησης. Σε αυτή τη νομοτέλεια έδιναν μεγάλη προσοχή και στην ΕΣΣΔ. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ακριβώς για αυτό το σκοπό το κράτος χρησιμοποιεί όλα τα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των κατασταλτικών.

Βαθμός της εξερεύνησης του προβλήματος

Η παρουσίαση της εθνικής πολιτικής των μπολσεβίκων στο επιστημονικό επίπεδο στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία είναι αρκετά ογκώδης. Όμως, στα έργα των ιστορικών σοβιετολόγων η μεγαλύτερη προσοχή δίνεται στο ρόλο των μπολσεβίκων στη δημιουργία και οικοδόμηση του σοσιαλιστικού κράτους. Συχνά οι ερευνητές παρουσιάζουν τους μπολσεβίκους ως στρατηγούς οι οποίοι χρησιμοποιούσαν το εθνικό απελευθερωτικό κίνημα και ξεχνούσαν για τις τύχες των ανθρώπων, οι οποίοι το εκπροσωπούσαν, μόλις εξαφανιζόταν η ανάγκη στη βοήθειά τους (2).

---

2) Carr E. H. The Bolshevik Revolution, 1917 – 1923. Vol. 1. – L., 1950; Pipes R. The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism 1917 – 1923. – NY., 1954;

Στη ρωσική ιστοριογραφία πολλοί ιστορικοί ασχολήθηκαν με τη μελέτη των επιστημονικών ζητημάτων στον τομέα των εθνικών σχέσεων. Όπως είναι γνωστό, στα μέσα της δεκαετίας του 60 πραγματοποιήθηκε μια συζήτηση στο ρωσικό περιοδικό «Ζητήματα της Ιστορίας» (3). Οι επιστήμονες προσπαθούσαν να διατυπώσουν την έννοια «έθνος». Οι εθνογράφοι την ίδια εποχή έκαναν συζήτηση για τη θεωρία του έθνους στο περιοδικό «Σοβιετική Εθνογραφία» (4). Οι συζητήσεις αυτές δεν είχαν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, όμως είχαν μεγάλη σημασία για την επιστημονική έρευνα των προβλημάτων των εθνικών σχέσεων γενικά.

Σε ό, τι αφορά το ζήτημα της εμφάνισης και ανάπτυξης των εθνών και λαών, είναι απαραίτητη η μελέτη του υλικού της συζήτησης της ίδιας της σημασίας της θεωρίας του έθνους. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ιστορικοί – μαρξιστές παρέμεναν σταθεροί στη συζήτηση της αρχής των συστημάτων, σύμφωνα με την οποία ως βασική παραμένει η παλιά επίσημη ερμηνεία της έννοιας «έθνος».

Αναμφίβολα, οι συζητήσεις αυτές είχαν μεγάλη σημασία για την εξέλιξη της θεωρίας εκείνη την εποχή. Όμως, πρέπει να σημειωθεί ότι οι μελέτες

Davis H. B. Nationalism and Socialism – Marxist and Labor Theories of Nationalism to 1917. – NY., 1967; Lewin M. Lenin's Last Struggle. – L., 1969; Allworth E. (ed.). Soviet Nationality Problems. – NY., 1971; D'Encausse H. C. Decline of an Empire: the Soviet Socialist Republics in Revolt. – NY., 1979; Hosking G. A History of the Soviet Union. – L., 1985; Simon G. Nationalism and Policy toward the Nationalities in the Soviet Union. From Totalitarian Dictatorship to Post-Stalinist Society. – S. Francisko, 1991; κλπ.

3) Βλ. : Вопросы истории. - № 4, 12. – М.,
1966; №7, 12. – М., 1967.

4) Советская этнография. - №4. – 1967.
Βλ. : Бабиков В. Г. Кризисные этносы. – М., 1993.

γενικά ήταν πολύ ιδεολογικές και πολιτικοποιημένες. Σε ό, τι αφορά τη δυτική ιστοριογραφία αυτής της περιόδου, αυτή αργότερα εισήγαγε στη θεωρητική μελέτη της έννοιας «έθνος» μια σπουδαία συμβολή, ξεχωρίζοντας δύο ανεξάρτητα ρεύματα – των οπαδών του modernism (μοντερνισμός) και των primordial (πρωτογενείς) (5).

Σε ό, τι αφορά τις εθνικές μειονότητες ως ένα μέρος των καταπιεζόμενων λαών, οι οποίοι βρέθηκαν εντελώς απροστάτευτοι, στη σοβιετική ιστοριογραφία έχει μελετηθεί σε βάθος η κοινωνική οικονομική και νομική κατάσταση των εθνικών μειονοτήτων. Για να ικανοποιηθούν οι οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες των εθνικών μειονοτήτων δημιουργούνται ειδικά τμήματα στο Ναρκομνάτς (Λαϊκό Επιτροπάτο των Εθνικοτήτων), ύστερα στην ΠΚΕΕ (Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή, 1917–1937). Επίσης δημιουργούνται εθνικά τμήματα στις επιτροπές του κόμματος των μπολσεβίκων και στην Κομμουνιστική Διεθνή (6). Αν και ο βασικός σκοπός

---

5) Οι «μοντερνιστές» θεωρούν ότι οι έννοιες «έθνος» και «εθνικισμός», οι οποίες έχουν τη μοναδική κοινωνικό – οικονομική ιδιαιτερότητα, εμφανίζονται παράλληλα με την εμφάνιση του σταδίου του μοντερνισμού στην οικονομική ανάπτυξη. Βλ. : Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. – London, 1983; Hobsbawm Eric J. Nations and Nationalism. – Oxford, 1983. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των «πρωτογενών», «η εθνότητα η το αίσθημά της είναι κάτι αιώνιο και φυσικό, το οποίο υπάρχει ανεξάρτητα από τον ιστορικό χρόνο». Κατά τη γνώμη τους, οι παλαιοί δεσμοί με ένα φυσικό τρόπο διαμορφώνονται σε κάποια μονάδα, αποτελούμενη από τα συστατικά όπως γλώσσα, θρησκεία, εθνότητα, έδαφος κλπ. και με την αιτιολογία των τελευταίων συστατικών αναπτύσσονται σε πιο πολύπλοκο πολιτικό σύγκριμα. Βλ.: Geertz C. ed., Old Societies and New States. – NY., 1963; Shils E. Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties. – British Journal of Sociology. – N 7. 1957, pp. 113 – 145.

της δημιουργίας των εθνικών οργανώσεων είναι η στρατηγική πραγματοποίησης της ιδέας της κρατικής εθνικής πολιτικής, όμως ταυτόχρονα η δραστηριότητά τους βοηθάει στη συλλογή των πληροφοριών σχετικά με την κατάσταση των εθνικών μειονοτήτων στην πορεία οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μια ξεχωριστά επιλεγμένη χώρα. Εξάλλου, υποτίθεται ότι οι πληροφορίες αυτές θα βοηθήσουν στο έργο της πραγματοποίησης της παγκόσμιας επανάστασης.

Με την αύξηση της επιρροής του Στάλιν και του ρόλου του κόμματος στη διοίκηση του κράτους, διαγράφονται τα αρνητικά πραγματικά γεγονότα, τα οποία επιβεβαιώνουν ότι κάτω από το σύνθημα της ανάπτυξης του αγώνα για τους ανωτάτους σκοπούς πραγματοποιείται η ενίσχυση της πολιτικής λογοκρισίας και του ελέγχου των πολιτών διαφόρων εθνικοτήτων.

Οι σοβιετικοί επιστήμονες αισθάνονται την άμεση επιρροή της πολιτικής και ιδεολογικής κατάστασης η οποία διαμορφώνεται στη χώρα. Αυτό δεν μπορεί να μην επηρεάσει τον προσανατολισμό των ερευνών, την επιλογή των συγκεκριμένων θεμάτων κλπ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελεί το γεγονός ότι στη διάρκεια της απογραφής του πληθυσμού του 1939 οι εθνογράφοι και στατιστικοί ελαττώνουν τον αριθμό των εθνών τα οποία κατοικούν στην ΕΣΣΔ (στο 62 αντί για 126

---

6) Политика Советской власти по национальному вопросу за три года, 1917 – - 1920. – М., 1920; Справочник Народного Комиссариата по делам национальностей. – М., 1921; Песекина Е. И. Народный комиссариат по делам национальностей и его деятельность в 1917 – 1918 гг. – М., 1950; Шарапов Я. Ш. Национальные секции РКП(б). – Казань, 1967; Макарова Г. П. Народный комиссариат по делам национальностей РСФСР. 1917 – 1923 гг. – Исторический очерк. – М., 1987.

σύμφωνα με την απογραφή του 1926). Η ενέργεια αυτή πραγματοποιείται ως υποστήριξη της ερμηνείας του ζητήματος του έθνους, την οποία ο Στάλιν εξέφρασε στο 8ο συνέδριο των Σοβιέτ το 1936 (7).

Γενικά στην ΕΣΣΔ διαμορφώνεται ένα σύστημα διοίκησης της κοινωνίας, το οποίο επιτρέπει τη χρησιμοποίηση των κατασταλτικών μέτρων για λύση πολλών προβλημάτων στον τομέα των εθνικών σχέσεων. Καθώς τελειοποιείται το σύστημα αυτό και ενισχύεται ο παράγοντας της προσωποκρατίας στη διοίκηση των εθνικών πορειών στην ΕΣΣΔ, επεξεργάζονται και τα μέτρα της τιμωρίας αυτών που αντιστέκονται στις «επαναστατικές μεταρρυθμίσεις», οι οποίες πραγματοποιούνται στη χώρα (8).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1930, όταν στη χώρα πραγματοποιούνται οι μαζικές καταστολές, ένα μέρος των εθνικών μειονοτήτων εξορίζεται (Πολωνοί, Γερμανοί, Φιλανδοί, Κορεάτες κλπ) στη διάρκεια των οποίων εξοντώνονται όχι μόνο οι άνθρωποι ή οικογένειες, αλλά και οι εθνικές κοινότητες γενικά. Σε σχέση με τις εθνικές μειονότητες πολύ εύκολα πραγματοποιείται το βίαιο μέτρο, όπως η μετακίνηση. Η εξουσία δεν διστάζει να καταργεί και τους εθνικούς κρατικούς σχηματισμούς (εθνικοί νομοί, εθνικές περιοχές κλπ).

Μετά από το ξεσκέπασμα της προσωπολατρίας του Στάλιν οι

---

7) Сталин И. В. Вопросы ленинизма. – М., 1939. – С. 513.

8) Гимпельсон Е. Г. Формирование советской политической системы 1917 – 1923 гг. – М., 1994; Бугай Н. Ф., Меркулов Д. Х. Народы и власть: «социалистический эксперимент». – Майкоп, 1994; Conquest R. Inside Stalin's Secret Police: NKVD Politics 1936 – 1939. – Stanford, 1985; Dallion D. J. & Nikolaevsky B. I. Forced Labour in Soviet Russia. – L., 1948.

κοινωνιολόγοι ερευνούν την ιστορία των καταστολών, συμπεριλαμβανομένων και των εξορίων των λαών. Ήδη στη δεκαετία του 1950 οι ενέργειες σχετικά με τους διωγμούς των λαών καταδικάζονται ως παράνομες. Όμως, την περίοδο εκείνη δεν εξαλείφονται εντελώς οι συνέπειες των εξοριών των λαών και αυτό συχνά και στις σύγχρονες συνθήκες αποτελεί μια βάση για τις εθνικές συγκρούσεις.

Στα τέλη του 1980 και μέχρι τα τέλη του 1990 παρουσιάζεται δυνατότητα της μελέτης του προβλήματος της εξορίας των Ελλήνων της πρώην ΕΣΣΔ, και επίσης των άλλων κατασταλμένων λαών.

Στη ευρωπαϊκή ιστοριογραφία οι εξορίες των λαών της ΕΣΣΔ ερευνούνται αρκετά καλά. Η θέση και ο ρόλος των εθνικών μειονοτήτων και των κατασταλμένων λαών στην εθνική πολιτική της ΕΣΣΔ μελετούνται πολύ συγκεκριμένα (9).

Αξίζει την προσοχή η μονογραφία του Α. Μ. Νέκριτς «Οι Τιμωρημένοι Λαοί: η Εξορία και η Τύχη των Σοβιετικών Εθνικών Μειονοτήτων στο Τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου» (10). Ο συγγραφέας προσπαθεί να εξετάσει συγκεκριμένα το ζήτημα της εξορίας των εθνικών μειονοτήτων της ΕΣΣΔ, μελετώντας τις συνθήκες, οι οποίες οδήγησαν στην εξορία των λαών του Καυκάσου, οι οποίοι κατοικούσαν στα εδάφη, κατακτημένα από

---

9) Conquest R. The Nation Killers: The Soviet Deportaition of Nationalities. – NY., 1970; Conquest R. The Great Terror: Stalins Purge of the Thirties. – NY., Tucker R. C. & Cohen S. F. The Great Purge Trial. – NY., 1965; Sheehy A. The Crimian Tatars, Volga Germans and Meschetians: Soviet Treatment of National Minorities. – L., 1973.

10) Nekrich A. M. The Purnished Peoples: the Deportation and Fate of Soviet Minorities at the End of the Second World War. – NY., 1978.

τους Γερμανούς.

Μια μοναδική πρωτοβουλία για την ανάπτυξη του θέματος πραγματοποιεί το Ανώτατο Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, το οποίο δημοσιεύει το Νοέμβριο του 1989 τη διακήρυξη «Για την Αναγνώριση ως Παράνομων και Εγκληματικών των Κατασταλτικών Πράξεων Ενάντια των Λαών οι Οποίοι Υποβλήθηκαν στη Βίαια Μετακίνηση, και την Εξασφάλιση των Δικαιωμάτων τους» (14 Νοεμβρίου του 1989) και στις 7 Μαρτίου του 1991 εκδίδει Διάταγμα «Για την Κατάργηση των Νομικών Πράξεων Σχετικά με τη Διακήρυξη». Στις 26 Απριλίου του 1991 εγκρίνεται ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ (Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία, RSFSR, στη συνέχεια ΡΣΟΣΔ) «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών», στον οποίον για πρώτη φορά διατυπώνεται ένας σαφής ορισμός στην έννοια «κατασταλμένοι λαοί».

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιστήμονες απέκτησαν τη δυνατότητα μελέτης του υλικού το οποίο πριν ήταν απολύτως απόρρητο. Και αυτό επέτρεψε να πραγματοποιηθεί μια πολύπλευρη μελέτη των διάφορων πλευρών της σοβιετικής κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένου και του ρόλου της επιρροής μιας προσωπικότητας στην ιστορική πορεία, συγκεκριμένα του Ι. Στάλιν στην επιλογή του τρόπου της οργάνωσης της ζωής του πολυεθνικού κράτους, την εκπόνηση των μορφών της κατοίκησης των λαών, οι οποίοι ξεχωρίζουν μεταξύ τους με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης, γλώσσες, εσωτερικές σχέσεις κλπ

Οι επιστήμονες προσπαθούν να γενικεύσουν τις αιτίες και τις συνέπειες των εξοριών των λαών, μελετώντας τα έγγραφα των διευθύνσεων, οι οποίες καθοδηγούσαν τις πορείες των εξορισμών, ΣΛΕ (Σοβιέτ Λαϊκών Επιτρόπων της ΕΣΣΔ, SNK, στη συνέχεια ΣΛΕ), ΣΛΕ των ενωσιακών Δημοκρατιών, επιτροπές του ΠΚΚ(μ) (Πανρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα

των Μπολσεβίκων, VKP(b), στη συνέχεια ΠΚΚ(μπ)) της περιοχής, ΛΕΕ – ΥΕ (Λαϊκό Επιτροπάτο Δημόσιας Τάξης – Υπουργείο Εσωτερικών, NKVD-MVD, στη συνέχεια ΛΕΕ - ΥΕ) και ΛΕΚΑ – ΥΚΑ (Λαϊκό Επιτροπάτο Κρατικής Ασφάλειας – Υπουργείο Κρατικής Ασφάλειας, NKGB – MGB, στη συνέχεια ΛΕΚΑ - ΥΚΑ) της ΕΣΣΔ κλπ (11). Πραγματοποιούνται προσπάθειες της συγκριτικής ανάλυσης στο παγκόσμιο επίπεδο (12), της διευκρίνησης της κοινωνικής ουσίας της εξορίας ως μορφής τιμωρίας (13). Στο σύνολο τα έργα αυτά παρουσιάζουν μια γενική εικόνα για τις αιτίες της εξορίας ενός συγκεκριμένου λαού και συνολικά στοιχεία. Όμως, δεν επιτρέπουν να αναλύσουμε τον χαρακτήρα των πλευρών ανάπτυξης της κοινωνίας, εξαιτίας των οποίων χρησιμοποιούνταν διάφορα κατασταλτικά μέτρα σε σχέση με τους λαούς και τα πρόσωπα διαφόρων εθνικοτήτων. Το συμπέρασμα είναι ένα: οι βίαιες μετακινήσεις των λαών και εθνικών μειονοτήτων, δηλαδή οι εξορίες, εκτοπισμοί για οικονομικούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς λόγους πραγματοποιούνται για τη λύση των ζητημάτων τα οποία δεν μπορούσαν να λυθούν με δημοκρατικό τρόπο.

Είναι προφανές ότι χάρη στην κατάργηση των 42 διαταγμάτων και εντολών του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ και της ΚΕΑ (Κρατική Επιτροπή της

---

11) Бугай Н. Ф. Трагические события не должны повториться (К вопросу о положении корейцев в СССР в 30 – е годы). – Актуальные проблемы российского востоковедения. – М., 1994. – С. 114 – 115.

12) Бугай Н. Ф. Вглядываясь в прошлое (по материалам международной конференции). Обозреватель. - № 10. М., 1995. – С. 76.

13) Хунагов А. С. «Черные доски» – репрессивные меры по отношению крестьянства юга России, 30 – е годы. – Народы России: проблемы депортации и реабилитации. – Майкоп, 1997. – С. 110.

Άμυνας), εγκεκριμένων το 1937-1956, τα οποία ορίζουν τις τύχες των πολλών λαών και εθνικών μειονοτήτων, στη Ρωσία εμφανίζεται η δυνατότητα μετά από την επιστημονική μελέτη του προβλήματος της αποκατάστασης των δικαιωμάτων των κατασταλμένων λαών και πολιτών το 1930–1950.

Η ρωσική ιστοριογραφία σε ό, τι αφορά το πρόβλημα αυτό εμπλουτίζεται στα χρόνια του 80–90 με διάφορα άρθρα (14). Στην κατάσταση του ανασχηματισμού της κοινωνίας της Ρωσίας από τα τέλη του 80 εξετάζονται και διάφορες κατευθύνσεις του θέματος, συνδεδεμένες με τις συνέπειες της κατασταλτικής πολιτικής του Στάλιν. Πραγματοποιούνται επιστημονικές συνδιασκέψεις και «στρογγυλά τραπέζια» σχετικά με το θέμα αυτό. Στα μέσα του 1989 στο Ινστιτούτο του Μαρξισμού–Λενινισμού στην ΚΕ του ΚΚΣΕ (Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος της ΕΣΣΔ, CK KPSS) στο «στρογγυλό

---

14) Бугай Н. Ф. О депортации калмыцкого народа. – Теечин герл. – № 3. – Элиста, 1990; Он же. Корейский вопрос на Дальнем Востоке и депортация 1937 года. – Проблемы Дальнего Востока. - № 4. – М., 1992; Он же. Из истории депортации и трудоустройству корейцев в Казахстане и Узбекистане. – Информационный вестник Евразийской ассоциации корейцев «Короен». Вып. 2. – М., 1992; Земсков В. И. Спецпоселенцы (по документам НКВД – МВД СССР). Социологические исследования. - № 11. – М., 1990; Он же. Заключенные, спецпоселенцы, ссыльнопоселенцы, ссыльные и высланные. – История СССР. - № 5. – М., 1991; Национальная политика в Российской Федерации. – М., 1993; Чомаев К. Наказанный народ. – Черкесск, 1993; Вокмсбехер Г. Г. Немцы в СССР. – Знамя. - № 10. – М., 1988; Ким С. Исповедь сорен – сарам – советского человека. – Дружба народов. - № 4. - М., 1989; Дорогой горьких испытаний. К 60 – летию депортации корейцев России. – М., 1997.

τραπέζι» για πρώτη φορά αναφέρονται σχεδόν όλοι οι εξορισμένοι λαοί και ομάδες πληθυσμού στην ΕΣΣΔ. Ύστερα πραγματοποιούνται συνδιασκέψεις, αφιερωμένες σε συγκεκριμένους εξορισμένους λαούς, π.χ. στους Γερμανούς – «Οι Σοβιετικοί Γερμανοί: Ιστορία και Σημερινή Πραγματικότητα», Μόσχα, 1991, στους Κοζάκους – «Ιστορία της Κατοίκησης και της Κοινωνικής Οικονομικής Ανάπτυξης των Περιοχών του Κεντρικού Τσερνοζιόμ», Βορόνεζ, 1991, στους Κούρδους – «Κούρδοι στην ΕΣΣΔ: Ιστορία και Σημερινή Πραγματικότητα», Μόσχα, 1992, στους Καλμούκους και λαούς του Βορείου Καυκάσου – «Κατασταλμένοι Λαοί: Ιστορία και Σημερινή Πραγματικότητα», Ελίστα, 1993, στους Έλληνες – «Έλληνες της Ρωσίας: Ιστορία και Σημερινή Πραγματικότητα», Μόσχα, 1995, στους Κορεάτες – «Ειρηνική Συνεργασία στη Βόρειο – Ανατολική Ασία και Προβλήματα της Ενοποίησης στην Κορεάτικη Χερσόνησο», Μόσχα, 1995.

Σε ό, τι αφορά τη μελέτη των εξοριών των Ελλήνων, αξίζει να σημειωθεί ότι ένας από τους διάσημους σύγχρονους ειδικούς στον τομέα της ιστορίας της εθνικής πολιτικής της ΕΣΣΔ ο Ν. Φ. Μπουγκάϊ έδωσε αρκετά μεγάλη προσοχή στα προβλήματα του ελληνικού έθνους. Είναι συγγραφέας πολλών άρθρων και μονογραφιών με θέμα τις εξορίες των λαών και εθνικών μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, εκδοθέντων και στη Ρωσία, και στο εξωτερικό, και εξετάζει τις εξορίες στην ΕΣΣΔ όχι βάσει των τοπικών γεγονότων, αλλά στο φόντο της γενικής αντίληψης της κρατικής εθνικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης.

Ο συγγραφέας συμπεράνει ότι το ελληνικό έθνος δεν είναι ένα έθνος «με αξίωμα», μην έχοντας ούτε τη δική του εθνική πολιτιστική αυτονομία. Μετά από τη μετακίνηση οι Έλληνες χάνουν τις σχέσεις τους με τον τόπο

της προηγούμενης κατοικίας τους, με τους λαούς, οι οποίοι κατοικούν στις περιοχές αυτές. Προξενήθηκε μια αισθητή ζημιά στις παραδόσεις του λαού, στη δική του γλώσσα.

Τα αποτελέσματα των πολυάριθμων μελετών του Ν. Φ. Μπουγκάϊ αντικατοπτρίζονται στη μονογραφία «Ι. Στάλιν – Λ. Μπέρια: «Σύμφωνα με τη δική σας εντολή...» (Μ., 1995). Στο έργο αναφέρονται και τα στοιχεία για την εξορία των Ελλήνων της ΕΣΣΔ, παρουσιάζεται μια αρκετά πλήρης εικόνα των εξοριών των λαών, εθνικών μειονοτήτων και ομάδων πληθυσμού διάφορων εθνικοτήτων το 1930–1950, υπάρχουν συμπεράσματα σε ό, τι αφορά την ουσία της εξορίας. Τα θέματα αυτά αναπτύσσονται και στη μονογραφία του Ν. Φ. Μπουγκάϊ «Οι Εξορίες των Λαών στην ΕΣΣΔ» (Νέα Υόρκη, 1996).

Οι πηγές του προβλήματος

Τις πηγές του προβλήματος αποτελούν τόσο τα δημοσιευμένα έργα των ηγετών του επαναστατικού κινήματος, οπαδών μαρξισμού, αντίπαλων μαρξισμού, όσο και τα ντοκουμέντα, τα οποία φυλάγονται στα κρατικά και κεντρικά αρχεία και επιτρέπουν τις διευκρινίσεις και σε ό, τι αφορά την εξέλιξη του επαναστατικού κινήματος στον 19 – 20ο αιώνα, και την επιρροή του στη διαμόρφωση και ανάπτυξη των εθνικών μειονοτήτων, τις οποίες παρασύρουν στον αγώνα για τον ανασχηματισμό της κοινωνίας, την αναλογία μεταξύ των λαών «με τίτλο» και εθνικών μειονοτήτων, το ρόλο και τη θέση των εθνικών μειονοτήτων στις πορείες του ανασχηματισμού, οι οποίες πραγματοποιούνται στο κράτος στα διαφορετικά στάδια της ιστορικής του εξέλιξης, τις πιθανές και πραγματικές αντιθέσεις μεταξύ του συστήματος της διοίκησης του κράτους και των εθνικών μειονοτήτων, και

επίσης τις κατασταλτικές ενέργειες από την πλευρά του κράτους σε σχέση με τις εθνικές μειονότητες και τους λαούς. Τα ντοκουμέντα αυτά περιέχουν πλούσια στοιχεία για τις κατασταλτικές ενέργειες στην Σοβιετική Ένωση σε σχέση με τους λαούς, συγκεκριμένα σε σχέση με τον ελληνικό λαό, ο οποίος αποτελεί τη βάση της μελέτης (15).

Την ιδιαίτερη προσοχή του ερευνητή προσέλκυσαν οι δημοσιεύσεις σχετικά με τις εξορίες των λαών και συγκεκριμένα του ελληνικού λαού, με τις συγκρούσεις οι οποίες εμφανίζονται στις σχέσεις μεταξύ των λαών, με τη θέση και τον ρόλο του κρατικού μηχανισμού στη διατήρηση του συστήματος διοίκησης της κοινωνίας.

Μεταξύ των διάφορων δημοσιεύσεων θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε την ύλη από τις εφημερίδες. Ο ερευνητής μελέτησε τις εφημερίδες «Πράβντα», «Ισβέστια», και επίσης γύρω στις 10 εφημερίδες («Κομμουνιστής», «Για το Σοσιαλιστικόν των Καπνοφιτίαν», «Κοκινός Καπνάς» κλπ.), οι οποίες εκδίδονταν στη ΕΣΣΔ στην ελληνική γλώσσα. Οι ύλες αυτών και άλλων εφημερίδων συμπλήρωσαν τις γνώσεις για τις

---

15) Погружены в эшелоны и отправлены к местам поселений ... - История СССР. - № 3. – М., 1991; 40 – 50-е годы: Последствия депортации народов (Свидетельствуют архивы НКВД – МВД СССР). – История СССР. - № 1. – М., 1992; Иосиф Сталин – Лаврентию Берии: «Их надо депортировать...». – М., 1992; Так это было. Т. 1 – 111. – М., 1993; Конфедерация репрессированных народов Российской Федерации 1990 – 1992. – М., 1993; Кавказские орлы. - № 1. – М., 1993; Ссылка калмыков: как это было. – Элиста, 1993; Репрессированные народы России: чеченцы и ингуши. Документы, факты, комментарии. – М., 1994; Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину: «Согласно Вашему указанию ...». – М., 1995.

πορείων της ζωής της ελληνικής κοινωνίας στην ΕΣΣΔ, αρχίζοντας από το 1920.

Μεγάλη αξία για τον ερευνητή αποτέλεσαν τα πλούσια αποθέματα σχετικά με το πρόβλημα αυτό στο Κρατικό αρχείο της Ρωσικής Ομοσπονδίας στα αποθέματα του ΣΛΕ (Α. 130), Ναρκομνάτς (Λαϊκού Επιτροπάτου των Εθνικοτήτων) (Α. 1318), ΛΕΕ (Α. 393), ΠΚΕΕ (Α. 1235), της γραμματείας του ΛΕΕ (Α. 9479 κλπ.), όπου υπάρχουν πλουσιότατα υλικά, τα οποία αποκαλούν την ουσία των μέτρων τα οποία πραγματοποιεί το κράτος σε ό, τι αφορά τον σχηματισμό, την εξέλιξη και την τελειοποίηση των εθνικών σχέσεων και δείχνουν το ρόλο και τη θέση των εθνικών μειονοτήτων, και συγκεκριμένα της ελληνικής μειονότητας, στις μεταρρυθμιστικές πορείες στο κράτος.

Τα αποθέματα του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ (Α. 9479, 3316) περιέχουν το πλουσιότερο υλικό για τη ζωή της ελληνικής κοινωνίας την παραμονή της εξορίας, για την προσαρμογή της στα καινούρια μέρη, για την εκμετάλλευση των Ελλήνων στις εργατικές δραστηριότητες – είναι υπομνήματα και αναφορές, ανακοινώσεις των πληρεξούσιων για τις ελληνικές υποθέσεις, των διευθυντών των ΛΕΕ–ΛΕΚΑ της περιοχής, της περιφέρειας και του νομού.

Οι πηγές, δημοσιευμένες και μη, στοιχεία από τον Τύπο και από τις αναμνήσεις επέτρεψαν να διαμορφωθεί η βάση για την πραγματοποίηση της μελέτης. Αυτό, με τη σειρά του, μας προσέφερε την ευκαιρία να ορίσουμε τα βασικά προβλήματα του συγκεκριμένου θέματος.

Τα προβλήματα αυτά είναι τα εξής:

- η εγκατάσταση και η μετακίνηση των Ελλήνων ως εθνικής μειονότητας σε συνεργασία με τους λαούς των περιοχών όπου κατοικούσαν,

- κοινωνικές δραστηριότητες των Ελλήνων τη δικαετία των 1920 στα πλαίσια του κρατικού συστήματος διοίκησης της κοινωνίας,
- ο ρόλος και η θέση των Ελλήνων στην σοσιαλιστική οικοδόμηση το 1930–1950,
- τα μέτρα σχετικά με την αποκατάσταση του Ελληνικού Έθνους (τα χρόνια του 1990).

Η μελέτη των προβλημάτων αυτών αναμφίβολα θα βοηθήσει στην αναμόρφωση της πραγματικής ιστορίας των σοβιετικών («ρωσικών») Ελλήνων στον τομέα των εθνικών σχέσεων στην πολυεθνική Ρωσία.

Ο κύριος σκοπός του έργου αυτού είναι η μελέτη της ιστορίας των εξοριών στην ΕΣΣΔ, η ανάλυση της εξέλιξης της έννοιας «το εθνικό ζήτημα», της πορείας πραγματοποίησής του στο πολυεθνικό κράτος, ο ορισμός του ρόλου και της θέσης της κρατικής εθνικής πολιτικής στα προγράμματα των μπολσεβίκων με παράδειγμα την εξέλιξη της ελληνικής εθνικής μειονότητας.

Σε σχέση με αυτό, μπορούμε να ξεχωρίσουμε στη συγκεκριμένη μελέτη τα εξής προβλήματα:

1) Η παρακολούθηση της εμφάνισης και εξέλιξης των αντιλήψεων της ιδέας του δικαιώματος των εθνών για αυτοδιάθεση, των εθνικών σχέσεων στο τέλος του 19ου – αρχές του 20ου αιώνα, η παρουσίαση των βασικών στοιχείων για να οριστεί η ουσία της εθνικής πολιτικής της σοβιετικής εξουσίας.

2) Η παρουσίαση των κύριων κατευθύνσεων σε ό, τι αφορά τη λύση του

εθνικού ζητήματος μέσω της πραγματοποίησης του δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση, για την εθνική κρατική οικοδόμηση, ειδικά των εθνικών μειονοτήτων.

3) Η ανάλυση του ρόλου του κράτους στο σύστημα της διοίκησης του πληθυσμού διαφόρων εθνικοτήτων, της ουσίας των σχέσεων μεταξύ των εθνικών οργανώσεων και των εθνικών οργάνων της εξουσίας.

4) Η ταξινόμηση των αιτίων της εξορίας των Ελλήνων.

5) Η παρουσίαση της ουσίας του καθεστώτος της αποικίας των αποίκων στη διάρκεια της βιαίας μετακίνησης και οι πορείες της προσαρμογής των Ελλήνων στο περιβάλλον στα καινούρια μέρη.

6) Η ανάλυση της πορείας της αποκατάστασης του ελληνικού έθνους, με την ταυτόχρονη παρουσίαση των συνθηκών διαμόρφωσης των καινούριων εθνικών σχέσεων.

Χρονολογικά πλαίσια της μελέτης

Η μελέτη περιλαμβάνει το χρονικό διάστημα του 1920-1950 του 20ου αιώνα, δηλαδή την περίοδο όταν το ελληνικό έθνος στη Ρωσία γίνεται ένα από τα αντικείμενα των πράξεων της εθνικής πολιτικής.

Γεωγραφικά πλαίσια της μελέτης

Περιορίζονται με τα εδάφη της μαυροθαλασσίτικης ακτής του Καυκάσου, Υπερκαυκασίας, Κριμαίας, του Ουζμπεκιστάν, Καζακστάν και άλλων περιοχών της Ρωσικής Ομοσπονδίας, με τις οποίες σχετίζονται οι τύχες των Ελλήνων το 1920–1950.

Η μεθοδολογική βάση

Τη μεθοδολογική βάση της μελέτης αποτελούν η διαλεκτική αρχή, ιστορισμός, η αρχή της επιστημονικής αντικειμενικότητας, των αμοιβαίων σχέσεων των γεγονότων, οι οποίες είναι γενικώς παραδεδεγμένες στην παγκόσμια ιστορική επιστήμη.

Η αρχή του ιστορισμού βοηθάει στην εμφάνιση των αμοιβαίων σχέσεων με κάποια άλλα γεγονότα, και συγκεκριμένα στη διάρκεια εκπόνησης της ίδιας της θεωρίας του εθνικού ζητήματος, και στο φόντο αυτό παρουσιάζονται οι αμοιβαίες σχέσεις με την κοινωνική πολιτική κατάσταση με χρονολογική σειρά. Τα γεγονότα, συνδεδεμένα άμεσα με την ελληνική εθνική μειονότητα, όπως και τα άλλα, εξετάζονται βάσει των απόψεων της ιστορικής αλήθειας. Αυτά που ήταν ήδη γνωστά συμπληρώνονται με καινούρια ιστορικά στοιχεία.

Η αρχή της συστηματοποίησης επέτρεψε να ενωθούν όλα τα συστατικά της διαδικασίας εκπόνησης της θεωρίας του εθνικού ζητήματος, να παρουσιαστούν οι αμοιβαίες σχέσεις αυτών με την κατάσταση των εθνικών μειονοτήτων στο σύστημα των εθνικών σχέσεων στην ΕΣΣΔ. Το υλικό παρουσιάζεται και βάσει της προβληματικής χρονολογικής αρχής.

Την κύρια άποψη του επιστημονικού νέου της μελέτης αποτελεί η προσπάθεια του ερευνητή να εκτιμήσει εκ νέου το πρόβλημα βάσει των σύγχρονων επιτευγμάτων της πολιτικής και ιστορικής επιστήμης.

Επίσης στη μελέτη εξετάζεται η θεωρία του εθνικού ζητήματος, και αυτό επιτρέπει στον ερευνητή να συνδέσει το ζήτημα αυτό με το ρόλο και τη θέση των εθνικών μειονοτήτων. Παρουσιάζονται λεπτομερώς οι ενέργειες, οι οποίες σχετίζονται με την εξορία των Ελλήνων.

Ολοκληρωτικά παρουσιάζεται το υλικό για τις δραστηριότητες του ΛΕΕ, των τοπικών του διευθύνσεων, συγκεκριμένα της διεύθυνσης του ΛΕΕ της Κριμαίας, σχετικά με τη διοίκηση των εθνικών πορειών κατά τόπους, συμπεριλαμβανομένων και των εξοριών των λαών, των εγκατάστασεών τους στους καινούριους τόπους κατοίκησης, των εκπονήσεων των νομικών πράξεων, οι οποίες τακτοποιούσαν τις νομικές σχέσεις με το κράτος, τοπικά όργανα της εξουσίας κλπ.

Η πρακτική σημασία της διατριβής

Η μελέτη του θέματος της διατριβής βοηθάει στη διεύρυνση των γνώσεών μας σε ό, τι αφορά τη θεωρία του εθνικού ζητήματος, την κατάσταση των εθνικών μειονοτήτων στο σύστημα των εθνικών σχέσεων, το δικαίωμά τους για κυριαρχία, ανάπτυξη της δικής τους κρατικής οργάνωσης.

Το υλικό της μελέτης έχει την ιδιαίτερη αξία για διάφορα σεμινάρια, εκπόνηση των ειδικών διδασκαλιών κλπ

Επιδοκιμασία της μελέτης πραγματοποιήθηκε στην επιστημονική ανακοίνωση στη διεθνή συνδιάσκεψη «10 Χρόνια της Ελληνικής Ομοσπονδίας στη Ρωσία» (Μόσχα, 1999).

Η Δομή της διατριβής.

Η διατριβή αποτελείται από την εισαγωγή, επίλογο, πέντε ολοκληρωμένα κεφάλαια, στα οποία σύμφωνα με τους σκοπούς της έρευνας βαθμηδόν αποκαλύπτονται οι εθνικές πορείες στην ελληνική κοινωνία, οι οποίες έχουν σχέση τόσο με το διεθνή εθνικό κίνημα, όσο και με την

κατάσταση των λαών στην ΕΣΣΔ το 1920–1950, και επίσης στις επόμενες περιόδους εξέλιξης στις καινούριες συνθήκες του κράτους. Υπάρχουν Παραρτήματα και Βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ.

Τα τελευταία χρόνια στην κοινωνία αυξάνεται το ενδιαφέρον στις σχέσεις μεταξύ των εθνών και αυτό συμβαίνει λόγω όχι μόνο των αλλαγών στις εθνικές πολιτικές πορείες στα πολυεθνικά κράτη, αλλά και της κατάρρευσης μιας πολύ ισχυρής δύναμης, όπως ήταν η ΕΣΣΔ στις αρχές του 90. Ταυτόχρονα εμφανίζονται δυνατότητες για πιο βαθιά μελέτη και των αιτιών και πηγών του εθνικισμού, της δυναμικής κίνησης των ενδιαφερόντων του έθνους, των εθνικών μειονοτήτων των ομάδων πληθυσμού, και των μηχανισμών του σχηματισμού των διάφορων μορφών ενός κοινωνικού φαινομένου, αποτελούμενου από τις συγκρούσεις μεταξύ των εθνών.

Μεταξύ των μορφών αυτών το ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο εθνικισμός (1). Υπάρχουν πολλές θεωρητικές μελέτες σχετικά με το θέμα αυτό και σε ό, τι αφορά τις εθνικές σχέσεις στην ΕΣΣΔ. Σχετικά με αυτό, αποκτά τη σημασία και η ερμηνεία των εννοιών του εθνικού ζητήματος. Κατά τη γνώμη μας, μια από τις σημαντικότερες από αυτές είναι η έννοια

---

1) Το 1930 ένας από τους πιο σεβαστούς εξερευνητές του προβλήματος του εθνικισμού ήταν ο Κάρλτον Χάϊες (ΗΠΑ). Απαντώντας στην ερώτηση σχετικά με τις αιτίες της πρωτοφανούς επέκτασης του εθνικισμού, ομολόγησε: «Στην ουσία εμείς δεν το ξέρουμε. Κρίμα που δεν το ξέρουμε, επειδή αν ξέραμε την ουσία της έννοιας αυτής, θα μπορούσαμε να εκφράσουμε μερικές αρκετά αληθοφανείς προϋποθέσεις σχετικά με το μέλλον του εθνικισμού. Ακόμα είμαστε αναγκασμένοι να ικανοποιούμαστε με τις εικασίες». Hayes Carlton C. B. The Historical Evolution of Modern Nationalism. – NY., 1981, p. 302.

«έθνος». Παρ' όλη τη δυσκολία της εξέλιξης της έννοιας αυτής, το συνεχή πλουτισμό της ουσίας της στις σύγχρονες συνθήκες ζωής, όταν το παγκόσμιο εθνικό σύστημα χτίζεται με βάση της λειτουργίας των πολυεθνικών κρατών, είναι όμως απαραίτητο να δώσουμε προσοχή στο περιεχόμενο της έννοιας αυτής. Αυτό θα μας βοηθήσει να διευκρινίσουμε την κατάσταση του εθνικού ζητήματος γενικά και των εθνικών σχέσεων ιδιαιτέρως στα κράτη αυτά.

Η έννοια του έθνους, εθνικισμού στο ιστορικό επίπεδο αντικατοπτρίζει την πορεία της εξέλιξης των διάφορων γεγονότων στην κοινωνία όπως όλες οι άλλες έννοιες αντικατοπτρίζουν την ουσία του αντικειμένου. Έτσι, οι έννοιες «έθνος», «εθνικισμός», αντικατοπτρίζοντας τον κοινωνικό παράγοντα, έχουν κάποια συγκεκριμένα στάδια της εξέλιξής τους – η ανατολή (η αρχή, η γέννηση), η άνθηση (ο σχηματισμός, η ανάπτυξη), η παρακμή (η εξαφάνιση).

Είναι αδύνατο να χαρακτηρίσουμε με μια λέξη την ακριβή έννοια του «έθνους». Η έννοια αυτή αποτελείται από διάφορα συστατικά στοιχεία που εξαρτώνται από τον τύπο του κράτους και της κοινωνίας που βασίζεται το έθνος, από την ιστορική πείρα και τις παραδόσεις του. Όπως είναι γνωστό, η έννοια πάντα αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα του αντικειμένου της. Οι έννοιες «έθνος» και «εθνικισμός» με τη σύγχρονη σημασία τους ως μορφές της ιδεολογικής έκφρασης και της κοινωνίας αρχίζουν να χρησιμοποιούνται σχετικά πρόσφατα – περίπου εδώ και δύο αιώνες (2).

Στην αρχή η έννοια «έθνος» αντικατοπτρίζει την κατάσταση της

---

2) Βλ.: Smith A.D. The Ethnic Origins of Nations. – Cambridge, 1986, pp. 7-12, chap. 6-7.).

ανάπτυξης του εμπορικού καπιταλισμού στο τέλος του 18ου αιώνα, όταν εμφανίζεται ξεκάθαρα η τελική εφαρμογή των ομάδων ανθρώπων ως φυλετικών τύπων, που ξεχωρίζονται μεταξύ τους με κάποιο ενιαίο γλωσσικό σύστημα με τις διαφορετικές ομάδες των διαλέκτων που αναπτύχθηκαν στην πορεία αλληλεπίδρασης. Οι ομάδες αυτές με το χρόνο ενώνονται στις οικονομικές μονάδες.

Είναι ευρέως γνωστό ότι η έννοια «έθνος» γίνεται πιο συνήθης μετά από την Γαλλική Επανάσταση στο τέλος του 18ου αιώνα. Η κυριαρχία της έννοιας αυτής στην ακόλουθη χρονική περίοδο μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο υποστηρίζεται από την ενεργητική πορεία της εμφάνισης και του σχηματισμού στην Ευρώπη διαφόρων ανεξαρτήτων κρατών. Ύστερα την ερμηνεία των εννοιών όλο και πιο έντονα επηρεάζουν τα γεγονότα τα οποία σχετίζονται με την Οκτωβριανή Σοσιαλιστική Επανάσταση στη Ρωσία, την κατάρρευση του αποικιακού συστήματος, τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, που έχουν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση των νέων ανεξαρτήτων κρατών (3).

Στην Αρχαία Ρώμη «έθνος» ονόμαζαν τις φυλές οι οποίες ζούσαν στις περιφέρειες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και βρίσκονταν στην πλειοψηφία τους στο χαμηλό επίπεδο πολιτισμού. Την περίοδο του

---

3) Ο συγγραφέας βλέπει την έννοια «έθνος» ως μια ιστορική πραγματικότητα και αποτέλεσμα της ανάπτυξης του καπιταλισμού. Ακριβώς για αυτό το λόγο στη Δυτική Ευρώπη, όπου εμφανίζεται ο ιδιόρρυθμος τύπος του καπιταλισμού, μπορούμε να βρούμε τυπικά παραδείγματα της γέννησης των εθνών. Αν και από αυτήν την άποψη δεν μπορούμε να κρίνουμε την πορεία της εμφάνισης και ανάπτυξης των εθνών και εθνικών ομάδων σε άλλα μέρη του κόσμου. Επειδή εκεί εμφανίζεται η ιδιομορφία της πραγματικότητάς τους, ανεξάρτητη από την κατεύθυνση του γενικού προσανατολισμού της έννοιας του έθνους.

Μεσαίωνα έτσι ονόμαζαν τις ομάδες ανθρώπων που είχαν ένα κενό χώρο, χωρίς τη δική τους ιστορία και πολιτισμό, αλλά στενά δεσμευμένους με τη συγγένεια εξαίματος.

Στην εποχή της Αναγέννησης, του σχηματισμού και της στερέωσης του τύπου του σύγχρονου κράτους (13 – 15 αιώνες) η έννοια του έθνους ουσιαστικά άλλαξε. Από τότε άρχισαν να ονομάζουν έτσι το υψηλό κοινωνικό στρώμα, που ενεργητικά μονοπωλεί την πολιτική εξουσία και τα οικονομικά πλεονεκτήματα της κοινωνίας (4). Της αντιτάσσανε την έννοια του λαού (people, peuple, volk) – η κατώτερη τάξη της κοινωνίας, ο λαός ο οποίος παθητικά υποβάλλεται στην καταπίεση.

Όμως μετά από τη Γαλλική Επανάσταση, «η τρίτη τάξη» αρχίζει να επιμένει στη δημιουργία της αστικής τάξης, που έχει την οικονομική ευχέρεια, στην κατηγορία του έθνους και όχι του λαού. Και επιπλέον, η αστική τάξη αντιποιείται στο ρόλο του εκπροσώπου των συμφερόντων του έθνους όλων των τάξεων της κοινωνίας. Να σημειωθεί ότι ο ιερέας ριζοσπάστης Ε. Σιέϊες απαντώντας στην ερώτηση, τι είναι αυτό, «η τρίτη τάξη», έλεγε: «Το έθνος!» (5).

Με τον καιρό, η αστική τάξη που καθιερώνεται πολιτικά, ανεβάζει την έννοια του έθνους στο καθολικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να καλύπτει όλους

---

4) Βλ.: Tipton C. (ed), Nationalism in the Middle Ages. – NY.,1972; Soulton, G. G. Nationalism in the Middle Ages. – Cambridge Historical Journal 5. – 1935, pp. 15-40.

5) Ο Ε. Ζ. Σιέϊες ήταν ένας από τους ιδρυτές της Λέσχης των Οπαδών του Γιακόμπι και συμμετείχε στην εκπόνηση της Διακήρυξης των Δικαίων του Ανθρώπου και Πολίτη. Το 1799 έγινε μέλος του Διευθυντηρίου. Μετά το πραξικόπημα του 1799 ο Ε. Σιέϊες ήταν ένας από τους πρόξενους. Την περίοδο των 1816-1830 βρισκόταν στην εξορία. E.Sieyes, Qu' est-ce que le tier etat? – Paris, 1888, pp. 27-93, Was ist der dritte stand? – Frankfurt, 1968, s.40.

τους πολίτες. Το δημοκρατικό κρατικό σύστημα εξασφαλίζει σε όλους τους πολίτες τη νομική ισονομία. Για το λόγο αυτό οι επιστήμονες, και όχι μόνο από την οποία της φιλελεύθερης κατεύθυνσης, θεωρούν την περίοδο αυτή ως μια πηγή γεννήθηκε το έθνος και ο εθνικισμός (6).

Τα προαναφερόμενα για ακόμα μια φορά αποδεικνύουν την άποψη ότι η ιστορία της εμφάνισης του έθνους ανάγεται στην περίοδο γέννησης και ανάπτυξης του καπιταλισμού. Μερικές φορές έχουμε την εντύπωση ότι το έθνος ως ιστορική πραγματικότητα δεν έχει τόσο μεγάλη ιστορία. Όμως, η εξέλιξη της έννοιας «έθνος», την οποία διαφορετικά ερμηνεύουν διάφορες κοινωνικές θεωρίες, καταλαμβάνει μια μακριά περίοδο που ξεχωρίζεται με τη συσσώρευση των συγκεκριμένων γνώσεων από την ιστοριογραφία του θέματος.

Η έρευνα των εννοιών του «έθνους» και «εθνικισμού» αρχίζει τον 19ο αιώνα, την περίοδο της διάδοσης των ιδεών του κλασσικού φιλελευθερισμού. Όμως στις περισσότερες περιπτώσεις τα έργα αυτά δεν έχουν τον επιστημονικό χαρακτήρα.

Χρησιμοποιούνται εκφράσεις με αποχρώσεις του ρατσισμού και της διάκρισης. Τα πιο γνωστά έργα της περιόδου αυτής είναι αυτό του Γάλλου φιλοσόφου του Ε. Ρενάν «Τι Είναι Αυτό το Έθνος;» (7) και του γνωστού Άγγλου οικονομικού του Τζ. Στιούαρτ Μιλλ «Η Αντιπροσωπευτική

---

6) Η πρώτη εμφάνιση των εννοιών αυτών σχετίζεται με την αρχή της ανάπτυξης του εμπορικού καπιταλισμού στο τέλος του 18ου αιώνα. Βλ.: G.D. Gooch. Studies in Modern History, London, 1939, p.217, C.J. Hayes, Essays on Nationalism. – NY., 1926. p.29, H. Kohn, The Idea of Nationalism : A Study in its Origins and Background. – NY., 1945, p. YII.

7) Ο Ε. Ρενάν, απαντώντας στις εκδηλώσεις του επιθετικού «ρατσιστικού εθνικισμού»

Κυβέρνηση» (8).

Υπογραμμίζοντας ότι το έθνος έχει μη ρατσιστικό χαρακτήρα, ο Ε. Ρενάν προσπαθεί να απομακρυνθεί από τη στάση του voluntarisme. Την έννοια «έθνος» βλέπει ως ένα είδος κοινωνικού και ψυχολογικού έργου που βασίζεται στην εμπειρία της κοινής ύπαρξης. Σύμφωνα με τον Ε. Ρενάν, η έννοια του έθνους αποτελείται από την κοινή ιστορική μνήμη και τη δυνατή βούληση στην εξακολούθηση της ύπαρξης στα πλαίσια κάποιας κοινότητας.

Ο προσφερόμενος ορισμός της έννοιας του έθνους του Ε. Ρενάν μάς επιτρέπει να βγούμε έξω από τα πλαίσια των προσπαθειών «να σπρώξει κάποιους ορισμούς στα μόνιμα γενικά πλαίσια» (9).

Φαίνεται πως ο ορισμός του Ε. Ρενάν βασίζεται στην παρακολούθηση

από την πλευρά των Γερμανών, το 1880, υποστήριζε: «Το έθνος είναι... η μεγάλη αλληλεγγύη που βασίζεται στα αισθήματα προς τα θύματα του παρελθόντος και επίσης αυτά που θα θυσιαστούν στο μέλλον. Το έθνος εννοεί το ηρωικό παρελθόν, την ενιαία θέληση στο παρόν και ένα κοινό πρόγραμμα των δράσεων στο μέλλον... Η ζωή του έθνους ... είναι ένα καθημερινό δημοψήφισμα» – Ε. Ρενάν «Qu' est-ce qu'une Nation? – discourse et conferences.» 1887, απόσπασμα – Поздняков Э. А. «Национализм: теория и практика. – М., 1994. – С. 13.

8) Ο Τζ. Στιούαρτ Μιλλ έγραφε: «Μπορούμε να πούμε ότι την εθνικότητα βρίσκουμε εκεί που υπάρχουν άνθρωποι, δεμένοι μεταξύ τους με τέτοια συμπάθεια η οποία δεν υπάρχει σε ό, τι αφορά τους ίδιους και κάποιους άλλους ανθρώπους, συμπάθεια, η οποία τους αναγκάζει να δρουν με μεγαλύτερη θέληση από κοινού παρά μαζί με τους άλλους, αυτοί επιθυμούν να έχουν μια κυβέρνηση που θα αποτελείται από αυτούς ή από κάποιους από αυτούς. Το αίσθημα της εθνικότητας μπορούν να προκαλέσουν διάφορα αίτια». Mill J. S. «Consideration on Representative Government» - Ch. 16. – L., 1861.

9) Поздняков Э. А. Национализм: теория и практика. – С. 13

της κοινής ζωής των πολύγλωσσων λαών που έχουν διαφορετικά κοινωνικά κριτήρια. Αυτό τον αναγκάζει να εκτιμά διαφορετικά και την πραγματικότητα. Το ιστορικό παράδειγμα τέτοιου είδους αποτελεί η Αυτοκρατορία των Γκαμπσμπουργκ.

Στον 19ο αιώνα εμφανίζεται η αρχή της εθνικότητας, η ουσία της οποίας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάθε ανεξάρτητο κράτος πρέπει να αποτελείται από τους πολίτες του έθνους του. Όμως η αρχή της εθνικότητας δεν εφαρμόζεται πλήρως. Σε ορισμένες συνθήκες παραμένουν οι θεσμοί των πολυεθνών κρατών, όπως οι αυτοκρατορίες Αυστρο-Ουγγαρική, Ρωσική, Οθωμανική, ταυτόχρονα με τα ολιγάριθμα εθνικά κράτη.

Οι θεωρητικοί της ΙΙ Διεθνούς σχεδόν δεν προστρέχουν στο πρόβλημα αυτό. Να σημειωθεί ότι οι σοσιαλιστές θεωρούν το εθνικό ζήτημα ως δευτερεύον μετά από την ταξική πάλη, η οποία κινεί την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας. Επίπλέον, θεωρούν ότι το εθνικό ζήτημα έληξε μετά από τη δημιουργία των μεγάλων κρατών, όπως η Γερμανία και Ιταλία (1871).

Όμως, η ενοποίηση του καθένα από αυτά τα δύο εθνικά κράτη επηρεάζει τη συνείδηση των καταπιεζόμενων εθνών στα εθνικά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης. Η Γερμανία και η Ιταλία ξεχωρίζονται από τα άλλα εθνικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης, τα οποία διαμορφώνονται με την πρωτοβουλία της πολιτικής επανάστασης «από πάνω» (10). Η ενωτική πορεία σε αυτά τα δύο κράτη δεν πραγματοποιείται στην πολιτική βάση, αλλά μέσω της εμπνευσμένης εργασίας της πολιτιστικής πραγματικότητας. Πριν από την ενοποίηση τόσο η Γερμανία, όσο και η Ιταλία βρίσκονται στην κατάσταση της διχοτόμησης. Το λαογραφικό και μυστικό στοιχείο ως

---

10) Ο όρος του Β. Ι. Λένιν.

δύο συστατικά της βούλησης γίνονται στρατηγικά σημεία για την επίτευξη της εθνικής ενότητας που συμπεριλαμβάνει τις εθνικές ιδιότητες - πολιτισμό, γλώσσα, συγγένεια εξ αίματος, έθιμα, παραδόσεις κλπ (11).

Σε συνθήκες της «αφύπνισης» πολλών εθνικοτήτων οι ηγέτες του σοσιαλιστικού κινήματος γίνονται υποστηρικτές του συνθήματος «Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!» που διακηρύσσουν ο Κ. Μαρξ και ο Φ. Ένγκελς στο «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος». Τους απασχολεί η μοίρα των καταπιεζόμενων εθνών και ο ρόλος τους στο εθνικό απελευθερωτικό κίνημα. Οι ηγέτες οι οποίοι ήταν επικεφαλές του σοσιαλιστικού κινήματος των εργαζομένων αρχίζουν να κριτικάρουν την οποιαδήποτε πολιτική δραστηριότητα που έχει σκοπό την προστασία των συμφερόντων των εθνών. Επιδιώκουν μια τέτοια οργάνωση του διεθνούς σοσιαλιστικού κινήματος η οποία θα μπορεί να ενώνει τα συμφέροντα των εργαζομένων όλων των εθνών και εθνικοτήτων.

Τα συνθήματα των οπαδών του Κ. Μαρξ γίνονται έκκληση, προσανατολισμένη στην εμψύχωση των εθνών προς τη στερέωση του προλεταριακού διεθνισμού στον αγώνα για την εκθρόνιση της εξουσίας της αστικής τάξης που κυριαρχεί επί των αδύνατων εθνικών ομάδων. Θεωρούν ότι μόνο το προλεταριάτο μπορεί να είναι ένας συνεπής αγωνιστής για την εξαφάνιση της κοινωνικής και εθνικής καταπίεσης και την προστασία των

---

11) Η άνοδος της εθνικής αυτοσυνείδησης παρουσίασε την ανάγκη στη δημιουργία του έθνους-κράτους και όχι του κράτους-έθνους στη Δυτική Ευρώπη. Η τάση αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μερικών εθνικών κρατών της Δυτικής Ευρώπης. Βλ.: Planze Otto, Characteristics of Nationalism in Europe 1848-1871. – Rewiew of politics, XXYIII. – Apr. 1966, p. 138-143, Snyder L. L., The New Nationalism, - NY., 1968, p. 58.

συμφερόντων του προλεταριάτου. Η ίδια η θέση της εργατικής τάξης στην κοινωνία την κάνει τον φορέα του διεθνισμού, επειδή η καπιταλιστική δύναμη είναι διεθνής, για το λόγο αυτό και ο αγώνας για την εξαφάνισή της αναπόφευκτα αποκτά παγκόσμιο χαρακτήρα.

Οι ιδρυτές του σοσιαλισμού για πρώτη φορά έχουν ερευνήσει επιστημονικά το εθνικό ζήτημα στα πλαίσια του κοινωνικού πρακτικού κινήματος και προωθούν στο πρώτο πλάνο τα ταξικά, πολιτικά χαρακτηριστικά της πορείας διαμόρφωσης και της ουσίας των εθνών. Θεωρούν ότι και με την ίδρυση του ταξικού κεντρικού εθνικού κράτους, πάλι θα παραμένουν μερικές από τις αντιθέσεις του πολυεθνικού κράτους, όπου το κυρίαρχο και ανεπτυγμένο έθνος θα προσπαθεί να υποτάσσει τους άλλους, πιο αδύναμους, πολιτιστικά καθυστερημένους λαούς. Όταν η φυσική τάση στην άνοδο της εθνικής αυτοσυνείδησης αυξάνεται, τότε το απελευθερωτικό κίνημα των καταπιεσμένων εθνών αναπόφευκτα θα λειτουργεί για τον λογαριασμού της ενσάρκωσης του σοσιαλισμού.

Όπως είναι γνωστό, στη στερέωση της έννοιας του έθνους ως ιστορικής εκδήλωσης του κοινωνικού κινήματος βοηθάει η άνοδος του διεθνούς σοσιαλιστικού κινήματος στις αρχές του 20ου αιώνα. Παρά τη διάσπαση μεταξύ των σοσιαλιστών-δημοκρατών της ΙΙ Διεθνούς πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι θεωρητικοί της εμπλουτίζουν το μαρξισμό σε ό, τι αφορά τον τομέα της αντίληψης του προβλήματος του έθνους.

Οι Αυστριακοί σοσιαλιστές-δημοκράτες, μέλη της ΙΙ Διεθνούς, μεταξύ των οποίων είναι ο Κ. Ρέννερ και ο Ο. Μπάουερ, ασχολούνται ενεργώς με την εκπόνηση του εθνικού προγράμματος στην εποχή «ξυπνήματος» των «μη ιστορικών εθνών», υπολογίζοντας τη συγκεκριμένη πολιτική κατάσταση.

Στην αυστριακή μοναρχία των Γκάμπσμπουργκ ως πολυεθνές κράτος όπου καταπιέζονται πολλές εθνικότητες, υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ένα επαναστατικό πρόγραμμα αντιμετώπισης του εθνικού ζητήματος. Από αυτό εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο αγώνας των εθνών για τη δική τους κρατική οργάνωση προωθείται στο πρώτο πλάνο στην πολιτική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας.

Μεγάλο ενδιαφέρον του διεθνούς σοσιαλιστικού–δημοκρατικού κινήματος προκαλούν οι απόψεις του Ο. Μπάουερ σχετικά με τα προβλήματα των εθνών. Το πρώτο του έργο που έγινε κλασικό - «Το Εθνικό Ζήτημα και η ΣοσιαλΔημοκρατία» - παρουσιάζει όχι μόνο το βάθος της επιστημονικής ανάλυσης της ιδεολογίας του εθνικού ζητήματος, αλλά και τις δυνατότητες της πρακτικής ενσάρκωσής του μέσω του προγράμματος της διευθέτησης των σχέσεων μεταξύ των εθνικοτήτων. Καταφέρνει, ξεκινώντας από μια μεμονωμένη περίπτωση (Αυστρία-Ουγγαρία) να φτάσει μέχρι τη γενικευτική ανάλυση των τάσεων εξέλιξης των «κρατών εθνικοτήτων» γενικά (12).

Κατά τη γνώμη του Ο. Μπάουερ, η εθνική πολιτιστική κοινότητα είναι

---

12) Στην αρχή το βιβλίο του εκδόθηκε στη σειρά "Marx-student" (μαρξιστικές έρευνες), στη Βιέννη. Εκείνη την εποχή ο Ο. Μπάουερ είναι επηρεασμένος από τις ιδέες της θεωρίας του Κάντε, στην οποία επιστρέφει συχνά, η θεωρία αυτή αποτελεί μεθοδολογικά τον ακρογωνιαίο λίθο όλων των συντάξεών του. Βλ.: Семковский С.К. Философия национальной проблемы. - Марксизм и национальная проблема. – Киев, 1924. – С. 18-19.

Στην ίδια σειρά εκδόθηκαν έργα των άλλων Αυστριακών μαρξιστών – του Μ. Αντλέρ, του Ρ. Γκίλφερντινγκ, του Κ. Ρέννερ. Για την ιστορία των Αυστριακών μαρξιστών βλ.: Bottormore T. and Good. P. Austro-marxism. – Oxford, 1978, pp. 1-44.

η κύρια βάση του έθνους. Αυτή καθορίζει την κοινότητα του χαρακτήρα και, με τη σειρά της, εμφανίζεται στην ιστορία σαν προϊόν της «κοινής τύχης» του έθνους. «Το έθνος, - σημειώνει ο Ο. Μπάουερ, - είναι όλο το σύνολο των ανθρώπων οι οποίοι είναι δεμένοι στην κοινότητα του χαρακτήρα με βάση την κοινή τύχη» (13).

Τέτοιος ορισμός του έθνους, που συμπίπτει με την πραγματεία του Ε. Ρενάν, μετατρέπει το έθνος ως ειδική μορφή της πολιτιστικής κοινότητας στη μη ιστορική αφηρημένη έννοια.

Ο Κ. Κάουτσκι, τον οποίον οι σύγχρονοί του τον θεωρούσαν ως ορθόδοξο οπαδό του μαρξισμού, επίσης ήταν αναγκασμένος να στραφεί προς το εθνικό ζήτημα. Παρακολουθώντας προσεκτικά όλες τις περιπέτειες της πορείας αφύπνισης των «μη ιστορικών εθνών» όχι μόνο στην Αυστρο-Ουγγαρία, αλλά και στα άλλα πολυεθνή κράτη, ο Κ. Κάουτσκι πραγματοποιεί μια σειρά παραρτημάτων και αλλαγών στην κλασσική θεωρία των εθνών στα θεωρητικά του έργα.

Πιο συγκεκριμένα, γράφει: «Η πορεία της αφομοίωσης που οδηγεί τελικά στη διάλυση των εθνών, καθόλου δεν προσπέρασε το τσέχικο έθνος στην Αυστρο-Ουγγαρία, καθώς αναπτύσσεται ο καπιταλισμός: η ίδια τύχη περιμένει και τα άλλα, πιο μεγάλα έθνη» (14). Τη λύση για το αυστριακό χάος ο Κ. Κάουτσκι βλέπει στη μετατροπή του συγκρίματος «των Βασιλείων και εδαφών» που δημιουργήθηκε ιστορικά στην ομοσπονδία

---

13) Бауэр О. Национальный вопрос и социал-демократия. – Спб. – 1909, с. 139.

14) Каутский К. Национальность нашего времени. – Спб. – 1903. – с. 40–42. Στο άρθρο αυτό ο Κ. Κάουτσκι παρουσιάζει την πρώτη μαρξιστική ανάλυση των δυνάμεων οι οποίες απαραίτητα οδηγούν στη στερέωση των εθνών και στα σύγχρονα εθνικά κινήματα.

των εθνών στη βάση των εθνικά χωρισμένων αυτόνομων περιοχών (15). Τα έθνη όλο και περισσότερο αποσπώνται από τα παλιά τους εδάφη. Η εσωτερική μετακίνηση προκαλεί συνεχείς ανακατώσεις και καινούρια κατανομή των εθνικοτήτων, και ταυτόχρονα αυξάνεται αδιάκοπα την αναταραχή τους και επεκτείνεται η περιοχή των συγκρούσεων μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό, ο Κ. Κάουτσκι, ο οποίος μέχρι στιγμής παραμένει στις βάσεις του καθαρά εδαφικού προγράμματος σε ό, τι αφορά το εθνικό ζήτημα, αρχίζει να πλησιάζει τις προγραμματικές συντάξεις των Αυστριακών μαρξιστών Κ. Ρέννερ και Ο. Μπάουερ, οι οποίοι εκφράζονται για την αυτονομία των εθνών αυτών καθαυτών (16). Ο ίδιος ο πυρήνας του έθνους σύμφωνα με την αρχή αυτονομίας πρέπει να κατέχει την κλειστή περιοχή, όπου οι εκπρόσωποί του συνέχεια επικοινωνούν μεταξύ τους, καθώς η κοινή γλώσσα βοηθάει στη συγκέντρωση του έθνους. Για το λόγο αυτό η εδαφική αυτονομία πιέζει τον Κ. Κάουτσκι να απορρίπτει την ιδέα της εθνικής και πολιτιστικής αυτονομίας, που ξεπερνάει τον εδαφικό διαχωρισμό. «Κάθε λαός ο οποίος κατοικεί στην Αυστρία, χωρίς τις

---

15) Каутский К. Национализм и интернационализм. – Петроград, 1918. – с. 71-72, Семковский С. – Там же. – с. 15. Απαντώντας στην ερώτηση του Αρμένιου σοσιαλδημοκράτη μετά από τη Ρωσική Επανάσταση του 1905, ο Κ. Κάουτσκι αναπτύσσει την ιδέα του σχετικά με την ομοσπονδία στη βάση προγράμματος «των ενωμένων πολιτειών της Ρωσίας». Να σημειωθεί ότι στην κατασκευή του σοσιαλδημοκρατικού οργανισμού του Καυκάσου εκείνη την εποχή αυτός βλέπει «προσχεδίασμα για διοίκηση που στηρίζεται όχι μόνο στις αυτόνομες χώρες (περιοχές), αλλά και στην αυτονομία των εθνών, και επίσης ταυτόχρονα και στην ένωσή τους με σκοπό την κοινή δραστηριότητά τους». Κάουτσκι Κ. О национальном вопросе в России. Спб., 1905– с. 15-16.

16) Семковский С. Указ. Соч. – с. 15.

κάποιες συγκεκριμένες σχέσεις με το έδαφος στο οποίο κατοικεί, αποτελεί μια αυτόνομη ομάδα που εντελώς ανεξάρτητα διαχειρίζεται όλες τις εθνικές (γλωσσικές και πολιτιστικές) υποθέσεις»(17), - γράφει ο Κ. Κάουτσκι. Την άποψη του Κ. Κάουτσκι σχετικά με την αρχή της αυτονομίας των εθνών εγκρίνουν κυρίως οι σοσιαλδημοκράτες στο Συνέδριο του 1899, όμως ο Μπάουερ επιμένει ότι η αρχή της εθνικής πολιτιστικής αυτονομίας εξαρτάται από τον πολιτιστικό χαρακτήρα των εθνών (18).

Ο. Μπάουερ θεωρεί το έθνος ως ένα προϊόν της κοινωνικής ανάπτυξης. «Το έθνος εμφανίζεται, - γράφει, - ως κοινωνικός σχηματισμός ο οποίος, γενικά, δύσκολα αντιληπτός. Παρουσιάζεται ως ένα προϊόν της κοινωνικής ανάπτυξης δηλαδή, ένας από τους πιο ισχυρούς παράγοντες της κοινωνικής προόδου, όμως, ταυτόχρονα, ποτέ δεν μεταμορφώθηκε μέσω κάποιων συγκεκριμένων καθορισμών ή ορίων σε σαφώς σχεδιασμένο κοινωνικό οργανισμό.

Το έθνος είναι μια κοινωνική σχέση που αλλάζει συνεχώς, στις διαφορετικές συνθήκες παρουσιάζεται πολύ διαφορετικά, έθνος – σαν κάποιος Πρωτέυς που γλιστράει στα δάκτυλά μας όταν θέλουμε να τον πιάσουμε, όμως, υπάρχει πάντα, επηρεάζοντάς μας πολύ έντονα (19).
Ομως, ο Κ. Κάουτσκι δεν συμφωνεί με την άποψη ότι μόνο η πολιτιστική

---

17) Απόσπ.: Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – Τ.24. – Σ. 313

18) Μετά από πολλές συζητήσεις το Συνέδριο του 1899 εγκρίνει την απόφαση η οποία περιέχει την ερμηνεία της αρχής της εδαφικής αυτονομίας. Για την έγκριση αυτή ψηφίζουν οι εκπρόσωποι του Νότιο-σλαβικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Αργότερα ο Ι. Β. Στάλιν αναφέρει μια παραπομπή από την απόφαση αυτή και την παρουσιάζει ως νοτιο-σλαβική. (Το κείμενό της βλ. στο παράρτημα 1).

19) Бауэр О. Национальный вопрос и социал-демократия... - С. 124-125.

κοινότητα είναι η δομή του έθνους. Συμπληρώνει ακόμα ένα συστατικό στοιχείο, τη γλώσσα η οποία θεωρείται ένα από τα πιο γερά συστατικά τα οποία ενώνουν ένα έθνος.

Κατά την άποψή του, η γλώσσα είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας για τη δημιουργία ενός έθνους, ο οποίος αποτελεί το πιο απαραίτητο μέσο επικοινωνίας.

«Χωρίς την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των ανθρώπων, χωρίς τη γλώσσα, είναι αδύνατο να λειτουργεί η κοινωνική παραγωγή» (20). «Η ανάγκη για την καθολική γλώσσα είναι μόνο ένα σύμπτωμα της ανάγκης για την ενοποίηση των εθνών του σύγχρονου πολιτισμού σε μια οικονομική περιοχή, της ανάγκης για την εξόντωση των οροθεσίων μεταξύ των εθνών» (21).

Όμως, απαντώντας στον Κ. Κάουτσκι, ο Ο. Μπάουερ δεν αρνείται το γεγονός ότι το πιο σημαντικό γνώρισμα του έθνους είναι η γλωσσική κοινότητα. Όμως, πρέπει να εξερευνούμε την πολιτιστική κοινότητα η οποία στέκεται πίσω από την αναπτυσσόμενη γλώσσα που αλλάζει συνεχώς. Από αυτήν την άποψη, η συμβολή του Μπάουερ στον τομέα του εθνικού ζητήματος είναι πολύ σημαντική, επειδή στη θεωρία του το εθνικό ζήτημα βγαίνει στο πρώτο πλάνο και αυτό ήταν υπέρ των πλαισίων του ιστορικού υλισμού (22).

---

20) Каутский К. Национальности нашего времени... - С. 30.

21) Το ίδιο. Σ. 43. Σύμφωνα με αυτήν τη λογική, ο Κ. Κάουτσκι δεν θεωρούσε έθνος τους Εβραίους που μιλούσαν διαφορετικές γλώσσες. (Βλ. Кауцкий К. Национализм и интернационализм... - С. 18-22).

22) Πολλοί από τους ερευνητές της έννοιας του έθνους θεωρούσαν ότι ο Ο. Μπάουερ έχει ξεχωρίσει το έθνος από τις υλικές συνθήκες της ύπαρξης της κοινωνίας, από τις οικονομικές σχέσεις των ανθρώπων και το ανακήρυξε ως αιώνια μορφή της κοινωνικής

Εκείνη την περίοδο τη θεωρία του Μπάουερ για το έθνος συνεχώς κατακρίνουν οι σοσιαλδημοκράτες της Ρωσίας, οι οποίοι στρέφουν την προσοχή τους στο γεγονός ότι η θεωρία του και η δική του αντίληψη του εθνικού χαρακτήρα βασίζονται στο γνωσιολογικό θεμέλιο. Τονίζοντας αυτό και εξηγώντας τον ιδεολογικό χαρακτήρα της θεωρίας του Ο. Μπάουερ, ο Β. Ι. Λένιν σημείωνε ότι ο Ο. Μπάουερ έχει παραλείψει το κοινωνικό περιεχόμενο της έννοιας «έθνος» (23).

Πριν την πρώτη επανάσταση της Ρωσίας του 1905 ο Β. Ι. Λένιν δεν έχει κάποια συστηματικά επεξεργασμένη θεωρία για το έθνος. Όμως, ακολουθώντας τις στάσεις του διεθνισμού, ενισχύει τη γνώμη ότι σε περίπτωση που το εθνικό κίνημα έχει σχέση με τον αγώνα της εργατικής τάξης, τότε μπορεί να υπάρχει μια πρακτική ένωση μαζί του.

Σε ό, τι αφορά το θέμα της εθνικής αυτοδιάθεσης, η απόφαση για το

ζωής που υπήρχε ακόμα και στην πρωτόγονη κοινωνία. Για παράδειγμα, κατά την άποψη του Γερμανού φιλοσόφου, Α. Κόζινγκ, στην αντίληψη του Ο. Μπάουερ το έθνος υπάρχει ως «μορφή» και στην πρωτόγονη κοινωνία, επειδή τότε υπήρχε «η πολιτιστική κοινότητα». Ξεκινώντας από αυτό, ο Ο. Μπάουερ έλεγε για την άνθηση του έθνους μάλιστα και στη σοσιαλιστική κοινωνία.

Βεβαίως, Α. Κόζινγκ συμφωνούσε με αυτό. Όμως η δική του ερμηνεία της έννοιας «το έθνος» διεγείρει τη λεπτομερή μελέτη του πολιτιστικού στοιχείου που είναι ένα από τα κλειδιά στην κατανόηση των σύγχρονων εθνικών ομάδων (Козинг А. Нация в истории и современности. – М., 1978. – С. 45.).

23) Ο Β. Ι. Λένιν ξεχώριζε στη θεωρία του Ο. Μπάουερ, η οποία αποτελεί την ιδεολογική-ψυχολογική τάση του μαρξισμού σχετικά με το εθνικό ζήτημα, τις εξής απόψεις: «1) Ιδεολογική θεωρία του έθνους, 2) Σύνθημα του εθνικού πολιτισμού (=αστικού), 3) Ο εθνικισμός καθαρός, λεπτός, απόλυτος, μέχρι και το σοσιαλισμό, 4) Η πλήρης λήθη του διεθνισμού. Για το λόγο αυτό ο Ο. Μπάουερ βρέθηκε στον εθνικό οπορτουνισμό». (Βλ. : Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα – Τ. 24. – Σ. 386 – 387.).

θέμα αυτό εγκρίνεται στο συνέδριο της ΙΙ Διεθνούς στο Λονδίνο το 1896, ο Β. Ι. Λένιν επιμένει στην ίδια στάση. Όμως, η απόφαση του 1905 οδηγεί τους σοσιαλδημοκράτες στο συμπέρασμα ότι το εθνικό ζήτημα είναι επείγον για τη Ρωσία ως πολυεθνικό κράτος.

Στο 2ο συνέδριο του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος της Ρωσίας (RSDRP, στη συνέχεια - ΡΣΔΕΚ) το 1903 εγκρίνεται το πρόγραμμα του κόμματος. Στο πρόγραμμα-μίνιμουμ συμπεριλαμβάνονται οι θέσεις όπως το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση, συσσώρευση των εργατών όλων των εθνών, πλήρης ισονομία των πολιτών ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους (24) κλπ Έτσι, το εθνικό ζήτημα έγινε ένα από τα συστατικά της στρατηγικής και τακτικής των σοσιαλδημοκρατών στον αγώνα για τη νίκη της αστικής-δημοκρατικής επανάστασης, καθώς ακόμα δεν επεξεργάζεται κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα σχετικά με το εθνικό ζήτημα.

Η ΜΠΟΥΝΔ ("bund" – ένωση (Yiddish), Καθολική Εβραϊκή Εργατική Ένωση στη Λιθουανία, Πολωνία και Ρωσία) και οι εκπρόσωποι των διάφορων εθνών ζητούν την προσθήκη στο πρόγραμμα των θέσεων οι οποίες υποστηρίζουν τα εθνικά συμφέροντα. Και εκτός από αυτό, η ΜΠΟΥΝΔ ζητάει την αναγνώρισή της ως μοναδικού εκπροσώπου των Εβραίων εργατών στη δομή του κόμματος ΡΣΔΕΚ. Τη θέση σχετικά με την πολιτιστική-εθνική αυτονομία, την οποία η ΜΠΟΥΝΔ υποβάλλει στη διάσκεψη των λικβινταριστών τον Αύγουστο του 1912 αμέσως υποστηρίζουν όχι μόνο οι λικβινταριστές, αλλά και οι μερικές από τις φράξιες των σοσιαλδημοκρατών όπως ο Σοσιαλιστικός Κολοσσός της Λευκορωσίας, οι ομοσπονδιακοί σοσιαλιστές της Γεωργίας, ο

---

24) Βλ.: КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов. ЦК. Т. 1. – М., 1983. – С. 62.

Ντασνακτσουτιούν της Αρμενίας.

Το κόμμα των σοσιαλιστών επαναστατών στο δικό του 1ο συνέδριο το 1905 εγκρίνει την απόφαση σχετικά με τον ομοσπονδιακό χαρακτήρα της κομματικής οργάνωσης και εκφράζεται για την υπερνίκηση της στάσης της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομία.

Επισήμως η απόφαση αυτή εγκρίνεται στο 3ο συνέδριο του κόμματος των σοσιαλιστών-επαναστατών (στις 25 Μαΐου – 4 Ιουνίου του 1917). Το έγγραφο της απόφασης ορίζει ότι για τη διακυβέρνηση «όλων των πολιτιστικών και εθνικών υποθέσεων τόσο τα έθνη χωρίς έδαφος όσο και οι εθνικές μειονότητες των περιοχών με μικτό πληθυσμό μπορούν να ενωθούν στις ετεροδικίες προσωπικές - αυτόνομες ενώσεις με δικά τους τοπικά και κοινά κρατικά όργανα» (25).

Και μέσα και έξω από το ΡΣΔΕΚ ακούγονται αντιρρήσεις σχετικά με την έγκριση της ομοσπονδιακής ιδέας. Ο Β. Ι. Λένιν, παρακολουθώντας την αύξηση της έντασης μεταξύ των εθνών στα Βαλκάνια που είχε ως αποτέλεσμα τις αρνητικές χωριστικές διαθέσεις της σοσιαλδημοκρατίας της Ρωσίας, ασχολείται με την εκπόνηση του μελλοντικού εθνικού προγράμματος. Οι μπολσεβίκοι πρέπει να αρνηθούν οριστικά το πρόγραμμα της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας που τεχνητά διαχωρίζει τους εργαζομένους στα «εθνικά διαμερίσματα».

Ο Β. Ι. Λένιν θεώρησε απαραίτητο να ασχοληθεί σοβαρά με το εθνικό ζήτημα και πρώτα απ' όλα με τον προσδιορισμό του έθνους, με τα προβλήματα του εθνικού απελευθερωτικού κινήματος κλπ. Στο τέλος του 1912 ο Β. Ι. Λένιν επεξεργάζεται το έργο του Ολλανδού σοσιαλδημοκράτη

---

25) Τα πρωτόκολλα του 3ου συνεδρίου του Κόμματος των σοσιαλιστών – επαναστατών. – Πγ., 1917. – σ. 482

Α. Πάννεκουκ «Ο Ταξικός Αγώνας του Έθνους» και τρεις φορές υπογραμμίζει τον ισχυρισμό του συγγραφέα ότι ο ορισμός του Ο. Μπάουερ για το έθνος ως «σύνολο των ανθρώπων ενωμένων με την κοινή μοίρα στη χαρακτηριστική κοινότητα», είναι εντελώς σωστό. «Σε αυτόν τον ισχιρισμό είναι επίσης αναφερόμενα και δύο ερωτηματικά τα οποία ο Β. Ι. Λένιν σχημάτισε στο περιθώριο του βιβλίου. Ο Β. Ι. Λένιν προτίμησε πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Και τα ξεχώρισε στις σημειώσεις στο περιθώριο του έργου του Α. Πάννεκουκ: η κοινότητα της πολιτικής-οικονομικής ανάπτυξης, κοινότητα γλώσσας, εδάφους και πολιτισμού» (26). Ψάχνοντας για τον ειδικό ο οποίος θα μπορούσε να ασχοληθεί με το εθνικό ζήτημα, ο Β. Ι. Λένιν θυμήθηκε ένα άρθρο του Γεωργιανού σοσιαλδημοκράτη Ι. Β. Στάλιν (27) και τον ζήτησε, στη διάρκεια της παράνομης διαμονής του στην Κρακοβία για τη συμμέτοχή του στη σύσκεψη της ΚΕ του ΡΣΔΕΚ, να γράψει άρθρο σχετικά με το εθνικό ζήτημα.

Ως αποτέλεσμα παρουσιάζεται άρθρο του Ι. Β. Στάλιν «Ο Μαρξισμός και Το Εθνικό Ζήτημα». Το άρθρο αυτό στους κύκλους των μαρξιστών

---

26) Ненароков А. П. (отв. ред.) Первое советское правительство (октябрь 1917 – июль 1918). – М., 1991. – С. 241.

27) Στο άρθρο αυτό ο Ι. Β. Στάλιν για πρώτη φορά πλησίασε στην ανάλυση του εθνικού ζητήματος, τονίζοντας ότι «όλα αλλάζουν... Αλλάζει η κοινωνική ζωή και ταυτόχρονα αλλάζει και «το εθνικό ζήτημα»... «Το εθνικό ζήτημα» στις διάφορες εποχές εξυπηρετεί διάφορα συμφέροντα, παίρνει διαφορετικές αποχρώσεις ανάλογα με το ποία τάξη και σε ποία εποχή το προβάλλει». Ο Ι. Β. Στάλιν στο άρθρο του το 1904 έδωσε την ιδιαίτερη προσοχή στην αντίθεση μεταξύ των άρθρων 9, 3, 7, και 8 του Προγράμματος του ΡΣΔΕΚ. (Αναλυτικά βλ: Στάλιν Ι.Β. Έργα – Τ. 1. – Μόσχα, 1946. – Σ. 32, 46-53.).

εγκρίνεται ως θεμελιώδες έργο και μέχρι και σήμερα αναφέρουν αποσπάσματα από αυτό και αυτοί μάλιστα που αρνιούνται την εθνική θεωρία του Στάλιν (28). Πιθανόν, αυτό συμβαίνει εξαιτίας του ολοκληρωμένου χαρακτήρα της θεωρίας αυτής και επίσης εξαιτίας της εξακολουθητικής πολιτικής επιρροής του.

Στο άρθρο αυτό μπορούμε να διευκρινίσουμε δύο σκοπούς. Πρώτα από όλα, ο Ι. Β. Στάλιν θέλει να ασκήσει την πολιτική κριτική στους Αυστριακούς μαρξιστές, τον Κ. Ρέννερ και Ο. Μπάουερ, η θεωρία των οποίων είχε μεγάλη επιρροή στους σοσιαλδημοκράτες της Ρωσίας, ιδιαίτερα – στους οπαδούς της ΜΠΟΥΝΔ και στους περιφερειακούς. Και επιπλέον, στην πορεία της κριτικής του ο Ι. Β. Στάλιν προσπαθεί να διευκρινίσει τη διαφορά μεταξύ των ερμηνειών των ορισμών του έθνους, ερμηνειών ιδεαλιστικών-υποκειμενικών και υλιστικών-αντικειμενικών.

Για να πετύχει τον πρώτο σκοπό, ο Ι. Β. Στάλιν δεν ερμηνεύει σωστά το πρόγραμμα του συνεδρείου του 1899. Θεωρεί ότι στο συνέδριο αυτό εγκρίθηκε μια απόφαση την οποία ζήτησε ο Ο. Μπάουερ ο οποίος επέμενε στην αρχή της αυτονομίας χωρίς τον εδαφικό διαχωρισμό. Όμως, στην ουσία, στο αναφερόμενο συνέδριο εγκρίθηκε η στάση της καθαρά εδαφικής αυτονομίας που προέβλεπε τη δημιουργία των εθνικών περιορισμένων μονάδων και την ενοποίησή τους σε ένα αυτόνομο ενιαίο σύνολο. Το εθνικό συμβιβαστικό πρόγραμμα του συνέδρειου του 1899 απορρίπτει τη δημιουργία της αυτονομίας χωρίς τις σχέσεις με το έδαφος όπου κατοικούν τα μέλη του συγκεκριμένου έθνους, και η πολιτιστική-εθνική αυτονομία,

---

28) Davis H. B. Toward a Marxist Theory of Nationalism. – NY., 1978, pp. 70-75; Lowy M. Marxist and the National question. – New Left Review. – N 96. – 1976. P.95; Vilar P. 'Nationalism'. – Marxist Perspectives. - N 5. – 1979, p. 27.

αντιθέτως, απαιτεί τη δημιουργία των αυτόνομων εθνικών ομάδων στην ετερόδικη (ατομική) βάση. Όμως, τόσο η μία, όσο και η άλλη παρουσιάζουν την ιδέα της δημιουργίας των εθνικά απομονωμένων ομάδων με τα δικά τους τοπικά και κεντρικά κρατικά όργανα (29).

Και όμως, ο Ι. Β. Στάλιν κατηγορεί σκληρά τη ΜΠΟΥΝΔ και τους οπαδούς του, λέγοντας ότι αυτοί ανοιχτά τάσσονται με τους Αυστριακούς μαρξιστές, προσπαθώντας να εφαρμόσουν το πρόγραμμά τους στη ρωσική πραγματικότητα. «Οι συνθήκες, όπως και όλα τα άλλα, αλλάζουν, και η απόφαση η οποία είναι σωστή για τη συγκεκριμένη στιγμή, μπορεί να φανεί εντελώς απαράδεκτη για την άλλη» (30).

Ο Β. Ι. Λένιν σημειώνει σχετικά με αυτό ότι «είναι πολύ διαδεδομένη η λανθασμένη γνώμη ότι στο συνέδριο αυτό εγκρίθηκε η λεγόμενη «πολιτιστική-εθνική αυτονομία». Αντίθετα. Η αυτονομία αυτή είχε ομόφωνα απορριφθεί στο συνέδριο αυτό» (31).

Οι οπαδοί της ΜΠΟΥΝΔ προσπαθώντας να υποστηρίξουν την απαίτηση της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας διαστρεβλώνουν το εθνικό πρόγραμμα του συνεδρίου του 1899. Ο Β. Ι. Λένιν, εννοώντας τις αποφάσεις του συνεδρίου, υπογραμμίζει ότι «αυτό είναι το εδαφικό πρόγραμμα, το οποίο ακριβώς για αυτόν το λόγο ευθέως αποκλείει, για παράδειγμα, την εβραϊκή πολιτιστική-εθνική αυτονομία (32). Αναμφίβολα, η συζήτηση

---

29) Шаумян С. Г. Избранные произведения. – Т. 1. – М., 1957. – С. 452; Куличенко М. И. Национальные отношения в СССР и тенденция их развития. – М., 1972. – С. 133.

30) Στάλιν Ι. Β. Έργα. – Τ. 2. – Σ. 313.

31) Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – Τ. 24. – Σ. 313.

32) Ο.Π. – Σ. 314.

σχετικά με το εθνικό ζήτημα στο συνέδριο του 1899 σε πολύ μεγάλο βαθμό επηρεάζει την εξέλιξη της σοσιαλιστικής ιδέας του εθνικού ζητήματος. Αν και στο συνέδριο αυτό δεν συζητήθηκε το ζήτημα αρχής και το εθνικό πρόβλημα δεν εφοδιάστηκε με κάποιο συγκεκριμένο θεωρητικό περιεχόμενο, όμως το εθνικό ζήτημα άθελα έπρεπε να αποκτήσει το πρακτικό επείγον. Το ζήτημα αυτό γίνεται χαρακτηριστικό εκεί που παρουσιάζεται ως εντελώς αναπόφευκτη προϋπόθεση του πολιτικού αγώνα (33) στην Αυστρο-Ουγγαρία, όπου κατοικούν οι λαοί των διαφόρων εθνικοτήτων, - στα όρια της Αυστρίας ως πλεονέκτημα του πληθυσμού αναφέρονται οι Γερμανοί, οι Ιταλοί, οι Πολωνοί και οι Τσέχοι, και στην Ουγγαρία Μαγυάροι, Κροάτες και οι άλλοι, οι εθνικές διχόνοιες γερά εισχωρούν σε όλους τους τομείς της πολιτικής ζωής. Για τους Αυστριακούς σοσιαλδημοκράτες ως σημαντικό μέρος του εθνικού ζητήματος είναι η συντήρηση της κρατικής οργάνωσης της Αυστρο-Ουγγαρίας.

Όμως, κατά τη γνώμη του Ι. Β. Στάλιν, η ΜΠΟΥΝΔ και οι οπαδοί του πολύ εύκολα «έκαναν την αναφορά στην αυστριακή και νότιο-σλαβική σοσιαλΔημοκρατία, η οποία τάχα ήδη βρήκε τη λύση για το εθνικό ζήτημα και από την οποία οι Ρώσοι σοσιαλδημοκράτες πρέπει απλά να αντιγράψουν τη λύση αυτή» (34).

---

33) Ратнер М. Б. Эволюция социалистической мысли в национальном вопросе (вместо пред.) – Дебаты по национальному вопросу на Брюннском партейтаге. – Киев – Петербург, 1906. – С. 20 – 21. 34)

34) Στον Ι. Β. Στάλιν δεν του άρεσε μια τέτοια απλοποίηση στην αντιμετώπιση του θέματος και δεν ήταν τυχαίος ο ισχυρισμός του σχετικά με την πολιτική ζωή της Ρωσίας ότι «το κεντρικό ζήτημα δεν είναι το εθνικό, αλλά το αγροτικό». (Βλ.: Στάλιν Ι. Β. Έργα. – Τ. 2. – Σ. 314, 318.).

Για το λόγο αυτό αντί για εθνική-πολιτιστική αυτονομία ο Ι. Β. Στάλιν ανακηρύσσει το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση, όπως το έκανε και η σοσιαλΔημοκρατία στις περισσότερες χώρες. «Το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση, δηλαδή μόνο το ίδιο το έθνος έχει το δικαίωμα να ορίζει την τύχη του, κανένας δεν έχει το δικαίωμα να επέμβει βίαια στη ζωή του έθνους, να καταστρέφει σχολεία και άλλα ιδρύματα, να καταστρέφει τα ήθη και έθιμά του, να καταπιέζει τη γλώσσα, να στερεί τα δικαιώματά του», - γράφει (35).

Όμως, συζητώντας το ζήτημα της αυτονομίας, ο Β. Ι. Λένιν εμφανίζεται ως αποφασιστικός οπαδός της «εθνικής-εδαφικής» αυτονομίας, όμως μόνο σε ό, τι αφορά την εδαφική αυτονομία της περιοχής, που τα σύνορά της πρέπει να ορίζονται υπόψη τους εθνικούς, οικονομικούς κλπ παράγοντες. Ταυτόχρονα, διαπιστώνοντας την παροχή στον εθνικό παράγοντα του απόλυτου χαρακτήρα, ο Β. Ι. Λένιν στο έργο του «Οι Κριτικές Σημειώσεις Σχετικά με το Εθνικό Ζήτημα» γράφει ότι πρέπει να δημιουργηθεί ένα δημοκρατικό κράτος με την παραχώρηση μιας αυτονομίας του συγκεκριμένου είδους σε κάθε περιοχή που έχει κάποιες ουσιαστικές ιδιαιτερότητες στον οικονομικό τομέα και σε ό, τι αφορά τις συνθήκες ζωής, που έχει μια ειδική εθνική σύνθεση του πληθυσμού κλπ. (36).

Σε ό, τι αφορά το ζήτημα του ορισμού της έννοιας «το έθνος», ο Ι. Β. Στάλιν, αντίθετα από τον Β. Ι. Λένιν (37), παρουσιάζει τη δική του

---

34) Ο. Π. – Σ. 310.

36) Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – Τ. 24. – Σ. 145, 149.

37) Ο Β. Ι. Λένιν δεν αναφέρει στην εκπόνησή του τους ορισμούς «έθνος» και

ερμηνεία: «Το έθνος είναι μια ιστορικά προσδιοριζόμενη σταθερή κοινότητα των ανθρώπων η οποία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της κοινής μορφής της γλώσσας, εδάφους, οικονομικής ζωής και ψυχολογικής δομής η οποία εμφανίζεται στην παγκόσμια κοινότητα πολιτισμού» (38). Στη συνέχεια ο Ι. Β. Στάλιν διευκρινίζει ότι «κανένας από τους αναφερόμενους παράγοντες ξεχωριστά δεν είναι αρκετός για τον ορισμό του έθνους. Και επιπλέον, σε περίπτωση απουσίας τουλάχιστον ενός από τους παράγοντες αυτούς το έθνος παύει να είναι έθνος. (...) Μόνο η ύπαρξη όλων των παραγόντων μαζί μας δίνει το έθνος» (39). Η διευκρίνηση αυτή ανοιχτά

«εθνικισμός» επειδή δεν θεωρεί το εθνικό πρόβλημα ως θεωρητικό ζήτημα αλλά ως πρακτικό. Εξάλλου, μετά από τον ορισμό που παρουσίασε ο Ι. Β. Στάλιν, ο Β. Ι. Λένιν θεωρεί ότι η θεωρητική αυτή στήριξη αρκεί. Όμως ταυτόχρονα το ζήτημα για το κατά πόσο ο Β. Ι. Λένιν συμφωνούσε με τον Ι. Β. Στάλιν δεν τελειώνει εδώ. Ο Αμερικανός ιστορικός Ρ. Πάϊπς θεωρεί, για παράδειγμα, ότι αν και ο Ι. Β. Στάλιν έγραψε το αναφερόμενο άρθρο κατά παράκληση και με την υποστήριξη του Β. Ι. Λένιν, σε αυτήν την περίπτωση οι απόψεις του Β. Ι. Λένιν δεν επηρέασαν τις δικές του ιδέες. R. Pipes, The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism 1917-1923. – Cambridge, Mass., 1954, pp. 40-41. Όμως, ο Ι. Ντόϊτσερ, Αμερικανός ιστορικός, υποστηρίζει ότι ο Β. Ι. Λένιν έκανε σημαντικές παρατηρήσεις στον Ι. Β. Στάλιν και διόρθωσε το άρθρο του. I. Deutscher, Stalin – A Political Biografy. – L., 1972, p. 126, 131. Ο Αμερικανός επιστήμονας ο Ρ. Τάκερ επίσης υποστηρίζει τη γνώμη του Ι. Ντόϊτσερ και αναφέρει αποσπάσματα από τη συνέντευξη του Μίλοβαν Τζίλας με τον Ι. Β. Στάλιν (Djilas M. Conversation with Stalin. – NY., 1962, p. 157.), R. Tucker, Stalin as revolutionary 1897-1929: A Study in History a Personality. – NY., 1973, pp. 155-156.

38) Στάλιν Ι. Β. Έργα. Τ. 2. –Σ. 296.

39) Ο. Π. – Σ. 297.

απορρίπτει τον ορισμό του έθνους που έδωσε ο Ο. Μπάουερ, σύμφωνα με τον οποίον το έθνος παρουσιάζεται ως φορέας του εθνικού χαρακτήρα που δημιουργείται στη βάση της εθνικής-πολιτιστικής κοινότητας σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής πορείας.

Αναμφίβολα, ο Ι. Β. Στάλιν έκανε ένα μεγάλο βήμα στην ανάπτυξη της θεωρίας του έθνους προσφέροντας την ερμηνεία κάποιων ξεχωριστών παραγόντων του έθνους, βασιζόμενη στις συνθήκες της υλικής ζωής της κοινωνίας. Όμως αυτό δεν οδηγεί στο συμπέρασμα το οποίο έκανε ο Γερμανός επιστήμονας Α. Κόζινγκ, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο ορισμός που έδωσε ο Στάλιν για το έθνος και γενικά η αντίληψή του σχετικά με το θέμα αυτό είναι αυστηρά επιστημονική, δεν έχει ελάττωμα και είναι η τελευταία λέξη στη μαρξιστική-λενινιστική θεωρία του έθνους (40).

Σύμφωνα με την άποψη του Α. Κόζινγκ, από τη στιγμή που το έθνος ορίζεται ως μια αφηρημένη φόρμουλα που ξεκινάει από την ιστορική αρχή του έθνους, δεν υπάρχουν περιθώρια για την απεικόνιση όλης της ποικιλομορφίας της ιστορικής πορείας. Καθώς δεν πραγματοποιούνται οι διαχωρισμοί μεταξύ των κοινωνικών παραγόντων οι οποίοι βοηθούν στη δημιουργία του έθνους, στην ολοκλήρωσή του, στη συσπείρωση των ανθρώπων στο έθνος και των αποτελεσμάτων της πορείας δημιουργίας του έθνους, των ιδιαιτεροτήτων του έθνους κλπ (41). Από πού προέρχονται τα ελαττώματα του ορισμού του έθνους του Ι. Β. Στάλιν στις συνθήκες της

---

40) Козинг А. Нация в истории и современности. – М., 1978. – С. 48.

41) О. П. – σ. 51-52.

σύγχρονης κοινωνίας; Μήπως, αυτά εμφανίζονται επειδή ο Ι. Β. Στάλιν πολύ εύκολα περιορίζει το εθνικό ζήτημα ως ένα από τα συστατικά στοιχεία του ταξικού αγώνα στην αστική κοινωνία; Πώς είναι δυνατόν να μην βλέπει καμιά διαλεκτική σχέση μεταξύ του έθνους και της τάξης και τη σχετική ανεξαρτησία του έθνους στην εξέλιξη της ιστορίας; Πράγματι, το έθνος εμφανίζεται και εξελίσσεται στην πορεία του ταξικού αγώνα στις συνθήκες της φεουδαρχίας. Όμως αυτό δεν αποτελεί τον λόγο για την ταύτιση της έννοιας «τάξη» με την έννοια «έθνος». Η έννοια του έθνους είναι αναφαίρετη από την έννοια της τάξης, αλλά με τον καιρό το έθνος αποκτά μια ιστορική ουσία με τις δικές της νομοτέλειες της εξέλιξης.

Από την άποψη της σημερινής εποχής, στο έργο του Στάλιν δεν απεικονίζονται πολλές πλευρές της εθνικής πορείας που ήδη ήταν τότε γνωστή, υπολογίζοντας ότι πρόκειται για μια περίοδο όταν το εθνικό ζήτημα θίγεται στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου χώρου της Ανατολικής Ευρώπης. Η εξήγηση της έννοιας του έθνους, την οποία προσφέρει ο Ι. Β. Στάλιν, δεν υπολογίζει, κατά τη γνώμη μας, την περιπλοκή της γένεσης και της εξέλιξης του έθνους ούτε στις συνθήκες του καπιταλισμού, ούτε στις συνθήκες του σοσιαλισμού, ούτε στις σύγχρονες συνθήκες ανάπτυξης των χωρών. Μήπως η εντύπωση αυτή εμφανίζεται λόγω του αρκετά σχετικού χαρακτήρα του ορισμού του έθνους, τον οποίον εκπονεί; Επιπλέον, στη σοβιετική ιστοριογραφία σε ό, τι αφορά τον προβληματισμό της θεωρίας του έθνους και των εθνικών σχέσεων η έννοια αυτή πολιτικοποιήθηκε και διαμορφώθηκε ως μια ιδεολογική άποψη για την «Επιτομή της Ιστορίας του Πανρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος των Μπολσεβίκων».

Δεν μπορούμε να πούμε ότι μετά από τον Ι. Β. Στάλιν οι ηγέτες της Σοβιετικής Ένωσης δεν ασχολούνται καθόλου ή δεν κάνουν κάποιες προσπάθειες για να βελτιωθεί η ζωή των διάφορων εθνών,

συμπεριλαμβανομένων και των εθνικών μειονοτήτων. Το εθνικό ζήτημα το οποίο οι μπολσεβίκοι θεωρούν λυμένο, άμεσα εμφανίζεται στις συνθήκες της παραβίασης ή της άγνοιας της ισορροπίας των εθνικών σχέσεων και της απουσίας της διαλεκτικής στη θεωρία του ίδιου του ζητήματος. Κάτω από την επιρροή της ιδεολογίας οι σοβιετικοί θεωρητικοί αγνοούσαν τις κοινωνικές λειτουργίες και τον ιστορικό ρόλο του έθνους ως ενός απαραίτητου συστατικού στην ιστορική πορεία της ανάπτυξης της κοινωνίας. Ο ορισμός του έθνους ως κοινότητας των ανθρώπων με ένα σύνολο των αυστηρών ενδείξεων παραμελεί ακριβώς αυτήν τη σημαντική άποψη.

Μήπως τα αρνητικά γεγονότα στον τομέα των εθνικών σχέσεων εμφανίζονται ως συνέπειες της μη επεξεργασμένης πολιτικής; Μπορεί να περιορίσει τέτοιου είδους έργο σε μια απόφαση σχετικά με τα διαφορετικά έθνη και εθνικότητες;

Το 1966-1967 στο περιοδικό «Τα Ιστορικά Ζητήματα» πραγματοποιείται μια συζήτηση μέσω της οποίας οι επιστήμονες προσπαθούν να διατυπώσουν την έννοια του έθνους, όμως δεν καταφέρνουν να φτάσουν σε κάποιο τελικό αποτέλεσμα (42).

---

42) Στη διάρκεια της συζήτησης εκφράστηκαν μερικές προτάσεις σχετικά με τον ορισμό της έννοιας του έθνους : «Το έθνος ως μορφή της κοινωνικής ανάπτυξης που υπάρχει όσο στις συνθήκες του σοσιαλισμού, τόσο και στις συνθήκες του καπιταλισμού και παρουσιάζεται σαν ολοκληρωμένος κοινωνικός και οικονομικός οργανισμός», «Η κοινωνική και εθνική κοινότητα των ανθρώπων η οποία εκφράζεται με την ενότητα της βιομηχανικής οικονομίας, εδάφους, γραπτής γλώσσας, χαρακτήρα και πολιτισμού», «Η ιστορικά υψηλότερη μορφή της εθνικής κοινότητας των ανθρώπων, της εποχής του καπιταλισμού και σοσιαλισμού που χαρακτηρίζεται από την ενότητα της οικονομικής ζωής, εδάφους, γλώσσας, εθνικού χαρακτήρα που εμφανίζεται στις ειδικές

Όμως, η συζήτηση αυτή ολοκληρώνεται με την αναπαραγωγή σε μεγάλο βαθμό του ορισμού του έθνους που έδωσε ο Ι. Β. Στάλιν ο οποίος συμπεριλαμβάνει τέσσερις ενδείξεις: την κοινότητα της γλώσσας, του εδάφους, της οικονομίας, του ψυχισμού–πολιτισμού. Οι σοβιετικοί επιστήμονες συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τους ορισμούς αυτούς οι οποίοι αποτελούν και τη βάση για τις εγκυκλοπαιδικές και λεξιλογικές εκδόσεις.

Φαίνεται ότι η σοβιετική ιστοριογραφία των προβλημάτων της θεωρίας του έθνους και των εθνικών σχέσεων δεν υπολογίζει την ύπαρξη κάποιας αναπτυσσόμενης δομής και αυτοσυνείδησης του έθνους.

Εμφανίζονται και μερικά αρνητικά χαρακτηριστικά, όπως η άρνηση της ανάλυσης της αντιφατικότητας στην πορείας ανάπτυξης των εθνών και εθνικών σχέσεων, η αφηρημένη θεωρητικολογία χωρίς καμιά σχέση με τις ιστορικές πορείες, την πραγματικότητα, η υπεροχή του εμπειρισμού κλπ (43).

Οι εθνογράφοι (44) αρχίζουν να συζητούν σχετικά με τη θεωρία του

ιδιαιτερότητες και στον πολιτισμό». Вопросы истории. – №№. 4, 12. – М., 1966, №№. 7, 12. – М., 1967.

43) Βλ. : Дороченко А. И. Проблемы теории наций и межнациональных отношений в диссертационных трудах. – Социально – политические науки. - № 10. – М., 1990. – С. 120 – 121.

44) Η εθνογραφία στον 20ο αιώνα διαμορφώθηκε σε εθνολογία. Δίχως αμφιβολία, η καινούρια ονομασία τονίζει πιο πολύ το θεωρητικό χαρακτήρα αυτού του κλάδου της επιστήμης που συμπεριλαμβάνει τόσο τους λαούς που βρίσκονται στο προ-καπιταλιστικό στάδιο ανάπτυξής τους, όσο και τα άλλα είδη των εθνικών κοινοτήτων. Στη σοβιετική επίσημη επιστήμη (στη διάρκεια της ύπαρξης του Σοβιετικού Κράτους υπήρχαν δύο είδη επιστημών, επίσημη, η οποία ακολουθούσε αυστηρά τις οδηγίες των οργάνων της εξουσίας, και ανεπίσημη, η οποία αντικατόπτριζε την αληθινή πορεία των

έθνους στα μέσα των 60 (45). Δίνουν μεγάλη σημασία στη λύση των

πραγμάτων και για το λόγο αυτό ήταν απαγορευμένη) πριν από τη δεκαετία του 1980 ο όρος «εθνολογία» στην ουσία δε χρησιμοποιείται. Είναι γνωστό ότι η κατάρρευση της ΕΣΣΔ επηρέασε την παλιά άποψη και ως αποτέλεσμα έχει μεγαλώσει η σφαίρα των επιστημονικών ενδιαφερόντων των ινστιτούτων. Το Ινστιτούτο της Εθνογραφίας διαμορφώθηκε σε Ινστιτούτο της Εθνολογίας και της Ανθρωπολογίας. Ενώ στην αρχική της ανάπτυξη της δυτικής εθνικής ιστοριογραφίας μεταξύ των θεμάτων της υπήρχε και το εθνικό ζήτημα και ιδιαίτερα τα προβλήματα τα οποία εμφανίζονται στην περίπτωση της ύπαρξης των πολιτικών μέσων της λύσης του ζητήματος αυτού. (Βλ.: Токарев С. А. Этнография народов СССР (исторические основы быта и культуры). – М., 1958; Явчуновская Р. А. Социальная экология этносов (философский анализ). – М., 1995; Котанджян Г. С. Этнополитология консенсуса – конфликта: цивилизационный аспект национальной безопасности. – М., 1992, и др.)

45) Σε ό, τι αφορά τη θεωρία του «έθνους», η σοβιετική επίσημη επιστήμη (βλ. προηγούμενο) την αναγγέλλει ως μια κατηγορία της αστικής επιστήμης στα τέλη του 1920 όταν ο Σ. Μ. Σιροκογκόροφ και ο Ν. Γ. Μαρρ μελετούν τις εθνικές κοινότητες (Широкогоров С. М. Этнос. Шанхай, 1923). Το πρόβλημα του έθνους, το οποίο για πρώτη φορά ανέφερε και ανέπτυξε στα επόμενα του έργα τόσο βαθιά ο Σ. Μ. Σιροκογκόροφ, δεν είχε μεγάλη ανταπόκριση όχι μόνο από την πλευρά των σοβιετικών, αλλά και των ευρωπαϊκών ερευνητών. Εκείνη την περίοδο το αντικείμενο της εθνολογίας ήταν τα κοινωνικά-οικονομικά συστήματα μιας συγκεκριμένης μορφής. Οι εθνογράφοι έπρεπε να συμμετέχουν στη σοβιετική οικοδόμηση, βασιζόμενοι στην πείρα και τους σκοπούς της εθνογραφίας. Η συμμετοχή αυτή, για παράδειγμα, θα μπορούσε να είναι ως εξής: 1) στην προετοιμασία των νομικών προτάσεων και μορφών της σοβιετικής οικοδόμησης σε σχέση με τις συνθήκες ζωής και τις νομικές ιδιαιτερότητες των καθυστερημένων λαών, 2) στην προετοιμασία των σχεδίων και επεξεργασία των αποτελεσμάτων των δημογραφικών απογραφών στις εθνικές περιοχές της ΕΣΣΔ, 3) στην προετοιμασία των μορφών της οικονομικής οργάνωσης των καθυστερημένων εθνοτήτων (οι βιοτεχνικοί συνεταιρισμοί, οι ενώσεις των κτηνοτρόφων κλπ) και της

προβλημάτων των εθνικών σχέσεων σχετικά με την τοποθέτηση του ζητήματος που αφορά τη γένεση και ανάπτυξη των εθνών και των λαών.

Πρέπει να εξετάσουμε την πορεία συζήτησης σχετικά με τη σημασία της θεωρίας του έθνους. Ο Σ. Α. Τόκαρεφ αρχίζει τη συζήτηση, παρουσιάζοντας τις υπάρχουσες αντιθέσεις στην αντίληψη της έννοιας «το έθνος». Στην εθνική επιστήμη διαμορφώνεται μια άποψη, σύμφωνα με την οποία οι εθνικές κοινότητες, δηλαδή οι λαοί, ξεχωρίζονται μεταξύ τους όχι με κάποια συγκεκριμένη ένδειξη, αλλά με ένα σύνολο ενδείξεων: η γλώσσα, το έδαφος, η κοινή καταγωγή, οι οικονομικές σχέσεις, η πολιτική ένωση, οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, θρησκεία κλπ. Τις προτεραιότητες δίνουν πότε σε μια ένδειξη, πότε στην άλλη. Ταυτόχρονα είναι φανερό ότι η εθνική κοινότητα δεν ορίζεται με την απαρίθμηση όλων των περιπτώσεων επειδή καμία από τις ενδείξεις αυτές δεν είναι υποχρεωτική (46).

Παράλληλα με τις εκδηλώσεις του Σ. Α. Τόκαρεφ την ιδιαίτερη σημασία αποκτούν τα έργα του Γ. Β. Μπομλέι. Ο συγγραφέας κάνει την προσπάθεια να γενικεύσει τις συζητήσεις που έχουν γίνει στην εθνογραφική

οικονομικής πολιτικής, προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες του οικονομικού συστήματος στις καθυστερημένες εθνικές περιοχές.

Μόνο στα μέσα του 1960 ο Σ. Α. Τόκαρεφ, N. N. Τσεμποξάροφ, Β. Ι. Κοζλόφ και αργότερα, από τις αρχές του 1970, ο Γ. Β. Μπρομλέϊ άρχισαν να εκπονούν τα πραγματικά θεωρητικά προβλήματα του έθνους. Βλ.: Совещание этнографоа Ленинграда и Москвы. – Советская этнография. – № 2. – М., 1929. – С. 118, Токарев С. А. и Чебоксаров Н. Н. Методология этногенетических исследований на материале этнографии в свете работ И. В. Сталина по вопросам языкознания. – Советская этнография. - № 4. – М., 1951. – С. 6-26.

46) Токарев С. А. Проблема типов этнических общностей. – Вопросы философии. - № 11. – М., 1964.

επιστήμη σχετικά με τους τύπους των εθνικών κοινοτήτων και της ιεραρχίας τους. Ο Γ. Β. Μπομλέι εξετάζει τα θεμελιώδη προβλήματα της θεωρίας του έθνους, τις ενδείξεις και το χαρακτήρα των εθνικών κοινοτήτων, πραγματοποιεί την τυπολογία τους (η ταξινόμηση των λαών με τους όρους υποέθνη-υποεθνικές υποδιαιρέσεις ως ένα από τα τέσσερα επίπεδα της ταξινόμησης: α) βασικές εθνικές υποδιαιρέσεις, β) στοιχειώδεις εθνικές μονάδες, γ) υποεθνικές διαιρέσεις, δ) μακροεθνικές μονάδες ή μεταεθνικές κοινότητες), μελετάει τις νομοτέλειες των εθνικών πορειών στα διάφορα στάδια της ιστορίας της ανθρωπότητας (47).

Όμως, κατά τη γνώμη του εθνογράφου του Μ. Β. Κρούκοφ, τις συζητήσεις εκείνης της περιοχής επηρεάζουν μερικές δογματικές απόψεις τις οποίες οι σύγχρονοι εθνογράφοι κληρονομούν από την προηγούμενη εποχή της ιστορίας της σοβιετικής επιστήμης. Το χειροπιαστό παράδειγμα τέτοιου είδους – το σχολαστικό σχήμα των ιστορικών τύπων του έθνους: φυλή – εθνότητα – έθνος. Δηλαδή, διαφορετικοί τύποι των εθνικών κοινοτήτων αντιστοιχούν στα διαφορετικά κοινωνικά-οικονομικά συστήματα. Τα γένη και οι φυλές χαρακτηρίζουν την πρωτόγονη κοινωνία, οι εθνότητες – τα πρώτα ταξικά κοινωνικά-οικονομικά συστήματα, τα ταξικά έθνη – τον καπιταλισμό, τα σοσιαλιστικά έθνη – τον σοσιαλισμό. Ο Μ. Β. Κριούκοβ σχετικά με αυτό προβάλλει μια πολύ σωστή στην ουσία πρόταση ως εξής: το κάθε ιστορικό έθνος έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες στην ανάπτυξη των εθνικών πορειών (48).

---

47) Бромлей Ю. В. Этнос и этнография. – М., 1973; Он же. Очерки теории этноса. – М., 1983, и др.

48) Ο Σ. Α. Αρουτούνοφ εξέφρασε την μη ικανοποίησή του με τέτοιου είδους τυπολογία των εθνικών κοινοτήτων, ως παραδοσιακή εθνική ταξινόμηση της εποχής των 1950. Η

Σύμφωνα με τις δημοσιεύσεις, και επίσης με τα αποτελέσματα των συζητήσεων οι οποίες γίνονται τα τελευταία χρόνια, πολλά από αυτά που σχετίζονται με τη «θεωρία του έθνους» παραμένουν άγνωστα για τους ερευνητές. Όμως, αν προς το παρόν δεν έχουμε ούτε μια αντίληψη η οποία θα μπορούσε να διεκδικεί το ρόλο της θεωρίας του έθνους, μπορούμε να σημειώσουμε αυτό που υπάρχει. Θα μπορούσαμε να τονίσουμε ότι μια αντίληψη του έθνους δεν μπορεί να διαμορφωθεί στην έννοια του έθνους μέσω των όλο και πιο λεπτών διευκρινήσεων και τελειοποιήσεων, μπορεί μόνο να αντικαθιστά με μια πραγματική έννοια του έθνους, και για να την εκπονήσουμε, χρειάζεται μια μέθοδος της ανόδου από τις απλές αφαιρέσεις στις πιο πολύπλοκες συντάξεις (49).

κάθε συστηματοποίηση δεν συμπεριλαμβάνει πάντα ολότελα την ποικιλία της πραγματικότητας, συμπεριλαμβανομένων και των πορειών της ανάπτυξης των εθνών. Επιπλέον η διαμόρφωση της διαίρεσης δεν σχετίζεται με τα, έθνη αλλά με τις κοινωνίες οι οποίες μπορούν να είναι και μονοεθνικές, όμως, πολύ συχνά, είναι πολυεθνικές, για παράδειγμα, η πολυεθνική σοβιετική κοινωνία. (Арутюнов С. А. Классификационные пространства этнической типологии. – Советская этнография. - № 4. – М., 1986. – С. 58-59.) Κατά τη γνώμη του Γ. Ε. Μάρκοφ, τα έθνη παρουσιάζονται ως ζωντανά γεγονότα που εξελίσσονται συνεχώς με αρκετά γρήγορους ρυθμούς στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου κοινωνικο-οικονομικού συστήματος, και στις διάφορες γεωγραφικές, κοινωνικές, πολιτικές κλπ καταστάσεις. Οι κοινότητες οι οποίες είναι ταυτόσημες και έχουν τον ίδιο τύπο του συστήματος μπορούν να φαίνονται διαφορετικά. Για το λόγο αυτό οι εθνικές πορείες πρέπει να τυποποιούνται στα πλαίσια των ομάδων λαών οι οποίοι ζουν στις παρόμοιες συνθήκες και, βασικά, με υπολογισμό της ιστορικής μεταβλητότητας των εθνικών κοινοτήτων στα πλαίσια ενός κοινωνικού – οικονομικού συστήματος. Марков Г. Е. Этнические общности как историческая категория. _ Советская этнография. - № 4. _ М., 1986. – С. 71.

49) Βλ.: Белков П.Л. О методе построения теории этноса. – Этносы и этнические

Δεν μπορούμε να μην παραδεχόμαστε ότι κάθε ταξινομικός ορισμός είναι κατά κάποιο τρόπο σχετικός. Εξετάζοντας τις πορείες εξέλιξης των εθνών και λαών σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, οι εξερευνητές χρησιμοποιούν τον όρο «εθνικός» ως ένα ξεχωριστό συστατικό στοιχείο μεταξύ πολλών άλλων, τα οποία εξηγούν το χαρακτήρα της συγκεκριμένης κοινωνίας. Δυστυχώς, ακόμα δεν υπάρχει ούτε ένας ενιαίος ορισμός ο οποίος θα είχε σχέση με την έννοια του έθνους και των εθνικών πορειών.

Μήπως, δεν αξίζει να προσπαθούμε να ορίζουμε το αντικείμενο της μελέτης; Επειδή από τη στιγμή που τα αντικείμενα των κοινωνικών φαινομένων μπαίνουν στα πλαίσια των ορισμών, αυτά, σύμφωνα με τον Γ. Β. Φ. Γκέγκελ, ή δεν υπάρχουν ή δεν εξελίσσονται πια. Ως εκλογή σε αυτό θα μπορούσε να ήταν η σύγκριση των διαφορετικών αντιλήψεων στη βάση των ορισμών που διαμορφώθηκαν ιστορικά. Αυτό μπορεί να είναι στο εξής το θεμέλιο για την καρποφόρα μελέτη του ερωτήματος των εθνικών σχέσεων.

Οι όροι «μικροί» και «ολιγάριθμοι λαοί» δεν χρησιμοποιούνται συχνά στη σοβιετική εθνογραφία και συνήθως βασίζονται στην ανάγκη της αντίληψης της μελέτης των τύπων των εθνικών κοινοτήτων στα πλαίσια του υπάρχοντος συστήματος («σοσιαλιστικό έθνος», «εθνικότητα», «εθνική ομάδα»). Οι όροι αυτοί είναι συνδεδεμένοι κυρίως με την πολιτική («μεγάλος αδελφός», «μεγάλοι λαοί», «εθνικές μειονότητες»).

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 σχηματίζονται και άλλες έννοιες.

процессы. – М., 1993. – С. 60.

Οι επιστήμονες εκφράζουν την πρόταση η οποία αφορά τη σκοπιμότητα της διευκρίνισης της ορολογίας σε σχέση με τους λαούς και τις εθνικότητες. Στο επίσημο επίπεδο συνήθως χρησιμοποιείται ένας όρος, «εθνικότητες», ενώ στην περιφερειακή κλίμακα «εθνικές ομάδες» και αυτό θα μπορούσε να εξασφαλίσει την κοινή αντίληψη. Όμως, η ιδέα αυτή ακόμα δεν πραγματοποιήθηκε.

Στην περίοδο της σοβιετικής ιστορίας χρησιμοποιούνται οι όροι, όπως «σοσιαλιστικό έθνος», «σοσιαλιστική εθνικότητα». Υπάρχουν και τα ποσοτικά κριτήρια για τους όρους αυτούς, δηλαδή για να χαρακτηρίσουν τοτ λαό αποτελούμενο από 80-100 χιλ. ανθρώπους, χρησιμοποιούν τον όρο «σοσιαλιστική εθνικότητα» κλπ (50). Επιπλέον, για να ξεχωρίζουν τις έννοιες «εθνικότητα» και «έθνος» καθιερώνεται ένα ιδιόμορφο κριτήριο: οι εθνικότητες θεωρούνται εκείνες οι εθνικές κοινότητες, οι οποίες δεν έχουν τη δική τους βιομηχανική παραγωγή. Θεωρείται ότι οι σοσιαλιστικές εθνότητες οι οποίες πετυχαίνουν στην ανάπτυξή τους τα στάνταρ της σοσιαλιστικής κοινωνίας, αποτελούν παραδείγματα της μη καπιταλιστικής και μετα-σοσιαλιστικής ανάπτυξης για τις χώρες του τρίτου κόσμου. (51).

Αναμφίβολα, με τέτοιου είδους διαβάθμιση δεν υπολογίζεται η τεράστια ποικιλία της εθνικής δομής της κοινωνίας, η εσωτερική σύνθεση των εθνικών πορειών, ο ρόλος και η θέση των εθνών στο σύστημα των εθνικών σχέσεων. Το ίδιο συμβαίνει και με την έννοια «εθνική μειονότητα». Εδώ πρέπει να έχουν ορισμό και οι όροι, όπως «μικροί» και «ολιγάριθμοι» λαοί. Όμως είναι δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός στις ομάδες ανθρώπων οι οποίοι

---

50) Βλ.: Агаев А. Г. Нация, ее сущность и самосознание. – Вопросы истории. - №7. – М., 1967. – С. 87 – 104.

51) Βλ.: Бабиков В. Г. Кризисные этносы. – М., 1993. – С. 10.

αποτελούν μειονότητα σε ένα κράτος όπου τα υποκείμενα είναι εθνικοί κρατικοί σχηματισμοί. Η επίσημη ονομασία του κράτους προέρχεται από την ονομασία του συγκεκριμένου ενός ή δύο λαών, ο πληθυσμός των οποίων μπορεί είτε να ξεπερνάει τον πληθυσμό των άλλων λαών οι οποίοι κατοικούν στο ίδιο έδαφος είτε να είναι μικρότερος.

Σε πολλές περιπτώσεις ως αποτέλεσμα των συνεχών μετατοπίσεων του πληθυσμού ο λαός, ο οποίος αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο έθνος, στην αρχή είναι αριθμητικά συντριπτικός, αλλά μετά γίνεται δεύτερος ή τρίτος στον αριθμό, δηλαδή η μειονότητα στην κοινωνία, όμως η αρχική ονομασία του κράτους παραμένει. Στην ΕΣΣΔ υπάρχουν πολλές τέτοιες περιπτώσεις. Με τους Τατάρους, Π. Χ., Βασκίρους και πολλά από τα έθνη και εθνικότητες του Βορείου Καυκάσου (Τσερκέζοι κλπ) (52). Η θεωρία και η πράξη της εθνικής οικοδόμησης στην ΕΣΣΔ και η γενίκευση της συσσωρευμένης εμπειρίας μάς επιτρέπουν να κάνουμε την προσπάθεια του ορισμού της έννοιας «εθνική μειονότητα». Οι ερμηνείες της έννοιας της εθνικής μειονότητας δεν είναι ταυτόσημες. Όμως, μέχρι σήμερα δεν

---

52) Κάθε πέμπτος περίπου πολίτης της ΕΣΣΔ κατοικούσε έξω από τα σύνορα της Δημοκρατίας του. Ως αποτέλεσμα των πορειών της μετατόπισης, ειδικά στη διάρκεια του 2ου Πολέμου και των μεταπολεμικών δεκαετιών, στις Δημοκρατίες του Καζακστάν και της Κιργισίας στις 13 από τις 20 αυτόνομες Δημοκρατίες, στις 5 από τις 8 αυτόνομες περιοχές και στις 8 από τις 10 αυτόνομες περιφέρειες οι βασικές ντόπιες εθνικότητες δεν αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού. Κατά τη γνώμη του κορυφαίου εθνογράφου Σ. Β. Τσεσκό, η τάση αυτή δεν ελαττώνεται: με την εξέλιξη της κοινωνίας, την εμβάθυνση της εσωτερικής της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ολοκλήρωσης οι μετακινήσεις του πληθυσμού θα γίνονται όλο και πιο αυξημένες. (Βλ. Чешко С. В. Время стирать «белые пятна». – Советская этнография. - №6. – М., 1988. – С. 6.).

υπάρχει ένας παραδεδεγμένος ορισμός της εθνικής μειονότητας.

Είναι πολύ διαδεδομένος παγκοσμίως ο ορισμός της εθνικής μειονότητας τον οποίο διατύπωσε ο Φ. Καποτόρτι, ο οποίος ήταν ο ειδικός ομιλητής της επιτροπής για την αποτροπή της διάκρισης και την προστασία των μειονοτήτων της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΗΕ. Αν και η πρόταση αυτή έχει αρκετά εφαρμοσμένο χαρακτήρα, την χρησιμοποιούν συχνά. Σύμφωνα με τον Φ. Καποτόρτι, ο όρος «μειονότητα» σημαίνει «την ομάδα αριθμητικά μικρότερη σε σχέση με τον άλλο πληθυσμό του κράτους, η οποία δεν έχει την κυρίαρχη θέση στο κράτος αυτό και τα μέλη της οποίας – οι πολίτες του κράτους – έχουν μερικές εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσολογικές ιδιαιτερότητες οι οποίες τους ξεχωρίζουν από τον υπόλοιπο πληθυσμό και παρουσιάζουν το αίσθημα της αλληλεγγύης, κατευθυνόμενο στη συντήρηση του πολιτισμού, παραδόσεων, θρησκείας και γλώσσας τους. (53)

Όμως, στην εθνική-ιστορική επιστήμη της ΕΣΣΔ υπάρχει διαφορά αντιλήψεων σχετικά με την εξεταζόμενη ορολογία. Είναι γνωστό ότι το ποσοτικό κριτήριο στον ορισμό των εθνικών μειονοτήτων δεν ισχύει πια, όπως και η κατηγορία «μη ρωσική εθνικότητα». Τον ποσοτικό ορισμό της εθνικής μειονότητας συχνά χρησιμοποιούν οι δημόσιοι υπάλληλοι των αντίστοιχων κεντρικών οργάνων της εξουσίας, εννοώντας ότι οι συγκεκριμένες εθνικότητες είναι ολιγάριθμες. Ξεχωρίζουν και ταξινομούν

---

53) Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. – UN Doc... E/SN. 4/Sub. 2/384. P. 96. Απόσπασμα αναφέρεται στο βιβλίο: Мартынов М. Ю. Этнос и право. Национальные меньшинства в странах Восточной Европы. – Новые славянские диаспоры. – М., 1996. – С. 13.

τους ολιγάριθμους λαούς ως αυτόνομο αντικείμενο της μελέτης λόγω της ειδικής θέσης τους στο σύστημα των εθνικών σχέσεων, αλλά και των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηρισμών.

Με τη χρησιμοποίηση του ποσοτικού κριτηρίου υπάρχουν περιπτώσεις όταν ο ντόπιος λαός εμφανίζεται ως εθνική μειονότητα στο έδαφος της παραδοσιακής διαμονής του. Ακολουθώντας τη λογική αυτή, μερικοί από τους ερευνητές ορίζουν την εθνική μειονότητα ως εθνικότητα η οποία αποτελεί στο συγκεκριμένο κράτος τη μειονότητα του πληθυσμού, άσχετα αν είναι ντόπιοι ή ξενόφερτοι κάτοικοι του εδάφους στο οποίο μένουν.

Στην κατάσταση αυτή η αναγνώριση από την πλευρά του ηγετικού έθνους της ύπαρξης της εθνικής μειονότητας ως μιας συγκεκριμένης ομάδας πληθυσμού, της ανάγκης του εφοδιασμού της με τα απαραίτητα δικαιώματα στο πολυεθνικό κράτος στην αρχή επηρεάζει θετικά το σύστημα των εθνικών σχέσεων το οποίο διαμορφώνεται σε όλες τις χώρες του κόσμου και στην ΕΣΣΔ επίσης. Σύμφωνα με τη λογική, το επόμενο βήμα πρέπει να είναι η αναγνώριση της ανάγκης της ύπαρξης της νομικής θέσης των μειονοτήτων και γι' αυτό χρειάζεται ειδική προσοχή σε ό, τι αφορά τις εγγυήσεις για εκείνες τις εθνικές μειονότητες οι οποίες αποτελούν ένα μέρος του λαού ενός κράτους (54).

Η κατανόηση της αντίληψης αυτής δεν είναι μόνο σημαντική, αλλά και μπορεί να γίνει ένα από τα βασικά συστατικά της ύπαρξης και ανάπτυξης ενός έθνους και των εθνικών μειονοτήτων. Η εφαρμογή της αντίληψης αυτής γίνεται ειδικά σημαντική σε περίπτωση δημιουργίας των σχέσεων μεταξύ των μερών του λαού ή των εθνικοτήτων, οι οποίοι για κάποιο λόγο

---

54) Βλ.: Крылова И. С. и др. Государство, право и межнациональные отношения в странах западной демократии. – М., 1993. – С. 94 – 95.

απομονώθηκαν από τη βασική τους μάζα και μένουν περικυκλωμένοι από την εθνική πλειοψηφία. Η περίπτωση του σοβιετικού πολυεθνικού κράτους παραδίδει πολλά μαθήματα σχετικά με το θέμα αυτό, ειδικά σε ό, τι αφορά τον τομέα της διακήρυξης των εγγυήσεων των δικαιωμάτων για τις εθνικές μειονότητες.

Η έννοια της εθνικής μειονότητας χρησιμοποιείται για τη σημείωση ενός συγκεκριμένου μέρους κάποιου λαού, το οποίο μετακομίζεται από το έδαφος όπου κατοικεί. Η αντίληψη αυτή εκφράζεται στο 10ο συνέδριο του PKK(μπ) το Μάρτιο του 1921. Στο συνέδριο αυτό υπογραμμίζεται η σκέψη ότι εκτός από «τα έθνη και τις εθνικότητες οι οποίες έχουν μια συγκεκριμένη ταξική δομή και κατοικούν σε ένα συγκεκριμένο έδαφος μέσα στα σύνορα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, υπάρχουν και ξεχωριστές αυξομειωμένες εθνικές ομάδες, εθνικές μειονότητες, οι οποίες είναι σφηνωμένες στη συμπαγή πλειοψηφία άλλου έθνους και στις περισσότερες περιπτώσεις δεν έχουν κάποιο συγκεκριμένο έδαφος (οι Λετονοί, Εσθονοί, Πολωνοί, Εβραίοι κλπ)» (55).

Η διατύπωση αυτή, η οποία μετά μπαίνει στο κείμενο της απόφασης του συνεδρίου, ανήκει στον Ι. Β. Στάλιν. Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, στην περίοδο δημιουργίας καινούριου κράτους, η κομματική καθοδήγηση, χωρίς αμφιβολία, ενθαρρύνει τις διατυπώσεις τέτοιου είδους. Τη διατύπωση της έννοιας «εθνική μειονότητα» διευκρινίζουν και οι ειδικοί, οι οποίοι εργάζονται στο Λαϊκό Επιτροπάτο των Εθνικοτήτων (Ναρκομνάτς) και ασχολούνται με τη δημιουργία των εθνικών κρατικών μονάδων και την εκτέλεση της πολιτικής της σοβιετικής εξουσίας σχετικά με τις εθνικότητες και τις εθνικές μειονότητες. Την ίδια στιγμή η ύπαρξη

---

55) Στάλιν Ι. Β. Έργα. – Τ. 5. – σ. 26.

αυτής της μοναδικής υπηρεσίας (σε καμία από όλες τις χώρες του κόσμου δεν υπήρχε κάτι παρόμοιο) έχει την αρχική σημασία. Η υπηρεσία αυτή επεξεργάζεται την αντίληψη της εθνικής μειονότητας παίρνοντας υπόψη της την υπάρχουσα ερμηνεία της έννοιας «έθνος» την οποία έκανε ο Ι. Β. Στάλιν.

Το 1921 ο «Κανονισμός για το Λαϊκό Επιτροπάτο Εθνικοτήτων» διαπιστώνει την ύπαρξη το λιγότερο δύο κατηγοριών των εθνικών μειονοτήτων και καθορίζει τη θέση τους στη δομή του Ναρκομνάτς: 1) «οι εθνικότητες οι οποίες κατοικούν στα πλαίσια της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως εθνικές μειονότητες όμως έχουν τις αντίστοιχες εδαφικές ενώσεις, οι οποίες δεν παίρνουν μέρος στη Ρωσική Ομοσπονδία και δεν αποτελούν τις ενωσιακές σοβιετικές Δημοκρατίες (οι Λετονοί, Εσθονοί, Πολωνοί, Λιθουανοί, Φιλανδοί κλπ), και επίσης Εβραίοι, έχουν στο Ναρκομνάτς τα αντίστοιχα εθνικά τμήματα», 2) «οι εθνικές ομάδες (μειονότητες) στο έδαφος της ρωσικής ομοσπονδίας, οι οποίες δεν έχουν τα δικά τους εθνικά τμήματα στο Ναρκομνάτς και δεν παίρνουν μέρος στις αντίστοιχες εθνικές-εδαφικές ενώσεις» (56).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη δομή του Ναρκομνάτς, ταυτόχρονα με διάφορα άλλα τμήματα τα οποία ασχολούνται με τα προβλήματα των εθνικοτήτων, υπάρχει και το τμήμα των εθνικών μειονοτήτων. Το τμήμα αυτό ενώνει τόσο τις εθνικές μειονότητες οι οποίες βρίσκονται έξω από τα σύνορα της δικής της αυτόνομης μονάδας όσο και τις μειονότητες οι οποίες για κάποιους λόγους άφησαν το πατροπγονικό τους έδαφος και στη Ρωσική Ομοσπονδία εμφανίζονται ως εθνικές μειονότητες. Τα εθνικά τμήματα τα

56) Справочник Народного комиссариата по делам национальностей. – М., 1921. – С. 7.

οποία εξυπηρετούν τα υποκείμενα της πρώτης ομάδας, διαλύονται, καθώς τα αντίστοιχα εδάφη καθορίζονται από τους λευκοφρουρούς (οι αντίπαλοι του Κόκκινου Στρατού στη διάρκεια του Εμφύλιου Πολέμου) και επεμβάσεις και γίνονται σοβιετικά. Με τη δημιουργία των εθνικών σοβιετικών Δημοκρατιών και περιοχών καθορίζονται και οι θέσεις των εθνικών μειονοτήτων ως ενός μέρους πληθυσμού της χώρας, το οποίο έμενε έξω από το έδαφος της δικής του Δημοκρατίας ή της περιοχής. Έτσι, η ποσοτική σύνθεση των εθνικών μειονοτήτων, για τις οποίες καθορίζει η απόφαση του 10ου συνεδρίου του ΡΚΚ(μπ), το 1923 αποτελεί περίπου 15 εκατομμύρια ανθρώπων, οι οποίοι «μένουν έξω από το έδαφος των Δημοκρατιών και περιοχών τους ή ακόμα δεν ενώθηκαν σε τέτοιες» (57).

Στο αρχικό στάδιο της ύπαρξης του νέου κράτους οι υπάλληλοι των κεντρικών οργάνων της εξουσίας συνεχώς προσπαθούν να ορίζουν το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους και ασχολούνται με τις πολυάριθμες εθνικές ομάδες. Ως αποτέλεσμα εμφανίζεται ο όρος «εθνική μειονότητα». Όμως ταυτόχρονα εμφανίζεται και η ανάγκη για τη συμπληρωματική διευκρίνηση της σημασίας του. Επιπλέον, η ερμηνεία της έννοιας αυτής σε κάθε περίπτωση εξαρτάται από τις αντιλήψεις του Δημοσίου ο οποίος τη χρησιμοποιεί. Για το λόγο αυτό εμφανίζονται πολλές διάφορες ερμηνείες του προβλήματος των εθνικών μειονοτήτων και η ορολογική σύγχυση, που αντικατοπτρίζονται στη δραστηριότητα τόσο των κεντρικών, όσο και των τοπικών οργάνων της εξουσίας. (58).

---

57) Шарапов Я. Ш. Национальные секции РКП(б). – Казань, - 1967. – С. 167 – 168.

58) Βλ.:Ильин С. К. Проблема нацменьшинств северокавказских автономий в деятельности центральных органов РСФСР : теория и практика. 20-е годы. – Северный Кавказ : выбор пути национального развития. Майкоп, 1994. – С. 161.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.
ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ

1. Τα προβλήματα και οι αρχές της εθνικής πολιτικής του κράτους σε σχέση με τις εθνικές μειονότητες.

Το 1918 η σοβιετική εξουσία, σύμφωνα με την παραστατική έκφραση του Β. Ι. Λένιν, «με θριαμβική πορεία» περνάει από όλο το έδαφος της πρώην Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Όμως, λόγω της επέμβασης από το εξωτερικό και του Εμφύλιου Πολέμου η πορεία αυτή σταματάει και στα μέσα του 1918 η Ρωσική Ομοσπονδία κατέχει περίπου το ίδιο έδαφος, όπως και η μεσαιωνική Μοσκοβία (η αρχαία ονομασία του Ρωσικού Πριγκιπάτου) πριν από τις κατακτήσεις του Ιωάννη του Τρομερού. Το 1922 αρχίζει ένα καινούριο στάδιο στη ζωή των λαών της Ρωσίας. Αρχικά ενώνονται στη Σοβιετική Ένωση οι τέσσερις ανεξάρτητες Δημοκρατίες.

Η σχετική σταθερότητα βοηθάει και στην εξάλειψη των φυγοκεντρικών και κεντρομόλων τάσεων οι οποίες εμφανίζονται στους διαφορετικούς σταθμούς της ιστορίας. Τα Σοβιέτ είναι αναγκασμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα ταυτόχρονα να αγωνίζονται για την εδραίωση της εξουσίας και να αντιμετωπίζουν το εθνικό κίνημα των παραμεθόριων περιοχών οι οποίες επιδιώκουν την ανεξαρτησία. Όπως έδειξε η πείρα της επανάστασης του 1905, τα συνθήματα των μπολσεβίκων ενέπνευσαν στις καταπιεζόμενες εθνικές μειονότητες την ελπίδα για την ισότητα όλων των εθνικοτήτων και τη στέρεη προστασία των δικαιωμάτων τους. Η ιδέα των ισοτήτων των εθνών, βασιζόμενη στις διεθνιστικές απόψεις, βαθιά ριζώθηκε στη θεωρία και στην πράξη του μπολσεβικισμού και των οπαδών του.

Βαθμηδόν εφαρμόζονται και οι αρχές της πολιτικής αυτής. Έτσι, το δικαίωμα των λαών για την αυτοδιάθεση διακηρύσσεται ακόμα στο «Μανιφέστο του ΡΣΔΕΚ (Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα της Ρωσίας)», το οποίο εγκρίνεται στο πρώτο συνέδριο το 1898, μετά το εξασφαλίζει το πρόγραμμα του κόμματος, το οποίο εγκρίνεται στο 2ο συνέδριο του ΡΣΔΕΚ το 1903. Η αρχή αυτή προτάθηκε υπό την πρωτοβουλία του Β. Ι. Λένιν, ο οποίος έβλεπε την εκπόνηση της ιδέας του δικαιώματος των λαών για την αυτοδιάθεση ως σωστή αντιμετώπιση του εθνικού ζητήματος, ως ενός συστατικού της πρακτικής θεωρίας της επανάστασης.

Το 7 άρθρο του προγράμματος του ΡΣΔΕΚ ορίζει και μια αρχή ως εξής: «την εξόντωση όλων των τάξεων και την πλήρη ισονομία όλων των πολιτών ανεξάρτητα από φύλο, θρησκεία, φυλή και εθνικότητα». Το 9 άρθρο αναγνωρίζει «το δικαίωμα για την αυτοδιάθεση για όλα τα έθνη, τα οποία μπαίνουν στη σύνθεση του κράτους» (1).

Στο 2ο συνέδριο ο Β. Ι. Λένιν και οι οπαδοί του απορρίπτουν την ομοσπονδιακή αρχή της οργάνωσης του ΡΣΔΕΚ και ταυτόχρονα απορρίπτουν την πρόταση του κόμματος ΜΠΟΥΝΔ και της αρμένικης σοσιαλδημοκρατικής ομάδας, σχετικά με την προσθήκη στο πρόγραμμα του αιτήματος για τις «ομοσπονδιακές Δημοκρατίες» για τη Ρωσία και για «πολιτιστική αυτονομία» για τους Εβραίους και τους λαούς του Καυκάσου.

Όμως, οι μπολσεβίκοι υποστηρίζουν την ιδέα της ομοσπονδίας σε πιο ριζική της μορφή, δηλαδή βασιζόμενη στην αυτοδιάθεση μέχρι και το

---

1) КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Т. 1. – М., 1983. – С. 62.

ξεχώρισμα και δημιουργία του ανεξάρτητου κράτους. Στον δρόμο για την αντιμετώπιση των εθνικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών προβλημάτων οι μπολσεβίκοι βλέπουν μόνο στην ανατροπή της απολυταρχίας. Για το σκοπό αυτό οι σοσιαλδημοκράτες χρειάζονται την ενιαία καθοδήγηση όχι μόνο στη διάρθρωση του κόμματος, αλλά και στη μελλοντική οργάνωση του κράτους.

Σε ό, τι αφορά το ζήτημα για την υλοποίηση της αρχής της πολιτιστικής αυτονομίας για τις εθνικότητες, δεν επιτρέπεται η εφαρμογή της στη δομή της οικοδόμησης του κόμματος, όπου οι σοσιαλδημοκράτες πρέπει να παλεύουν με τη Ρωσική Αυτοκρατορία σύμφωνα με τις σκληρές αρχές της κεντρικής οργάνωσης.

Την περίοδο της προετοιμασίας και αμέσως μετά από την Οκτωβριανή Επανάσταση δεν διατυπώνονται ακόμα οριστικά ούτε τα ζητήματα σχετικά με την εθνική κρατική οικοδόμηση, ούτε το ζήτημα της δημιουργίας στη Ρωσία των ανεξάρτητων σοβιετικών δημοκρατιών, ούτε της πραγματοποίησης της αρχής της ομοσπονδίας, ούτε της δημιουργίας της ομοσπονδίας τύπου ενωσιακού κράτους. Αυτό αποδεικνύει και το γεγονός ότι, αν και ο Β. Ι. Λένιν υποστηρίζει την ανάγκη στη δημιουργία της κρατικής μορφής της δικτατορίας του προλεταριάτου, το 2ο Πανρωσικό συνέδριο των Σοβιέτ το 1918 ανακηρύσσει τη δημιουργία του κράτους των εργατών και αγροτών. Κανείς πουθενά δεν μιλάει εκείνη την εποχή για κάποια συγκεκριμένη μορφή της ομοσπονδιακής οργάνωσης του κράτους. Οι μπολσεβίκοι βλέπουν τα οικονομικά πλεονεκτήματα του ομοσπονδιακού μοντέλου της κρατικής οργάνωσης μόνο σε περίπτωση οικοδόμησης ενός μεγάλου ομοσπονδιακού κράτους. Μόνο σε μεγάλη κλίμακα οι λαοί για την ελεύθερη εθνική εξέλιξή τους θα μπορούσαν να συμβιβαστούν με τη διχοτόμηση της οικονομίας και τις οικονομικές δυσκολίες οι οποίες

υπάρχουν στα μικρά εθνικά στρώματα της ομοσπονδίας. Όμως, εκτός από τα αίτια αυτά, πιο ευδιάκριτη γίνεται και μια άλλη αιτία, η ουσία της οποίας αποτελείται από το γεγονός ότι, τη στιγμή που οι μπολσεβίκοι αποκτούν την εξουσία, το θεωρητικό ερώτημα σχετικά με την οικοδόμηση του κράτους παίρνει εντελώς διαφορετικό πρακτικό περιεχόμενο. Για αυτό το λόγο οι μπολσεβίκοι σε μεγάλο βαθμό θεωρούν την ιδέα του δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση ως μια στρατηγική πρόταση υπέρ του γενικού ενιαίου κράτους, το οποίο θα συμπεριλάμβανε και τις εθνικότητες των παραμεθόριων περιοχών (2).

Υπολογίζοντας μια βαριά κατάσταση στον τομέα των εθνικών σχέσεων, την οποία το καινούριο κράτος κληρονομεί από την τσαρική Ρωσία, ο Β. Ι. Λένιν καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ομοσπονδία στη Ρωσία είναι επιτρεπόμενη, αν αυτή βασίζεται στην εθελοντική ένωση των ελεύθερων Δημοκρατιών. Η άποψη αυτή παρουσιάζεται στη «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Εργαζομένων και του Εκμεταλλευόμενου Λαού», η οποία εγκρίνεται τον Ιανουάριο του 1918 στο 3ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ και εκφράζεται στο σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας το οποίο εγκρίνεται τον Ιούνιο το ίδιο έτος (3).

Ο Β. Ι. Λένιν στο άρθρο του «Τα Τρέχοντα Προβλήματα της Σοβιετικής Εξουσίας» (Μάρτιος 1918) υποστηρίζει ότι «στην ουσία και η ομοσπονδία, πραγματοποιημένη στα λογικά από την οικονομική άποψη όρια,

---

2) Βλ: Шишкин В. А. Власть. Политика. Экономика. Послереволюционная Россия (1917 –1928 гг.). – С. –Петербург, 1997. – С. 88 – 89.

3) Έλεγε ότι η «Σοβιετική Ρωσική Δημοκρατία ιδρύεται στη βάση της ελεύθερης ένωσης των ελεύθερων εθνών ως ομοσπονδία των σοβιετικών εθνικών Δημοκρατιών». Съезды Советов в документах 1917-1922 гг. – Т. 1. – М., 1959. – С. 27, 70.

βασιζόμενη στις σημαντικές εθνικές διαφορές οι οποίες δημιουργούν την ανάγκη για κάποια κρατική απομόνωση, - ούτε η ομοσπονδία αυτή καθόλου δεν έρχεται σε αντίθεση στο δημοκρατικό συγκεντρωτισμό»(4).

Ο Λένιν είναι σίγουρος ότι «η ομοσπονδία ... θα είναι το πιο σωστό βήμα για την ισχυρή ενοποίηση της Ρωσίας των διάφορων εθνικοτήτων σε ένα ενιαίο δημοκρατικό ... κράτος» (5)

Μετά από την επανάσταση τον Φεβρουάριο του 1917 οι σοσιαλδημοκράτες συναντούν καινούρια σημαντικά προβλήματα και το πιο βασικό από όλα – το εθνικό ζήτημα. Ταυτόχρονα εμφανίζεται ένα πολύπλοκο ερώτημα – πώς μπορεί να χαρακτηρισθεί το εθνικό κίνημα στη Ρωσική Αυτοκρατορία στην επαναστατική κατάσταση του κράτους, για παράδειγμα, οι πορείες διαμαρτυρίας στη Φιλανδία, Πολωνία, Ουκρανία.

Οι ενεργητικοί μπολσεβίκοι όπως ο Γ. Πιατακόφ και Φ. Τζερζίνσκι, οι οποίοι συμμετέχουν στην 7η Πανρωσική Συνδιάσκεψη του ΡΣΔΕΚ(μπ), θεωρούν ότι κάθε εθνικό κίνημα και δημιουργία του εθνικού κράτους αποτελεί ένα αντιδραστικό κίνημα και ουτοπία η οποία βλάπτει στην εποχή του ιμπεριαλισμού. Αυτοί ζητούν την εξάλειψη του προγραμματικού συνθήματος σχετικά με το δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση και την αλλαγή του με το σύνθημα «Έξω τα σύνορα»(6).

---

4) В. И. Ленин, КПСС о советском многонациональном государстве. – М., 1981. – С. 28 – 29, Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα – Τ. 36. – Μ., 1974. – Σ. 151.

5) Λένιν Β. Ι. – Ο. Π.

6) Το σχέδιο απόφασης το οποίο πρότεινε ο Γ. Πιατακόφ από το τμήμα του εθνικού ζητήματος απορρίφθηκε στη συνδιάσκεψη. (Βλ. : Протоколлы Седьмой (Апрельской) Всероссийской конференции РСДРП (б). – М., 1934. – С. 269.).

Ένα από τα μέλη της συνδιάσκεψης, υποστηρίζοντας τον Γ. Πιατακόφ στη συζήτηση του εθνικού ζητήματος, σημειώνει ότι «η γενική φόρμουλα του δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση είναι απλώς χωρίς περιεχόμενο και δεν υποδεικνύει κάτι συγκεκριμένο. Μέχρι στιγμής στο πρόγραμμα δεν υπάρχει άλλη ερμηνεία του δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση»(7).

Σχετικά με την παρατήρηση αυτή ο Ι. Β. Στάλιν έκανε κριτική στις απόψεις των Γ. Πιατακόφ και των οπαδών του (8). Θυμίζοντας τον αγώνα του ιρλανδικού λαού εναντίον της Αγγλίας, ο Ι. Β. Στάλιν υποστηρίζει ότι το εθνικό κίνημα καταφέρνει χτύπημα στον ιμπεριαλισμό. Για το λόγο αυτό το δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση πρέπει απαραίτητα να γίνει το σύνθημα του κόμματος των μπολσεβίκων.

Τελικά εγκρίνεται το σχέδιο της απόφασης του Ι. Β. Στάλιν: 56 βουλευτές ψήφισαν υπέρ, 16 εναντίον, 18 απείχαν (9).

Οι απαιτήσεις τις οποίες είχε προτείνει ο Γ. Πιατακόφ στο σχέδιο απόφασης απορρίπτονται στη διάρκεια της ψηφοφορίας (11 υπέρ, 48

---

7) Ο. Π. – σ. 207 – 208.

8) Οι απόψεις του Γ. Πιατακόφ, Ν. Μπουχάριν και Ε. Μπος ήταν ίδιες με αυτές που έχουν εκφράσει ακόμα το 1915. Ο Β. Ι. Λένιν έκανε δριμεία κριτική αυτών των απόψεων. Χαρακτηρίζοντας τις απόψεις αυτές ως «ιμπεριαλιστικός οικονομισμός», ο Β. Ι. Λένιν τις έβλεπε σαν θεωρητικά ανίκανες και πολιτικά βλαβερές. Σε αυτό το θέμα αναφέρεται στα έργα του «Για την Τάση του «Ιμπεριαλιστικού Οικονομισμού» που Γεννιέται», «Η Απάντηση στον Π. Κίεφσκι (Πιατακόφ)», «Για τη Γελοιογραφία στο Μαρξισμό και για τον «Ιμπεριαλιστικό Οικονομισμό». Σε μορφή ιστορικής έρευνας το θέμα αυτό μελέτησε ο Β. Β. Ζαπλάτκιν στο βιβλίο του «Ο Αγώνας του Β. Ι. Λένιν Ενάντιον του Ιμπεριαλιστικού Οικονομισμού» (Μόσχα, 1967.).

9) Το Σχέδιο Απόφασης για το Εθνικό Ζήτημα (Βλ.: Протоколы Седьмой (Апрельской) Всероссийской конференции РСДРП(б) ... - С. 265-266).

εναντίον, 19 απείχαν), αυτές όμως έγιναν το αντικείμενο της συζήτησης στο 8ο συνέδριο του ΡΚΚ(μπ) (18–23 Μαρτίου το 1919). Ειδικά αντιφατικές είναι οι συζητήσεις γύρω από το πρόβλημα της αυτοδιάθεσης των εθνών. Έτσι, ο Ν. Ι. Μπουχάριν εγείρει ζήτημα, υποστηρίζοντας ότι το πρόγραμμα του κόμματος δεν είναι αρκετά συγκεκριμένο και αρχίζει τη διαφωνία αντιλήψεων σχετικά με το εθνικό ζήτημα με τον Β. Ι. Λένιν (10). Μια από τις βασικές παραγράφους της ημερήσιας διάταξης του συνεδρίου είναι η συζήτηση σχετικά με το πρόγραμμα το οποίο περιέχει το ζήτημα για τις εθνικές σχέσεις. Η διατύπωση των αρχών της εθνικής πολιτικής του ΡΚΚ(μπ) στο καινούριο πρόγραμμα συμπεριλαμβάνει την αρχή του δικαιώματος των λαών για αυτοδιάθεση «όχι με τη μορφή αλλά με το περιεχόμενο ... βασιζόμενος σε μια συγκεκριμένη μελέτη» (11).

Στις 19 Μαρτίου του 1919 ο Ν. Ι. Μπουχάριν κάνει την έκθεση στην οποία απορρίπτει την ιδέα του δικαιώματος των λαών για την αυτοδιάθεση, θεωρώντας ότι το δικαίωμα αυτό μπορεί να προκαλέσει τον αποχωρισμό κάποιου έθνους από τη Σοβιετική Ρωσία και τη δημιουργία του καινούριου κράτους. Φοβάται ότι το δικαίωμα του έθνους για αυτοδιάθεση στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να οδηγήσει στον πλήρη

---

10) Πρέπει να σημειωθεί ότι στη διάρκεια της διαμονής του Ν. Ι. Μπουχάριν και Β. Ι. Λένιν στη Βιέννη δεν υπήρχε καμία διαφωνία μεταξύ τους σχετικά με το εθνικό ζήτημα. Αυτό αποδεικνύει και το γεγονός ότι ο Ν. Ι. Μπουχάριν με την παράκληση του Β. Ι. Λένιν βοηθούσε στον Ι. Β. Στάλιν στην προετοιμασία του άρθρου «Ο Μαρξισμός και το Εθνικό Ζήτημα». (Βλ.: Коэн С. Бухарин. Политическая биография. 1888-1938. – М., 1992. – С. 48, 465.).

11) Восьмой Всероссийский съезд РКП(б) 18-23 марта 1919 года. – Самара, 1919. – С. 27.

κρατικό αποχωρισμό. Για το λόγο αυτό ο Ν. Μπουχάριν πρότεινε να αλλάξει η διατύπωση αυτή με μια άλλη, - για την αυτοδιάθεση των τάξεων εργαζομένων στην έκαστη εθνικότητα. Προτείνοντας αυτό, ο Ν. Ι. Μπουχάριν προβάλλει ως επιχείρημα τη δήλωση του Ι. Β. Στάλιν στο 3ο συνέδριο των Σοβιέτ (12).

Η πρόταση του Ν. Ι. Μπουχάριν βγαίνει από την ίδια την έννοια «έθνος» και την ουσία του υποκείμενου, το οποίο, κατά τη γνώμη του, είναι ο φορέας της θέλησής του. Υποστηρίζει ότι το έθνος αποτελείται από όλες τις τάξεις μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, όμως μόνο η εργατική τάξη είναι ο φορέας της θέλησής του (13).

Ο Β. Ι. Λένιν απορρίπτει την πρόταση του Ν. Ι. Μπουχάριν επειδή η τοποθέτηση αυτή του ζητήματος δεν σχετίζεται με τις δυσκολίες, με τον πολύπλοκο δρόμο εξέλιξης της διαφοροποίησης μεταξύ των εθνών. Κάθε έθνος πρέπει να αποκτήσει δικαίωμα για αυτοδιάθεση, αυτό μπορεί να βοηθήσει στην αυτοδιάθεση των εργαζομένων, για το λόγο αυτό η διαφοροποίηση του προλεταριάτου και της αστικής τάξης μέσα σε κάθε έθνος πραγματοποιείται με διαφορετικούς τρόπους (14).

Ο Β. Ι. Λένιν μερικές φορές στρέφει την προσοχή του προς το ζήτημα σχετικά με τους τρόπους του περάσματος στο διαφορετικό τύπο των εθνικών σχέσεων. «Πρέπει να υπολογίζουμε σε πιο στάδιο βρίσκεται ένα συγκεκριμένο έθνος στο δρόμο από το μεσαίωνα προς την αστική δημοκρατία και από την αστική δημοκρατία προς τη δημοκρατία του προλεταριάτου... Αυτός είναι αναπόφευκτος δρόμος. Δεν μπορούμε να

---

12) Ο. Π. – σ. 35.

13) Ο. Π.– σ. 42.

14) Ο. Π.

πούμε τίποτα παραπάνω, διότι αυτό δε θα είναι σωστό, δεν θα είναι αυτό που είναι στην πραγματικότητα» (15).

Στη συζήτηση του θέματος οι ριζοσπάστες (οι «αριστεροί κομμουνιστές») όπως ο Γ. Πιατακόφ, Μ. Τόμσκι, Β. Οσίνσκι εκφράζονται κατά της προσθήκης του συνθήματος για το δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση επειδή, κατά τη γνώμη τους, αυτό θα βοηθούσε στην ενοποίηση όλων των αντεπαναστατικών δυνάμεων. Θεωρούν, ότι για τη δημιουργία της διεθνούς ένωσης του προλεταριάτου το ζήτημα σχετικά με την εθνική αυτοδιάθεση πρέπει να λυθεί απαραίτητα με βάση των απόψεων του επαναστατικού κινήματος γενικά (16), δηλαδή το δικαίωμα για αυτοδιάθεση να δοθεί στην εργατική τάξη.

Στο τέλος της συζήτησης αυτής εγκρίνεται μια απόφαση, βασιζόμενη στην πρόταση του Β. Ι. Λένιν. Αυτός υπογραμμίζει ότι για να λυθεί το εθνικό ζήτημα χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Η προσοχή αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική από την πλευρά του μεγαλορωσικού έθνους, το οποίο είναι προνομισύχο. Διαφορετικά, για παράδειγμα, το πολωνικό προλεταριακό κίνημα των εργατών μπορεί να φοβηθεί με την ιδέα ότι «οι μοσχοβίτες, μεγαλορώσοι, οι οποίοι πάντα τους πολωνούς καταπίεζαν, θέλουν να καθιερώσουν στην Πολωνία το μεγαλορωσικό τους σωβινισμό, καλυμμένο με το όνομα κομμουνισμός» (17).

Από αυτά μπορούμε να βγάλουμε ένα συμπέρασμα ότι στο 8ο συνέδριο του ΕΚΚ(μπ) (το 1919) στην αρχή της εγκαθίδρυσης της εξουσίας στους κύκλους των μπολσεβίκων σχεδιάζεται η ριζοσπαστική παρέκκλιση στον

---

15) Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – Τ. 38. – σ. 159 – 160.

16) Το Όγδοο Πανρωσικό Συνέδριο του ΡΚΚ(μπ) ... - σ. 56 – 62.

17) Ο. Π. – σ. 43.

τομέα της εθνικής πολιτικής προς τον μεγαλοϊδεατισμό. Στο 8ο συνέδριο του ΕΚΚ(μπ) η σοβινιστική τάση σχετικά με το εθνικό ζήτημα κατακρίνεται. Εκείνοι που θέλουν να δημιουργήσουν τη διεθνή ένωση με βάση μόνο τη θέληση του προλεταριάτου, που δεν θέλουν να επιτρέψουν την ανεξαρτησία των καταπιεσμένων λαών υποβάλλονται στην κριτική.

Η υλοποίηση της αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών με την υπόψη του εθνικού κινήματος, ειδικά στις δυτικές περιοχές, οδηγεί στη δημιουργία των ανεξάρτητων κρατών. Η απόκτηση της ανεξαρτησίας για την Πολωνία, βαλτικές χώρες, Φιλανδία, Ουκρανία και υπερκαυκάσιες χώρες αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της πραγματοποίησης της ιδέας αυτοδιάθεσης των εθνών και ταυτόχρονα σε μεγάλο βαθμό διευκολύνει τους σκοπούς για τους εξωτερικούς αντιπάλους της Ρωσίας (18).

Η υλοποίηση της αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών στις δυτικές περιφέρειες της Ρωσίας οδηγεί στη δημιουργία πριν το τέλος του 1920 των ανεξαρτήτων μη σοβιετικών κρατών στην Πολωνία, Φιλανδία, Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία και επίσης στη δημιουργία των ΣΣΔ της Ουκρανίας και Λευκορωσίας οι οποίες αποκτούν τις στενές σχέσεις με τη Σοβιετική Ρωσία. Στην πραγματοποίηση μιας εθνικής πολιτικής σημαντική είναι η αποφυγή των δύο ακροτητών – του σωβινισμού και του εθνικισμού. Η

---

18) Μετά από τον ερχομό των μπολσεβίκων στην εξουσία εμφανίζονται έξι ανεξάρτητα αστικά και λαϊκά-δημοκρατικά κράτη (Φιλανδία, Τούβα, Πολωνία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία), ανεξάρτητες σοβιετικές εθνικές Δημοκρατίες (Ουκρανία, Λευκορωσία, Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Γεωργία), ανεξάρτητες λαϊκό-δημοκρατικές σοβιετικές Δημοκρατίες (Χορέζμσκαγια, Μπουχάρσκαγια – σήμερα δεν υπάρχουν), και επίσης μια ανεξάρτητη, αστικο-δημοκρατική, Δημοκρατία της Άπω Ανατολής. (Βλ. : Вдовин А. И. Национальная политика большевиков и проблемы самоопределения русского народа. – Русский народ: историческая судьба в XX веке. – М., 1993. – С. 125.).

προσοχή του κόμματος και Σοβιετικού Κράτους στον τομέα αυτό απαιτεί την πάλη όχι μόνο με τη σωβινιστική παρέκκλιση, αλλά και με τον εθνικισμό. Η τελευταία τάση είναι αρκετά δημοφιλής στις δομές του κόμματος και του κράτους.

Στο 10ο συνέδριο του ΕΚΚ(μπ) το 1921 έπρεπε να συζητηθούν τα αποτελέσματα της πραγματοποίησης της εθνικής πολιτικής στη διάρκεια των τριών χρονών της σοβιετικής εξουσίας. Όμως, στο συνέδριο αυτό μόνο σχεδιάζεται η γραμμή της συμπεριφοράς των κομμουνιστών οι οποίοι πραγματοποιούν την κατά τόπους πολιτική του κόμματος.

Ένας από τους συμμετόχους των συζητήσεων στη συνεδρίαση σχετικά με το εθνικό ζήτημα ο Β. Π. Ζατόνσκι έκανε κριτική των θέσεων του Ι. Β. Στάλιν για την ύπαρξή τους «έξω από τον χρόνο και τον χώρο». Προτείνει «να τεθεί το ζήτημα στο επίπεδο απολογισμού σχετικά με το τι πραγματοποιήθηκε στη Σοβιετική Ομοσπονδία για την εξάλειψη του εθνικού αγώνα, του εθνικού ζητήματος» (19). Υποστηρίζοντας τον Β. Π. Ζατόνσκι, ο Α. Ι. Μικογιάν είπε ότι «είναι απαραίτητο να υπολογίζουμε την πείρα και τις συγκεκριμένες μορφές της σοβιετικής οικοδόμησης και τις σχέσεις στις περιφέρειες. Όμως, δυστυχώς, στις θέσεις του ο Ι. Β. Στάλιν τίποτα δεν υποδεικνύει σε αυτήν την κατεύθυνση. ... Όμως το εθνικό ζήτημα αυτή τη στιγμή εμφανίζεται αποκλειστικά στο επίπεδο υλοποίησης αυτών των δικαιωμάτων τα οποία ανακηρύχθηκαν από τη Σοβιετική Κυβέρνηση, και στο επίπεδο της εκπόνησης των μορφών της πολιτικής οικοδομής των συγκεκριμένων παραμεθόριων περιοχών» (20).

---

19) Десятый съезд Российской коммунистической партии. Стенографический отчет (8-16 марта 1921 г.). – М., 1921. – С. 109.

20) О. П. – σ. 111.

Ο Ι. Β. Στάλιν στον τελικό του λόγο στο 10ο συνέδρειο του ΡΚΚ(μπ) εξηγεί ότι στις θέσεις του υπάρχει ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο το οποίο δεν έχουν προσέξει ο Β. Ζατόνσκι και ο Α. Μικογιάν. Κατά τη γνώμη του Ι. Β. Στάλιν, ήταν αδύνατο να απεικονίζει την ποικιλία των 22 περιφερειακών εδαφών στις θέσεις. Σε ό, τι αφορά τον χαρακτήρα των περιφερειακών εθνών, κατά τη γνώμη του, το κοινό τους χαρακτηριστικό αποτελεί η καθυστέρηση της κρατικής τους οργάνωσης σε σχέση με την κεντρική Ρωσία. «Ο σκοπός μας είναι να χρησιμοποιούμε όλες τις δυνάμεις μας για να βοηθήσουμε τα έθνη αυτά, που ξεχωρίζουν από όλο το ποσό περίπου 65 εκατ. μη ρωσικές εθνικότητες, 25 εκατ. του τουρανικού πληθυσμού ο οποίος δεν έχει περάσει τον καπιταλισμό, ... να αναπτύξουν τη σοβιετική κρατική οργάνωση στη δική τους γλώσσα». Ο Ι. Β. Στάλιν υποστηρίζει : «Για το λόγο αυτό εγώ δεν διαφωνώ με συγκεκριμενοποίηση, συμπληρώματα και βελτιώσεις των ξεχωριστών παραγράφων που έκανε ο Γ. Ι. Σαφάροφ σχετικά με γνωστές ομάδες εθνικοτήτων, πρέπει να πω ότι δεν μπορούμε να γενικεύουμε τις διορθώσεις αυτές» (21).

Το συνέδριο αποφασίζει ότι το τρεχούμενο πρόβλημα του κόμματος είναι η πάλη ενάντιον των επιβιώσεων της εθνικής καταπίεσης και ανισότητας οι οποίες έμεναν ως κληρονομιά από την τσαρική Ρωσία. Η μη ανάπτυξη και η πολιτική καθυστέρηση των περιφερειών, κατά τη γνώμη

---

21) Ο. Π. – σ. 114. Στη συζήτηση του θέματος σχετικά με το μουσουλμανικό εθνικισμό ο συνομιλητής του Ι. Β. Στάλιν, εκπρόσωπος της αποστολής του Τουρκεστάν ο Γ. Ι. Σαφάροβ, αγόρευσε με διορθώσεις και συμπληρώσεις, την ουσία των οποίων αποτελούσε ο ορισμός του πανισλαμισμού και παντουρανισμού, τους οποίους εξέφρασε ως σύνθημα του αστικού-δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, ο οποίος «ενώνει και συνδέει τις εργαζόμενες μάζες με τα στρώματα των εκμεταλλευτών». Ο. Π. – σ. 103 – 108.

των μπολσεβίκων, εμφανίστηκαν ως αποτέλεσμα της αρνητικής εθνικής πολιτικής της τσαρικής Ρωσίας, η οποία επιδίωκε τον πλήρη συγκεντρωτισμό των λαών αυτών προς τη Ρωσία. Καθορίζεται μια σαφής θέση του κόμματος ότι «ο αφανισμός της εθνικής ανισότητας είναι μακροχρόνια πορεία» (22), η οποία χρειάζεται την επίμονη και έμμονη πάλη με όλες τις επιβιώσεις της εθνικής καταπίεσης και εθνικο–αποικιακής δουλείας.

Στο 10ο συνέδριο του κόμματος η ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη μια προσχεδιασμένη τάση της υποτίμησης της σημασίας των εθνικών ιδιαιτεροτήτων από την πλευρά των μεγαλορωσικών υπαλλήλων στις περιφέρειες και της μεγαλοποίησης αυτών των ιδιαιτεροτήτων από την πλευρά των ντόπιων στελεχών του κόμματος και των σοβιέτ.

Η αντιμετώπιση αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει στην αύξηση του κινδύνου του αστικού-δημοκρατικού εθνικισμού, ο οποίος εμφανίζεται μερικές φορές σε μορφή του πανισλαμισμού και παντουρανισμού.

Η ονομασία «Ρωσική Ομοσπονδία» επίσημα εμφανίζεται στη μέση του Ιανουαρίου του 1918, όταν το 3ο Πανρωσικό συνέδριο των Σοβιέτ διακηρύσσει τη Ρωσία ως ομοσπονδία των σοβιετικών Δημοκρατιών. Όμως το συνέδριο αυτό δεν ορίζει τις αρχές της κρατικής οργάνωσης, διακηρύσσονται μόνο οι ριζικές αρχές της καινούριας ομοσπονδίας. Την ιδέα της ομοσπονδιακής οργάνωσης οι εκπρόσωποι των διαφορετικών φραξιών των μπολσεβίκων βλέπουν διαφορετικά.

Αμέσως μετά από τον Οκτώβριο του 1917 στην οξύθυμη συζήτηση

---

22) КПСС в резолюциях ... Т. 2. – С. 366-367.

συζητιέται το ζήτημα της μορφής του Σοβιετικού κράτους: αν είναι ομοσπονδία, ποιες θα είναι οι αρχές της; αν είναι αυτονομία, πάλι, σε τι μορφή: εθνική-πολιτιστική ή βασιζόμενη στις τοπικές αρχές.

Η αντιμαχία των απόψεων εμφανίζεται ιδιαιτέρως στην πορεία εκπόνησης του Συντάγματος της ΡΣΟΣΔ (Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία).

Τον Απρίλιο του 1918 η ΠΚΕΕ (Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή, VCIK) εγκρίνει την απόφαση σχετικά με την εκλογή της πενταμελούς συνταγματικής επιτροπής στην οποία παίρνουν μέρος και οι εκπρόσωποι από τα επιτροπάτα: εσωτερικών, δικαιοσύνης, εθνικοτήτων, στρατιωτικό, του Ανώτατου Σοβιέτ της Εθνικής Οικονομίας (23). Στις 10 Απριλίου η εκπρόσωπος του Επιτροπάτου της Δικαιοσύνης Λ. Ρέϊσνερ παρουσιάζει στην επιτροπή το σχέδιο του Συντάγματος, το οποίο περιέχει την πρόταση σχετικά με τις αρχές της οικοδόμησης του κράτους βασιζόμενη στις εδαφικές ενδείξεις, χωρίς τον υπολογισμό των εθνικών ιδιαιτεροτήτων κατά τόπους. Το Σύνταγμα αυτό απορρίπτει την κεντρική κρατική εξουσία, την εθνική αρχή οικοδόμησης της σοβιετικής ομοσπονδίας με βάση την αυτονομία των εθνικών περιοχών και δημοκρατιών. Η γνώμη της Λ. Ρέϊσνερ υποβάλλεται στην κριτική, επειδή δεν υπολογίζει τα συμφέροντα του ντόπιου πληθυσμού. Σύμφωνα με το σχέδιο που παρουσιάζει, τα υποκείμενα της ομοσπονδίας θα μπορούσαν να είναι οτιδήποτε: πόλη, περιοχή, ξεχωριστές διοικητικές μονάδες, συνδικάτα, συνεταιρισμοί και άλλες κοινωνικές ενώσεις (24).

---

23) Протоколлы заседаний ВЦИК 4-го созыва. – М., 1920. – С. 3.

24) Αυτό, κατά τη γνώμη του Β. Ι. Λένιν, δεν μπορούσε να μην οδηγήσει σε ένα συγκεκριμένο συμπέρασμα, - στη ζήτηση της λεγόμενης «ομοσπονδιοποίησης της

Στις 12 Απριλίου του 1918 ο Ι. Β. Στάλιν, βγάζοντας λόγο στην επιτροπή σχετικά με το σχέδιο του Συντάγματος, προτείνει να εξεταστεί το ζήτημα σχετικά με τη χρονική περίοδο της ισχύος του Συντάγματος και τις ενδείξεις σύμφωνα με τις οποίες θα πρέπει να γίνει η οικοδόμηση της σοβιετικής ομοσπονδίας. Ο Ι. Β. Στάλιν σημειώνει ότι το Σύνταγμα πρέπει να αφορά τη μεταβατική περίοδο από τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό και για το λόγο αυτό, κατά τη γνώμη του Ι. Β. Στάλιν, είναι απαραίτητο να εγκριθεί το ομοσπονδιακό μοντέλο της οργάνωσης του Σοβιετικού Κράτους.

Ό, τι αφορά συγκεκριμένα τις αρχές της οικοδόμησης της σοβιετικής ομοσπονδίας, ο Ι. Β. Στάλιν δηλώνει ότι εκτός από την εθνική ένδειξη, καμία άλλη δεν έχει τίποτα κοινό με την σοβιετική σοσιαλιστική ομοσπονδία, στην οποία κηρύχθηκε το 3ο Πανρωσικό συνέδριο των Σοβιέτ. Σύμφωνα με τον Ι. Β. Στάλιν, ο οποίος έκανε τη συζήτηση με τον υπάλληλο της εφημερίδας «Πράβντα», τα υποκείμενα της σοβιετικής ομοσπονδίας αποτελούν μόνο «οι συγκεκριμένες περιοχές, οι οποίες συνδυάζουν τις ιδιαιτερότητες του τρόπου ζωής, την ιδιομορφία της εθνικής σύνθεσης και κάποια ελάχιστη ακεραιότητα του οικονομικού εδάφους» (25). Αυτή ακριβώς η διατύπωση μπαίνει μετά στο κείμενο του πρώτου Συντάγματος της ΡΣΟΣΔ του 1918.

Το σχέδιο του Συντάγματος, το οποίο παρουσιάζει η επιτροπή της ΠΚΕΕ και το οποίο υποστηρίζει την ομοσπονδιακή οργάνωση του κράτους σύμφωνα με τον εθνικό παράγοντα, οριστικοποιείται στην ΚΕ του

περιοχής», την οποία υπερασπίζεται ο Μ. Ι. Ποκρόφσκι. (Βλ.: Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – τ. 27. – σ. 315.).

25) Στάλιν Ι. Β. Έργα. – τ. 4. – σ. 69.

ΡΚΚ(μπ) (Κεντρική Επιτροπή του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος των μπολσεβίκων, CKRKP(b)). Η ένδειξη της ομοσπονδιακής οργάνωσης του σοβιετικού πολυεθνικού κράτους παρουσιάζεται στο Σύνταγμα της ΡΣΟΣΔ στην καθιέρωση του αξιώματος των αυτόνομων περιοχών, οι οποίες έχουν ποικίλη εθνική σύνθεση του πληθυσμού.

Όμως, την άνοιξη του 1918 λόγω της όξυνσης επεμβατισμού και του Εμφύλιου Πολέμου που οδήγησε στην κατάλυση της σοβιετικής εξουσίας σε πολλές παραμεθόριες περιοχές, η συζήτηση σχετικά με την οργάνωση των δομών του κράτους ανακόπτεται προσωρινά. Όμως στα τέλη του 1918–αρχές του 1919, όταν μαζί με την ΡΣΟΣΔ εμφανίζονται και άλλες Δημοκρατίες, η πορεία της οικοδόμησης του ενωσιακού κράτους ξαναρχίζει.

Το ζήτημα για την ομοσπονδιακή οργάνωση του κράτους συζητούν στη διαδικασία εκπόνησης του καινούριου προγράμματος του ΡΚΚ(μπ). Το 8ο συνέδριο του ΡΚΚ(μπ) τον Μάρτιο του 1919 ορίζει την υλοποίηση των οδηγιών στον τομέα της εθνικο-κρατικής οργάνωσης ως ένα από τα τρέχοντα προβλήματα της σοβιετικής εξουσίας. Σύμφωνα με την απόφαση του συνεδρίου αυτού, τα εθνικά αυτόνομα υποκείμενα του Σοβιετικού Κράτους πρέπει να ενώνονται στην ομοσπονδιακή βάση.

Μεγάλο ρόλο στη δημιουργία των αυτόνομων Δημοκρατιών και περιοχών παίζει το Ναρκομνάτς (Λαϊκό επιτροπάτο των εθνικοτήτων), το οποίο παρουσιάζεται ως πραγματικός φορέας της σοβιετικής ιδέας μεταξύ όλων των εθνικοτήτων της μελλοντικής ΕΣΣΔ.

Το Ναρκομνάτς συμμετέχει στην εκπόνηση των σχεδίων σχετικά με την οργάνωση των σοβιετικών αυτονομιών, όπου είναι απαραίτητες οι γνώσεις σχετικά με τη σύνθεση του πληθυσμού, τον τρόπο ζωής του λαού, τις συνήθειες και τον πολιτισμό του. Για τον σκοπό αυτό το Ναρκομνάτς

μαζεύει πολλά αντίστοιχα υλικά (26). Παράλληλα με τη συντριβή των επεμβάσεωνν από το εξωτερικό και των λευκοφρουρών (οι αντίπαλοι του Κόκκινου Στρατού), η Σοβιετική Κυβέρνηση και το Ναρκομνάτς αρχίζουν να εφαρμόζουν τον σοβιετισμό στις κρατικές δομές στο απελευθερωμένο έδαφος των εκτεταμένων παραμεθόριων περιοχών, στις ακροποταμιές του Βόλγα, στον Ουράλη, στη Σιβηρία, στη Μέση Ασία και στο Βόρειο Καύκασο. Στον βορρά του ευρωπαϊκού εδάφους μετά από τη συντριβή του Γιουντένιτς δημιουργείται Καρελιακή Εργατική Κοινότητα (κομμούνα) (6 Αυγούστου 1920). Στις περιοχές του Βόλγα καθώς τα εδάφη απελευθερώνονται από τον Κολτσάκ και τον στρατό της Τσεχοσλοβακίας δημιουργούνται Ταταρική ΑΣΣΔ (Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία) (27 Μαΐου 1920), αυτόνομες περιοχές των Τσουβάσων (24 Ιουνίου 1920), των Μπασκίρων (19 Μαΐου 1920), του Μαρί (25 Μαΐου 1920) και της Ουντμουρτίας (8 Ιανουαρίου 1921). Στην ανατολή με την εκδίωξη του Κολτσάκ και συντριβή του Ντούτοφ και άλλων αντεπαναστατών δημιουργείται Κιργισιακή (καζάχικη) ΑΣΣΔ (26 Αυγούστου 1920). Μετά από την εκδίωξη του Ντενίκιν από το Βόρειο Καύκασο η Σοβιετική Κυβέρνηση ανακηρύσσει τη δημιουργία της ΑΣΣΔ του Νταγκεστάν (20 Ιανουαρίου 1921) κλπ. (27).

---

26) Από την αρχή της δημιουργίας του Ναρκομνάτς μέχρι το τέλος του 1920 η δραστηριότητά του χαρακτηρίζεται ως μια περίοδος των εργασιών σχετικά με την εσωτερική οικοδόμηση του κράτους και την αυτόνομη οργάνωση των εθνικοτήτων με βάση τις αρχές της κρατικής οργάνωσης. (Βλ. : Трайнин И. К. Ликвидации Наркомнаца. – Жизнь национальностей. - № 1(6). – М., 1924. – С. 21.).

27) Έτσι, πριν απο τη δημιουργία της ΕΣΣΔ στη ΡΣΟΣΔ υπήρχαν οι εξής εθνικο-κρατικές μονάδες: αυτόνομες Δημοκρατίες των Βασκίρων, Κιργίσιων, Τατάρων,

Η εθνική πολιτική στα χρόνια του 1920 ορίζεται από τους σκοπούς της δημιουργίας του Σοβιετικού Κράτους. Το Ναρκομνάτς συμμετέχει στον ορισμό των δομών του πολυεθνικού κράτους. Όμως στην πορεία της δημιουργίας των εθνικών κρατικών μονάδων, το Ναρκομνάτς δεν

Τουρκεστάν (11 Απριλίου 1921), των Ορεσείβιων, του Νταγκεστάν, της Γιακουτίας, Γερμανών του Ποβόλζιε (περιοχή του Βόλγα) (9 Οκτωβρίου 1918), της Κριμαίας (18 Οκτωβρίου 1921), οι αυτόνομες περιοχές των Καλμούκων, Τσουβάσων, Βότσκαγια (των Ουντμουρτών), του Μαρί, της Κόμη (22 Αυγούστου 1921), της Βουριατίας και Μογγολίας (9 Ιανουαρίου 1922, στις 13 Ιουνίου 1923 διαμορφώθηκε ως ΑΣΣΔ της Βουριατίας και Μογγολίας), των Καράτσων και Τσερκέζων (12 Ιανουαρίου 1922), Καμπαρντινική-Μπαλκιρική αυτόνομη περιοχή (16 Ιανουαρίου 1922), Οϊρότσκαγια (1 Ιουνίου 1922), των Τσερκέζων (27 Ιουλίου 1922, από τις 24 Αυγούστου 1922 – των Αντηγαίων), η Καρελιακή Εργατική Κοινότητα (8 Ιουλίου 1920, στις 25 Ιουλίου 1923 διαμορφώθηκε ως Καρελιακή ΑΣΣΔ).

Ο Σοβιετικός δικανικός ο Δ. Α. Μαγερόφσκι διακρίνει δύο τύπους στη δημιουργία των εθνικο-εδαφικών μονάδων: ο πρώτος τύπος αποτελείται από τη δημιουργία των αυτόνομων Δημοκρατιών, ενώ ο δεύτερος αποτελείται από τη δημιουργία των αυτόνομων περιοχών και εργατικών κοινοτήτων. Η νομική φύση του τελευταίου τύπου δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αυτό είναι οι εθνικοί νομοί ή αλλιώς εθνικο-εδαφικοί σχηματισμοί οι οποίοι ξεχώρισαν από τον ένα ή μερικούς νομούς και οργανώθηκαν στις ξεχωριστές μονάδες με τα δικαιώματα του νομού και με τα ταυτόσημα στους νομούς συστηματικά όργανα της σοβιετικής εξουσίας. Τη μοναδική ιδιομορφία, σε σχέση με τις οργανώσεις του νόμου παρουσιάζουν οι κρατικές εθνικές περιοχές οι οποίες δημιουργήθηκαν το 1922 και την ιδιόμορφη δομή των οποίων αποτελεί η έλλειψη του ενιαίου κοινού συνεδρίου των Σοβιέτ με την ύπαρξη της ενιαίας εκτελεστικής επιτροπής αποτελούμενης από τους εκλεγμένους επί τη βάσει ισοτιμίας εκπροσώπους των εκτελεστικών επιτροπών των δύο ενωμένων εθνικοτήτων. (Βλ. : Магеровский Д. А. Союз советских социалистических республик (обзор и материалы). – М., 1923. – С. 16.).

ακολουθεί αυστηρά πάντα τις αρχές της κρατικής οργάνωσης σύμφωνα με την εθνικο-εδαφική ένδειξη.

Ταυτόχρονα με τη διακήρυξη στη χώρα των ομοσπονδιακών αρχών οργάνωσης του κράτους, βασιζόμενων στην εθνική ένδειξη, δημιουργούνται οι αυτόνομες μονάδες με βάση τη διοικητική–εδαφική ένδειξη. Η εθνική ένδειξη στις περιπτώσεις αυτές παίζει δευτερεύοντα ρόλο.

Στη διάρκεια των συζητήσεων σχετικά με τη δημιουργία των εθνικό – κρατικών μονάδων με τον διαχωρισμό των αυτόνομων μονάδων, η έλλειψη των αντιθέσεων στον τομέα των κοινωνικών–οικονομικών σχέσεων μεταξύ των εθνικοτήτων των συγκεκριμένων περιοχών αποτελεί την πιο σημαντική αρχή. Υπάρχει ανάγκη στη δημιουργία των εθνικών Δημοκρατιών και περιοχών και στην αποπεράτωση της διοικητικής αναδιανομής της Ρωσίας σύμφωνα με τον εθνικό παράγοντα.

Στον Βόρειο Καύκασο, όπου υπάρχει μια μεγάλη περιπλοκή των οικονομικών και έγγειων ενδιαφερόντων των διάφορων εθνικοτήτων, ιδιαίτερα δύσκολη είναι η πορεία της δημιουργίας των εθνικών-κρατικών μονάδων με την ανομοιομορφία των εθνικοτήτων και φυλών. Η ΑΣΣΔ των Ορεισίβιων, αποτελούμενη από τις 6 εθνικές διοικητικές περιοχές, των Τσετσένων, της Ινγουσετίας, των Οσετίνων, Καμπαρντινική, Μπαλκιρική και των Καράτσων, δημιουργήθηκε με διάφορες εσωτερικές κρατικές υποδιαιρέσεις στις εθνικές περιοχές (28).

---

28) Η Δημοκρατία αυτή (με την πρωτεύουσα Βλαντικαύκασο) αντικατέστησε την Τέρσκαγια αυτόνομη Δημοκρατία (Μάρτιος 1918– Φεβρουάριος 1919) με την απόφαση

Η Δημοκρατία των «Ορεισίβιων» δημιουργήθηκε με βάση τη διοικητική-εδαφική ένδειξη και όχι εθνική, χωρίς τον υπολογισμό των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και διαφορών στις ρίζες της κοινωνικής – οικονομικής εξέλιξης των εθνοτήτων αυτών. Ως αποτέλεσμα μιας σειράς των αιτιών οικονομικού χαρακτήρα εμφανίζεται η ανάγκη της αναδιοργάνωσης της Ορεισίβιας Δημοκρατίας δια μέσου του διαχωρισμού από αυτήν των συγκεκριμένων εθνοτήτων. Έτσι, εμφανίζεται η αυτόνομη περιοχή των Καράτσιων και των Τσερκέζων (αρχές του 1922), η Καμπαρντινική-Μπαλκιρική αυτόνομη περιοχή (Ιανουάριος του 1922), η αυτόνομη περιοχή των Τσετσένων (Δεκέμβριος του 1922), και το 1924 η Βόρειο–Οσετίνσκαγια αυτόνομη περιοχή και η αυτόνομη περιοχή της Ινγκουσετίας (29).

Φαίνεται ότι η πορεία αυτή βασίζεται στην εθνική ένδειξη, όμως στην ουσία με το ξεχώρισμα σύμφωνα με την ένδειξη της διοικητικής-εδαφικής οργάνωσης δημιουργούνται οι αυτόνομες περιοχές αποτελούμενες από δύο υποκείμενα: Καμπαρντινική-Μπαλκιρική και των Καράτσων και Τσερκέζων. Στην ιστορία δημιουργίας της εθνικής κρατικής οργάνωσης υπάρχουν και άλλα παραδείγματα τέτοιου είδους: η Δημοκρατία της Ταταρίας και Βασκιρίας, η Δημοκρατία της Άπω Ανατολής, η ΑΣΣΔ της

της ΠΚΕΕ από τις 20 Ιανουαρίου 1920 «Σχετικά με την Αυτονομία της Ορεσείβιας Αυτόνομης Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας». Υπήρχε από τον Ιανουάριο του 1921 μέχρι τον Ιούλιο του 1924.

29) Αυτός ο κρατικο–νομικός όρος δεν εμφανίζεται στην αρχή του σχηματισμού των εθνικών δομών. Στην οδηγία της ΠΚΕΕ από τις 26 Ιανουαρίου 1925 «Η Διάταξη για την Βόρεια-Καυκασιανή Περιοχή» υπήρχε ένα κεφάλαιο, αφιερωμένο στο σύστημα της οργάνωσης των αυτόνομων οργάνων της εξουσίας. (Βλ.: Бузаров А. Ш. И Хутыз К. К. Тоталитаризм и национальные отношения: уроки и совеременность.

Κριμαίας, η Καρελιακή Εργατική Κοινότητα, οι οποίες κατευθύνονται στο δρόμο της προτεραιότητας της διοικητικής-εδαφικής ένδειξης.

Στη δικαιοδοσία του κράτους στη δεκαετία του 1920 δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος ορισμός του έθνους, όμως, είναι πολύ δημοφιλής η ονομασία «το αξίωμα του τίτλου»: έθνος, εθνικότητα, εθνική ομάδα (εθνική μειονότητα). Η αναδιοργάνωση της διοικητικής-εδαφικής οργάνωσης οδηγεί στον διαχωρισμό του εδάφους της χώρας, στην εξάλειψη και αλλαγές ονομασιών των μερών της σύμφωνα με τις απόψεις της εξουσίας και αυτό θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως εμφάνιση των αρχών του συγκεντρωτισμού στην εθνική πολιτική. Σε μεγάλο βαθμό οι πορείες αυτές προχωρούν χωρίς τους απαραίτητους συνδυασμούς των εθνικών παράγοντων των περιοχών, χωρίς τον υπολογισμό των ιδιαιτεροτήτων τους, της συγκεκριμένης ιστορικής κατάστασης (30).

Δεν μπορούμε να αποφεύγουμε και το ζήτημα της κατανομής των δικαιωμάτων μεταξύ του κέντρου και των παραμεθόριων περιοχών. Το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό στις παραμεθόριες περιοχές στο στάδιο της διαμόρφωσης του κράτους όχι μόνο να λύνουν ανεξάρτητα τα προβλήματα, άλλα και να εκπονούν τις καινούριες μορφές των σχέσεων των υποκείμενων και του Κέντρου.

Οι μπολσεβίκοι αποκλείουν από την πράξη τη λεγόμενη πολιτιστικό-εθνική αυτονομία ως μια μορφή της ένωσης μεταξύ των υποκείμενων του

Северный Кавказ: выборы пути национального развития. – Майкоп, 1994. – С. 16.).

30) Βλ.: Дидигова И. Б. 20-30 годы: проблема административно-территориального устройства чеченского и ингушского народов. – Северный Кавказ: Выбор пути... - С. 156.

κράτους, την οποία είχαν προτείνει κάποτε οι σοσιαλδημοκράτες της Αυστρο-Ουγγαρίας και οι εκπρόσωποι του ρωσικού τμήματος της ΜΠΟΥΝΔ.

Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την Αυστρο–Ουγγαρία ο Ι. Β. Στάλιν κάνει κριτική της πολιτιστικής–εθνικής αυτονομίας ως εφήμερης και μη βιώσιμης μορφής της ένωσης μεταξύ των πληθυσμών του πολυεθνικού κράτους.

Ο Β. Ι. Λένιν εκφράζει τη γνώμη του σχετικά με τη δυνατότητα της ύπαρξης των πολυεθνικών μορφών της εθνικής αυτονομίας στην εκπόνηση της εθνικής πολιτικής του PKK(μπ) στις περιοχές, κατοικημένες από τους λαούς της Ανατολής. Λέει ότι «πρέπει να κριθεί απαραίτητη η διεξαγωγή στη ζωή της αυτονομίας, με τις αντίστοιχες στις συγκεκριμένες συνθήκες μορφές, για αυτές τις ανατολικές εθνικότητες, οι οποίες δεν έχουν ακόμα τις αυτόνομες οργανώσεις, πρώτα από όλα για τους Καλμούκους και Βουριάτους–Μογγόλους, να ανατεθεί στο Ναρκομνάτς (31)».

Ο Ι. Β. Στάλιν, αναπτύσσοντας το 1920 την ιδέα της αυτονομίας, προτείνει να παραχωρηθεί η περιφερειακή αυτονομία στους λαούς οι οποίοι έμεναν μέσα στα σύνορα του συγκεκριμένου κράτους. Ταυτόχρονα και στα έθνη, και στις εθνικές μειονότητες ο βασικός νόμος εξασφαλίζει την ελεύθερη ανάπτυξη.

Πρόκειται όχι για τα θεωρητικά δικαιώματα των εθνών αλλά για τα συμφέροντα του πληθυσμού όλων των εθνών, - όσο του κέντρου, τόσο και των παραμεθόριων περιοχών (32). «Παραμένει η περιφερειακή αυτονομία

---

31) Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. τ. 41. – σ. 342

32) Στην πολιτιστική–εθνική αυτονομία οι μπολσεβίκοι προτίμησαν ένα άλλο τύπο της αυτονομίας της περιοχής για τον οποίον έλεγε το 1913 στο άρθρο του ο Ι. Β. Στάλιν «Ο

των παραμεθόριων περιοχών, οι οποίες ξεχωρίζουν με ένα ιδιόμορφο τρόπο ζωής και την εθνική σύνθεση, - τονίζει ο Ι. Β. Στάλιν, - ως μια μοναδική σκόπιμη μορφή της ένωσης μεταξύ του κέντρου και των παραμεθόριων περιοχών, η αυτονομία, η οποία πρέπει να συνδέσει τις παραμεθόριες περιοχές της Ρωσίας με κέντρο με τους δεσμούς της ομοσπονδιακής σχέσης... Η σοβιετική αυτονομία είναι κάτι δεδομένο μία για πάντα, υπάρχουν περιθώρια για τις οποιεσδήποτε μορφές σε οποιοδήποτε βαθμό της ανάπτυξής της. Ξεκινώντας από τη στενή, διοικητική αυτονομία (οι Γερμανοί του Ποβόλζιε, Καρελιακοί κλπ), αυτή περνάει σε πιο πλατειά πολιτική αυτονομία (Βασκίριοι, Τάταροι της ακροποταμιάς του Βόλγα, Κιργίσιοι), από τη μεγάλη, πολιτική αυτονομία σε ακόμα πιο μεγάλη της μορφή (Ουκρανία, Τουρκεστάν), από τον ουκρανικό τύπο της αυτονομίας – σε ανώτατη μορφή της αυτονομίας, σε σχέσεις επί τη βάσει συμφωνίας (Αζερμπαϊτζάν).

Αυτή η ελαστικότητα της σοβιετικής αυτονομίας αποτελεί ένα από τα πρώτα της πλεονεκτήματα, επειδή αυτή (η ελαστικότητα) επιτρέπει να αγκαλιαστεί όλη η ποικιλία των παραμεθόριων περιοχών της Ρωσίας, οι οποίες βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια της πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης (33).

Εμφανίζεται ένα μεγάλο ενδιαφέρον προς τη σχέση της «σοβιετικής αυτονομίας» με τη «μη νομιμοποιημένη αναδιανομή της Ρωσίας». Σχετικά

Μαρξισμός και το Εθνικό Ζήτημα». Στο άρθρο αυτό συζητιέται το ζήτημα σχετικά με τα πλεονεκτήματα της αυτονομίας της περιοχής. Το θέμα αυτό εξελίσσεται μετά στη συνδιάσκεψη του ΡΣΔΕΚ(μπ) (τον Απρίλιο του 1917), όπου εξετάστηκε το ζήτημα της αυτονομίας των εθνικών περιοχών, όμως στα πλαίσια του ενιαίου κράτους.

33) Στάλιν Ι. Τα έργα. τ. 4. – σ. 354 – 355.

με αυτό το θέμα ο Άγγλος ιστορικός ο Ε. Καρρ σημειώνει ότι ο Ι. Β. Στάλιν ξεχώριζε μόνο διάφορα στάδια της αυτονομίας, όμως δεν έβρισκε καμία ουσιαστική διαφορά μεταξύ των αυτόνομων υποκειμένων του κράτους.

Όμως, μετά από τη συμφωνία για την «πολεμική και χρηματιστικό-οικονομική ένωση» με το Αζερμπαϊτζάν οι προαναφερόμενες σχέσεις μεταξύ των υποκειμένων του μέλλοντος θεωρούνται ως «η ανώτατη μορφή της αυτονομίας» της Ένωσης των ΣΣΔ και ανοιχτά προβλέπουν την πολιτική γραμμή η οποία στη διάρκεια των επόμενων δύο χρονών οδήγησε στη δημιουργία της ΕΣΣΔ (34).

Εκείνη την εποχή οι πολεμικές, διπλωματικές και οικονομικές χρησιμότητες αναγκάζουν τους μπολσεβίκους να συζητήσουν το ζήτημα της ενοποίησης των σοβιετικών Δημοκρατιών. Με την πρόταση της ΚΕ του ΡΚΚ(μπ) στις 10 Αυγούστου του 1922 δημιουργείται η επιτροπή στην οποία συζητιούνται τα προσχέδια σχετικά με τις σχέσεις της ΡΣΟΣΔ με άλλες ανεξάρτητες σοβιετικές Δημοκρατίες. Ο Ι. Β. Στάλιν, αναπτύσσοντας την ιδέα της αυτονομίας σε σχέση με τη δημιουργία του ενιαίου κράτους, προτείνει μια ερμηνεία του προσχεδίου η οποία λέγεται «η αυτονόμηση». Σύμφωνα με την ιδέα του Ι. Β. Στάλιν, προβλέπεται η εισαγωγή στην κρατική ένωση των πέντε εθνικών Δημοκρατιών, συμπεριλαμβανομένης της Υπερκαυκάσιας Ομοσπονδίας (35), με τα δικαιώματα των αυτόνομων Δημοκρατιών.

---

34) Карр Э. История Советской России. Большевистская революция 1917-1923. Кн. 1. – М., 1990. – С. 304-305.

35) Η Υπερκαυκάσια Δημοκρατία η οποία υπήρχε από τις 12 Μαρτίου του 1922 μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου του 1936, στις 30 Δεκεμβρίου 1922 διαμορφώθηκε ως ΥΣΟΣΔ και ύστερα διαμορφώθηκε στις τρεις σοβιετικές Δημοκρατίες: Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία και Γεωργία.

Ο Γ. Κ. Ορτζονικίτζε, πρόεδρος της Υπερκαυκάσιας Επιτροπής του ΡΚΚ(μπ), δεν έχει κάποια συγκεκριμένη δική του άποψη σχετικά με το θέμα αυτό και υποστηρίζει την πολιτική γραμμή του Ι. Β. Στάλιν. Εκφράζεται υπέρ της ομοσπονδίας των τριών Υπερκαυκάσιων Δημοκρατιών, και η ομάδα του Μπ. Μντιβάνι, η οποία αντιπροσωπεύει τη γραμμή της ΚΕ του κομμουνιστικού κόμματος της Γεωργίας, έρχεται σε αντίθεση στο προσχέδιο του Ι. Β. Στάλιν και επιμένει στην ανεξάρτητη από την Υπερκαυκάσια Ομοσπονδία εισαγωγή της Γεωργίας στην ΕΣΣΔ. Η θέση της ομάδας του Μπ. Μντιβάνι, η οποία αποτελούσε την πλειοψηφία στην ΚΕ ΚΚ(μπ) της Γεωργίας, αναμφίβολα, δεν ικανοποιεί τον Ι. Β. Στάλιν. Θεωρεί ότι η ομάδα του Μντιβάνι παλεύει για την απομόνωση της Γεωργίας και εκφράζεται κατά της δημιουργίας του ενιαίου κράτους (36).

Παρακολουθώντας προσεκτικά το «γεωργιανό επεισόδιο», ο Β. Ι. Λένιν κατακρίνει τον Γ. Κ. Ορτζονικίτζε για την απροσεξία, έλλειψη ελαστικότητας στην εφαρμογή της εθνικής πολιτικής της σοβιετικής εξουσίας και καταστεί τον Ι. Β. Στάλιν, ως γενικό γραμματέα της ΚΕ του ΡΚΚ(μπ), υπεύθυνο για την αποδοχή του σοβαρού λάθους στην ενοποίηση των Δημοκρατιών. Ο Β. Ι. Λένιν βλέπει τον πιο μεγάλο κίνδυνο στο μεγαλοϊδεατικό σωβινισμό παρά στον εθνικισμό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υποστηρίζει την αρχικά λανθασμένη θέση του Μπ. Μντιβάνι σχετικά με τα ζητήματα της Υπερκαυκάσιας ομοσπονδίας και δημιουργίας της ΕΣΣΔ.

---

36) Λένιν Β. Ι. Τα άπαντα. – τ. 54. – σ. 54, 299 – 300. Τα πάθη έφτασαν στην κορυφή μετά από ένα περιστατικό όταν ο Γ. Κ. Ορτζονικίτζε, οργισμένος, χτύπησε ένα από τους Γεωργιανούς ηγέτες, ο οποίος τον είπε «γαϊδούρι του Στάλιν». (Βλ. : Хлевнюк О. В. Сталин и Орджоникидзе. Конфликты в Политбюро в 30-е годы. – М., 1993. – С. 11.)

Ο Β. Ι. Λένιν λόγω της απότομης όξυνσης της αρρώστιας του μετά από τις 6 Μαρτίου 1923 δεν προλαβαίνει να δημοσιεύσει σε μορφή άρθρου το γράμμα του «Σχετικά με το Ζήτημα για τις Εθνικότητες και την Αυτονόμηση», το οποίο περιέχει την αρνητική κριτική της κατάστασης, δεν προλαβαίνει να πραγματοποιεί τις τελικές εντολές. Όμως, το γράμμα αυτό δόθηκε στο Πολιτικό Γραφείο του κόμματος και ανακοινώθηκε στα μέλη των αποστολών που συμμετείχαν στο 12ο συνέδριο του ΡΚΚ(μπ).

Σύμφωνα με τις υποδείξεις του Β. Ι. Λένιν στο σχέδιο της απόφασης του συνεδρίου σχετικά με το εθνικό ζήτημα μπαίνει μια σειρά των σημαντικότατων αλλαγών και προσθηκών (37).

Πρώτα από όλα ο Β. Ι. Λένιν είναι ενάντιον της ερμηνείας του προσχεδίου του Στάλιν, η ουσία της οποίας αποτελεί την αναγκαιότητα όλων των Δημοκρατιών, συμπεριλαμβανομένου και της ΥΣΟΣΔ, να μπαίνουν στη σύνθεση της ΡΣΟΣΔ με τα δικαιώματα της αυτονομίας. Σε αυτό βλέπει τη δυνατότητα για τους περιορισμούς των δικαιωμάτων των λαών και την πιθανή αιτία ζημιάς στη συσπείρωση των Ρώσων εργατών με τις εργαζόμενες μάζες των άλλων εθνικοτήτων.

Ο Ι. Β. Στάλιν, ο οποίος υποβάλλεται στην κριτική, καταλαβαίνει και δέχεται την ουσία της πρότασης του Β. Ι. Λένιν. Αναμφίβολα, αναπτύσσοντας την ιδέα της αυτόνομης οικοδόμησης του κράτους, ο Ι. Β. Στάλιν ακολουθεί τη γενική γραμμή της εθνικής πολιτικής του μπολσεβικισμού ακόμα και στην εκπόνηση του προσχεδίου για τη δημιουργία της ΕΣΣΔ.

Αντιμετωπίζοντας τη δημιουργία της ΕΣΣΔ, χρησιμοποιώντας τις

---

37) Ленин, КПСС. О советском многонациональном государстве. – М., 1981. – С. 91.

απόψεις του σοσιαλιστικού διεθνισμού, ο Β. Ι. Λένιν ως πρακτικός προτείνει την «ζωική και απόλυτα σωστή μορφή», την ενοποίηση των ανεξαρτήτων ενωσιακών Δημοκρατιών (38). Θέλει να ικανοποιήσει τους εκπροσώπους των διάφορων εθνικοτήτων, οι οποίες ζητούν ένα κυρίαρχο κράτος, μέσω της μείωσης του αξιώματος της ΡΣΟΣΔ. Εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή οι μπολσεβίκοι είναι σίγουροι ότι υπάρχει δυνατότητα για τον συγκεντρωτισμό μέσω της κομματικής γραμμής της διοίκησης της χώρας.

38) Η συμφωνία σχετικά με τη δημιουργία της Ένωσης των ΣΣΔ, η οποία εγκρίθηκε τον Σεπτέμβριο του 1922 στο 3ο Πανρωσικό συνέδριο των Σοβιέτ, ανακοίνωσε το σύνθημα της εθελοντικής ενοποίησης των διάφορων ανεξαρτήτων Δημοκρατιών σε ένα ενιαίο σύστημα της αμοιβαίας σχέσης και αλληλεπίδρασης. (Βλ.: История советской конституции 1917 – 1956. – М., 1957. – С. 102 – 104.).

2. Η θέση και ο ρόλος των εθνικών μειονοτήτων στην εθνική-κρατική οικοδόμηση.

Εκτός από τα θεωρητικά έργα του Ι. Β. Στάλιν σχετικά με το εθνικό ζήτημα και το προσωπικό του ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θέμα, υπάρχει και μια άλλη αιτία ανοδικής πορείας του όχι μόνο ως θεωρητικού, αλλά και ως πολιτικού. Μετά από την Οκτωβριανή Επανάσταση, όταν ο Ι. Β. Στάλιν έγινε ο πρόεδρος του Λαϊκού Επιτροπάτου των εθνικοτήτων (διαμορφώνεται μετά ως Ναρκομνάτς), με αυτό το τόσο σημαντικό ζήτημα δεν ασχολούνται πολλοί πολιτικοί. Και ο Ι. Β. Στάλιν χρησιμοποιεί το Ναρκομνάτς σαν ένα μοχλό για την απόκτηση της δικής του εξουσίας.

Στην ουσία, το Ναρκομνάτς σαν όργανο της σοβιετικής εξουσίας είναι ταυτόχρονα και ο κληρονόμος των μορφών εργασίας του παλιού καθεστώτος (39). Το Ναρκομνάτς δημιουργείται στην αρχή της διαμόρφωσης της σοβιετικής εξουσίας σύμφωνα με την απόφαση του 2ου Πανρωσικού συνεδρίου των Σοβιέτ (στις 27 Οκτωβρίου του 1917) (40) και μέχρι τη δημιουργία της ΕΣΣΔ το 1922 ασχολείται με τη λύση των πολλών διαφόρων προβλημάτων.

«Το Ναρκομνάτς έχει ως σκοπό, - διαβάζουμε στο καταστατικό του Ναρκομνάτς, - α) εφοδιασμό της ειρηνικής συγκατοικίας και αδελφικής συνεργασίας όλων των εθνικοτήτων και φυλών της ΡΣΟΣΔ, και επίσης των

---

39) Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στο Ναρκομνάτς από το μηχανισμό του παλιού καθεστώτος μπαίνει η επιτροπή της εξάλειψης του Βασιλείου της Πολωνίας (η διεύθυνση πιο πολύ τεχνικού παρά πολιτικού χαρακτήρα), η οποία, τον Ιανουάριο του 1918 ενσωματώνεται στο Επιτροπάτο των Πολωνικών Υποθέσεων.

40) Декреты Советской власти. – Т. 1. – М., 1957. – С. 202.

φιλικών σοβιετικών Δημοκρατιών της συνθήκης, β) βοήθεια στην οικονομική και πνευματική τους ανάπτυξη σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες του τρόπου ζωής τους, πολιτισμού και της οικονομικής κατάστασης, γ) παρακολούθηση της πραγματοποίησης της εθνικής πολιτικής της σοβιετικής εξουσίας» (41).

Η πραγματοποίηση των σκοπών αυτών βασίζεται στην πραγματοποίηση των γενικών σκοπών του κράτους: στην εκπόνηση της κρατικής οργάνωσης, ικανοποίηση των πολιτιστικών-μορφωτικών αναγκών του πληθυσμού, πληροφόρηση των κεντρικών οργάνων της σοβιετικής εξουσίας σχετικά με τις ανάγκες της συγκεκριμένης εθνικότητας κλπ (42). Από αυτή την πλευρά το Ναρκομνάτς εμφανίζεται ως ένας από τους βασικούς φορείς της πολιτικής της σοβιετικής εξουσίας.

Είναι απαραίτητο τόσο να δημιουργηθεί, όσο και να αναπτυχθεί η διάρθρωση του Ναρκομνάτς. Με την απόφαση της ΠΚΕΕ ενσωματώνονται μερικές από τις διευθύνσεις με αντίστοιχα λαϊκά επιτροπάτα και αυτό επιτρέπει να εξαλειφθεί ο παραλληλισμός και επαναλήψεις στην εργασία. Έτσι, για παράδειγμα, η διεύθυνση των εθνικών ζητημάτων, με τη διοίκηση του Μ. Ουρίτσκι, ενσωματώνεται με το Ναρκομνάτς (43). Ο κεντρικός μηχανισμός του Ναρκομνάτς σχηματίζεται τον Φεβρουάριο του 1918, με τις εξής διευθύνσεις: γενική, τύπου, εκδοτική, της διαφώτισης και

---

41) Справочник Народного Комиссариата по делам Национальностей. – М., 1921. – С. 5.

42) Народный комитет по делам национальностей ... - С. 5.

43) Народный комессариат по делам национальностей: Отчет о деятельности, 1 ноября 1917 г. – 20 июня 1918 г. – М., 1918. – С. 5.

προετοιμασίας των οδηγιών και νομοθετικών προτάσεων, διεθνών σχέσεων προπαγάνδας, σχέσεων με τα εθνικά επιτροπάτα, και στατιστική (44).

Στην αρχή του σχηματισμού του Ναρκομνάτς εμφανίζεται η ανάγκη της δημιουργίας ενός ειδικού οργάνου, το οποίο θα μπορούσε να διευθύνει όλη την εργασία στο επιτροπάτο. Το όργανο αυτό αποτελεί το οκταμελές Συμβούλιο, το οποίο ψηφίζουν στις 15 Φεβρουαρίου του 1918 στη συνέλευση των εκπροσώπων των εθνικών επιτροπάτων και διευθύνσεων του Ναρκομνάτς. Στο Συμβούλιο μπαίνουν οι διευθυντές των διευθύνσεων αυτών (45).

Στην αρχή το Ναρκομνάτς ασχολείται με την εκπόνηση των προγραμματικών εγγράφων, τα οποία προσδιορίζουν την εθνική πολιτική του σοβιετικού κράτους σε ό, τι αφορά την αναγέννηση των λαών. Το Ναρκομνάτς εκπονεί τα θεμέλια και τις θέσεις των διοικητικό – εθνικών αυτονομιών εκεί όπου αυτό είναι αναγκαίο λόγω των ειδικών οικονομικών, πολιτιστικών και εδαφικών συνθηκών.

Το Ναρκομνάτς ασχολείται με την ικανοποίηση των πολιτιστικών–μορφωτικών αναγκών των εθνικοτήτων, πραγματοποιεί διάφορα μέτρα για την ικανοποίηση των συμφερόντων των εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες βρίσκονται στο έδαφος των άλλων εθνικοτήτων μέσα στα σύνορα της

---

44) Βλ.: История национально-государственного строительства в СССР. – Т. 1. – М., 1968.

45) Τα επιτροπάτα και οι διευθύνσεις του Ναρκομνάτς με τη δική τους πρωτοβουλία ή με την εντολή του Συμβουλίου προκαταρκτικά μελετούν ένα ζήτημα, το οποίο ύστερα υποβάλλεται σε εξέταση του Συμβουλίου. Η απόφαση του Συμβουλίου εγκρίνεται μετά από την ΠΚΕΕ και το Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτροπών. (Βλ.: Макарова Г.П. Народный комиссариат по делам национальностей РСФСР. 1917 – 1923 гг. Исторический очерк. – М., 1987. – С. 30.).

ΡΣΟΣΔ, και επίσης αντιμετωπίζει όλα τα πολύπλοκα και μπερδεμένα προβλήματα σχετικά με την εθνική ανομοιογένεια.

Το Ναρκομνάτς, ως ένας ειδικός και μοναδικός μηχανισμός της υλοποίησης στη ζωή της σοβιετικής εθνικής πολιτικής στον τομέα των εθνικών σχέσεων διαμορφώνεται λόγω των επαναλήψεων των καθηκόντων των άλλων οργάνων της εξουσίας στις συνθήκες του Εμφύλιου πολέμου, της αύξησης του αριθμού των σοβιετικών ιδρυμάτων. Και μάλιστα στις δύσκολες συνθήκες της πάλης των τάξεων η σοβιετική εξουσία, η ΚΕ του ΡΚΚ(μπ) δεν αφήνει να διαλυθεί το Ναρκομνάτς ως φορέας των αρχών της σοβιετικής πολιτικής στον τομέα των εθνικών σχέσεων. Οι εκπονήσεις του Ναρκομνάτς χρησιμοποιεί η ΚΕ του ΠΚΚ(μπ), υπολογίζοντας τις ιδιαιτερότητες της κατάστασης των εργαζομένων των διάφορων εθνικοτήτων, συγκεκριμένα στη διάρκεια της δημιουργίας συγκεντρωποιημένης διοίκησης των κομματικών οργανώσεων στις εθνικές περιοχές. Μεγάλο ρόλο σε σχέση με αυτό παίζουν και τα εθνικά τμήματα στο κόμμα των μπολσεβίκων, τα οποία εμφανίζονται ακόμα μετά την επανάσταση του 1905 λόγω της ανόδου του εθνικού κινήματος στις παραμεθόριες περιοχές της αυτοκρατορίας. Εκείνη την εποχή στη δομή του ΡΣΔΕΚ τα εθνικά τμήματα ασχολούνται με διάφορα σημαντικά προβλήματα σχετικά με την επέκταση των ιδεών των μπολσεβίκων μεταξύ των εργαζομένων διαφόρων εθνικοτήτων (46).

---

46) Σύμφωνα με την άποψη του σοβιετικού ιστορικού του Γ. Σ. Σαράποφ, η μελέτη της δραστηριότητας των εθνικών τμημάτων του κόμματος, παρά τη μείωση της σημασίας της από την πλευρά των δυτικών επιστημών (για παράδειγμα, Pipes R. The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism. 1917-1923. – Cambridge, 1964.), έχει αρκετό ενδιαφέρον σε σχέση με τον ρόλο των κομματικών στελεχών στις εθνικές

Το εθνικό τμήμα ως μια από τις εθνικές οργανώσεις του κόμματος προσδιορίζεται για τις ειδικές μορφές της κομματικής εργασίας. Ο ευκρινής ορισμός της θέσης των ειδικών οργανώσεων του κόμματος, καθώς και των εθνικών τμημάτων, εμφανίζεται για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 1919 στο «Σχέδιο του Κανονισμού για την Οργάνωση στις Επιτροπές του ΡΚΚ(μπ) των Τμημάτων της Διαφώτισης και Προπαγάνδας Μεταξύ των Εθνικών Μειονοτήτων». Στο ντοκουμέντο αυτό υπογραμμίζεται ότι «οι ειδικές οργανώσεις του κόμματος, για παράδειγμα, πολεμικά, σιδηροδρομικά, εθνικά και άλλα τμήματα, έχουν όλα τα δικαιώματα των τμημάτων της κεντρικής επιτροπής, καθώς και της επιτροπής της περιοχής και του νόμου, ορίζονται με ειδικές οδηγίες, τις οποίες εγκρίνει η ΚΕ» (47).

Το δίκτυο των εθνικών τμημάτων του ΡΚΚ(μπ) είναι μεγάλο και αγκαλιάζει τόσο τα τμήματα των κομμουνιστών των ιθαγενών εθνικοτήτων της χώρας, όσο και τα τμήματα των ξένων κομμουνιστών, τα οποία δημιουργήθηκαν για την εργασία μεταξύ των αιχμάλωτων πολέμου και λειτούργησαν βραχυχρόνια. Αυτά βρίσκονται μέσα στα σύνορα μιας συγκεκριμένης διοικητικής μονάδας, έχουν τις δυνατότητες δημιουργίας των εθνικών τμημάτων στην περίπτωση που υπάρχουν μέλη του κόμματος

περιοχές. Σύμφωνα με τον Γ. Σ. Σαράποφ, τα υλικά σχετικά με τη δραστηριότητα των εθνικών τμημάτων εμφανίζονται ήδη στα χρόνια του 1920, όμως δεν αντικατοπτρίζουν τις σχέσεις μεταξύ των τμημάτων των εθνικοτήτων. Τα υλικά αυτά ετοιμάστηκαν για τη δημοσίευση την ίδια εποχή με την πρωτοβουλία της σύνταξης του περιοδικού «Η Ζωή των Εθνικοτήτων» στο Ναρκομνάτς. Βλ.: Шарапов Я. Ш. Национальные секции РКП(б). – Казань, 1967. – С. 6, 10-15.

47) Известия ЦК РКП(б). – N 7. – М., 22 Δεκεμβρίου 1919.

των συγκεκριμένων εθνικοτήτων με την άδεια των επιτροπών των νομών και εν γνώσει των εθνικών γραφείων στο ΡΚΚ(μπ).

Στους νομούς όπου κατοικούν οι εκπρόσωποι των διάφορων εθνικοτήτων, για πιο επιτυχή εργασία μεταξύ των εργαζομένων κάθε εθνικότητας στη μητρική τους γλώσσα, οι επιτροπές του ΡΚΚ(μπ) σύμφωνα με τον κανονισμό οργανώνουν ειδικά τμήματα. Τα τμήματα της προπαγάνδας και διαφώτισης δημιουργούνται με την άδεια της επιτροπής του νόμου ή του ΡΚΚ(μπ) και εν γνώσει της ισχύουσας διεύθυνσης (γραφείου) των αντίστοιχων εθνικών τμημάτων της ΚΕ του ΡΚΚ(μπ). Στη σύνθεση των τμημάτων παίρνουν μέρος τα μέλη του ΡΚΚ(μπ), τα οποία ξέρουν την γλώσσα της εθνικότητας, την οποία αφορά η κομματική εργασία. Το προσωπικό των τμημάτων πρέπει να σχηματίζει η τοπική επιτροπή με τον διακανονισμό με τοπικά μέλη του ΡΚΚ(μπ) της συγκεκριμένης εθνικότητας. Με διακανονισμό με την τοπική επιτροπή και αντίστοιχη εθνική διεύθυνση (γραφείο) της ΚΕ τους επιτρέπεται έκδοση στη μητρική γλώσσα των φυλλαδίων, εφημερίδων, περιοδικών κλπ

Η σοβιετική εξουσία, πραγματοποιώντας την κρατική οργάνωση των εθνικοτήτων στις διάφορες περιοχές της χώρας, στηρίζεται στα τοπικά τμήματα του Ναρκομνάτς. Πραγματοποιώντας τους σκοπούς του, το Ναρκομνάτς βασίζεται όχι μόνο στις αποφάσεις της κεντρικής εξουσίας, αλλά και στις ανάγκες της πρακτικής δραστηριότητας, τις οποίες εκφράζει ο πληθυσμός των διάφορων εθνικοτήτων. Για το λόγο αυτό το Ναρκομνάτς πρέπει να διαθέτει τα εθνικά στελέχη, - αρκετά μορφωμένα, πολιτικά συνεπή, γνώστες των γλωσσών και του τρόπου ζωής των εθνικοτήτων. Το Ναρκομνάτς πρέπει να βρει και τις μορφές, τις μεθόδους εργασίας, αντίστοιχες στις εθνικές ιδιαιτερότητες, σε ό, τι αφορά τον τρόπο ζωής κάθε εθνικότητας. Στην αρχή κιόλας εμφανίζεται η έλλειψη των

επαγγελματιών. Το Ναρκομνάτς είναι αναγκασμένος να προσλάβει στην εργασία από τον κύκλο των παλιών διανοούμενων τους επαγγελματίες οι οποίοι υποστηρίζουν τη σοβιετική ιδεολογία. Τα πρώτα εθνικά επιτροπάτα του Ναρκομνάτς δημιουργούνται στις δυτικές περιφέρειες: πολωνικό (Νοέμβριος 1917), λιθουανικό (Νοέμβριος 1917), λευκορωσικό (Ιανουάριος 1918), βαθμηδόν δημιουργούνται επιτροπάτα των λαών της ακροποταμιάς του Βόλγα, του Ουράλη, της Σιβηρίας και Μέσης Ασίας (48). Τον Ιανουάριο του 1918 δημιουργούνται τα εθνικά επιτροπάτα των Αρμενίων, Εβραίων και μουσουλμάνων (Τουρκεστάνων). Στο μουσουλμανικό επιτροπάτο υπάρχουν τμήματα των Κιργίσιων, Τουρκμένων, Ουζμπέκων και εθνικών μειονοτήτων (με τους τομείς: τατζίκικο, ιρανικό-αζερμπαϊτζανικό, ταταρικό, αρμενικό, κορεάτικο, εβραϊκό, γερμανικό). Τον Μάρτιο του 1918 εμφανίζεται το εθνικό επιτροπάτο των Λετονών και από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου – των Εσθονών, Τσουβάσων, Κιργίσιων, Γερμανών – μεταναστών, Ουκρανών και Τσεχοσλοβάκων. Στην κατάσταση των αντιθετικών τάσεων που σχεδιάζονται στις περιφέρειες:

---

48) Ως αποτέλεσμα όλων αυτών των διαδικασιών στις αρχές του 1919, όταν όλη η χώρα αναμειγνύεται στον Εμφύλιο πόλεμο, ο συνολικός αριθμός των εθνικών επιτροπάτων και τμημάτων του Ναρκομνάτς φτάνει στο 21, από αυτά – 8 εθνικά επιτροπάτα (αρμένικο, λευκορωσικό, εβραϊκό, λεττονικό, λιθουανικό, μουσουλμανικό, πολωνικό και της περιοχής του Ποβόλζιε: ακροποταμιάς του Βόλγα) και 13 εθνικά τμήματα (εσθονικό, ουκρανικό, τσεχοσλοβάκικο, κιργίσικο, του Μαρί, των Τσουβάσων, της Ουντμουρτίας, των ορεσείβιων του Καυκάσου, της Κόμης, των Καλμούκων, των Νότιων σλάβων, μορδοβιανό, των Μουσουλμάνων της Υπερκαυκασίας). (Βλ.: Народный комиссариат по делам национальностей. Отчет о деятельности 1917 – 1918 гг. – М., 1918 ; Макарова Г. М. – Указ. соч. – С. 160; Национальная политика России: История и современность. – М., 1997. – С. 283.).

από τη μία πλευρά – διασπαστικές επιδιώξεις των αντεπαναστατικών εθνικιστών στη διαχώριση από τη Σοβιετική Ρωσία και από την άλλη – επιδιώξεις στην ενοποίηση με την επαναστατική Ρωσία, η πορεία δημιουργίας των εθνικών τμημάτων στο Ναρκομνάτς αυξάνεται. Δημιουργούνται διαφωτιστικές, πολιτιστικές – μορφωτικές και εκδοτικές υποδιαιρέσεις, πολεμικό τμήμα, τμήμα προσφύγων, τμήμα εργασίας και άλλα. Ταυτόχρονα, μερικά από τα τμήματα αυτά που αντιπροσωπεύουν σχεδόν όλες τις μεγάλες εθνικότητες, χωρίζουν στα παραρτήματα. Για την προπαγάνδα της σοσιαλιστικής ιδέας στη μητρική γλώσσα το 1918 υπό την αιγίδα της πολιτιστικής – μορφωτικής επιτροπής του Ναρκομνάτς εκδίδονται εφημερίδες σε πάνω από τις 20 μητρικές γλώσσες των διάφορων εθνικοτήτων, και το 1920 ο αριθμός αυτός φτάνει στο 60. Στη διάρκεια τριών χρονών εκδόθηκαν πάνω από 700 τίτλους με συνολικό τιράζ 12 εκατ. αντίτυπα (49).

Το Ναρκομνάτς χωρίζει τα εθνικά τμήματα σε τρεις κατηγορίες: «α) αυτά που ασχολούνται με τις εθνικότητες οι οποίες παραμένουν στις συνθήκες πιο πολύ ή πιο λίγο αναπτυγμένου καπιταλισμού, όπως οι Πολωνοί, Λιθουανοί, Λεττονοί, Εσθονοί, β) αυτά που ασχολούνται με τις εθνικότητες του μεσαίου τύπου με κάποιες αρχές του καπιταλισμού, αλλά σχετικές, όπως: Ουκρανοί, Λευκορώσσοι, Τατάροι του Βόλγα, Τσουβάσιοι, γ) αυτά που ασχολούνται με τις εθνικότητες οι οποίες κατοικούν στις περιοχές πολύ καθυστερημένες, συχνά κατοικιζόμενες από τους νομάδες, όπως οι Κιργίσιοι, Βασκίροι, Καλμούκοι κλπ» (50). Το Ναρκομνάτς

---

49) Βλ.: Песекина Е.И. Народный комиссариат по делам национальностей и его деятельность в 1917 —1918 гг. – М., 1950. – С. 67.

50) Народный комиссариат по делам национальностей. Отчет о деятельности ...

σχεδιάζει την πολιτική του σύμφωνα με τις διαφορές μεταξύ των κατηγοριών αυτών.

Μετά από τον Εμφύλιο Πόλεμο τη διάρθρωση του Ναρκομνάτς αλλάζει η διάταξη της ΠΚΕΕ από τις 19-20 Μαΐου του 1920 «Για την Αναδιοργάνωση του Λαϊκού Επιτροπάτου των Εθνικοτήτων». Σύμφωνα με τη διάταξη σχετίζεται και ο προσεχής σκοπός του αναδιοργανωμένου επιτροπάτου: η εκπόνηση και υλοποίηση όλων των μέτρων, τα οποία εξασφαλίζουν τα συμφέροντα των εθνικοτήτων, η λύση όλων των αμφισβητουμένων προβλημάτων που δημιουργούνται μεταξύ των λαών (51).

Όλες οι εθνικότητες έχουν στο Ναρκομνάτς τη δική τους αντιπροσώπευση αποτελούμενη από τον πρόεδρο και δύο μέλη, οι οποίοι εκλέγονται από τα τοπικά Σοβιέτ ή την αυτόνομη Κυβέρνηση. Οι εκπρόσωποι διευθύνουν κάθε αντίστοιχο τμήμα του Ναρκομνάτς (52). Το υψηλότερο όργανο του Ναρκομνάτς είναι το δεύτερο κοινοβούλιο της ΚΕΕ – το Σοβιέτ των Εθνικοτήτων, αποτελούμενο από τους προέδρους όλων των αντιπροσωπεύσεων.

Η εργασία του Ναρκομνάτς μεταξύ των εθνικοτήτων και εθνικών μειονοτήτων χτίζεται με ενιαία μορφή τόσο στη γραμμή του κράτους, όσο και στη γραμμή του κόμματος. Τις μορφές αυτές προσδιόρισε η προαναφερόμενη Διάταξη της ΠΚΕΕ «Για την Αναδιοργάνωση του Ναρκομνάτς (του επιτροπάτου των εθνικοτήτων)». Τα τμήματα των εθνικοτήτων στο Σοβιέτ των Εθνικοτήτων ονομάζονται (σύμφωνα με τη

---

51) Политика советской власти по национальному вопросу за три года. 1917 – XI – 1920. – М., 1920. – С. 147.

52) Ο. Π.

διάταξη) τα τμήματα των εθνικών μειονοτήτων, και στις διαρθρώσεις του κόμματος οι αντίστοιχες υποδιαιρέσεις – τα τμήματα του РКК(μπ) της μίας ή άλλης εθνικότητας.

Για την ευκολία κάνουν τον ακριβή χωρισμό των εθνοτήτων στις δύο κατηγορίες. Την πρώτη κατηγορία αποτελούν οι εθνότητες οι οποίες είτε έχουν τις δικές τους αυτόνομες κυβερνήσεις, είτε δεν πρόλαβαν να τις δημιουργήσουν, αλλά είναι πυκνές. Είναι αναγκασμένες να δημιουργούν τις δικές τους αντιπροσωπεύσεις αντί των εθνικών τμημάτων και επιτροπάτων.

Το Ναρκομνάτς ως κεντρικό όργανο είναι υποχρεωμένο να προβάλλει τα μέτρα, απαραίτητα για την προστασία των συμφερόντων των εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες κατοικούν στο έδαφος των άλλων εθνικοτήτων στα σύνορα της Ρωσίας. Τη δεύτερη κατηγορία, σύμφωνα με την ταξινόμηση την οποία εγκρίνει το Ναρκομνάτς, αποτελούν οι εθνικές ομάδες, οι οποίες «μπαίνουν στις άλλες εθνικές πλειονότητες ως εθνικές μειονότητες, οι οποίες κατοικούν έξω από τις αυτόνομες ενώσεις». Οι Φιλανδοί, Λετονοί, Πολωνοί, Λευκορώσοι, Λιθουανοί, Έλληνες, Κορεάτες, Κινέζοι, Εσθονοί, Αρμένιοι και άλλοι εκείνη την εποχή έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν ένα κοινό τμήμα με την ονομασία «Τμήμα των Εθνικών Μειονοτήτων» με αντίστοιχα παραρτήματα.

Οι εθνότητες αυτές, χωρίς τις δικές τους αντιπροσωπεύσεις στο Ναρκομνάτς, δεν μπορούν να προστατεύουν με άρτιο τρόπο τα συμφέροντά τους. Δεν έχουν ούτε το δικαίωμα εκλογής των τριών εκπροσώπων τους οι οποίοι θα έπαιρναν μέρος στο Σοβιέτ Εθνικοτήτων με δικαίωμα της αποφασιστικής ψήφους. Οι εθνικές μειονότητες οι οποίες μπαίνουν στην κατηγορία αυτή, πρέπει να δίνουν το δικαίωμα λύσης των τρεχούμενων ζητημάτων τους στους εκπροσώπους των αντίστοιχων παραρτημάτων των

εκτελεστικών επιτροπών του νόμου, οι οποίοι διαλέγουν από τον κύκλο τους τον εκπρόσωπο στο αντίστοιχο παράρτημα του Τμήματος των Εθνικών Μειονοτήτων στο Ναρκομνάτς (53). Δεν έχουν δικά τους κεντρικά εθνικά τμήματα στο Νακομνάτς και δεν παίρνουν μέρος στις αντίστοιχες εδαφικές–εθνικές ενώσεις. Μεταξύ των λαών αυτών όλη την εργασία πραγματοποιεί το Τμήμα των Εθνικών Μειονοτήτων μέσω των τμημάτων των εθνικοτήτων των νομών.

Το 1921 ο «Κανονισμός για το Λαϊκό Επιτροπάτο των Εθνικοτήτων» διατυπώνει την ύπαρξη των δύο τουλάχιστον κατηγοριών των εθνικών μειονοτήτων και τη θέση τους στη δομή του Ναρκομνάτς: α) «εθνικότητες, οι οποίες κατοικούν στα σύνορα της ΡΣΟΣΔ ως εθνικές μειονότητες αλλά έχουν τις αντίστοιχες εδαφικές ενώσεις, οι οποίες δεν μπαίνουν στην ΡΣΟΣΔ και δεν είναι οι ενωσιακές σοβιετικές Δημοκρατίες (Πολωνοί, Λετονοί, Εσθονοί, Λιθουανοί, Φιλανδοί κλπ.), και επίσης οι Εβραίοι, έχουν στο Ναρκομνάτς τα αντίστοιχα εθνικά τμήματα», β) «εθνικές ομάδες (μειονότητες) στο έδαφος της ΡΣΟΣΔ, οι οποίες δεν έχουν τα δικά τους εθνικά τμήματα στο Ναρκομνάτς και δεν παίρνουν μέρος στις αντίστοιχες εθνικό–εδαφικές ενώσεις» (54).

Πρέπει να σημειωθεί ότι στη διάρθρωση του Ναρκομνάτς υπάρχουν διάφορα τμήματα τα οποία ασχολούνται με τα προβλήματα των εθνικοτήτων, όμως υπάρχει μόνο ένα τμήμα των εθνικών μειονοτήτων για την εξυπηρέτηση των αναγκών των εθνικοτήτων της πρώτης κατηγορίας. Ενώνει όσο τις εθνικές μειονότητες οι οποίες βρίσκονται έξω από τη δική τους αυτόνομη μονάδα, τόσο και τις εθνικότητες, οι οποίες λόγω μιας

---

53) Ο. Π. – σ. 148.

54) Справочник Народного комиссариата по делам национальностей... - С. 7.

σειράς περιστάσεων εγκατέλειψαν το έδαφός τους και στην ΡΣΟΣΔ αποτελούν την εθνική μειονότητα.

Τα εθνικά τμήματα των υποκειμένων της πρώτης κατηγορίας διαλύονται μαζί με την απελευθέρωση των αντίστοιχων εδαφών από τους λευκοφρουρούς και εισβολές και τη σοβιετοποίησή τους. Με τη δημιουργία των εθνικών σοβιετικών Δημοκρατιών και περιοχών πιο καθαρά φαίνεται η κατάσταση των εθνικών μειονοτήτων ως ενός μέρους του πληθυσμού της χώρας, το οποίο κατοικεί εκτός του εδάφους της Δημοκρατίας ή της περιοχής τους.

Το 1921 το 10ο συνέδριο του ΡΚΚ(μπ) παρουσιάζει στο Ναρκομνάτς ένα πρακτικό ζήτημα μακράς διαρκείας – η εξάλειψη της πραγματικής ανισότητας μεταξύ των λαών. Αυτό υπονοεί ότι το Ναρκομνάτς θα είναι ένα όργανο το οποίο θα ρυθμίζει τις σχέσεις όλων των εθνικοτήτων με διάφορα κεντρικά και τοπικά ιδρύματα.

Ταυτόχρονα με τη διαμόρφωση των κεντρικών οργάνων του Ναρκομνάτς πραγματοποιείται η πορεία της οικοδόμησης των κατά τόπους τμημάτων του. Δημιουργούνται τοπικά τμήματα των εθνικοτήτων στις εκτελεστικές επιτροπές των σοβιέτ των νομών. Στα τέλη του 1918 υπάρχουν πάνω από εκατό τμήματα των νομών, στους περισσότερους από τους 20 νομούς, εκτός από τον Καύκασο, Σιβηρία, Τουρκεστάν και Ουκρανία. Αν και σε κάποιες περιοχές σχετίζεται μια τάση προς την εξάλειψη των εθνικών τμημάτων, επειδή η τοπική κομματική διεύθυνση θεωρεί ότι η οργάνωσή τους οδηγεί στην εθνική απομόνωση (55), η μεγάλη σημασία των εθνικών τμημάτων δεν μειώνεται.

Στις τοπικές εκτελεστικές επιτροπές των σοβιέτ δημιουργούνται

---

55) Макарова Г. П. – Указ. соч. – С. 26-28.

τμήματα των εθνικοτήτων με τα παραρτήματα των εθνικών μειονοτήτων με σκοπό να λύνουν τα αμφισβητούμενα προβλήματα μεταξύ των εθνικών μειονοτήτων και να τους βοηθούν στην εξάλειψη του αναλφαβητισμού. Τα τοπικά τμήματα των εθνικοτήτων πρέπει να λύνουν πολλά προβλήματα, μεταξύ των οποίων είναι και τα προβλήματα της μόρφωσης, της παράδοσης των σιτηρών στο κράτος, της υποχρεωτικής εργασίας, της επιστράτευσης, της απογραφής του πληθυσμού, της αγροτικής κινητής περιουσίας κλπ Επιπλέον, ασχολούνται με την προετοιμασία των σοβιετικών υπαλλήλων των εθνικών ομάδων (56), δηλαδή, με τη λύση του προβλήματος των στελεχών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το σύστημα των τοπικών οργάνων του Ναρκομνάτς σχηματίζεται σύμφωνα με την αρχή της διπλής υποταγής. Το οριζόντιο σύστημα της διοίκησης συνδυάζεται με το κάθετο. Τα τοπικά όργανα του Ναρκομνάτς (τα τμήματα των εθνικοτήτων του νομού) υποτάσσονται τόσο στα ανώτερα όργανα του Ναρκομνάτς όσο και στις αντίστοιχες εκτελεστικές επιτροπές των σοβιέτ ή στις επαναστατικές επιτροπές. Η οργάνωση και δραστηριότητα των τοπικών τμημάτων του Ναρκομνάτς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ιδιαιτερότητες των εθνικών περιοχών όπου δημιουργούνται τα τμήματα αυτά.

Όμως, παρά όλες τις προσπάθειες, η αναδιοργάνωση του Ναρκομνάτς δεν πετυχαίνει. Οι διαρθρώσεις των κατά τόπους εθνικών τμημάτων του Ναρκομνάτς σε όλο το έδαφος της ΕΣΣΔ λόγω της κρατικής οικοδόμησης στις εθνικές Δημοκρατίες αλλάζουν με ένα καινούριο μηχανισμό διοίκησης. Και το Ναρκομνάτς είναι αναγκασμένο να ελαττώνει τα τοπικά (του νομού)

---

56) Политика Советской власти по национальному вопросу за три года – 1917-XI-1920... - С. 149.

εθνικά τμήματα.

Το Μάιο του 1921 σε όλο το έδαφος της Ρωσίας υπάρχουν 54 εθνικά τμήματα του Ναρκομνάτς. Ενώ στις αρχές του 1922 το δίκτυο των εθνικών τμημάτων στις εκτελεστικές επιτροπές μειώνεται κατά τοις 75% και μένουν 12 εθνικά τμήματα του νομού (57).

Η ΠΚΕΕ δίνει στο Ναρκομνάτς δικαίωμα να στέλνει τους εξουσιοδοτημένους αντιπροσώπους του εκεί που υπάρχει ανάγκη στη βοήθειά τους. Έτσι, στις αρχές του 1922 στις περιοχές της Κριμαίας, Καυκάσου και Υπερκαυκασίας υπάρχουν εξουσιοδοτημένοι αντιπρόσωποι των εθνικών μειονοτήτων, την εργασία των οποίων εκείνη την εποχή διευθύνουν οι αντιπροσωπεύσεις του Ναρκομνάτς στις αντίστοιχες επαναστατικές επιτροπές (58).

Σε ό,τι αφορά τους Έλληνες που κατοικούν στις περιοχές αυτές, δεν υπάρχει κανένα αντιπροσωπευτικό όργανο για την προστασία των συμφερόντων τους επειδή αυτοί αποτελούν την εθνική μειονότητα. Το εθνικό τμήμα θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύμφωνα με τον κανονισμό για τις οργανώσεις στις επιτροπές του ΡΚΚ(μπ) των νομών (59). Η πείρα των εθνικών τμημάτων του ΡΚΚ(μπ) χρησιμοποιείται για την εργασία μεταξύ των κομμουνιστών και εξωκομματικών σχεδόν σε όλους τους λαούς της χώρας, συμπεριλαμβανομένου των Ελλήνων, οι οποίοι αποτελούν στο έδαφος της ΡΣΟΣΔ την εθνική μειονότητα.

Έτσι, το υλικό το οποίο παρουσιάζεται σε αυτό το κεφάλαιο επιβεβαιώνει τη μεγάλη προσοχή την οποία δείχνει το κράτος στην

---

57) Шесть лет национальной политики ... - С. 143.

58) Шесть лет национальной политики ... - С. 143.

59) Βλ.: Шарапов Я. Ш. Национальные секции РКП(б). – Казань, 1967.

τακτοποίηση της δραστηριότητας του σοβιετικού και κομματικού μηχανισμού μεταξύ των εθνικών μειονοτήτων. Πράγματι, αυτό δεν είναι ένα ανώφελο ζήτημα. Ακόμα και στους λαούς οι οποίοι δεν έχουν αξίωμα του «έθνους με τίτλο» (σύγχρονη χαρακτηρισμός), το Κέντρο δεν ξεχνάει να δίνει την προσοχή του, και τα τοπικά σοβιετικά και κομματικά όργανα της εξουσίας επίσης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για δύσκολα πολιτικά και οικονομικά χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου, όταν ταυτόχρονα λύνονται κύρια ζητήματα όπως η διατήρηση της εξουσίας των εργατών και αγροτών, προστασία των κατακτήσεων της επανάστασης, όταν πραγματοποιείται η εξερεύνηση των διάφορων, πιο κατάλληλων μορφών των σχέσεων του Κέντρου με τις παραμεθόριες περιοχές, σχέσεων μεταξύ των λαών. Τα όργανα της εξουσίας πραγματοποιούν εκείνη την εποχή την εργασία και μεταξύ των εθνικών μειονοτήτων.

Η εκτίμησή της δεν μπορεί να είναι μονόπλευρη. Όμως, το έργο αυτό πραγματοποιείται σε διάφορες κατευθύνσεις με σκοπό να αποκαθιστούν οι σχέσεις μεταξύ των λαών, να δυναμώσουν οι εθνικές σχέσεις, να αναπτυχθούν οικονομικά οι περιοχές όπου κατοικούν οι εθνικές μειονότητες και οι ίδιοι οι λαοί να αναπτυχθούν πολιτιστικά. Όλο το έργο αυτό βασίζεται πλήρως στις αρχές τις οποίες ανακηρύσσει η σοβιετική εξουσία το 1917 και οι οποίες έχουν ως σκοπό την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των λαών, την ενεργή προσέλκυση των εθνικών μειονοτήτων στη μεταρρυθμιστική πορεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΕΞΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ – Ο ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

1. Η κοινωνική ουσία της εξορίας ως κατασταλτικού μέτρου στην κοινωνία.

Είναι γνωστό ότι ο κλασικός ορισμός της έννοιας «εξορία» σημαίνει την εκδίωξη, τον εκτοπισμό (1). Την αιτία των πράξεων αυτών από την πλευρά της άρχουσας ομάδας προς τις μη κυρίαρχες ομάδες πληθυσμού μπορεί να αποτελεί και η ανεπιτυχής τους θρησκευτική, κοινωνική ή άλλη αφομοίωση. Αυτή η βίαια (καταναγκαστική) πολιτική είναι το μέτρο της εγκληματικής ή διοικητικής ποινής. Τα μέτρα του εξορισμού κάποιων ομάδων και κοινοτήτων, τα οποία χρησιμοποιεί η κυρίαρχη εξουσία πολλών κρατών, μπορούν να έχουν τις ακραίες μορφές, μέχρι και την γενοκτονία.

Ο σκοπός των παρόμοιων πράξεων – η σταθεροποίηση της εντεταμένης κατάστασης. Ταυτόχρονα οι αιτίες, οι μέθοδοί που ακολουθούν τις πορείες του εξορισμού πάντα έχουν τον πολιτικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που υπάρχουν στην παγκόσμια ιστορία, μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε ως άδικες.

Η εξορία είναι ένας από τους τρόπους της τακτοποίησης των συγκρούσεων μεταξύ των εθνών, σταθεροποίησης μιας κατάστασης η

---

1) Στο εθνολογικό λεξικό «Έθνος, Κοινωνία» η εξορία ορίζεται ως εξής: «Βίαια μετατόπιση, πραγματοποιημένη στις συνθήκες της άμεσης ή έμμεσης πίεσης, των προσώπων, ομάδων ή των ολόκληρων λαών από το ένα τόπο σε άλλο, στην πραγματικότητα η στέρησή τους της πατρίδας» (Μόσχα, 1996. – σ. 40.).

οποία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της οξυμένης εθνικής και πολιτικής κατάστασης, ελάττωσης της εγκληματικότητας η οποία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της επιδείνωσης πρώτα από όλα της οικονομικής κατάστασης κάθε συγκεκριμένου κράτους.

Στις περιπτώσεις όταν οι σχέσεις στη γραμμή «λαοί και εξουσία» δεν έχουν έντονο δημοκρατικό χαρακτήρα, η εξορία διαμορφώνεται σε ένα από τα μέτρα με τη βοήθεια των οποίων η εξουσία προσπαθεί να λύνει την οποιαδήποτε διαφορά η οποία εμφανίζεται είτε στην εθνική βάση, είτε στη βάση των άλλων κοινωνικών αιτιών. Η εξορία μπορεί να υλοποιείται ανεξαρτήτως από σύστημα διοίκησης η οποία λειτουργεί στο κράτος και ξεχωρίζεται τόσο με τις αυταρχικές και μη δημοκρατικές μεθόδους της διοίκησης της κοινωνίας, όσο και με τις άλλες μεθόδους. Αναμφίβολα, η λειτουργία της εξουσίας και ιδιαίτερα στις συνθήκες της «κόλουρης» δημοκρατίας, της επιτρέπει συχνά να αψηφεί πλήρως τα συμφερόντα των εξορισμένων λαών και εθνικών μειονοτήτων.

Η επιλογή των τρόπων της τακτοποίησης της εντεταμένης κατάστασης, η οποία εμφανίζεται εξαρτάται από τον χαρακτήρα του κοινωνικού καθεστώτος, το περιεχόμενο του οποίου αποτελούν οι σχέσεις του λαού και της εξουσίας, ο μηχανισμός της διοίκησης των σχέσεων μεταξύ τους κλπ. Με την πρώτη ματιά φαίνεται πως όλα αυτά εξηγούνται. Επειδή το οποιοδήποτε κράτος όπου δεν λειτουργεί η δημοκρατική δομή των οργάνων της εξουσίας, είναι αναγκασμένο να καταφεύγει στα σκληρά μέτρα με τη βοήθεια των οποίων αυτό προσπαθεί να βγει από την αδιέξοδη κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε, ιδιαίτερα, στον τομέα των εθνικών σχέσεων.

Κατά τη γνώμη μας, πολλά από τα μέτρα τα οποία εκτελεί ο Ι. Β. Στάλιν το 1920-1940 με σκοπό την υλοποίηση της πολιτικής του γραμμής,

μπορούμε να χαρακτηρίσουμε σαν μέτρα του αγώνα για την εξουσία και τη σταθεροποίησή της. Αναμφίβολα, ο αγώνας αυτός, αγώνας για την εκλογή του δρόμου στην εξέλιξη της σοσιαλιστικής κοινωνίας υπάρχει άμεσα και στην ανώτατη διοίκηση. Οι διαφωνίες και αντιθέσεις οι οποίες εμφανίζονται στις πορείες αυτές, οι προστριβές μεταξύ των ηγετών δεν μπορούν να μην αντικατοπτρίζονται αισθητά και στον χαρακτήρα της κοινωνίας γενικά, και στον χαρακτήρα των εθνικών σχέσεων επίσης.

Ερευνώντας τον χαρακτήρα της σοβιετικής κοινωνίας της σταλινιστικής περιόδου, ο ιστορικός-δικανικός ο Μπ. Κουρασβίλι, ο οποίος υποστηρίζει γενικά την πολιτική κατεύθυνση του κόμματος, δίνει την προσοχή του στο ζήτημα των καταστολών τόσο σε σχέση με τα συγκεκριμένα πρόσωπα, όσο και σε ό, τι αφορά τους ολόκληρους λαούς. Βεβαίως, μπορούμε να μη συμφωνούμε με την ερμηνεία του των ορισμένων θέσεων των κατασταλτικών μέτρων του Ι. Β. Στάλιν, όμως, η μελέτη του σχετικά με το πρόβλημα των εθνικών μειονοτήτων είναι άξια της προσοχής. Η έρευνά του επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό να διανοούμαστε, για παράδειγμα, τις αιτίες των καταστολών των εφεδρικών σωμάτων του πληθυσμού. Ο συγγραφέας γενικά χαρακτηρίζει τις μετατοπίσεις ως αναγκαστικές. Κατά τη γνώμη του, ο ίδιος ο αρχηγός του κράτους προσπαθεί να πραγματοποιήσει «την εκκαθάριση της κοινωνίας από τους εχθρούς του σταλινισμού χωρίς να δοθεί μια ιδιαίτερη προσοχή στις διαφορές μεταξύ των πραγματικών και υποθετικών εχθρών», και επίσης να υλοποιήσει «τον μαζικό εξαναγκασμό στη σιδερένια πειθαρχία, την ανατροφή της πολιτικής τιμιότητας ...» (2).

Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι, σύμφωνα με τη λογική του

---

2) Курашвили Б. П. Политическая доктрина Сталина. – История СССР. - №5. – М., 1989. – С. 68; Курашвили Б. П. Куда идет Россия? – М., 1994. – С. 160-162.

συγγραφέα, ως αποτέλεσμα της ταξικής πάλης ενάντιον των υποθετικών εχθρών στη διαδικασία της οικοδόμησης σοσιαλισμού όχι μόνο τα ξεχωριστά πρόσωπα αλλά και οι ολόκληροι λαοί το 1930-1950 γίνονται τα υποκείμενα της τιμωρίας και μάλιστα χωρίς τις επίσημες διατάξεις σχετικά με τον καταναγκαστικό εκτοπισμό. Ο σκοπός της πολιτικής αυτής είναι και αυτό το οποίο ο «αρχηγός των λαών» ονομάζει «ο μαζικός εξαναγκασμός στη σιδερένια πειθαρχία, και η αυστηρή ανατροφή της νέας γενιάς της νεολαίας, όπως σημειώνει ο ίδιος ο Ι. Στάλιν, με τη χρησιμοποίηση των κατασταλτικών μέτρων του «ενισχυμένου ελέγχου» (3).

Η κατασταλτική πολιτική προέρχεται από το σύστημα της διοίκησης της κοινωνίας στη χώρα, η οποία χτίζεται στη βάση της αρχής της επιστράτευσης – «του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού», της μέγιστης συγκέντρωσης της εξουσίας. Η ολόκληρη επιστράτευση, σύμφωνα με τη λογική της οποίας επιτρέπονται όλα τα μέτρα για λογαριασμό του συστηματικού ελέγχου του πληθυσμού από την πλευρά της εξουσίας, οδηγεί τελικά στη χρησιμοποίηση των κατασταλτικών μέτρων.

Στην ιστορική επιστήμη δημιουργήθηκε μια άποψη, σύμφωνα με την οποία τα κατασταλτικά μέτρα τα οποία υλοποιούνται και τα αποτελέσματα της υλοποίησης των μέτρων αυτών στη διάρκεια της αναγκαστικής αγροτικής ενοποίησης, της ταξικής πάλης ενάντιον των κουλάκων (οι πλούσιοι αγρότες), μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια από τις εκδηλώσεις της κοινωνιοκτονίας. Στη λέξη «κοινωνιοκτονία» ως μια γενικευμένη έννοια, ο Γερμανός μέλος της διεθνούς συνδιάσκεψης «Η Ιστορία των Στρατοπέδων, Μετατοπίσεων, Εξοριών, Μαζικών

---

3) Курашвили Б. П. Политическая доктрина Сталина... - С. 68.

Εξοντώσεων στην ΕΣΣΔ και Γερμανία (το 1933-1945)», Ε. Γιαν πρότεινε να συμπεριληφθούν και τα φαινόμενα όπως, για παράδειγμα, αυτά τα οποία έχουν συμβεί στην ΕΣΣΔ, οι δολοφονίες των πολιτικών εχθρών, συνειδητές δολοφονίες ως αποτέλεσμα των πολιτικών μέτρων – η κατάσχεση περιουσίας των κουλάκων, κοζάκων και κολεκτιβοποίηση (4).

Στην ΕΣΣΔ το 1930 - 1940 τα μέτρα αυτά πέφτουν σε πάνω από 60 εθνικές ομάδες πληθυσμού, μεταξύ των οποίων οι 15 λαοί υποβάλλονται στην εξορία. Και η συνολική ποσότητα των εξορισμένων εκείνη την εποχή λαών είναι 3,5 εκατ. ανθρώπων (5).

Πρέπει να θυμηθούμε ότι ακόμα τον Νοέμβριο του 1936 ο Ι. Β. Στάλιν, αγορεύοντας στο 7ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ με την ομιλία «Για το Προσχέδιο του Συντάγματος της Ένωσης των ΣΣΔ», τονίζει, ότι «η σύνθεση του πολυεθνικού κράτους αποτελείται από περίπου 60 έθνη, εθνικές ομάδες και εθνότητες» (6). Μήπως από αυτό μπορούμε να βγάλουμε συμπέρασμα ότι στην ΕΣΣΔ ουσιαστικά όλα τα έθνη και οι εθνικές μειονότητες υπέφεραν από τις εξορίες; Πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία κάποιων ιστορικών μόνο το 1937–1939, αμέσως μετά από την ανακήρυξη της νίκης του σοσιαλισμού (η έγκριση του σταλινικού Συντάγματος) καταστάληκαν 3,5 – 4 εκατ. ανθρώπων (7).

---

4) Βλ.: Бугай Н. Ф. Вглядываясь в прошлое (по материалам Международной конференции). Обозреватель. - № 10. – М., 1995. – С. 76.

5) Бугай Н. Ф. Депортация народов в СССР: история и современность – Конфедерация репрессированных народов Российской Федерации 1990 – 1992. Документы. Материалы. – М., 1993. – С. 35.

6) Сталин И. В. Вопросы ленинизма. – М., 1939. – С. 513.

7) Волкогонов Д. А. Триумф и трагедия. Политический портрет И. В. Сталина. – Октябрь. - № 2. – М., 1988. – С. 129.

Όμως, ο συγγραφέας δεν αναφέρει τις πηγές από τις οποίες πήρε τα στοιχεία για την έρευνά του.

Σύμφωνα με την απλή λογική είναι αδύνατο να απαντηθεί το ερώτημα για το πώς δημιουργήθηκε μια τέτοια κατάσταση στην κοινωνία της νίκης του σοσιαλισμού. Και αυτό είναι φανερό. Εμφανίζεται ένα άλλο ερώτημα: μήπως η νίκη του σοσιαλισμού διαμορφώθηκε σε βάρος των θυμάτων των κατεσταλμένων ομάδων πληθυσμού, οι οποίες βρίσκονταν στην πλευρά της αντίστασης της ταξικής πάλης; Από την άλλη πλευρά, μήπως αυτό επιβεβαιώνει την άποψη ότι δεν θα υπήρχε κάποιο θετικό αποτέλεσμα χωρίς κατασταλτικά μέτρα;

Για να διευκρινίσουμε αντικειμενικά τα αίτια των αρνητικών φαινομένων της πολιτικής του Ι. Β. Στάλιν, ιδιαίτερα τα αίτια των εξοριών σε σχέση με τις συγκεκριμένες ομάδες των λαών και εθνικών μειονοτήτων, πρέπει να δούμε την πολιτική αυτή σε διαφορετικά επίπεδα: πολιτικό, κοινωνικό – οικονομικό και ηθικό.

Η χρήση της βίας ως μιας μορφής στερέωσης της εξουσίας μετά από την Οκτωβριανή Επανάσταση χρησιμοποιείται σε σχέση με όλους τους λαούς της Ρωσίας. Αρχίζοντας από τα 1920 το μέτρο αυτό βαθμηδόν μπαίνει στο αξίωμα του «συνηθισμένου φαινομένου». Ήδη στις αρχές της δεκαετίας των 1920 τα κατασταλτικά μέτρα αγγίζουν τις μεγάλες ομάδες πληθυσμού διαφόρων εθνικοτήτων. Η πρώτη πράξη των κατασταλτικών μέτρων είναι η αναγκαστική μετατόπιση της ιστορικά διαμορφωμένης πολιτιστικής–εθνικής κοινότητας των Κοζάκων. Η σοβιετική εξουσία χωρίς να ψάξει για κάποια συμβιβαστική λύση, τιμωρεί τους Κοζάκους, ένα μέρος του ρωσικού πληθυσμού για την αντίστασή τους στο καινούριο καθεστώς της κοινωνίας.

Τα πολιτικά αίτια της επέκτασης των πλαισίων της κατασταλτικής

πολιτικής μπορεί να είναι η αδυναμία της πορείας δημοκρατικοποίησης της κοινωνίας, βαθμιαία ενίσχυση της κομματικής διοίκησης η οποία αναλαμβάνει τα καθήκοντα των σοβιέτ – των οργάνων της εξουσίας των εργαζομένων (8). Όλα αυτά συμβάλλουν στη διαστρέβλωση της ίδιας της σημασίας και της μορφής του σοσιαλισμού και της πολιτικής κατάστασης στη διαδικασία της αυστηρής συγκεντροποίησης στην κατανομή της εξουσίας μεταξύ του Κέντρου και παραμεθόριων περιοχών. Η διάρθρωση του ομοσπονδιακού πολυεθνικού κράτους στη βάση της πλήρους ενοποίησης όλων των υποκειμένων βαθμηδόν οδηγεί στην αστάθεια και εξάρτηση των εθνών «με αξίωμα» από το κέντρο, ενώ επισήμως διακηρύσσεται η ισονομία τους. Σχετικά με αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η ιδέα της εθνικής ισονομίας παίζει σε κάποιο βαθμό το στρατηγικό ρόλο για τους μπολσεβίκους στην πορεία της ενοποίησης των λαών και της προσέλκυσής τους στην οικοδόμηση του ομοσπονδιακού κράτους.

Ως εργαλείο των κατασταλτικών μέτρων στις συνθήκες του 1920 γίνεται το Λαϊκό Επιτροπάτο των Εσωτερικών (NKVD, στη συνέχεια - ΛΕΕ), ο βασικός σκοπός του είναι η ρύθμιση των κατασχέσεων, επιτάξεων, αποζημιώσεων, οι οποίες πραγματοποιούνται κατά τόπους, πάλη ενάντιον της πολεμικής και εργατικής λιποταξίας και η εξασφάλιση της εκτέλεσης από την πλευρά του πληθυσμού των κρατικών νόμων και υποχρεώσεων – στρατιωτικών, εργατικών κλπ. (9).

Μετά από την εξάλειψη του Ναρκομνάτς τον Ιούλιο του 1923 το ΛΕΕ

---

8) Βλ.: Гимпельсон Е. Г. Формирование советской политической системы 1917 – 1923 гг. – М., 1994; Бугай Н. Ф., Мекулов Д. Х. Народы и власть : «социалистический эксперимент». – Майкоп, 1994. – С. 99 – 109.

9) Βλ.:Гимпельсон Е. Г. Указ. соч. – С. 86 –87.

αναλαμβάνει στις έκτακτες συνθήκες τα καθήκοντα της διοίκησης των σχέσεων μεταξύ των λαών, της σοβιετικής οικοδόμησης, της εθνικό - κρατικής εγκατάστασης των λαών και εθνικών μειονοτήτων.
Με τη βελτίωση του συστήματος διοίκησης της κοινωνίας, ενίσχυσης της λειτουργίας του προσωποποιημένου παράγοντα στη διοίκηση των εθνικών πορειών στην ΕΣΣΔ, διαμορφώνεται και οι μορφές τιμωρίας αυτών που αντιστέκονται στις μεταρρυθμίσεις.

Η συγκεντροποίηση της εξουσίας δεν μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς τις πληροφορίες τις οποίες λαβαίνει τόσο από τον πληθυσμό όσο και από τους υπαλλήλους των οργάνων της εξουσίας. Τις πληροφορίες αυτές μαζεύουν τα όργανα ΠΚΕ – ΚΠΔ – ΕΚΠΔ (VCK – GPU – OGPU) (10), τα οποία ξεχωρίζονται από τα όργανα του ΛΕΕ και στα 1920 παίζουν το βασικό ρόλο στο σύστημα του πολιτικού ελέγχου στη διάρκεια της πάλης με «ταξικούς εχθρούς» και «εχθρούς του λαού».

Ήδη στα μέσα της δεκαετίας του 1920 η παρακολούθηση του πληθυσμού πραγματοποιείται από την πλευρά των οργάνων αυτών. Η ΕΚΠΔ κάνει έκθεση στον Φ. Τζερζίνσκι σχετικά με το ζήτημα «Οι Γερμανοί στην ΕΣΣΔ».

Εξετάζεται η κατάσταση «των μυαλών» των Γερμανών μεταναστών και παρατηρείται μια ιδιόμορφη βάση για την αντισοβιετική πολιτική της Γερμανίας και για να αποτραπεί αυτό, στην έκθεση προτείνεται «να επιταχύνουμε τον χωρισμό των παροικιών», «να σκορπίσουμε τις περιοχές των παροικιών, χρησιμοποιώντας την εθνική και θρησκευτική διχόνοια

---

10) Πανενωσιακή Κεντρική Επιτροπή – Κρατική Πολιτική Διεύθυνση – Ενωμένη Κρατική Πολιτική Διεύθυνση.

μεταξύ των μεταναστών» (11). Στην ουσία ήδη διαμορφώνεται ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δυσπιστίας στους ολόκληρους λαούς, το οποίο πραγματοποιεί στο μέλλον το καθεστώς του Στάλιν.

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης αποτελεί ένα από τα εργαλεία της τιμωρίας και «ανατροφής του λαού» στο απόθεμα του ΛΕΕ. Όπως είναι γνωστό, ακόμα τον Απρίλιο του 1919 δημιουργείται το Τμήμα της διοίκησης των στρατοπέδων καταναγκαστικών έργων (12). Βαθμιδόν σε κάθε πόλη του νομού το στρατόπεδο επεκτείνει τον χώρο της επιρροής του. Σύμφωνα με τις οδηγίες του Προεδρείου της ΠΚΕΕ (Πανενωσιακή Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή, VCIK, στη συνέχεια – ΠΚΕΕ) σε κάθε πόλη του νομού σε τέτοια στρατόπεδα κρατούνται τουλάχιστον 300 άνθρωποι με την κατηγορία την αντεπαναστατική δραστηριότητα, και γενικά στις αρχές του 20 το ποσό αυτό σε όλη τη χώρα αποτελείται από 16.000 ανθρώπους (13).

Η ποσότητα των «κρατουμένων» έξω από τις φυλακές αυξάνεται: το 1928 αυτοί αποτελούν 16% από όλους τους κρατούμενους, 50% το 1929. Στο τέλος του 1920 στα 84 στρατόπεδα εκτίουν την ποινή τους οι 25 236 άνθρωποι. Η απότομη επέκταση του συστήματος των στρατοπέδων εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της επιδίωξης της κυβέρνησης της ΕΣΣΔ στην τυπική μείωση της ποσότητας των «αληθινών», δηλαδή των κρατουμένων των φυλακών. Δημιουργούνται οι Γενικές διευθύνσεις των φυλακών (ΓΔΦ) και ενισχύεται τον κανονισμό στις φυλακές. Ήδη το 1929 επεκτείνεται το

---

11) Измозик В. С. Политический контроль в Советской России (1918-1928 годы). – Вопросы истории. - № 7. – М., 1997. – С. 42.

12) Там же. С. 46.

13) Гимпельсон Е. Г. Указ. соч. – С. 87.

σύστημα των στρατοπέδων στις υλοτομίες (14).

Στα σωφρονιστικά στρατόπεδα στέλνουν όχι μόνο τα «αντεπαναστατικά στοιχεία» αλλά και αγρότες, εργάτες, εθνικά στελέχη, τους οποίους τιμωρούν για κάποιο λόγο. Αυτοί υπάρχουν σαν εργατική δύναμη στις συνθήκες του επιχειρησιακό – διοικητικού καθεστώτος (15).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1920, σύμφωνα με την απόφαση των «τριών» αποτελούμενων από τον γραμματέα της επιτροπής του ΠΚΚ (μπ) της περιοχής, πρόεδρο της εκτελεστικής επιτροπής της περιοχής και διευθυντή του τοπικού οργάνου της ΕΚΠΔ, διαμορφώνεται το εφεδρικό σώμα των «κρατουμένων». Οι αποφάσεις των «τριών», χωρίς καμία νομική βάση, στην ουσία νομιμοποιούνται με το Διάταγμα της ΠΚΕΕ και του ΣΛΕ (Σοβιέτ Λαϊκών Επίτροπων, SNK, στη συνέχεια ΣΛΕ) της ΕΣΣΔ «Για τα Μέτρα Εδραίωσης της Σοσιαλιστικής Αναδιοργάνωσης της Αγροτικής Οικονομίας στις Περιοχές της Γενικής Κολεκτιβοποίησης και της Πάλης με τους Κουλάκους» από την 1 Φεβρουαρίου του 1930. Το Διάταγμα αυτό στην ουσία δίνει στα τοπικά όργανα της εξουσίας τις έκτακτες πληρεξουσιότητες και νομιμοποιεί τις κατασταλτικές πράξεις των «τριών» στη διάρκεια της γενικής κολεκτιβοποίησης.

Έτσι, καθώς διακηρύσσεται δυνατά η προετοιμασία των οικονομικών θεμελίων για τη νίκη του σοσιαλισμού, κατά τη γνώμη μας, επεκτείνεται και γίνεται βαθύτερη η απόκρυψη της πολιτικής βίας και καταναγκαστικής μετατόπισης των ολόκληρων λαών. Ο διοικητικός μηχανισμός, ασχολούμενος με τη στερέωση της εξουσίας, προχωράει στο δρόμο της

---

14) Βλ.: Бугай Н. Ф. И Гросул В. Я. Очерки истории Тамани. – М., 1996. – С. 72.

15) Τον αριθμό των καταδικασμένων για αντεπαναστατικά και άλλα ιδιαίτερα επικίνδυνα εγκλήματα εναντίον του κράτους το 1921 – 1953 βλέπετε στο παράρτημα 2.

ισοπέδωσης των εθνικών ιδιαιτεροτήτων, της εξαφάνισης των οποιωνδήποτε ορίων μεταξύ των λαών και ακόμα των αυτοονομασμένων τίτλων πολλών από αυτών. Οι συνθήκες αυτές δεν μπορούν να μη βοηθούν στη βαθμιαία παραμόρφωση της πολιτικής του κράτους στον τομέα των εθνικών σχέσεων, στην αύξηση της δυσπιστίας και εμφάνιση των διαμαχών μεταξύ των λαών.

Τα κατασταλτικά μέτρα γίνονται ειδικά αισθητά αρχίζοντας από τα μέσα της δεκαετίας του 1920, και αυτό εξηγείται με την ανάγκη στην τακτοποίηση της πορείας βιομηχανοποίησης και κολεκτιβοποίησης την οποία διακηρύσσει το κόμμα. Στον οικονομικό τομέα τη βασική αιτία των καταστολών αποτελεί η δυσαρέσκεια κυρίως του αγροτικού πληθυσμού στη διάρκεια δημιουργίας της γεωργίας μεγάλων εκτάσεων σε μορφή των σοβχόζ (κρατικό αγρόκτημα) και κολχόζ (κολεκτιβιστικό αγρόκτημα). Αυτό οδηγεί στην επόμενη ενίσχυση της συγκεντροποίησης της διοίκησης όλων των τομέων της ζωής, ιδιαίτερα της οικονομικής ζωής, λαών της ΕΣΣΔ.

Αν και στις εθνικές περιοχές, όπου η πλειοψηφία του πληθυσμού ασχολείται με τη γεωργία και η κολεκτιβοποίηση πραγματοποιείται με επιτυχία, παρατηρείται και εκεί η δυσαρέσκεια, την οποία προκαλεί η άδικη κατανομή των οικοπέδων και χρημάτων. Η δυσαρέσκεια με πραγματοποιημένα μέτρα τα οποία δεν υπολογίζουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες στις εθνικές περιοχές, μερικές φορές ολοκληρώνεται με ανοιχτές εξεγέρσεις ή αποκτάει τον χαρακτήρα του παράνομου αγώνα (16).

Ταυτόχρονα στις αρχές του 1928 στη χώρα εμφανίζεται η κρίση στις

---

16) Бугай Н. Ф., Гонов А. М. В Казахстан и Киргизию из Приэльбрусья ... (20-е – 50-е годы). – Нальчик, 1997. – С. 18.

αποθηκεύσεις του ψωμιού και αυτό οδηγεί στην εφαρμογή του συστήματος των εκτάκτων μέτρων, τα οποία πραγματοποιούνται με σκληρές μεθόδους. Τελικά όλα αυτά προξενούν την αισθητή ζημιά στη σταθερότητα των σχέσεων μεταξύ του λαού και του συστήματος της εξουσίας.

Στον ίδιο κύκλο προβλήματος βρίσκεται και το ζήτημα της εγκατάστασης των Ελλήνων αγροτών οι οποίοι έρχονται από το εξωτερικό, το οποίο θεωρούν σημαντικό οι τοπικές αρχές της εξουσίας στην Κριμαία, Παρευξείνια περιοχή του Καυκάσου και Υπερκαυκασία. Στη διάρκεια δημιουργίας των κολχόζ τον ειδικό ρόλο παίζει η κατανομή των οικοπέδων μεταξύ των αγροτών.

Και εδώ υλοποιούνται τα αυτοπροαίρετα μέτρα χωρίς τον υπολογισμό των ιδιαιτεροτήτων των συγκεκριμένων περιοχών όπου μένουν πολλές διάφορες εθνικότητες.

Χρησιμοποιούνται μέτρα, ανάλογα με αυτά που χρησιμοποιούνται στις συνοριακές εθνικές περιοχές της ΕΣΣΔ από την πλευρά της τοπικής διοικητικής εξουσίας.

Με σκοπό την κάθαρση των συνοριακών περιοχών της Γεωργιανής ΣΣΔ από τους Τουράνους, οι οποίοι δήθεν έχουν σχέσεις με τον τούρκικο πληθυσμό και εξαιτίας της αντεπαναστατικής κατάστασης των μυαλών τους προωθούν τις φιλοτουρανικές τάσεις μεταξύ του ντόπιου τουρανικού πληθυσμού, το ΣΛΕ της ΓΣΣΔ θεωρεί απαραίτητο να μετατοπιστούν έξω από τα σύνορα των περιοχών αυτών 60 «πλέον αντεπαναστατικά προδιατεθειμένων» οικογενειών, στο σύνολο 371 άνθρωποι (17).

Όμως η χρήση βίας από την πλευρά του συγκεντρωμένου μηχανισμού της εξουσίας βοηθάει σε κάποιο βαθμό και στη λύση προβλήματος σχετικά

---

17) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 39. – Λ. 5.

με την αξιοποίηση των μόλις εγκαταστημένων περιοχών της Σιβηρίας, Μέσης Ασίας, Άπω Ανατολής κλπ. Ως ιστορική ειρωνεία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε το γεγονός ότι αυτό υλοποιείται τόσο μέσω του καταναγκαστικού μετατοπίσματος των εργατικών μέσων, της χρήσης του πλήρους ελέγχου των ειδικών αποίκων, όσο και μέσω των κρατικών αποστολών (με οργανωμένη εγγραφή).

Από την καταναγκαστική μετατόπιση του πληθυσμού, συνδεμένη με την πάλη με τους κουλάκους, υποφέρουν όχι μόνο οι αγρότες, αλλά και ο υπόλοιπος πληθυσμός. Η χρήση των κατασταλτικών μέτρων δεν περιορίζεται με το εφεδρικό σώμα των εξορισμένων κουλάκων. Στη δεκαετία του 1930 όλο και πιο συχνά ακούγεται η κατηγορία στη λεγόμενη «αντεπαναστατική δραστηριότητα» προς τους εκπροσώπους όλων των στρωμάτων πληθυσμού.

Σύμφωνα με το διάταγμα της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) «Για την Κολεκτιβοποίηση και την Πάλη με τους Κουλάκους στις Εθνικές Οικονομικά Καθυστερημένες Περιοχές» από τις 20 Φεβρουαρίου του 1930 από το Βόρειο Καύκασο πρέπει να εξοριστούν 20 000 ανθρώπους, μετά ο αριθμός αυτός αυξάνεται έως τις 23 000 ανθρώπους. Σύμφωνα με το σχέδιο της καταναγκασμένης μετατόπισης τους στέλνουν στην Ουράλια, Σιβηρία και άλλες μακρινές περιοχές της χώρας (18).

Ταυτόχρονα με τις σχεδιασμένες κρατικές μετατοπίσεις με σκοπό την αξιοποίηση των βιομηχανικών και αγροτικών περιοχών της χώρας, αρχίζει και η μετατόπιση με τα πολιτικά αίτια, ιδιαίτερα, των οικονομικών διαχειριστών–κουλάκων. Να σημειωθεί ότι οι μετατοπίσεις

---

18) Бугай Н. Ф., Гонов А. М. Кавказ: народы в эшелонах (20–60-е годы). – М., 1998. – С. 100-102.

πραγματοποιούνται τόσο από τις νότιες περιοχές του κράτους, συμπεριλαμβανομένου του Καυκάσου, όσο και άμεσα προς το έδαφος της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και της Υπερκαυκασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΚΠΔ από τα τέλη των 1920 μόνο από το έδαφος του Βορείου Καυκάσου εξορίστηκαν στη Σιβηρία, Ουράλια και άλλες μακρινές περιοχές της χώρας 10.595 οικογένειες (51.577 κουλάκοι) διαφόρων εθνικοτήτων.

Το υπόμνημα του γραμματέα της επιτροπής της περιοχής του ΠΚΚ(μπ) της Δυτικής Σιβηρίας του Ρ. Έιχε και του προέδρου της εκτελεστικής επιτροπής της Δυτικής Σιβηρίας του Φ. Γκριαντίνσκι προς την ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) στο όνομα του Ι. Στάλιν και το ΣΛΕ της ΕΣΣΔ στο όνομα του Β. Μολότοφ ενημερώνει για τα μέτρα της οργανωτικό-οικονομικής εδραίωσης των κολχόζ – την αρχή του κινήματος για την κάθαρση των κολχόζ από τα ξένα και εχθρικά στοιχεία, για τη συσπείρωση των ενεργών μελών των κολχόζ (19). Το ντοκουμέντο αυτό ξεσκεπάζει τις συνθήκες ζωής των ειδικών αποίκων ή εργατικών αποίκων, οι οποίοι στερούνται πολλών πολιτικών δικαιωμάτων, του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης.

Οι τοπικές αρχές της εξουσίας θεωρούν σκόπιμο τον όρο με τον οποίο οι άποικοι με την προϋπόθεση ότι αν δουλεύουν καλά, μετά από 5 χρόνια θα τους επιτραπεί η είσοδος σε οποιαδήποτε περιοχή της χώρας. Αν και το μέτρο αυτό μπορεί να μη χρειαστεί, επειδή μετά από 5 χρόνια οι άποικοι θα προσαρμοστούν και θα παραμένουν στους τόπους της αποίκησής τους, δημιουργώντας έτσι τις δυνατότητες για σημαντική στερέωση της σιταρένιας βάσης της ανατολής της ΕΣΣΔ (20).

Οι εργατικοί άποικοι δεν έχουν δικαιώματα βάσει του Συντάγματος του

---

19) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 2. – Λ. 17 – 18.

20) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 2. – Λ. 17 – 18. – С. 22 – 23.

1936, δεν έχουν δικαίωμα ψήφου, αν και δεν τους το στερεί η απόφαση του δικαστηρίου. Αυτοί είναι αναγκασμένοι να εργάζονται στα πλαίσια ενός ειδικά καθορισμένου κανονισμού, ο οποίος θα ισχύει και στο μέλλον (21).

Ως αποτέλεσμα της έγκρισης από την πλευρά της σοβιετικής εξουσίας των «απαραιτήτων μέτρων», τα οποία είναι αρκετά σκληρά, δημιουργείται η δυσαρέσκεια όχι μόνο μεταξύ των λαϊκών μαζών αλλά και των πολιτικών ηγετών της αντιπολίτευσης, οι οποίοι γίνονται θύματα των μαζικών καταστολών. Αβάσιμα κατηγορούνται στον εθνικισμό και καταδιώκονται πολλοί κομματικοί και δημόσιοι υπάλληλοι στις Δημοκρατίες, εκπρόσωποι της εθνικής διανόησης κλπ (22).

Τα συνθήματα για την ισονομία των λαών, αύξηση του οικονομικού και πολιτιστικού επιπέδου της ζωής των εθνικών περιοχών, τα οποία διακηρύχτηκαν στα 1920, στο δρόμο της πραγματοποίησής τους συναντούν συνέχεια καινούριες δυσκολίες. Η αρχή της αυτονομίας της περιφέρειας την οποία διακήρυξαν οι μπολσεβίκοι μεταφέρεται στο δεύτερο πλάνο. Αντί για αυτό ενισχύεται η συγκεντροποίηση της εξουσίας, η οποία όλο και πιο αυστηρά διαχειρίζεται τις κοινωνικές πορείες, προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των εθνικοτήτων, σε ότι αφορά τα συμφέροντα των λαών και ανθρώπων.

---

21) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Оп. 1. – Д. 38. – Л. 3.

22) Οι πολίτες οι οποίοι καταστέλλονται, συμπλήρωναν το εφεδρικό σώμα των καταναγκαστικά μετατοπισμένων στα προσδιορισμένα για τον σκοπό αυτό στρατόπεδα. Μόνο το 1937 με πολιτικές καταδίκες των «τριών», των Ειδικών Συσκέψεων και στρατοδικείων, και σύμφωνα με τα σαφέστατα μη μεγαλοποιημένα στοιχεία, εκτελέστηκαν 350 χιλιάδες εθνικών μειονοτήτων. (Βλ.: Хлебнюк О. В. 1937 год: противодействие репрессиям. – Коммунист. - № 18. – М., 1989. – С. 104.)

Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι στις συνθήκες της συγκεντροποίησης της εξουσίας στη σοβιετική κοινωνία τη δεκαετία του 1930 γίνονται συνηθισμένες διάφορες μορφές των κατασταλτικών τιμωριών. Ως μερικά από αυτά μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την εξορία των ομάδων πληθυσμού, ειδική εξορία και εξορία με τον περιορισμό του κανονισμού των διαβατηρίων και σε άλλα πολιτικά δικαιώματα, καταναγκαστική μεταβίβαση των εδαφών, κατοικημένων χώρων από τη διεύθυνση μιας Δημοκρατίας, περιοχής, στη διεύθυνση άλλης, εξάλειψη της ίδιας της κρατικής οργάνωσης – των αυτονομιών, Δημοκρατιών, περιοχών κλπ (23).

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο έλεγχος του πληθυσμού με την ύπαρξη της απειλής πολέμου και άμεσα στη διάρκεια του πολέμου υποδεικνύει την αποτελεσματικότητά του, επεκτείνοντας και την εξορία στους κοινωνικά επικίνδυνους εκπροσώπους των «ύποπτων» λαών και ομάδων πληθυσμού διάφορων εθνικοτήτων. Αναμφίβολα, τα όργανα της εξουσίας, χρησιμοποιώντας πλατειά τις καταναγκαστικές μετατοπίσεις, βίαιες τιμωρίες, μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς, τους οποίους είχαν και οι οποίοι κατευθύνονταν στην πραγματοποίηση της δυνατότητας της τακτοποίησης των εθνικών σχέσεων, σταθεροποίηση των σχέσεων μεταξύ του κέντρου και εθνικών περιφερειών.

Βασιζόμενος στο εκθεμένο μπορούμε να θεωρήσουμε ως δίκαιο τον ισχυρισμό ότι «με τη συσσώρευση από την πλευρά του κράτους κάποιας συγκεκριμένης εμπειρίας στη διάρκεια των καταναγκαστικών καταστολών το 1929-1933 και στην περίοδο των καταστολών στα μέσα των 1930 η

---

23) Βλ.: Хунагов А. С. «Черные доски» – репрессивные меры по отношению крестьянства юга России, 30-е годы. – Народы России: проблемы депортации и реабилитации. – Майкоп, 1997. – С. 110.

εξορία ως μέσο της τακτοποίησης των εθνικών συγκρούσεων, ελάττωσης της εθνικής έντασης σε μια ή άλλη περιοχή της ΕΣΣΔ, χρησιμοποιείται εντατικά το 1940 – 1950» (24).

Στην εξορία υποβάλλονται οι εθνικές μειονότητες και για αυτό, κατά τη γνώμη μας, υπάρχουν εξηγήσεις. Η εθνική μειονότητα δε μπορεί από μόνη της να αντιμετωπίσει προβλήματα της δικής της εγκατάστασης στις συνθήκες της καινούριας αποίκησης, και επίσης της προστασίας των δικαιωμάτων της. Για το λόγο αυτό, σε περίπτωση όταν η κυρίαρχη ομάδα πληθυσμού στην πολιτική της και στη ζωική πρακτική δεν υπολογίζει τα συμφέροντα της εθνικής μειονότητας η οποία κατοικεί στο ίδιο έδαφος με αυτή, αυτό μπορεί να επιφέρει μεγάλη ζημιά στις ολιγάριθμες ομάδες πληθυσμού, να οδηγήσει στην παραβίαση των δικαιωμάτων, ελευθεριών και της εθνικής πρωτοτυπίας τους.

Η χρήση από τον μηχανισμό διοίκησης των μορφών εξολόθρευσης προσώπων και εθνικών ομάδων σύμφωνα με τις εθνικές ενδείξεις, η οποία οδηγεί στην απειλή για την ύπαρξή τους, θεωρείται ως μια από τις ενδείξεις της γενοκτονίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εθνική – πολιτιστική γενοκτονία αποτελείται από τις πράξεις οι οποίες έχουν ως σκοπό την εξάλειψη της εθνικής – πολιτιστικής πρωτοτυπίας του λαού και των ομάδων πληθυσμού της μιας ή άλλης εθνικότητας, αν και δεν περιέχει παράγοντα της φυσικής εξόντωσης. Δεν είναι τυχαίο ότι ακριβώς ενάντιον της χρήσης της γενοκτονίας το 1948 υπογράφηκε η διεθνής Σύμβαση «Για την Αποτροπή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας και την Τιμωρία για Αυτό», με την οποία καθιερώθηκε η διεθνής ποινική δίωξη για παρόμοια εγκλήματα.

---

24) Бугай Н. Ф. Север в политике переселеня народов. – Север. - №4. Петрозаводск, 1991. – С. 93.

Είναι ευρέως γνωστό ότι ο ΟΗΕ, εγκρίνοντας το Καταστατικό του στις 26 Ιουνίου 1945, έδωσε την ιδιαίτερη προσοχή στην εγγύηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Παρόμοια μέτρα με βάση το Καταστατικό του ΟΗΕ εγκρίνονται όχι μόνο στο διεθνές, αλλά και στο περιφερειακό επίπεδο. Η επιδίωξη της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων συνεχίζεται και διευκρινίζεται στο περιφερειακό επίπεδο. Για παράδειγμα, το 1975 στο Ελσίνκι, όπου πραγματοποιήθηκε η Σύσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη, εγκρίθηκαν αρχικά μέτρα για την ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Η Σύσκεψη πήρε τις αποφάσεις σχετικά με τα προβλήματα της κυρίαρχης ισότητας, διατήρησης της εδαφικής ακεραιότητας, μη χρησιμοποίησης της δύναμης ή απειλής με δύναμη, ειρηνικής τακτοποίησης των διαφωνιών και μη επέμβασης στα εσωτερικά (25). Αυτή επίσης κάλεσε να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα και δικαίωμα των λαών να πράττουν συνεχώς σύμφωνα με τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ και αντίστοιχα όρια του διεθνές δικαίου. «Όλοι οι λαοί πάντα έχουν δικαίωμα στις συνθήκες πλήρους ελευθερίας να ορίζουν, πότε και με ποιόν τρόπο επιθυμούν να υπερασπίζουν το εσωτερικό και εξωτερικό πολιτικό αξίωμά τους, χωρίς την επέμβαση απ'έξω, και να υλοποιούν όπως αυτοί νομίζουν την πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξή τους» (26). Όμως τα μέτρα αυτά πρέπει να υπολογίζουν τη συγκεκριμένη ιδιομορφία σε όλες τις συγκεκριμένες χώρες για να βρεθούν οι κοινές αντιμετωπίσεις του προβλήματος γενικά (27).

---

25) Βλ.: ОБСЕ от Хельсинки до Будапешта. История СБСЕ/ОБСЕ в документах 1973 – 1994. Т. 1. – М., 1996. – С. 47 – 87.

26) О. П. – σ. 53.

27) Βλ.: Собакин А. К. Совещание по безопасности и сотрудничеству в Европе и

Τον Φεβρουάριο του 1988 στο Νέο Δελχί συγκεντρώθηκαν οι νομικοί από όλες τις περιοχές της Ασίας και του Ειρηνικού ωκεανού. Μετά από τις συζητήσεις σχετικά με τα δικαιώματα του κάθε ανθρώπου και λαού, τα μέλη ενέκριναν την «Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων των Προσώπων και Λαών» (28).

Πρέπει να σημειωθεί ότι με τον καιρό η εκπόνηση των μορφών των σχέσεων των εθνικών μειονοτήτων φέρνει τους συγκεκριμένους καρπούς. Για παράδειγμα, από το 1950 το δικαίωμα των εθνικών μειονοτήτων εγγυάται με το άρθρο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης «Για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Βασικών Ελευθεριών του 1950» (29). Έτσι, εγγυάται η προστασία και η χρήση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των εθνικών μειονοτήτων χωρίς τη διάκριση σύμφωνα με οποιαδήποτε, ιδιαίτερα την εθνική ένδειξη.

Η εθνική πολιτική, η οποία γεννήθηκε στη βάση της διάκρισης και στη συνέχεια εξελίχθηκε στον δρόμο των εθνικών καθάρσεων, πρέπει να καταδικαστεί. Η εξορία των λαών και εθνικών μειονοτήτων, αναμφίβολα, εμφανιζόταν στα πλαίσια ενός ή άλλου συστήματος ως μια από τις απόψεις της διάκρισης, Για το λόγο αυτό τα συμφέροντα των εθνικών μειονοτήτων δεν μπορούν να αγνοούνται μόνο με την εθνική ένδειξη. Το 1988 στις ΗΠΑ εγκρίθηκε ο νόμος «Για την Ελευθερία των Πολιτών», σύμφωνα με τον

международное право. Советский ежегодник международного права. – М., 1977. – С. 57, 59; Государство и право и международные отношения в странах западной демократии. – М., 1993. – С. 83 – 93.

28) Государство и право. - № 9. – М., 1990. – С. 136 – 137.

29) Вл.: СССР и международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы. – М., 1984. – С. 163.

οποίο στους εξορισμένους πριν Ιάπωνες των ΗΠΑ προσφέρεται η δυνατότητα της αποκατάστασης, τους όρισαν την αποζημίωση, οικονομική και ηθική.

Έτσι, η προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων, τα οποία ορίζει η κυρίαρχη ομάδα της κοινωνίας, πρέπει να εγγυάται στη βάση της βαθιάς κατανόησης της κατάστασης των εθνικών μειονοτήτων. Με τον υπολογισμό της πρακτικής εμπειρίας στον τομέα της εξασφάλισης των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων, ιδιαίτερα, στην εθνική νομοθεσία, δημοκρατικούς θεσμούς, διεθνείς οργανώσεις και άλλες ενδεχόμενες μορφές συνεργασίας, υπάρχει δυνατότητα να πλησιάσουμε πολύ κοντά στην πλήρη εγγύηση της πραγματοποίησης των δικαιωμάτων όχι μόνο των εθνικών μειονοτήτων αλλά και των προσώπων, και των λαών (30).

---

30) Τον Ιούλιο του 1991 στη Γενεύη οι εξπέρ οι οποίοι εκπροσωπούσαν πάνω από 35 κράτη–μέλη του ΣΑ της ΟΗΕ συζήτησαν προβλήματα των εθνικών μειονοτήτων και προσώπων τα οποία ανήκουν σε αυτές. Αυτοί ομόφωνα αναγνώρισαν ότι η εθνική, πολιτιστική, γλωσσική και θρησκευτική ιδιαιτερότητα των εθνικών μειονοτήτων πρέπει να προστατεύεται. (Βλ. για αυτό πιο συγκεκριμένα: Международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы. – М., 1993. – С. 359.).

2. Η ταξινόμηση των αιτίων της εξορίας των λαών.

Η πολιτική των εξορισμών, όπως τονίσαμε και πριν, πραγματοποιείται στη διάρκεια όλων των περιόδων του παγκοσμίου πολιτισμού, όμως, δυστυχώς ακόμα δεν υπάρχει κάποια γενικευμένη έρευνα η οποία να περιείχε τη μελέτη του θέματος αυτού σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μελέτη των δημοσιεύσεων των υλικών, αποκάλυψη των καινούριων ντοκουμέντων σχετικά με τις πορείες της εξορίας των ομάδων πληθυσμού ή λαών μας επιτρέπει να κάνουμε μια προσπάθεια της ταξινόμησης των αιτιών των μέτρων αυτών. Μεταξύ των αιτιών αυτών θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τα εξής:

1) Εξορίες, οι οποίες πραγματοποιούνται λόγω των εδαφικών διαφωνιών και της έντασης η οποία δημιουργείται σε σχέση με αυτό. Η αναλογική κατάσταση δημιουργείται και στις συνθήκες κατάκτησης ενός κράτους από κάποιο άλλο ή στις συνθήκες, συνδεμένες με την εξασφάλιση και την κατοίκηση του κατακτημένου εδάφους από τους λαούς της νικήτριας χώρας. Ακριβώς για αυτό το σκοπό πραγματοποιείται σε πολλές χώρες «η εθνική κρυστάλλωση».

2) Εξορίες, οι οποίες πραγματοποιούνται με βάση τη θρησκευτική ένδειξη και ως αποτέλεσμα των οξειών αντιθέσεων οι οποίες εμφανίζονται σε σχέση με αυτό μεταξύ των διάφορων θρησκευτικών ομάδων (μουσουλμανισμός, χριστιανισμός, βουδισμός, ιουδαϊσμός κλπ), και φτάνουν μέχρι και τις πολεμικές συγκρούσεις, και επίσης σε περίπτωση άρνησης από την πλευρά των διάφορων εκπροσώπων των θρησκευτικών ρευμάτων από την εκτέλεση των κρατικών υποχρεώσεών τους στην υπηρεσία κλπ (31).

---

31) Хунагов А. С. Депортация народов с территории Краснодарского края и

3) Εξορίες, οι οποίες πραγματοποιούνται με τη λήψη μέτρων για την ελάττωση της έντασης η οποία εμφανίζεται λόγω της άνισης οικονομικής κατάστασης των διάφορων εθνικών ομάδων και την επιδίωξη να διορθώσει την κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε παρά τις αρχές της πολιτικής την οποία πραγματοποιούν τα κυρίαρχα έθνη.

4) Εξορίες λόγω της απειλής πολέμου ή της πραγματοποίησής της. Στην πρώτη περίπτωση υποβάλλονται στην εξορία οι ομάδες πληθυσμού, τις οποίες χαρακτηρίζουν ως «ύποπτες» με σκοπό τη σταθεροποίηση της κατάστασης στις συνοριακές περιοχές. Στη δεύτερη – θύμα της εξορίας γίνεται ο πληθυσμός των κατειλημμένων περιοχών, τον οποίο μετατοπίζουν στο έδαφος της νικήτριας χώρας ή σε κάποια «τρίτη» χώρα. Επιπλέον, η εξορία μπορεί να πραγματοποιείται στο κατακτημένο ξανά από τον εχθρό έδαφος ως καταδιωκτικό μέτρο για τη συνεργασία με τον εχθρό.

Χωρίς αμφιβολία, η εξορία πραγματοποιείται μέσα σε έκτακτες συνθήκες. Η κυβέρνηση της χώρας πραγματοποιεί αυτό το ακραίο μέτρο σχετικά με τους «ύποπτους» λαούς, «συνεργάτες του εχθρού», οι οποίοι κατοικούν πυκνά στη ζώνη της αυξημένης κοινωνικής έντασης, και επίσης σχετικά με τους λαούς με τους συμπατριώτες των οποίων διεξάγεται ο πόλεμος – με το κράτος αυτό συνδέεται ξεκάθαρα η ύπαρξη της πέμπτης φάλαγγας».

Και επιπλέον, όταν η εξορία κάποιου λαού αποτελεί το μέτρο της υλοποίησης των συμφερόντων των δύο κρατών, η εξορία αυτή πραγματοποιείται με την αμοιβαία συμφωνία, συνήθως μυστική. Σε αυτή την περίπτωση ο εξορισμός του πληθυσμού ως μέτρο επίλυσης των

Ставрополья. 20-е – 50-е годы. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – М., 1997. – С. 35-36.

διαφορών έχει τον αποτρεπτικό χαρακτήρα, υπολογίζοντας τα αίτια του πρώτου και τέταρτου τμήματος. Όμως, υπάρχει και ένας άλλος τύπος πραγματοποίησης του εξορισμού – καταδιωκτικός, ο οποίος χρησιμοποιείται συνήθως σύμφωνα με τα αίτια τα οποία παρουσιάζονται στο δεύτερο και το τρίτο τμήμα.

Στην παγκόσμια ιστορία μπορούμε να ξεχωρίσουμε πολλές περιπτώσεις της εμφάνισης των αρνητικών πλευρών της εθνικής πολιτικής με προαναφερομένη ένδειξη, επίσης και την παραμονή και κατά τη διάρκεια των πολέμων, και στη διάρκεια της λύσης των αντιθέσεων μεταξύ των κρατών στον τομέα των εθνικών σχέσεων (Π.Χ., χωρισμένοι λαοί).

Ο πληθυσμός διαφόρων εθνικοτήτων υποβάλλεται στην εξορία όσο στο έδαφος των ευρωπαϊκών χωρών, τόσο και στη Λατινική Αμερική, άμεσα στις ΗΠΑ, στην Ασία, στις χώρες της Μέσης και Εγγύς Ανατολής.

Στη διάρκεια του ρωσο-τούρκικου πολέμου στις αρχές του 19ου αιώνα στην τσαρική Ρωσία εγκρίθηκε η απόφαση για τον εξορισμό του πληθυσμού στην ακροποταμιά του Δνείστερου. Αυτήν την περίοδο ο μουσουλμανικός πληθυσμός (Νογκάϊτσοι, Τατάροι, Τούρκοι) από τις διάφορες περιοχές της ακροποταμιάς εξορίζεται στην Κριμαία, επειδή η περιοχή αυτή, ειδικά το νότιό της μέρος (τότε Μπουντζάκ) σε μεγάλο βαθμό ερημώθηκε (32).

Για την εξασφάλιση του αποκτημένου εδάφους, αρχίζουν να εποικίζουν τις περιοχές αυτές με τους μετανάστες από τις δυτικές περιοχές της ακροποταμιάς του Δούναβη (κυριολεκτικά με τους Βούλγαρους, καθώς

---

32) Жуков В. И. Историческое значение присоединения Бессарабии и Левобережного Поднестровья к России. – Кишинев, 1987. – С. 37.

υπήρχαν και οι Έλληνες, Αλβανοί, Μολδαβοί, Ουκρανοί) (33). Εκείνη την εποχή ακριβώς, στην 1 Σεπτεμβρίου του 1807, δημοσιεύεται ένα ειδικό διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο οι Βούλγαροι οι οποίοι μεταναστεύουν για να κατοικούν στη Ρωσία παίρνουν διάφορα προνόμια (34). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η εξορία χαρακτηρίζεται αποκλειστικά με την εδαφική ένδειξη. Ο σκοπός της είναι η εξασφάλιση των κατακτημένων εδαφών και η κατοίκησή των με τις καινούριες ομάδες πληθυσμού.

Τον ίδιο τον 19ο αιώνα ο διοικητής της Ανατολικής Σιβηρίας ο Ν. Π. Σινέλνικοφ, ο οποίος επιθεωρεί το 1870 τις παραθαλάσσιες περιοχές, αποφασίζει να μετατοπίσει από εκεί τους Κορεάτες, έτσι απομακρύνοντάς τους από τα σύνορα. Ως αποτέλεσμα αυτής της πράξης το 1871 στο συνοικισμό Τίχονκογιε (τώρα Μπιρμπιτζάν) εμφανίζονται 103 οικογένειες των Κορεατών.

Στη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου στο κέντρο της Ρωσίας μετατοπίζονται οι Γερμανοί οι οποίοι κατοικούν στις δυτικές περιοχές της χώρας. Εκείνη την εποχή στη Ρωσία εξαπολύεται μια σοβινιστική αντιγερμανική εκστρατεία με την πρωτοβουλία των εκπροσώπων των

---

33) Мещерюк И. И. Социально – экономическое развитие болгарских и гагаузских сел в Южной Бессарабии (1808 – 1856). – Кишинев, 1970. – С. 1-3.

34) Στο έγγραφο αυτό υπογραμμίζεται ότι κάθε μια οικογένεια μεταναστών θα παραλάβει από 6 εκτάρια της γης. Η Ρωσία παρέχει στους μετανάστες πολλά προνόμια – αυτοί ελευθερώνονται από την πληρωμή των φόρων και διάφορες άλλες υποχρεώσεις. Η πλειοψηφία των μεταναστών στα καινούρια εδάφη συμμετέχει στον πόλεμο στην πλευρά του ρωσικού στρατού ενάντιον της Οσμανικής αυτοκρατορίας, ασχολείται με την αξιοποίηση των εκτάσεων της περιοχής αυτής. Мещерюк И. И. Указ. Соч. – С. 10 –11; Жуков В. И. Указ. Соч. – С. 38 – 39.

Ρώσων αστών οι οποίοι θεωρούν τους Γερμανούς ως ανταγωνιστές τους. Η εφημερίδα «Ρούσσκιε Βεντόμοστι» γράφει ότι «στο Κίεβο έρχεται μια μεγάλη ομάδα των Γερμανών – αποίκων, τους οποίους μετατοπίζουν από τους Ποντόλσκαγια, Βολύνσκαγια και Μπεσσαράμπσκαγια νομούς στους εσωτερικούς νομούς της χώρας .., πέρασαν ήδη πάνω από τους 50 χιλιάδες μετανάστες» (35). Ενάντιον των Γερμανών της Ρωσίας η Κυβέρνηση λαμβάνει σκληρά μέτρα της διάκρισης, - περιορίζονται τα κτητορικά δικαιώματά τους και απαγορεύεται η διδασκαλία στη γερμανική γλώσσα όλων των σχολικών μαθημάτων, εκτός από τη γερμανική γλώσσα και θεολογία (36).

Η τέταρτη παράγραφος της ταξινόμησης των αιτίων της εξορίας επιβεβαιώνεται με τα συγκεκριμένα γεγονότα από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην αρχή του πολέμου η Κυβέρνηση των ΗΠΑ, εξαιτίας της απειλής της ιαπωνικής επέμβασης μετατοπίζει σχεδόν όλους τους κατοίκους - Ιάπωνες από τους Αλεούτιους Νήσους και από τα νησιά Πριμπήλοβα (τετρακόσια άτομα περίπου). Τους εγκαθιστούν στις νότιο-ανατολικές περιοχές της Αλάσκα. Στις 19 Φεβρουαρίου του 1942 ο πρόεδρος των ΗΠΑ ο Θ. Ρούζβελτ υπογράφει την εντολή σχετικά με τη μετατόπιση από τις δυτικές παραθαλάσσιες πολιτείες όλων δίχως εξαίρεση πολιτών Ιαπώνων (120 χιλιάδες άνθρωποι). Τους μετακινούν στα ειδικά στρατόπεδα στις κεντρικές περιοχές των ΗΠΑ (37).

---

35) Ρούσσκιε Βεντόμοστι. – 1916, 8 Μαρτίου.

36) Хунагов А. С. Указ. Соч. – С. 39.

37) Бугай Н. Ф. Депортация народов в СССР ... - С. 31.; Broom L., Kitsuse J. I. The Managed Casuality. The Japanese – American Family in World War II. Berkley and Los Angeles, 1956, pp. 10, 14.

Στη μετατόπιση των Ιαπώνων στις ΗΠΑ επίσης και αυτών οι οποίοι δεν έχουν την αμερικανική υπηκοότητα μπορούμε να ξεχωρίσουμε μερικές ιδιαιτερότητες. Τα μέρη, από τα οποία μετατοπίζονται οι Ιάπωνες, περιορίζονται μόνο με τις παραθαλάσσιες πολιτείες της Δυτικής Αμερικής. Στους αποίκους εγγυάται από την αρχή της εξορίας η δυνατότητα να συνεχίζουν τις σπουδές (οι Ιάπωνες-φοιτητές) και να βρουν δουλειές στις καινούριες περιοχές της κατοικίας (38).

Τους Έλληνες της Τουρκίας, όπως και τους Αρμένιους λίγο νωρίτερα εξορίζουν από την Τουρκία όπως τους «εχθρούς του τουρκικού κράτους». Η εξορία στην περίπτωση αυτή έχει τον θρησκευτικό, οικονομικό και στρατιωτικό σκοπό. Η εξορία αυτή συνοδεύεται από τις βαρβαρικές εξολοθρεύσεις και αυτό σημαίνει ότι σε αυτή την περίπτωση πρόκειται όχι μόνο για την εξορία, αλλά και για την γενοκτονία των μεγάλων ομάδων πληθυσμού.

Το 1939-1945 από τη ναζιστική Γερμανία εξορίζονται Εβραίοι στην Πολωνία και στις Βαλτικές χώρες, και επίσης οι Πολωνοί – από τις προσαρτημένες από τη Γερμανία περιοχές της Πολωνίας στις άλλες περιοχές. Μετατοπίζεται γύρω σε 1 εκατομμύριο ανθρώπων. Βεβαίως, όλοι αυτοί έχασαν τον τόπο της κατοικίας τους και ήταν αναγκασμένοι να αφήσουν την πατροπαράδοτη πατρίδα τους.

Ανάλογα γεγονότα συμβαίνουν στα 1940 και στις προσαρτημένες από τη

---

38) Kreidler, I. The Soviet Deportited Nationalities: A Summary and an Update. Soviet Studies. – July. – N 3. 1986, pp. 390 – 391. Βλ. πιο συγκεκριμένα για την εξορία των Ιαπώνων στις ΗΠΑ: Ten, B. et al., Prejudice, War and thw Constitution; Japanese – American Evocation and Resettlement. – Los Angeles, 1954; Spicer, E. H. e al., Impounded People: Japanese – Americans in the Relocation Centers. – Tucson, 1969.

Γερμανία περιοχές της Αλσατίας και της Λωρραίνης. Σε αυτά τα εδάφη περίπου 70 χιλιάδες Γάλλων είναι αναγκασμένοι να μεταναστεύουν. Οι μετανάστες υπάρχουν επίσης στο Λουξεμβούργο και στη Σλοβενία στη χρονική περίοδο του 1939-1940.

Αναγκαστικά τους Γερμανούς από τις χώρες της Βαλτικής θάλασσας μετατοπίζουν στις προσαρτημένες περιοχές της Πολωνίας (350 χιλιάδες ανθρώπων) και τους Γερμανούς οι οποίοι κατοικούν στην Τσεχοσλοβακία και Πολωνία – στη Γερμανία (39).

Η εξορία των λαών ως κοινωνικό φαινόμενο το οποίο έχει το διεθνή χαρακτήρα πρέπει να εξετάζεται όχι μόνο σαν προνόμιο της εθνικής κρατικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή αποτελούσε και αποτελεί το εργαλείο της κρατικής πολιτικής όχι μόνο της ΕΣΣΔ (Ρωσίας), αλλά και των άλλων κρατών όσο στην Ευρώπη, τόσο και στην Αμερική.

Αναμφίβολα, οι λόγοι, σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιούνται οι εξορίες, δεν θα μπορούσαν να είναι χαρακτηριστικοί για πολλές περιοχές του κόσμου στην περίπτωση αν οι συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού βρίσκονταν υπό τη διεύθυνση του δημοκρατικού καθεστώτος του οποιουδήποτε κράτους, και της ΕΣΣΔ επίσης.

Όμως, δεν μπορούμε να παραμελούμε το γεγονός ότι στην ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης οι εξορίες πραγματοποιούνται αρκετά συχνά. Η κομματική και κρατική διοίκηση της χώρας θεωρεί τα κατασταλτικά μέτρα ως ένα μέσο της τακτοποίησης των συγκρούσεων μεταξύ των εθνών, της διόρθωσης των δικών της λαθών, της κατάπνιξης των οποιωνδήποτε εκδηλώσεων της δυσαρέσκειας. Από την πλευρά των εργαζόμενων μαζών αυτά τα μέτρα της σοβιετικής εξουσίας σε μεγάλο βαθμό δημιουργεί και το

---

39) Бугай Н. Ф. Депортация народов в СССР ... - С. 31.

αλύγιστο μοντέλο της ίδιας της κοινωνίας, στην οποία η συγκεντροποίηση του διοικητικού συστήματος αγκαλιάζει όλους τους τομείς της ζωής.

Είναι χαρακτηριστικό για τη φανέρωση των σχέσεων της αιτίας και του αποτελέσματος μιας εξορίας και η διαίρεση σύμφωνα με τη χρονική αρχή.

Για παράδειγμα, η εξορία των Κορεατών από την Άπω Ανατολή και των Γερμανών από τις περιοχές του Ποβόλζιε (η περιοχή της ακροποταμιάς του Βόλγα), κατά τη γνώμη μας έχει τόσο τον αποτρεπτικό, όσο και τον καταδιωκτικό χαρακτήρα. Ανάλογο χαρακτήρα έχουν και οι ενέργειες σχετικά με τη μετατόπιση των Πολωνών οι οποίοι κατοικούν στα δυτικά σύνορα της ΕΣΣΔ και άλλων ολιγάριθμων εθνών.

Ως ένα παράδειγμα της εξορίας με καθαρά μετατρεπτικό χαρακτήρα μπορούμε να αναφέρουμε τη μετατόπιση των Πολωνών από τις παραμεθόριες περιοχές με σκοπό τη σταθεροποίηση της σοβιετικής εξουσίας. Στις 28 Απριλίου του 1938 το ΣΛΕ της ΕΣΣΔ και η ΚΕ ΠΚΚ(μπ) εγκρίνουν διάταγμα για τη μετατόπιση των πολιτών Πολωνών από τα 800 τετραγωνικά μέτρα των συνοριακών με την Πολωνία εδαφών της Ουκρανίας και Λευκορωσίας (40).

«Τα ύποπτα στοιχεία» (35.820 Πολωνοί) μετατοπίζονται στο Καζακστάν. Συνολικά χωρίς δικαστήριο, ανάκριση και ούτε ένα έγγραφο κατηγορίας μετατοπίζεται γύρω στο 10% του πληθυσμού των δυτικών περιοχών της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας όλων των εθνικοτήτων και ηλικιών» (41).

Το διάταγμα του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ και της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) από τις 17

---

40) Парсаданова В. С. Депортация населения из Западной Украины и Западной Белоруссии. – Новая и новейшая история. - № 2. – 1989. – М., - С. 30.

41) О. П. – Σ. 44.

Ιουλίου του 1937 εγκρίνει νομικά την ίδρυση των ειδικών απαγορευμένων ζωνών–συνοριακών περιοχών. Από αυτά τα εδάφη σε σύντομο χρονικό διάστημα μετατοπίζονται εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες, κυρίως από τις συνοριακές ζώνες των ΣΣΔ της Αρμενίας, του Αζερμπαϊτζάν, της Τουρκμενίας, του Ουζμπεκιστάν και του Τατζικιστάν, δηλαδή πραγματοποιείται η «εθνική εκκαθάριση», στην αρχή του δυτικού συνοριακού εδάφους και μετά των εδαφών στα σύνορα με το Ιράν, Αφγανιστάν και τις άλλες χώρες. Μεταξύ των εξορισμένων το σημαντικό εφεδρικό σώμα αποτελούν οι πολίτες Κούρδοι (42).

Στην Άπω Ανατολή ως ένα προπαγανδιστικό φόντο για τις πράξεις αυτές εμφανίζονται στις εφημερίδες διάφορες πληροφορίες για την εξωτερική κατασκοπεία για τα συμφέροντα της Ιαπωνίας από την πλευρά των Κορεατών, τις πράξεις από την πλευρά των ιαπωνικών μυστικών υπηρεσιών, ταυτόχρονα με τις κατηγορίες προς τους Κορεάτες. Τους Κορεάτες θεωρούν ενόχους και αυτό αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες της εξορίας τους η οποία έχει τον καθαρά αποτρεπτικό χαρακτήρα.

Στη διάρκεια του πολέμου τον Νοέμβριο του 1944 από το Μπατούμ (Αντζαρία), στις συνοριακές περιοχές της Γεωργίας με την Τουρκία εξορίζονται οι Χεμσίνοι (η εθνική ομάδα των Αρμένιων), Τούρκοι - Μετσχέτιοι και οι Κούρδοι. Η εξορία αγγίζει περίπου 100 χιλιάδες των Τούρκων – Μετσχέτιων, Κούρδων και Χεμσίνων, οι οποίοι κατοικούν στα 220 χωριά της Μετσχέτιας και Τζαβαχέτιας. Αυτοί μετατοπίζονται στη Μέση Ασία και στο Καζακστάν, ενώ μερικοί στο Αζερμπαϊτζάν. Ως ένα από

---

42) Земсков В. Н. Спецпоселенцы (1930 – 1959 гг.). – Население России в 1920 – 1950-е годы : численность, потери, миграции. – М., 1994. – С. 153 – 154 ; Бугай Н. Ф., Броев Т. М., Броев Р. М. Советские курды : время перемен. – М., 1993 и др.

τα βασικά αίτια της εξορίας τους παρουσιάζεται «η δυνατότητα της υποστήριξης της Τουρκίας από την πλευρά των Τούρκων – Μετσχέτιων μετά την πιθανή είσοδό της στον πόλεμο με την ΕΣΣΔ».

Έτσι, και σε σχέση με αυτές τις εθνικές μειονότητες η εξορία έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα.

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι προαναφερόμενες περιπτώσεις των εξοριών, η εξέταση των αιτίων τους, τα οποία έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα, συμβαίνουν στις διάφορες περιοχές της ΕΣΣΔ το 1936-1944, όταν εκεί δεν πραγματοποιούνται ακόμα οι σοβαρές πολεμικές επιχειρήσεις.

Όμως, εμφανίζονται κάποιες αμφιβολίες σχετικά με τον προσφερμένο ορισμό της βασικής αιτίας των εξοριών – με σκοπό τη διαφύλαξη της σταθερότητας των συνόρων. Σε αυτήν την περίπτωση, δεν μπορούμε να μην υπολογίζουμε τον χαρακτήρα του αυταρχικού πολιτικού συστήματος του Στάλιν, το οποίο συνδέει τη σταθερότητα και την επιρροή του με τα μέτρα της βίαιης διοίκησης των λαών.

Μπροστά από τον κίνδυνο από το εξωτερικό, το καθεστώς παρουσιάζει την έλλειψη της εμπιστοσύνης στους πιθανούς εσωτερικούς εχθρούς. Ως εχθροί χαρακτηρίζονται όχι μόνο οι λαοί οι οποίοι κατοικούν στα δυτικά και ανατολικά σύνορα, αλλά και οι εκπρόσωποι της πολιτικής αντιπολίτευσης, οι οποίοι δήθεν επιδιώκουν να καταλαμβάνουν την εξουσία. Η πολιτική πάλη μεταξύ των ηγετών στα υψηλά κλιμάκια της εξουσίας οξύνεται, καθώς εμφανίζεται η ανάγκη στη λήψη των αποφάσεων σχετικά με τις πράξεις για την αποτροπή του κινδύνου του γερμανικού φασισμού και ιαπωνικού μιλιταρισμού.

Μετά από την επίθεση της Γερμανίας στην ΕΣΣΔ στις 22 Ιουνίου του

1941 υλοποιείται η πρώτη ενέργεια στον τομέα των εθνικών σχέσεων, συνδεδεμένη με την αρχή του πολέμου, και συγκεκριμένα εκτοπίζονται όχι μόνο οι Γερμανοί από την αυτόνομη Δημοκρατία τους στο Ποβόλζιε, αλλά και οι Γερμανοί οι οποίοι κατοικούν διασκορπισμένοι στα εδάφη των άλλων ενωσιακών Δημοκρατιών. Η ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) και το ΣΛΕ της ΕΣΣΔ στις 12 Αυγούστου του 1941 εγκρίνουν ψήφισμα «Για την αποκατάσταση των Γερμανών του Ποβόλζιε στο Καζακστάν», και στις 28 Αυγούστου το Προεδρείο του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ εγκρίνει διάταγμα «Για τη Μετατόπιση των Γερμανών του Ποβόλζιε», στο οποίο υπογραμμίζεται ότι μεταξύ του γερμανικού πληθυσμού, ο οποίος κατοικεί στις περιοχές της ακροποταμιάς του Βόλγα, υπάρχουν «χιλιάδες και δεκάδες χιλιάδες σαμποτέρ και κατάσκοποι, οι οποίοι με το πρώτο σύνθημα από τη Γερμανία» (43), θα εκστρατεύουν ενάντιον του σοβιετικού λαού. Εξαιτίας των υποψιών στην κατασκοπία και δήθεν στενής «σχέσης με το Τρίτο Ράιχ» πάνω από 440 χιλιάδες Γερμανοί με τον κατασταλτικό τρόπο μετατοπίζονται στη Σιβηρία, Μέση Ασία και Καζακστάν. Αν και δεν υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα γεγονότα σχετικά με τα σαμποτάζ, ο Τύπος υποστηρίζει ότι οι Γερμανοί ετοιμάζουν τις εκρήξεις στις περιοχές της ακροποταμιάς του Βόλγα, όπου κατοικούν. Ως αποτέλεσμα εφαρμόζονται καταδιωκτικά μέτρα ενάντιον των «σαμποτέρ και κατασκόπων», από τα οποία υποφέρει ο μη εμπλεκόμενος πληθυσμός (44). Η ενέργεια της

---

43) Αποσπ.: Башкау Н. Э. Депортация российских немцев в 1941 г. – Проблемы отечественной истории: Материалы научной конференции. – Волгоград, - 1994. – С. 129.

44) Όπως σωστά υπογράμμισε στο άρθρο του ο Γ. Γ. Βορμσμπέχερ, «η δραματικότητα της τύχης των Γερμανών του Βόλγα κρύβεται στο γεγονός ότι οι τύχες τους αδίκως,

μετατόπισης από την πλευρά της σοβιετικής εξουσίας επεκτείνεται και στους Γερμανούς οι οποίοι κατοικούν στις άλλες περιοχές, περιφέρειες και Δημοκρατίες. Ο αριθμός τους είναι πάνω από 800 χιλιάδες ανθρώπων. Εκτός από αυτό, οι Γερμανοί (σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία, 118 χιλιάδες άνθρωποι) επιστρατεύονται από το έδαφος της ΕΣΣΔ σε εργατικές φάλαγγες και τάγματα και είναι αναγκασμένοι να ζουν ως ειδικοί άποικοι (45). Η αυτόνομη Δημοκρατία των Γερμανών του Βόλγα εξαλείφτηκε. Οι περιοχές της μπαίνουν στη διοικητική υπαγωγή των νομών του Σαράτοβ και του Στάλινγκράντ. Παρόμοια μέτρα η σοβιετική εξουσία εφαρμόζει και σε σχέση με τους λαούς του Βορείου Καυκάσου. Οι εθνικές αντιθέσεις στην περιοχή αυτή εμφανίζονται ιδιαίτερα οξείες λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης και διάφορων διαμαχών μεταξύ του κέντρου και των καυκάσιων περιφερειών. Τα μέτρα σχετικά με την εθνική–κρατική και διοικητική–εδαφική οργάνωση των λαών, οι μορφές της οικονομικής και πολιτιστικής τους ανάπτυξης, που προέρχονται από το κέντρο, δεν ικανοποιούν πάντα τους λαούς του Βορείου Καυκάσου, οι οποίοι πολλές

αλλά κληρονομικά συνδέονται με τις σχέσεις μεταξύ της ΕΣΣΔ και Γερμανίας.» (Βλ. Βορμσμπέχερ Γ. Γ. Γερμανοί στην ΕΣΣΔ. – Ζνάμια, 1988. – Ν 10. – Σ. 194.).

45) Бугай Н. Ф. Депортация народов в СССР : история и современность. – В кн. : Конфедерация репрессированных народов ... - С. 47. Οι επιστρατευμένοι Γερμανοί εργάζονταν στα ορυχεία, στην οικοδόμηση των βιομηχανιών πολεμικής άμυνας και στην υλοτομία ως φυλακισμένοι στα στρατόπεδα. Οι συνθήκες πολλές φορές ήταν πολύ σκληρές και οι μάζες ανθρώπων, εξαντλημένων από την αφόρητη εργασία, χάνονταν από τις αρρώστιες και την πείνα, παθαίνουν αναπηρία. Χάνονταν όχι στον πόλεμο ή στο αποκλεισμένο Λένινγκραντ, αλλά στα βαθιά μετόπισθεν.

φορές δεν δέχονται τις υποδείξεις του κέντρου. Οι διαθέσεις αυτές του βόρειο-καυκάσιου πληθυσμού διαφόρων εθνικοτήτων οδηγούν σε ανοιχτές συγκρούσεις, οι οποίες προξενούν ζημιά στα μετόπισθεν στη διάρκεια της επίθεσης των στρατευμάτων του Χίτλερ.

Πρώτος από τους λαούς του Βορείου Καυκάσου, σε σχέση με τον οποίο εφαρμόζονται τα καταδιωκτικά μέτρα τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 1943 είναι οι Καράτσοι. Από την αυτόνομη περιοχή των Καράτσων εξορίζονται 14.774 οικογένειες (69.267 άνθρωποι) (46).

Σύμφωνα με το διάταγμα του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ από τις 27–28 Δεκεμβρίου του 1943 «Για τη Μετατόπιση του Λαού των Καλμούκων» εξαλείφεται η ΑΣΣΔ των Καλμούκων. Οι Καλμούκοι μέσα στα στρατιωτικά τρένα εξορίζονται στις περιοχές των Αλτάϊων Ορέων, του Νοβοσιμπίρσκ, Καζακστάν και στην ΑΣΣΔ της Γιακουτίας. Εξορίζονται περίπου 94 χιλιάδες πολίτες Καλμούκοι. Οι καταδιωκτικές δίκες για τη συνεργία στον Χίτλερ από την πλευρά του λαού των Καλμούκων οδηγούν στην κατάργηση της εθνικής αυτονομίας των Καλμούκων και στη μεταβίβασή της στη διοικητική υπαγωγή των γειτονικών νομών και του νομού της Σταυρούπολης.

Με την απελευθέρωση των κατειλημμένων περιοχών από τους φασίστες αρχίζουν να λειτουργούν τα μέτρα της ανόρθωσης της εθνικής οικονομίας. Όμως, ταυτόχρονα στο ΛΕΕ της ΕΣΣΔ αρχίζουν να εκπονούν σχέδια της εξορίας του πληθυσμού της Δημοκρατίας των Τσετσένων και Ινγκούσων λόγω του ανταρτικού κινήματος, το οποίο αναπτύσσεται μεταξύ των λαών.

Το τελικό σχέδιο της κατασταλτικής μετατόπισης καθορίζεται τον

---

46) Βλ.: Депортация. Берия докладывает Сталину. – Коммунист. – № 3. – М., 1991. – С. 101 – 102.

Δεκέμβριο του 1943. Η επιχείρηση της μετατόπισης πραγματοποιείται σύμφωνα με το διάταγμα για την εξορία των Τσετσένων και Ινγκούσων. Τους στέλνουν στην Καζάκικη και Κιργισιακή ΣΣΔ. Μετά τη διαταγή του ΛΕΔΤ της ΕΣΣΔ από τις 21 Φεβρουαρίου του 1944 για τη μετατόπιση των Τσετσένων και Ινγκούσων, στις 7 Μαρτίου εκδίδεται Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, το οποίο στην ουσία εξαλείφει την ΑΣΣΔ των Τσετσένων και Ινγκούσων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ερευνητή Ν. Θ. Μπουγάϊ, οι ειδικοί άποικοι από την ΑΣΣΔ των Τσετσένων και Ινγκούσων αποτελούν 459.486 ανθρώπους (47). Ο αριθμός αυτός των ειδικών αποίκων Τσετσένων και Ινγκούσων ενισχύεται από πάνω από 16 χιλιάδες ανθρώπους, αποστρατευμένους από τον Κόκκινο Στρατό τον Φεβρουάριο του 1944.

Στις 8 Μαρτίου του 1944, ένα μήνα μετά από την εξορία των Τσετσένων και Ινγκούσων, το Προεδρείο του Ανωτάτου Σοβιέτ της Ένωσης των ΣΣΔ εκδίδει Διάταγμα «Για τη Μετατόπιση των Μπαλκάρων, Κατοίκων της Καμπαρντινικής-Μπαλκιρικής ΑΣΣΔ και για τη Μετονομασία της Καμπαρντινικής-Μπαλκιρικής ΑΣΣΔ στην Καμπαρντινική ΑΣΣΔ». Το διάταγμα αυτό εκδίδεται με τη συναίνεση του Ι. Β. Στάλιν, ο οποίος θεωρεί ότι οι περισσότεροι Μπαλκάροι εκδηλώθηκαν ως προδότες της πατρίδας τους στη διάρκεια της κατοχής του εδάφους της Καμπαρντινικής-Μπαλκιρικής ΑΣΣΔ από τους φασίστες (48). Προσφέρεται και η θεωρία της μετατόπισης – «οι Μπαλκάροι πραγματοποιούσαν σαμποταρίστηκα

---

47) Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину : «Согласно Вашему указанию ...» – М., 1995. – С. 103.

48) Шабаев Д. В. Правда о выселении балкарцев. Нальчик., 1994. – С. 59: Бугай Н. Ф., Гонов А. М. Указ. Соч.

έργα ενάντιον των μονάδων του Κόκκινου Στρατού, βοηθούσαν στους κατακτητές στις πορείες τους στους αυχένες του Καυκάσου, όταν ο Κόκκινος Στρατός έδιωξε από τον Καύκασο τα στρατεύματα του εχθρού συμμετείχαν στις σπείρες τις οποίες οργάνωσε ο εχθρός για να παλεύει την αποκαταστημένη Σοβιετική εξουσία».

Στη διάρκεια της μετατόπισης, με υπολογισμό της υπάρχουσας εμπειρίας του ακριβώς επεξεργασμένου σχήματος πραγματοποιούνται οι συλλήψεις των 440 συμμοριτικών στοιχείων από τους 781 νομιμοποιημένους στασιαστές οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στο μητρώο. Στις 11 Μαρτίου του 1944 ο Λ. Μπέρια ενημερώνει ότι «εξορίστηκαν 37 107 Μπαλκάροι» (49).

Τα γενικά αποτελέσματα της εξορίας των βορειοκαυκάσιων λαών εμφανίζονται στην έκθεση την οποία στέλνει στις 18 Μαρτίου 1944 ο διευθυντής της τρίτης διεύθυνσης της ΛΕΚΑ (Λαϊκή Επιτροπή Κρατικής Ασφάλειας, NKGB) της ΕΣΣΔ, Μιλστεΐν. Συγκεκριμένα, γράφει, ότι τα μεταφορικά όργανα της ΛΕΚΑ και του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ πραγματοποίησαν μέτρα, απαραίτητα για τη συντομότερη μεταφορά του ειδικού εφεδρικού σώματος από το Βόρειο Καύκασο (Τσετσένοι, Ινγκούσοι, Μπαλκάροι), - στο σύνολο 194 στρατιωτικά τρένα (521.247 άνθρωποι). «Βασιζόμενος στην εμπειρία της μεταφοράς των Καράτσων και Καλμούκων, - ενημερώνει στη συνέχεια ο Μιλστεΐν, - υλοποιήσαμε μέτρα τα οποία μας έδωσαν τη δυνατότητα να μειώσουμε σε μεγάλο βαθμό την ανάγκη στην αμαξοστοιχία και την ποσότητα των τραίνων» (50).

---

49) Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину ... - С. 133.

50) О. П. – σ. 133 – 134.

Από την Κριμαία το 1944 εξορίζονται πάνω από 194 χιλιάδες Τατάρους της Κριμαίας. Τα αίτια της εξορίας και πάλι είναι η συμμετοχή στο συμμοριτικό στασιαστικό κίνημα, η ζημία στο ανταρκτικό κίνημα, η υποστήριξη του καινούριου καθεστώτος εναντίον της Σοβιετικής Εξουσίας. Στο έδαφος της Κριμαίας στη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής δημιουργήθηκαν οι μουσουλμανικές επιτροπές, ο σκοπός των οποίων ήταν η δημιουργία του «ανεξάρτητου» ταταρικού εθνικού κράτους. Ταυτόχρονα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλοί Τατάροι συμμετείχαν στους φασιστόφιλους σχηματισμούς των ταγμάτων.

Μετά από την απελευθέρωση της Κριμαίας, η ΚΕΑ (Κρατική Επιτροπή Άμυνας, GKO, στη συνέχεια - ΚΕΑ) εγκρίνει διάταγμα για τη μετατόπιση των Τατάρων της Κριμαίας στο Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν και σε άλλα μέρη. Τιμωρούνται όχι μόνο αυτοί οι οποίοι υλοποίησαν τις εχθρικές πράξεις για λογαριασμό του γερμανικού φασισμού, αλλά ο ολόκληρος λαός (51). Επιπλέον, στις 30 Ιουλίου του 1945 η ΑΣΣΔ της Κριμαίας μεταμορφώνεται σε ένα απλό νόμο και μέχρι σήμερα δεν αποκαταστάθηκε.

Μαζί με τους Τατάρους της Κριμαίας σύμφωνα με το διάταγμα της ΚΕΑ εξορίζονται 14.300 Ελλήνες, 12.075 Βούλγαροι και 9.919 Αρμένιοι (52).

Αυτή τη φορά η απόφαση αυτή ελήφθη σύμφωνα με τη λογική των επιτρόπων του ΛΕΕ σχετικά με τα εφεδρικά σώματα των λαών αυτών.

---

51) Бугай Н. Ф. Депортация народов в СССР: история и современность. Конфедерация репрессированных народов ... - С. 50.

52) Иосиф Сталин – Лаврентию Берии. «Их надо депортировать...». – М., 1992. – С. 140 – 141.

Αυτοί εξορίζουν τα καινούρια εφεδρικά σώματα με την κατηγορία της οργάνωσης των αστυνομικών αποσπασμάτων στις συνθήκες του γερμανικού καθεστώτος για τη βοήθεια στη βίαια μετακίνηση των ντόπιων κατοίκων για δουλειές στη Γερμανία. Το διάταγμα ορίζει: «Όλοι οι Βούλγαροι, Έλληνες και Αρμένιοι πρέπει να εξοριστούν από το έδαφος της Κριμαίας» (53).

Τα μέτρα της εξορίας τα οποία υλοποιεί η σοβιετική εξουσία, σε μεγάλο βαθμό επιδεικνύουν τις μοναδικές ιδιαιτερότητες στην ιστορία της εξορίας ως εργαλείου της παγκόσμιας κρατικής πολιτικής στον τομέα των σχέσεων μεταξύ των λαών. Αν και με τη συγκριτική ανάλυση των γεγονότων της εξορίας στις ΗΠΑ και στην ΕΣΣΔ εμφανίζεται μια συγκεκριμένη ομοιότητα, η οποία περιορίζεται στο γεγονός ότι με σκοπό την αποτροπή του πιθανού κινδύνου σε ό, τι αφορά την ίδια την εξουσία και οι δύο χώρες καταγγέλλουν τους ολόκληρους λαούς και όχι μόνο τους εκπροσώπους κάποιας συγκεκριμένης ομάδας των «ύποπτων στοιχείων».

Ως αποφασιστικός παράγοντας στην περίπτωση αυτή εμφανίζεται ο βαθμός της εθνικής σχέσης με τους πιθανούς εχθρούς. Συγκρίνοντας τους τρόπους της πραγματοποίησης των μέτρων, συνδεδεμένων με την εξορία, στις ΗΠΑ και στην ΕΣΣΔ μπορούμε να διευκρινίσουμε ότι στη Σοβιετική Ένωση τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται στην ουσία σε όλο τον πληθυσμό μιας συγκεκριμένης εθνικότητας. Μερικά έθνη (για παράδειγμα, Γερμανοί, Ινγκούσοι, Τσετσένοι, Καράτσοι, Μπαλκάροι, Καλμούκοι), τα οποία μετατοπίζονται με καταναγκαστικό τρόπο, έχασαν και τη δική τους κρατική οργάνωση.

---

53) Ο. Π. – σ. 142.

Η ταξινόμηση των αιτίων της υλοποίησης των εξοριών με δύο κριτήρια, αποτρεπτικό και καταδιωκτικό, κατά τη γνώμη μας, επιτρέπει να έχουμε μια γενική αντίληψη για τους λαούς και τις εθνικές μειονότητες, οι οποίοι εκτοπίστηκαν. Η τέτοιου είδους αρχή της συγκέντρωσης των τύπων εξοριών στην ΕΣΣΔ έγινε δυνατή χάρη στη μελέτη των ντοκουμέντων, τα οποία ανήκαν στις υπηρεσίες, οι οποίες διηύθυναν τις πορείες των εξοριών – στο Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτρόπων της ΕΣΣΔ, στα Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτρόπων των ενωσιακών Δημοκρατιών, στις επιτροπές του ΠΚΚ(μπ) της περιοχής, στο ΛΕΕ και στη ΛΕΚΑ της ΕΣΣΔ, στις Γενικές Διοικήσεις της μετατόπισης, οι οποίες λειτουργούσαν στα πλαίσια του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ και ΣΛΕ της Ρωσικής Ομοσπονδίας κλπ.

Για πρώτη φορά, βασιζόμενος στις αποδεικτικές πηγές, τα αίτια των εξοριών οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στην ΕΣΣΔ ταξινόμησε ο Ν. Φ. Μπουγκάϊ.

1) Οι λαοί εξορίζονται λόγω της μη αποδοχής από την πλευρά τους του καθεστώτος το οποίο εγκαθίσταται (της Σοβιετικής Εξουσίας, καινούριου συστήματος και τρόπου παραγωγής), του σοσιαλιστικού. Μεταξύ των λαών αυτών βρέθηκαν οι Κοζάκοι, στους οποίους αναφέρεται ο νόμος «Για την Αποκατάσταση των Λαών οι Οποίοι Καταπιέστηκαν», τα άλλα εφεδρικά σώματα του ρωσόφωνου πληθυσμού, μερικές ομάδες των λαών από τις χώρες της Βαλτικής Θάλασσας, από τη Μολδαβία (Πολωνοί, Ουκρανοί, Λευκορώσοι κλπ).

3) Οι λαοί οι οποίοι μετατοπίζονται με καταναγκαστικό τρόπο σύμφωνα με τη λεγόμενη αποτρεπτική ένδειξη, και κατηγορούνται στη συνεργασία με το κράτος – εισβολέα: οι Κορεάτες, Γερμανοί, Έλληνες, Κούρδοι, Τούρκοι - Μετσχέτιοι, Χεμσίνοι.

4) Οι λαοί οι οποίοι δήθεν όλοι δίχως εξαίρεση παλεύουν ενάντιον της

σοβιετικής εξουσίας και Κόκκινου Στρατού (ενώ στην πραγματικότητα όλα ήταν πολύ διαφορετικά): Τσετσένοι, Ινγκούσοι, Μπαλκάροι, Καράτσοι, Τατάροι της Κριμαίας, Βούλγαροι, Καλμούκοι, μερικώς Τούρκοι και Αρμένιοι.

5) Οι εκπρόσωποι των εθνών, οι οποίοι αποτελούν τη λεγόμενη κατηγορία των «ύποπτων στοιχείων»: Ιρανοί, μερικώς Κούρδοι.

6) Οι «συνεργοί των φασιστών»: εκπρόσωποι του ουκρανικού στασιαστικού στρατού - ΟΥΣΣ (UPA), «Βλάσοφτσοι» (τα μέλη της οργάνωσης των Ουκρανών εθνικιστών με αρχιγό τον Βλάσοφ) «οούνοοφτσοι» (τα μέλη μιάς άλλης οργάνωσης των Ουκρανών εθνικιστών) κλπ (54).

Ως μια κοινή αιτία των εξοριών παρουσιάζεται η εξορία για τη συμμετοχή στο ένοπλο (ανταρτικό) κίνημα, το οποίο μερικές φορές μετατρέπεται σε μορφή πολιτικής τρομοκρατίας και συμμοριτισμού. Όμως, η πιο προσεκτική μελέτη των συνθηκών, οι οποίες δημιουργούνται στον τομέα αυτό πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου, δημιουργεί αμφιβολίες σε ό, τι αφορά το αξιόπιστο των κατηγοριών αυτών σε σχέση με κάποιον από τους εξορισμένους λαούς. Το κίνημα αυτό ήταν καθολικό και η γεωγραφία της επέκτασής του είναι πολύ μεγάλη.

Η κρατική διάρθρωση στην ΕΣΣΔ τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αποτελείται από τους τέσσερις τύπους της κρατικής οργάνωσης, και αυτό είναι ένα μοναδικό φαινόμενο στην εθνική–κρατική οικοδόμηση σε όλο τον

---

54) Бугай Н. Ф. 20-40-е годы: трагедия народов. – Восток. - № 2. – М., 1992. – С. 122; Он же. Трагические события не должны повториться. Актуальные проблемы российского востоковедения. – М., 1994. – С. 115.

κόσμο. Με την οικονομική και πολιτιστική εξέλιξη στην ΕΣΣΔ οι εθνικές κοινότητες όλων των εθνικοτήτων έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν το κρατικό τους αξίωμα. Και αυτό πραγματοποιείται στην πράξη.

Βασιζόμενος σε αυτό, μπορούμε να ξεχωρίσουμε στις δύο ομάδες σύμφωνα με την ένδειξη της κτήσης στις δικές τους κρατικές μονάδες τους λαούς της ΕΣΣΔ, οι οποίοι εξορίστηκαν: το ιθαγενές έθνος (για παράδειγμα: Τσετσένοι, Ινγκούσοι, Μπαλκάροι, Καράτσοι, Καλμούκοι, Τατάροι κλπ) και το ξένο έθνος (για παράδειγμα, Έλληνες, Κορεάτες, Γερμανοί (55), Πολωνοί, Κούρδοι, Τούρκοι-Μετσχέτιοι, Βούλγαροι κλπ.).

Οι λαοί οι οποίοι ανήκουν στην πρώτη ομάδα, έχασαν τη δική τους κρατική οργάνωση, μεταμορφώθηκαν στις εθνικές μειονότητες στα εδάφη των περιοχών όπου μετατοπίστηκαν. Δεν έχει καλυτερέψει και η κατάσταση των εκπροσώπων της δεύτερης ομάδας, οι οποίοι απομακρύνθηκαν από τον κύριο εθνικό όγκο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην ΕΣΣΔ τα ξένα έθνη, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, τα οποία δεν είχαν την αυτόνομη μονάδα, όλα δίχως εξαίρεση εξορίστηκαν.

---

55) Η ιστορία της μετατόπισης των Γερμανών είναι μοναδική σε σχέση με τα άλλα ξένα έθνη. Με το Μανιφέστο από τις 22 Ιουλίου του 1763 η Κυβέρνηση της Ρωσίας προσκάλεσε τους Γερμανούς να μεταναστέψουν στη Ρωσία, διαβεβαιώνοντας ότι σε κάθε οικογένεια θα παραχωρηθεί η γη και διάφορα άλλα προνόμια. Στην αρχή σχεδίαζαν οι μετανάστες να εγκατασταθούν στις περιοχές του Βορόνεζ, Ορενμπούργκ και Αστραχάν, στη στέπα του Μπαραμπίν. Εκείνη την εποχή για διάφορους λόγους η Γερμανία θεωρείται ο καλύτερος προμηθευτής της ζητούμενης παραγωγικής εργατικής δύναμης (Βλ. Писаревский Г. Г. Из истории иностранной колонизации в России в ХУ111 в. – М., 1909. – С. 55.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

Η εξορία των εθνικών μειονοτήτων το 1930–1950: οι Έλληνες «της Ρωσίας»

1. Η οργάνωση της διοίκησης και η κατάσταση των Ελλήνων της Ρωσίας πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση και μέχρι το 1920–1940.

Μία από τις πρώτες μαζικές μεταναστεύσεις των Ελλήνων στη Ρωσία αρχίζει το 610 μ.Χ. και τελειώνει το 640 μ.Χ. Στη διάρκεια των 30 χρόνων σε πολλές νότιες περιοχές της Ρωσίας και Γεωργίας εμφανίζονται οι ελληνικές αποικήσεις (1).

Η επόμενη μετανάστευση συμπίπτει με την περίοδο της Κυβέρνησης της Αικατερίνης Β΄: οι Έλληνες κατοίκησαν την Κριμαία, Ουκρανία, Βόρειο Καύκασο, Τριαλέτια (σήμερα η περιοχή της Τσάλκα στη Γεωργία). Το 1729–1746 μεταναστεύουν στην ακροθαλασσιά του Αζόφ πάνω από τις 30 χιλιάδες ανθρώπων, και το 1774-1778 στην ίδια περιοχή μεταναστεύουν ακόμα πάνω από 20 χιλιάδες άνθρωποι. Μια από τις πηγές της μετανάστευσης αυτής είναι ο ελληνικός στρατός, ο οποίος βρίσκεται στο σώμα της ρωσικής μοίρας στόλου υπό τη διοίκηση του στρατηγού Α. Σ. Ορλώφ. Μετά από τη σύμβαση του Κουτσούκ – Καϊναρντζή μεταξύ της Ρωσίας και Τουρκίας (το 1774) οι Έλληνες αυτοί εποικίζουν το Κέρτς, Ενικάλ και Ταγκανρόγκ, αργότερα – Μπαλακλάβ και βουνίσια χωριά. Εμφανίζονται ελληνικές κατοικίες στις περιοχές της Ισμαηλίας, Άκκερμαν και Κισινιόφ. Το 1778 η Κυβέρνηση της Ρωσίας μετακινεί από την Κριμαία τους χριστιανούς (Έλληνες, Βλάχους, Αρμένιους, Γεωργιανούς).

---

1) Янгазов В. Ветер детства. - М., 1992.

Την ενέργεια αυτή πραγματοποιεί ο Α. Β. Σουβόρωφ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Α. Β. Σουβόρωφ και του μητροπολίτη της Ουγγροβλαχίας Ιγνατίου οι Έλληνες άφησαν τους 88 κατοικημένους τόπους. Στην περιοχή της ακροθαλασσιάς της Αζοφικής Θάλασσας οι Έλληνες ιδρύουν την πόλη Μαριούπολη και 23 χωριά στην ευρύτερη περιοχή. Μετά από την ενσωμάτωση της Κριμαίας με τη Ρωσία το 1783 κατά διαταγή του Γ. Α. Ποτέμκιν ένα μέρος των Ελλήνων μετακινείται από την ακροθαλασσιά της Αζοφικής Θάλασσας στην παραλία του Μπαλακλάβ, στα χωριά Καράν, Αλσού κλπ. Για την ανανέωση της βιοτεχνικής αλιείας των στρειδιών μερικές οικογένειες των Ελλήνων μετακινούνται στο χωριό Αούτκα (σήμερα η περιοχή της Γιάλτας) (2).

Ένα καινούριο κύμα μετανάστευσης των Ελλήνων αρχίζει αμέσως μετά από την αρχή του εθνικο–απελευθερωτικού κινήματος στην Ελλάδα (το 1821-1829). Υπό την εθνική, θρησκευτική και γλωσσική καταδίωξη από την πλευρά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι Έλληνες μεταναστεύουν στις περιοχές της Γεωργίας και Βορείου Καυκάσου, και συγκεκριμένα, στην περιοχή Τσιντσκάρο-Τετριτσκαρόϊσκι (3). Το 1856–1866 ο αριθμός των Ελλήνων στις περιοχές αυτές αποτελείται από 60 χιλιάδες ανθρώπους. Το ρεύμα των Ελλήνων μεταναστών ουσιαστικά δεν σταματάει μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Η Τσαρική Κυβέρνηση της Ρωσίας ενθαρρύνει και υποστηρίζει τη δημιουργία των ελληνικών κατοικιών. Την περίοδο αυτή στην ακροθαλασσιά της Μαύρης Θάλασσας του Καυκάσου κατοικούν γύρω στις 110 χιλιάδες Έλληνες (4).

---

2) В. Брошеван, П. Тыглиянц. Изгнание и возвращение. – Симферополь, 1994. – С. 64.

3) Губогло М.Н., Симченко Ю.Б. Указ. Соч.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος του 1914–1918 αποτελεί την αιτία της καινούριας μετανάστευσης. Έτσι, από τις περιοχές του Καρς και της Τραπεζούντα μεταναστεύουν στην Κριμαία γύρω στις 14 χιλιάδες Έλληνες.

Η συντριπτική ήττα των ελληνικών δυνάμεων στη Μικρά Ασία από τους Τούρκους εθνικιστές υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ (Ατατούρκ) στον πόλεμο του 1919-1922 επεκτείνει τις διαστάσεις της μετανάστευσης των Ελλήνων. Ένα από τα μέρη της συνθήκης Λωζάννης του 1923 αποτελεί η ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας και Τουρκίας. Από αυτούς περίπου 1.100.000 Έλληνες μετακινούνται στο ελληνικό βασίλειο (5) και περίπου 1.000.000 μετακινούνται στην ΕΣΣΔ, και συγκεκριμένα στη Γεωργία, στην περιοχή της Σταυρούπολης, στο Κουμπάν και στην ακροθαλασσιά της Αζοφικής Θάλασσας. Πολλοί εγκαθίστανται στην ακροθαλασσιά της Μαύρης θάλασσας στις πόλεις Θεοδοσία, Μαριούπολη, Μελιτόπολη, Οδησσός, Ευπατόρια, Σεβαστούπολη, Χέρσωνες, Ταύρια, όπου κάποτε κατοικούσαν οι πρόγονοί τους. Οι ελληνικές κατοικίες απλώθηκαν από το στόμιο του Δούναβη μέχρι την Αζοφική Θάλασσα, από την Ανάπα μέχρι το Βατούμ (6).

Το 1917 ο ελληνικός πληθυσμός στη Ρωσία αποτελείται, σύμφωνα με τις έρευνες, από 1.500.000 ανθρώπων (7). Και ο πληθυσμός αυτός χωρίζεται σε τρεις μεγάλες κοινότητες: της Γεωργίας, της ακροθαλασσιάς της Μαύρης Θάλασσας (Γκελεντζίκ, Τουαπσέ, Σότσι και το ηπειρωτικό μέρος της περιοχής Κρασνοντάρσκι), συμπεριλαμβανομένης και της Κριμαίας, και

---

4) Сатария Б. Раскроем тайны "Особой папки". – Абхазия. - N 11. - Сухуми, 1992.

5) Richard Clogg. Συνοπτική Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας. – Αθήνα, 1995. – σ. 107.

6) БСЭ. - М., 1950.

7) Малышев В. Из варяг в греки. - Культура, 1992, 28 ноября.

της Μαριούπολης (στην Ουκρανία).

Βάσει των στοιχείων από τις απογραφές πληθυσμού της ΕΣΣΔ το 1926, 1937, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 (8) θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι μετά από το 1939 ο ελληνικός πληθυσμός της ΡΣΟΣΔ μειώνεται απότομα ενώ αυξάνεται γενικά στα πλαίσια της ΕΣΣΔ. Έτσι, αν το 1939 στην ΡΣΟΣΔ υπάρχουν 86.000 Έλληνες, σύμφωνα με την απογραφή του 1970 ο αριθμός αυτός μειώνεται στις 58.000, και στην ΕΣΣΔ αντίστοιχα 286.000 και 337.000 άνθρωποι. Δηλαδή, αν το 1939 η διαφορά μεταξύ της ΕΣΣΔ και ΡΣΟΣΔ αποτελείται από 200.000 ανθρώπους, το 1970 αυτή αποτελείται από 280.000. Μόνο το 1989 ο ελληνικός πληθυσμός στην ΡΣΟΣΔ φτάνει στο προπολεμικό επίπεδο και αποτελείται από 91 000 ανθρώπους. Η μείωση του ελληνικού πληθυσμού προκάλεσε και το γεγονός ότι σε περίπτωση που το παιδί έχει γονείς διαφορετικών εθνικοτήτων, τον θεωρούσαν εκπρόσωπο της ντόπιας εθνικότητας. Έτσι, αν ο Έλληνας είχε τη γυναίκα Ρωσίδα, τα παιδιά τους θεωρούνταν Ρώσοι, ενώ αν η Ελληνίδα είχε τον άνδρα Ουκρανό, τα παιδιά τους θεωρούνταν Ουκρανοί κλπ.

Έτσι, και μια μικρή ανάλυση των απογραφών του πληθυσμού δείχνει ότι τα στοιχεία τους δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική κατάσταση. Σύμφωνα με κατά προσέγγιση στοιχεία, ο πραγματικός αριθμός των Ελλήνων στο έδαφος της πρώην ΕΣΣΔ αποτελείται περίπου από 1 εκατ. ανθρώπους. Μετά από την Οκτωβριανή επανάσταση οι Έλληνες συμμετέχουν στις δραστηριότητες πολλών πολεμικό–επαναστατικών επιτροπών, εκτελεστικών επιτροπών όσο στο Κουμπάν, τόσο και στην Κριμαία, Ουκρανία, Γεωργία.

Πολλοί Έλληνες κατοικούν και στην περιοχή του Οδησσού, στο Βόρειο

---

8) Βλ. παραρτήματα 11 – 14.

Καύκασο, στην περιοχή της Σταυρούπολης και επίσης στην Αγ. Πετρούπολη και στη Μόσχα. Οι περισσότεροι μένουν στα χωριά, ασχολούνται με την κηπουρική, κηπευτική, αμπελουργία, με την αλιεία. Στις 15 Ιουλίου του 1924 στη Μόσχα πραγματοποιείται μια συνεδρίαση των εργαζόμενων Ελλήνων με θέμα της ημερήσιας διάταξης την οργάνωση του συλλόγου των εργαζομένων Ελλήνων της Μόσχας. Η συνεδρίαση αυτή εγκρίνει το καταστατικό του συλλόγου και αποφασίζει: «να απευθυνθεί στα αρμόδια σοβιετικά όργανα» για την παραλαβή της αντίστοιχης άδειας λειτουργίας. Στη συνεδρίαση συμμετέχουν 37 Έλληνες (10). Στο Σχέδιο του Καταστατικού υπογραμμίζεται ότι ο σύλλογος βρίσκεται «στα θεμέλια της Σοβιετικής εξουσίας», έχει ως σκοπό την «πολιτική διαφωτιστική εργασία», την οποία «κατευθύνει στην απελευθέρωση των εργαζομένων και των εργαζόμενων διανοουμένων από την ιδεολογική επιρροή της αστικο–εθνικιστικής κοσμοθεωρίας». Στο Σχέδιο του Καταστατικού επίσης παρουσιάζεται ως σκοπός της λειτουργίας του συλλόγου η δημιουργία της λέσχης και του σχολείου για να μπορέσει να οργανώνει διάφορα σεμινάρια για τα μέλη του σχετικά με την ιστορία και την πολιτική–οικονομική κατάσταση της περιοχής όπου κατοικούν. Δεν αναφέρονται πουθενά όμως κάποιες δραστηριότητες σχετικά με τις ιδιαιτερότητες της εθνικής ανάπτυξης (11). Στη συνέχεια το Καταστατικό αυτό αποστέλλεται στο «Τμήμα των Εθνικών Μειονοτήτων της ΜΕ του ΕΚΚ», το οποίο βγάζει την εξής απόφαση: «Δεν έχουμε τίποτα εναντίον του συγκεκριμένου Καταστατικού, με την εξαίρεση...». Η «εξαίρεση» αποτελείται από

9) Βλ. Παράρτημα 13.

10) Ο. Π.

11) Ο.Π

τέσσερα σημεία: Ο σύλλογος αποτελείται από τους Έλληνες, οι οποίοι κατοικούν στη Μόσχα πάνω από τους τρεις μήνες, κάθε Έλληνας μπορεί να γίνει μέλος του συλλόγου, ανεξάρτητα από τη θρησκεία, γένος και την υπηκοότητά του, ο οποίος κατέχει όλα τα απαραίτητα δικαιώματα σύμφωνα με το Σύνταγμα της ΕΣΣΔ και τον ποινικό κώδιξ. Για την εγγραφή στα μέλη του Συλλόγου χρειάζεται μια αίτηση του μελλοντικού μέλους, η οποία στη συνέχεια εξετάζεται στη γενική συνέλευση του συλλόγου, η οποία και παίρνει την τελική απόφαση, με την ανοιχτή ψηφοφορία και με την απλή πλειοψηφία, το μέλος μπορεί να διαγραφεί από το Σύλλογο είτε με τη δική του πρωτοβουλία (με την προσωπική αίτηση), είτε με την απόφαση της γενική συνέλευσης, εγκριμένης με 2/3 των ψήφων: οι γενικές συνελεύσεις του Συλλόγου συγκαλούνται με κοινά αίτια από τη Διοίκηση, Επιτροπή Ελέγχου και αν το ζητήσει 1/3 των μελών του Συλλόγου, τουλάχιστον μια φορά στους τρεις μήνες. Η έκτακτη συνέλευση συγκαλείται από τη Διοίκηση στις έκτακτες περιπτώσεις.

Το Καταστατικό αποστέλλεται στις 7 Αυγούστου του 1924 στον «Πολιτικό Έλεγχο της ΕΚΠΔ (Ενωμένη Κρατική Πολιτική Διεύθυνση, OGPU, στη συνέχεια - ΕΚΠΔ) και μετά, στις 17 Οκτωβρίου, στο «Διοικητικό τμήμα του Σοβιέτ της Μόσχας» με σημείωμα: «... Είναι απαραίτητο να εξεταστεί από την ειδική Επιτροπή». Στην ΕΚΠΔ το Καταστατικό του συλλόγου αποκτά το μονόγραμμα «Απόρρητο».

Στις 23 Οκτωβρίου του 1924 στο Καταστατικό του συλλόγου εμφανίζεται μια απόφαση του νομικού συμβούλου (από το διοικητικό τμήμα του Σοβιέτ της Μόσχας) «... κατά τη γνώμη μου, το Καταστατικό μπορεί να εγκριθεί σύμφωνα με το Διάταγμα της ΠΚΕΕ και του Σοβιέτ των Λαϊκών Επίτροπων από τις 3/VIII – 22, και για το λόγο αυτό θεωρώ ότι η

αίτηση σχετικά με την έγκριση του Καταστατικού πρέπει να εξεταστεί από την Επιτροπή της ΔΣΜ (Διοίκηση του Σοβιέτ της Μόσχας)».

Όμως, το Σχέδιο του Καταστατικού παραμένει σχεδόν τρεις μήνες στη ΔΣΜ και μετά, στις 16 Ιανουαρίου του 1925 επιστρέφει πάλι στο απόρρητο τμήμα της ΕΚΠΔ «για πόρισμα». Στις 16 Φεβρουαρίου βγαίνει η πρώτη απόφαση «να αναβληθεί όσο αναμένονται οι γνώμες από τα ιδρύματα τα οποία ενδιαφέρονται για το θέμα αυτό». Η δεύτερη απόφαση από τις 13/YI – 25 είναι πιο σκληρή: «... διακρίνοντας στην ένωση τη στενή εθνική τάση, να μην δοθεί η έγκριση» (12).

Αυτή ήταν η πρώτη προσπάθεια της ενοποίησης των Ελλήνων της ΕΣΣΔ. Να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού αυτή την εποχή κατοικεί στις νότιες περιοχές της ΕΣΣΔ και ασχολείται γενικά με τη γεωργία. Οι Έλληνες οι οποίοι ζουν στις πόλεις στην πλειοψηφία τους είναι οι μισθωτοί εργαζομένοι και όχι οι εργάτες στα εργοστάσια ή τις βιομηχανίες. Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 1926, στη Γεωργιανή ΣΣΔ, περιοχή Αχαλτσίχα από 96.973 ανθρώπους 216 είναι Έλληνες (13), στη Βόρειο-Καυκασιανή περιοχή από 8.363.491 ανθρώπους 32.178 είναι Έλληνες, δηλαδή 0,38% από όλο τον πληθυσμό της περιοχής (14).

Οι εθνικές πορείες σχετικά με την εγκατάσταση των εθνικών μειονοτήτων στον Βόρειο Καύκασο και στις άλλες περιοχές της ΕΣΣΔ υλοποιούνται το 1920–1930 με την άμεση καθοδήγηση της εθνικής επιτροπής στο Προεδρείο της Βόρειο-Καυκασιανής περιοχής, στα όργανα

---

12) ЦГА Москвы. Ф. 1215. Оп. 1. Д. 232. Л. 15.

13) Народное образование. Тбилиси. 1989. 30 июня.

14) ГАРФ. – Ф. 1235. – Оп. 103. - Д. 116. –Л. 116.

εξουσίας των ενωσιακών Δημοκρατιών.

Μία από τις μορφές της εργασίας με τις εθνικές μειονότητες αποτελείται από τις τοπικές συσκέψεις στις Δημοκρατίες και στους νομούς, στις οποίες συμμετέχουν οι εθνικές μειονότητες. Ο πληρεξούσιος του Προεδρείου της εκτελεστικής επιτροπής της Βόρειο-Καυκασιανής περιοχής, ο πρόεδρος της επιτροπής των εθνικών μειονοτήτων Δ. Ναγκίεφ στην έκθεσή του στην ΠΚΕΕ από τις 15 Φεβρουαρίου του 1928 σημειώνει ότι στη λειτουργία της Πρώτης σύσκεψης των υπαλλήλων οι οποίοι ανήκουν στις εθνικές μειονότητες, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 20-23 Δεκεμβρίου του 1928, συμμετείχαν και οι 9 Έλληνες, από τους 85 απεσταλμένους.

Στη σύσκεψη συζητήθηκαν ζητήματα σχετικά με την εγκατάσταση και χρησιμοποίηση της γης στις περιοχές όπου κατοικούσαν οι εθνικές μειονότητες, 8.943 πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και τα 50 ατομικά ελληνικά νοικοκυριά (250 πρόσωπα), εγκατάσταση μέσω των κολχόζ των 100 νοικοκυριών (500 πρόσωπα), και συνολικά 150 ελληνικά νοικοκυριά (750 πρόσωπα) (15). Να σημειωθεί ότι στη σύσκεψη αυτή, πραγματοποιήθηκε μια έκθεση της εθνικής λογοτεχνίας στην ελληνική, ουκρανική και αρμενική γλώσσα.

Ίδια ζητήματα συζητιούνται και στην 1η Συνδιάσκεψη των Εθνικών Μειονοτήτων της Κριμαίας, η οποία πραγματοποιείται στις αρχές του 1930. Στη συνδιάσκεψη συζητιούνται ζητήματα: για τον έλεγχο της εκτέλεσης των οδηγιών σε σχέση με την εξυπηρέτηση των εθνικών μειονοτήτων, για τη βοήθεια στους φτωχούς και μεσαίους αγρότες, για την εισαγωγή της επαναστατικής νομοθεσίας, για την εκκαθάριση του σοβιετικού μηχανισμού της εξουσίας, για τις επαναληπτικές εκλογές των σοβιέτ, για

---

15) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. – Οπ. 123. - Δ. 121. – Λ. 4 – 5.

την υλοποίηση των έγγειων εργασιών, για την τήρηση του κανονισμού για τις θρησκευτικές ενώσεις κλπ (16).

Το κράτος την εποχή αυτή υποστηρίζει τα νοικοκυριά, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών, μέσω του συστήματος της χορήγησης πιστώσεων. Ήδη το 1929–1920 τούς χορηγείται δάνειο για την εγκατάστασή τους (17).

Αρχίζουν να πραγματοποιούνται τα μέτρα για την εθνικο-πολιτιστική ανάπτυξη των Ελλήνων, για την τελειοποίηση της προετοιμασίας για την έκδοση των εφημερίδων στις εθνικές γλώσσες.

Σύμφωνα με το πενταετές σχέδιο της εργασίας της εκτελεστικής επιτροπής της Βόρειο–Καυκασιανής περιοχής σχηματίζονται ειδικά μέτρα για την εξυπηρέτηση των αναγκών των εθνικών μειονοτήτων και στην πρώτη σειρά σε ό, τι αφορά την οικοδόμηση των σχολείων. Το 1929 για το σκοπό αυτό μόνο στους Έλληνες της Μαυροθαλασσίτικης περιοχής παρέχονται 5.000 ρούβλια (18), χορηγούνται ειδικά κεφάλαια για την έκδοση στην ελληνική γλώσσα προσιτής στο κοινό λογοτεχνίας με θέματα της οικοδόμησης του κολχόζ. Η βοήθεια αυτή υλοποιείται συχνά.

Τα στατιστικά στοιχεία των 64 περιοχών του Βόρειο-Καυκασιανού νομού (19) πιστοποιούν ότι στην προεκλογική καμπάνια του 1930-1931 στις απολογιστικές συνελεύσεις στα 947 αγροτικά σοβιέτ συμμετέχει το 65,6% των ψηφοφόρων. Από τους εκπροσώπους των εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες κατοικούν πυκνά στην περιοχή, η ελληνική παρουσία αποτελεί το

---

16) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Оп. 2. – Д. 760. – Л. 193.

17) 17) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Оп. 2. – Д. 760. – Л. 5.

18) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Оп. 2. – Д. 760. – Л. 6.

19) ВЦИК СССР.

ποσοστό των 64,3% από το σύνολο των μελών (συμμετόχων). Συγκεκριμένα, στην περιοχή Αμπίνσκι στις απολογιστικές συνελεύσεις για τις εκλογές συμμετέχουν 1.340 Έλληνες (59,9%), στην περιοχή Κάμενσκι – 234 Έλληνες (32,8%), στην περιοχή Γκρέτσεσκι (Ελληνική) κατοικούν 4.049 Έλληνες από το σύνολο του πληθυσμού 6.627 ανθρώπους, στη συνέλευση συμμετέχουν σε ποσοστό 60,3%. Έτσι, δεν υπάρχουν νομοί με καθαρά ελληνικό πληθυσμό.Το 1931 το ποσοστό συμμετοχής των Ελλήνων στις εκλογές στα 1.264 αγροτικά σοβιέτ αποτελεί το 68,1% και, σε σύγκριση με τις εκλογές του 1929 στα 1.481 αγροτικά σοβιέτ αυξάνεται σε ποσοστό 8,3% (20). Ταυτόχρονα στο αστικό σοβιέτ της πόλης Βλαντικαύκασος εκλέγονται μαζί με τους άλλους 295 βουλευτές και 3 Έλληνες (21). Επίσης, οι Έλληνες εκλέγονται στα αστικά σοβιέτ του Σότσι και της Ανάπα. Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν την ενεργό συμμετοχή της ελληνικής εθνικής μειονότητας στην πολιτική ζωή της χώρας. Εκείνη την εποχή προσπαθούν να προσελκύσουν τους εκπροσώπους των εθνικών μειονοτήτων για να εργάζονται και σε άλλα ιδρύματα του κρατικού μηχανισμού. Έτσι, για λαϊκούς δικαστές προωθούν: τον Γερμανό στη Μαυροθαλασσίτικη περιφέρεια, Αρμένιο – στην περιοχή του Σότσι λόγω της υπεροχής του αρμενικού πληθυσμού, και στην περιφέρεια της Ανάπα τους Έλληνες (22). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εθνικές περιοχές και τα σοβιέτ παίζουν μεγάλο ρόλο στη ζωή των λαών στις περιοχές όπου πυκνά κατοικούν οι Έλληνες. Το 1920–1930 λειτουργούν εθνικά σχολεία και επαγγελματικές σχολές με τη διδασκαλία στην ελληνική γλώσσα.

---

20) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Οπ. 108. – Д. 651. – Л. 18, 19.

21) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Οπ. 108. – Д. 707. – Л. 708.

22) ΓΑΡΦ. – Φ. 1235. - Οπ. 123. – Д. 122. – Л. 16.

Εκδίδονται αντίστοιχα σχολικά και λογοτεχνικά βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά. Αναπτύσσεται ευρέως η παραδοσιακή λαϊκή τέχνη, λειτουργούν λαογραφικές και θεατρικές κολεκτίβες. Μόνο στη Γεωργία το 1927–1928 λειτουργούν γύρω στα 100 ελληνικά σχολεία, και στις πόλεις Μπατούμ, Σουχούμι και στην περιοχή της Τσάλκα ανοίγονται ελληνικά τμήματα των διδασκαλείων. Στο Νοβορωσίσκ, για παράδειγμα, εκδίδεται από το 1920 η εφημερίδα «Σπάρτακος», και από το 1931 η εφημερίδα «Ο Κομυνιστής» (sic) το 1921 στο Μπατούμ, από την περιφερειακή επιτροπή του ΚΚ(μπ) της Αντζαρίας, από το 1921 εκδίδεται η εφημερίδα «Κομμουνιστής, την ίδια χρονιά άρχισε να εκδίδεται με το ίδιο όνομα και η εφημερίδα του Ροστόβ-του- Ντον, στο Κρασνοντάρ εκδίδεται το 1924 η εφημερίδα «Αλήθεια». Οι δύο τελευταίες εφημερίδες ενώθηκαν το 1925 σε μια καινούρια έκδοση «Κομυνιστής». Στη Μαριούπολη και τις γύρω περιοχές εκδίδονται εφημερίδες «Κολεχτιβιστής», «Μαχιτικός Κολχόζνικος» (χωριό Σαρτανά) και «Μπολσεβικικά Τέμπα», στο Σότσι από το 1932 εκδίδεται εφημερίδα ο «Κομυνιστής σα χωράφια της Σοτσίας», το 1932 μια άλλη εφημερίδα, «Τσερνομόρσκαγια Ζντράβνιτσα», εκδίδεται σε τρεις γλώσσες, ρωσικά, αρμενικά και ελληνικά. Το 1935 στην Κριμαία (στανίτσα Κρίμσκαγια) εκδίδεται εφημερίδα «Κομυνιστής» και το 1932 η εφημερίδα «Για το σοσιαλιστικό των καπνοφιτίαν», για τους καπνοπαραγωγούς. Στο Σουχούμι από το 1932 εκδίδεται η εφημερίδα «Κομμουνιστής», η οποία μετά το έκτο φύλλο της μετονομάζεται «Κόκκινος Καπνάς» («Κόκκινος Καπνεργάτης») (23).

Στις αρχές του 1930 στην Ουκρανία λειτουργούν 3 ελληνικά εθνικά

---

23) Антонов – Овсеенко А. В. Указ. Соч.

σοβιέτ (8 ρωσικά, 7 γερμανικά, 3 βουλγαρικά και άλλα). Το 1933 παραμένει μόνο το ένα ελληνικό σοβιέτ, τα υπόλοιπα, όπως υπογραμμίζεται στην απόφαση ΚΕΕ της Ουκρανικής ΣΣΔ (1935), «διαλύθηκαν λόγω της οικονομικής αδυναμίας και της δυσκολίας στην εξυπηρέτηση των Σταθμών των Τρακτέρ (ΜΤΣ) στα κολχόζ» (24).

Είναι γνωστό ότι τον Δεκέμβριο του 1930 το ΛΕΕ καταργείται, όμως, το 1934 δημιουργείται ένα καινούριο ΛΕΕ, όπου μπαίνει και η ΚΠΔ (Κρατική Πολιτική Διεύθυνση, GPU, στη συνέχεια - ΚΠΔ). Οι επίτροποι του ΛΕΕ ήταν ο Γ. Γιάγκοντα (το 1934–1936), Ν. Γιεζόφ (το 1936–1938), Λ. Μπέρια (το 1938–1945).

Αυτό το όργανο και υλοποιεί κάποια μέτρα στην εθνική-κρατική εγκατάσταση των εθνικών μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων. Τον Σεπτέμβριο του 1935 εξετάζεται το σχέδιο του διατάγματος του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ των ΣΣΔ «Για την Αναδιοργάνωση των Τεχνητά Δημιουργημένων Εθνικών Περιοχών και Αγροτικών Σοβιέτ της Ουκρανικής ΣΣΔ».

Εμφανίζονται το ένα μετά το άλλο διατάγματα της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) για την αναδιοργάνωση των τεχνητά δημιουργημένων περιοχών και αγροτικών σοβιέτ σε όλες τις περιοχές της ΕΣΣΔ και αντίστοιχα, και για τη μεταφορά στη ρωσική γλώσσα της διεκπεραίωσης στα σοβιετικά όργανα της εξουσίας, της διδασκαλίας στα σχολεία, της έκδοσης των περιφερειακών εφημερίδων κλπ. Στην ΑΣΣΔ της Κριμαίας εξαλείφεται το Κισέκ–Αρατούνσκι αγροτικό σοβιέτ της περιοχής της Συμφερούπολης, το Λακίνσκι αγροτικό σοβιέτ της περιοχής του Μπαχτσισαράϊ όπου κατοικούν οι Έλληνες. Τον Μάιο του 1938 ο Πρόεδρος της ΚΕΕ της Κριμαίας

---

24) Ο. Π.

διατάζει: «Το Λακίνσκι ελληνικό σοβιέτ να ενσωματωθεί με το έδαφος του Πητσκίνσκι αγροτικό σοβιέτ» (25).

Το 1935-1937 στην κρατική πολιτική σε ό, τι αφορά τις εθνικές σχέσεις παρατηρείται μια απότομη σκληρότητα σχετικά με την πραγματοποίηση των κολεκτιβιστικών μορφών της διαχείρισης της οικονομίας. Όπως είναι γνωστό, η κολεκτιβοποίηση εκείνη την εποχή υλοποιείται εξαναγκαστικά, με πολλά προβλήματα σε ό, τι αφορά τις πολυεθνικές περιοχές και στις περιοχές με πυκνό πληθυσμό. Η αντίσταση στις πράξεις αυτές προκαλούν τη σκληρή τιμωρία από την πλευρά της κυβέρνησης.

Το 1935-1937 τα κατασταλτικά μέτρα γίνονται αρκετά έντονα. Το 1937 ο αριθμός των εκτελέσεων αυξάνεται απότομα, σε 315 φορές, 10% της εργατικής δύναμης αυτή την εποχή συγκεντρώνεται στα στρατόπεδα (26), πιο αισθητές γίνονται οι δραστηριότητες ενός από τα όργανα της εξουσίας, του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ, με τον επίτροπο τον Ν. Ι. Εζόφ, στη διοίκηση των εθνικών πορειών.

Το καινούριο Σύνταγμα της ΕΣΣΔ, το οποίο εγκρίνεται το 1936, πιστοποιεί την ανάπτυξη της σοβιετικής σοσιαλιστικής κρατικής οργάνωσης, την ανάπτυξη των λαών οι οποίοι κατοικούν στην ΕΣΣΔ. Το Σύνταγμα για μια φορά ακόμα υπογραμμίζει την ισότητα όλων των εθνικοτήτων της Ένωσης των ΣΣΔ. Όμως, στην πραγματικότητα η εικόνα είναι πολύ διαφορετική. Στα μέσα του 1930 η ομαλή κανονική ανάπτυξη των εθνικών μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, διακόπτεται: οι πολιτιστικοί παράγοντες καταστέλλονται, οι εφημερίδες κλείνουν, στα σχολεία η διδασκαλία πραγματοποιείται στη ρωσική

25) ΓΑΡΦ. – Φ. 7523. – Οπ. 65. – Δ. 26. – Λ. 12.

γλώσσα.

Κατά τη γνώμη μας, για να διευκρινίσουμε τα αίτια της υλοποίησης των κατασταλτικών μέτρων, πρέπει να υπολογίζουμε και τον χαρακτήρα της λειτουργίας του κρατικού συστήματος της ΕΣΣΔ, στα πλαίσια του οποίου είναι αδύνατο να βρεθεί κάποιος άλλος τρόπος λύσης ενός κρίσιμου προβλήματος, εκτός από αυτόν, ο χαρακτήρας του οποίου αντιστοιχεί στο μη δημοκρατικό καθεστώς.

Στην περίπτωση αυτή τα αίτια των καταστολών σχεδιάζονται άμεσα με τη δραστηριότητα του «ηγέτη» του κράτους στην πάλη για την εδραίωση της εξουσίας. Μετά από τη δολοφονία του Σ. Κίροφ ενεργοποιείται η πολιτική πάλη με τους «δεξιούς οπορτουνιστές», οι οποίοι, δήθεν, θα μπορούσαν «να οδηγήσουν τους αντίπαλους στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο». Αρχίζει η εκκαθάριση του κόμματος με πρόσχημα τον έλεγχο των εγγράφων του κόμματος.

Πραγματοποιούνται οι δικαστικές διαδικασίες, οι οποίες αγγίζουν και τις νότιες περιοχές της ΕΣΣΔ, στις οποίες τα μέλη της αντιπολίτευσης κατηγορούνται στην κατασκοπευτική–κακοποιό δραστηριότητα στα ορυχεία, βιομηχανίες, σιδηροδρόμους. Για τη σταθεροποίηση της εξουσίας ο Στάλιν και το περιβάλλον του χρειάζονται στη δημιουργία της μορφής του εχθρού.

Βασιζόμενος σε αυτό, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι καταστολές αυτή την εποχή αποτελούν το συμπληρωματικό προϊόν της καμπάνιας την οποία πραγματοποιεί ο Στάλιν ενάντιον του Τρότσκι και των οπαδών του στο κόμμα και στον στρατό.

Τον Μάρτιο του 1937 στην ολομέλεια της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) στον

---

26) Русская мысль. – Париж. – 1995, 4 – 10 мая.

τροτσκισμό κατηγορούνται οι Γ. Πιατακόφ, Κ. Ράντεκ, Γ. Σοκόλνικοφ, και τον Ιούνιο του 1937 οργανώνεται μια δικαστική εξόντωση του στρατάρχη Μ. Ν. Τουχατσέβσκι και άλλων πολέμαρχων του Κόκκινου Στρατού.

Στην ολομέλεια της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) τον Φεβρουάριο–Μάρτιο του 1937, το στενογραφικό υλικό του οποίου δημοσιεύθηκε πρόσφατα, τονίζονται ιδιαίτερα οι ελλείψεις στην κομματική εργασία και στους σκοπούς της εξάλειψης «των οπαδών του τροτσκισμού και των άλλων διπρόσωπων» (27). Ένα είναι σαφές, η κύρια αιχμή της Επανάστασης κατευθύνεται στην εξόντωση της εσωτερικής προδοσίας και του κινδύνου της κατασκοπείας για λογαριασμό του φασιστικού συνασπισμού. Πρέπει να υπολογίζουμε και τον χαρακτήρα του σταλινικού πολιτικού συστήματος, το οποίο δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς τα μέτρα της βίαιας διοίκησης του λαού. Και σύμφωνα με την εσωτερική λογική του συστήματος αυτού, για να βρεθεί διέξοδος από την κρίση, η οποία εμφανίζεται στις σχέσεις μεταξύ της εξουσίας και του λαού είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται τα βίαια κατασταλτικά μέτρα. Είναι κοινώς αναγνωρισμένο το γεγονός ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1930 στην ΕΣΣΔ ήδη δημιουργήθηκε το αυταρχικό σύστημα της διοίκησης του κράτους. Όλα τα μέτρα τα οποία χρησιμοποιούνται έχουν ως σκοπό την εδραίωση, ανύψωση της αυθεντίας του Ι. Στάλιν. Στις συνθήκες αυτές, οι πολιτικοί ηγέτες συχνά παραβιάζουν και τις αρχές των εθνικών σχέσεων του Συντάγματος, οι οποίες διακηρύττουν την ισότητα των εθνών και εθνικοτήτων. Όμως, τα αποτελέσματα της πολιτικής αυτής δείχνουν ότι, διοικώντας τη χώρα με αυτόν τον τρόπο, οι μπολσεβίκοι όχι μόνο δεν ύψωσαν την αυθεντία τους

---

27) Материалы февральско – мартовского пленума ЦК ВКП(б) 1937 г. Вопросы истории. - № 2. – М., 1995. – С. 22 – 26.

στα μάτια του λαού, αλλά, αντίθετα, την έχασαν.

Πολύ πριν αρχίσει η μαζική εξορία των Ελλήνων της ΕΣΣΔ από τον Καύκασο, την Κριμαία και Υπερκαυκασία στο Καζακστάν και τη Μέση Ασία μελετούνται λεπτομερώς τα αποτρεπτικά μέτρα σε σχέση με τις εθνικές μειονότητες. Έτσι, στις 31 Ιανουαρίου του 1938 το Πολιτικό Γραφείο της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) αναθέτει στο ΛΕΕ «... να συνεχίσει μέχρι τις 15 Απριλίου του 1938 την επιχείρηση της εξολόθρευσης των κατασκοπευτικών-σαμποταριστικών εφεδρικών σωμάτων από τους Πολωνούς, Λετονούς, Γερμανούς, Εσθονικούς, Φιλανδούς, Έλληνες, Ιρανούς, Χαρμπίους, Κινέζους και Ρουμάνους. Να προταθεί στο ΛΕΕ της ΕΣΣΔ να πραγματοποιήσει μέχρι τις 15 Απριλίου την ανάλογη επιχείρηση και να εξοντώσει τα στελέχη των Βούλγαρων και Σλαβομακεδόνων, όσο των αλλοδαπών, τόσο και των πολιτών της ΕΣΣΔ» (28).

Σαν μια απάντηση σε αυτό το ζήτημα εμφανίζεται μια επινοημένη υπόθεση για τη λεγόμενη «Ελληνική Αντεπαναστατική Εθνική Σαμποταριστική - Κατασκοπευτική και Τρομοκρατική Οργάνωση», η οποία λειτουργεί δήθεν στο έδαφος της περιοχής Γκρέτσεσκι («Ελληνική», σήμερα – Κρίμσκι) (29).

Με την καινούρια υπόθεση στην περιοχή Κρασνοντάρσκι πραγματοποιούνται μαζικές συλλήψεις των πολιτών Ελλήνων. Συχνά τα εντάλματα των συλλήψεων εκδίδονται όταν οι άνθρωποι ήδη βρίσκονται στη φυλακή. Εβδομήντα εφτά Έλληνες καταδικάζονται στην εσχάτη ποινή - εκτέλεση.

Φαίνεται, πως δεν είναι τυχαία η επιλογή της περιοχής Γκρέτσεσκι

---

28) Московские новости. – 1992, 21 июня.

29) Антонов – Овсеенко А. В. Лаврентий Берия. – Краснодар, 1993.

(«Ελληνική») με κέντρο την κωμόπολη Κρίμσκαγια, όπου κυριολεκτικά κατοικούν οι Έλληνες-καπνεργάτες, οι οποίοι μετανάστευσαν εδώ ακόμα το 1870-1880. Επειδή στην περιοχή αυτή είναι πυκνοκατοικημένη από τους Έλληνες, λειτουργεί η εθνικο-εδαφική μονάδα: Το Ελληνικό Εθνικό Αγροτικό Σοβιέτ, εκδίδουν την εφημερίδα «Για το σοσιαλιστικό των καπνοφιτιάν» («Για τη σοσιαλιστική καπνοκαλλιέργεια»), λειτουργεί σχολείο μέσης εκπαίδευσης στην ελληνική γλώσσα. Το 1937 εξαλείφεται ο νομός Γκρέτσεσκι (το κέντρο της στανίτσας Κρίμσκαγια), και το 1938 κλείνουν την έκδοση της εφημερίδας ¨Κομμουνιστής».

2. Η καταναγκαστική μετακίνηση των Ελλήνων.

Τον Φεβρουάριο του 1941 από το ΛΕΕ διασπάται το Λαϊκό Επιτροπάτο της Κρατικής Ασφάλειας (NKGB της ΕΣΣΔ), το οποίο διευθύνει ο στρατηγός της ασφάλειας Β. Μερκούλοφ. Τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς το ΛΕΕ και το ΛΕΚΑ ενώνονται σε ένα ενιαίο λαϊκό επιτροπάτο το Λαϊκό Επιτροπάτο Εσωτερικών της ΕΣΣΔ με τη διοίκηση του Λ. Μπέρια. Αυτές οι δομικές αλλαγές συχνά δεν υλοποιούνται τυχαία, επειδή ακριβώς αυτά τα όργανα υλοποιούν τις αποφάσεις σχετικά με την εθνική πολιτική του κόμματος και της Κυβέρνησης. Σε αυτά τα όργανα αναθέτει η Κυβέρνηση την εξορία των λαών της ΕΣΣΔ.

Για οποιαδήποτε ενέργεια σχετικά με την εξορία κάποιου λαού εξασφαλίζεται όχι μόνο ένας αντίστοιχος ιδεολογικός προσανατολισμός, χαρακτηρισμός των αιτιών, αλλά και μια νομική βάση. Εκπονούνται ειδικά διατάγματα, εντολές, διαταγές του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ, οι Εντολές του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, των υπηρεσιών του ΣΛΕ (Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτρόπων, SNK, στη συνέχεια - ΣΛΕ), ΛΕΕ, ΛΕΚΑ των Δημοκρατιών της ΕΣΣΔ.

Με την αύξηση των διαστάσεων των ενεργειών σχετικά με τις εξορίες των λαών, υλοποιούνται και οι δομικές αλλαγές στη διοίκηση των πορειών αυτών. Με τη διοίκηση του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ και των τοπικών του διευθύνσεων (του νομού, της περιφέρειας) δημιουργείται ένα ειδικό δίκτυο των ειδικών κατασκοπευτικών οργάνων, φρουραρχείων, ο αριθμός των οποίων, σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία, ξεπερνάει 2.000 με προσωπικό πάνω από 7.000 ανθρώπους και με ευρύ δίκτυο των πρακτόρων–πληροφοριοδοτών. Τα ειδικά φρουραρχεία στην εργασία τους ακολουθούν τον «Κανονισμό για Τα Ειδικά Φρουραρχεία του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ», ο οποίος

εγκρίνεται με το Διάταγμα 34-14 «απόρρητο» του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ από τις 8 Ιανουαρίου του 1945. Όμως, και πριν από την έκδοση του Διατάγματος τα φρουραρχεία λειτουργούν βάσει υπηρεσιακών οδηγιών.

Ο καινούριος «Κανονισμός» απλώς γενικεύει τις μορφές και τις μεθόδους της λειτουργίας τους κατά τόπους. Στο τμήμα «η Γενική Θέση» υπογραμμίζεται ότι τα φρουραρχεία είναι απαραίτητα «για την εξασφάλιση της κρατικής ασφάλειας, προστασία της δημόσιας τάξης και αποτροπή των δραπετεύσεων των ειδικών αποίκων από τους τόπους του αποικισμού τους, και επίσης τον έλεγχο της οικονομικο–εργατικής διαρρύθμισής τους»(30). Λεπτομερώς εκτίθονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των φρουράρχων.

Τη διοίκηση των εξοριών την περίοδο του πολέμου αναλαμβάνει ο Λαϊκός Επίτροπος Εσωτερικών της ΕΣΣΔ ο Λ. Μπέρια. Οι άμεσοι και οι συνεχείς βοηθοί του είναι οι επίτροποι, στρατηγοί της κρατικής ασφάλειας ο Ι. Σερόφ, Μπ. Κομπούλοφ, Β. Τσερνισόφ. Ο στρατηγός Ι. Σερόφ συμμετέχει σχεδόν σε όλες τις επιχειρήσεις των εξοριών. Ο στρατηγός Μπ. Κομπούλοφ επισκέπτεται πολλές περιφέρειες. Ο στρατηγός Β. Τσερνισόβ ασχολείται με την προετοιμασία διαφόρων εγγράφων για τον Λ. Μπέρια (τα κείμενα των εντολών, αλληλογραφία με τις υπηρεσίες κλπ). Επίσης βοηθούν στον Λ. Μπέρια και ο διευθυντής της Διεύθυνσης των Ειδικών Αποικιών του ΛΕΕ (το οποίο δημιουργείται το Μάρτιο του 1944) ο Μ. Κουζνέτσοφ, μετά ο Β. Σιγιάν, ο διευθυντής του 4ου ειδικού τμήματος του ΥΕ (Υπουργείο Εσωτερικών, MVD, στη συνέχεια - ΥΕ) Β. Νόβικοφ και πολλοί άλλοι. Η Διεύθυνση των Ειδικών Αποικιών του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ ύστερα εκπονεί με σκοπό τον έλεγχο των ειδικών αποίκων μια γενικευμένη

---

30) В. Брошеван, П. Тыглиянц. Изгнание и возвращение. – Симферополь, 1994.

αντίληψη (31).

Το καθεστώς στις ειδικές αποικίες αυστηρά υποτάσσεται σε κανονισμό με διάφορες οδηγίες, εντολές, διαταγές. Στις αρχές του 1945 εγκρίνεται το Διάταγμα του Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτρόπων της ΕΣΣΔ N35 «Για τη Νομική Κατάσταση των Ειδικών Αποίκων», όπου αντικατοπτρίζονται όλες οι πλευρές της οργάνωσης της κατοικίας τους στις περιοχές του εξορισμού τους. Στη διάρκεια του πολέμου, όταν το σύστημα ελέγχου του πληθυσμού εξασθενεί, όλο και πιο πολλοί αρνιούνται να επιστρατευθούν στο μέτωπο, λιποτακτούν από το στρατό, δραπετεύουν από τα στρατόπεδα ή από τις εργατικές φάλαγγες. Τον Ιούλιο του 1943 λόγω της μαζικής δραπέτευσης των Γερμανών, επιστρατευμένων στις εργατικές φάλαγγες, καθορίζονται οι ειδικές οδηγίες με σκοπό τον λεπτομερή έλεγχό τους (32).

Οι εξορισμένοι αποτελούν τη φθηνή εργατική δύναμη, η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στους διάφορους τομείς της εθνικής οικονομίας. Έτσι εκτελείται το σχέδιο της ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας, το οποίο υπάρχει παράλληλα στη γραμμή του Λαϊκού Επιτροπάτου των Εσωτερικών της ΕΣΣΔ. Οι εργατικές φάλαγγες, τάγματα («εργατικός στρατός») ενισχύονται από τους ειδικούς αποίκους: Γερμανούς, Κορεάτες, Έλληνες και πολλούς άλλους.

Η επιχείρηση της μετακίνησης αρχίζει συνήθως με τις αποφάσεις της

---

31) Τα καθίκοντα του Τμήματος ειδικών αποικήσεων του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ ήταν ως εξής: βοήθεια στην εργατική και οικονομική οργάνωση της καθημερινής ζωής των ειδικών αποίκων, επιχειρησιακή εξυπηρέτησή τους, διοικητικός έλεγχος στους τόπους κατοίκησής τους. (Βλ. : Кокурин А. И. Спецпереселенцы в СССР в 1944 году или год большого переселения. – Отечественные архивы. – Т 5. – М., 1993. – С. 102.).

32) ГАРФ. – Ф. 9479. – Оп. 1. – Д. 148. – Л. 282.

ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) και του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ, μετά ακολουθούν Διατάγματα του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, εντολές του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ. Με τη δημιουργία στη διάρκεια του πολέμου ενός εκτάκτου ανώτερου οργάνου της Κρατικής Επιτροπής της Άμυνας (GKO, στη συνέχεια - ΚΕΑ), με όλα τα δικαιώματα της απόλυτης εξουσίας, από τις 30 Ιουνίου του 1941 το μεγαλύτερο μέρος των νομοθετικών δραστηριοτήτων μεταδίδεται στην ΚΕΑ.

Στο «Ειδικό Χαρτοφυλάκιο του Στάλιν» υπάρχουν πολλά έγγραφα–διατάγματα της Επιτροπής αυτής. Στα έγγραφα αυτά, λεπτομερώς περιγράφεται ο σκοπός μιας συγκεκριμένης ενέργειας, υποδεικνύονται οι ποσότητες των εφεδρικών σωμάτων, τα οποία υποβάλλονται στην εξορία, οι υπηρεσίες αλλά και κάποια συγκεκριμένα πρόσωπα, υπεύθυνα για την πραγματοποίηση της ενέργειας αυτής, καθώς και τα χρηματικά ποσά, απαραίτητα για να πραγματοποιηθεί μια συγκεκριμένη μετακίνηση. Τα σχέδια σχετικά με την μετακίνηση είναι προμελετημένα. Για όλα τα σχετικά ζητήματα το ΛΕΕ της ΕΣΣΔ παίρνει έγκριση από τα τοπικά όργανα του ΛΕΕ και τις τοπικές διευθύνσεις. Οι μορφές και οι μέθοδοι των εξοριών είναι ίδιοι για όλους τους λαούς, είτε είναι Έλληνες, είτε Αρμένιοι, Ινγκούσοι, Τσερκέζοι κλπ Αυτές αποτελούν τις συνέπειες της σκληρής εθνικής πολιτικής, η οποία πραγματοποιείται στην ΕΣΣΔ, αρχίζοντας από τις αρχές του 1920.

Βαθμηδόν οι καταστολές επεκτείνονται σε όλη τη χώρα, όμως, αυξάνονται σε μεγάλο βαθμό λίγο πριν και μετά σε όλη τη διάρκεια του πολέμου του 1941–1945, όταν γίνονται καταφανείς οι αντιθέσεις οι οποίες διαμορφώνονται μέσα στην κοινωνία από το 1920–1930, συμπεριλαμβανομένου του τομέως των εθνικών σχέσεων. Οι αντιθέσεις αυτές συνδέονται κυρίως με τον μαζικό εξαναγκασμό, τη «σιδερένια»

πειθαρχία, την παραβίαση των στοιχειωδών αρχών της Δημοκρατίας, την παραμέληση των συνταγματικών δικαιωμάτων των λαών της ΕΣΣΔ.

Η μετακίνηση των Ελλήνων, οι οποίοι κατοικούν στην Κριμαία, στην Μαυροθαλασσίτικη ακτή της περιοχής Κρασνοντάρσκι και στη Γεωργία, πραγματοποιείται για την «εκκαθάριση των συνοριακών περιοχών του κράτους από τους μη ρωσικούς λαούς λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης στην «αξιοπιστία» τους» (διάταγμα της ΚΕΑ από τις 12 Μαΐου του 1941 «Για την Εξορισμό των Αλλοδαπών από την Περιοχή Κρασνοντάρσκι και του Ροστόβ» και το Ν1828 από τις 29 Μαΐου του 1942 «Για τον Εξορισμό των Προσώπων, τα Οποία Αποτελούν Κίνδυνο για το Κράτος...»).

Όμως εξορίζονται και οι Έλληνες, οι οποίοι κατοικούν και στις άλλες περιοχές της ΕΣΣΔ. Έτσι, σύμφωνα με την εντολή 00761 του Λ. Μπέρια από τις 23 Ιουνίου του 1940 «Για τη Μετακίνηση από την Πόλη Μούρμανσκ και την Περιοχή του Μούρμανσκ επίσης των Πολιτών Ξένων Εθνικοτήτων», εξορίζονται στην περιοχή των Αλτάϊων Ορέων 675 οικογένειες, 1.743 άνθρωποι, Γερμανοί, Πολωνοί, Κινέζοι, Έλληνες, Κορεάτες και άλλοι για την κατοίκηση στις περιοχές: Λόκτεβσκι – 326 οικ., Ζμεϊνογκόρσκι – 150 οικ., Κουρτσίνσκι – 199 οικ».

Σχετικά με αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι εκείνη την περίοδο σχεδόν σε όλες τις περιοχές όπου πυκνά κατοικούν Έλληνες πραγματοποιούνται λεπτομερώς οργανωμένες εκστρατείες για να «εγκαθίστανται ακίνδυνοι οι ξένοι».

Τόσο οι Έλληνες οι οποίοι έχουν ελληνικά διαβατήρια, όσο και οι Έλληνες, υπήκοοι της ΕΣΣΔ, επιστρατεύονται εθελοντικά στο σοβιετικό στρατό, μετά από το Διάταγμα της Κυβέρνησης το οποίο εκδίδεται το καλοκαίρι του 1942 και επιτρέπει στους Έλληνες, όπως και στους άλλους λαούς, να συμμετέχουν στον πόλεμο. Όμως, στις 10 Ιανουαρίου του 1943 η

ΚΕΑ παίρνει απόφαση για την αποστράτευση από το στρατό των 400 χιλιάδων ανθρώπων. Μεταξύ των οποίων είναι 20 χιλιάδες πολιτές διαφόρων εθνικοτήτων (Κινέζοι, Κορεάτοι, Βούλγαροι, Έλληνες, Καλμούκοι, Τατάροι της Κριμαίας). Τους αποστρατευμένους στέλνουν στις εργατικές φάλαγγες και τάγματα, τα οποία διαμορφώνονται στις οικοδομές, στις βιομηχανίες και στις ιδιαίτερα σκληρές εργασίες.

Σχεδόν ταυτόχρονα συνεχίζεται η «εκκαθάριση» των περιοχών από τους «ύποπτους»: εξορίζονται τα «αντισοβιετικά», «ξένα», «αμφίβολα», «επικίνδυνα για το κράτος» στοιχεία. Ως «ύποπτες» χαρακτηρίζονται πολλές εθνικές ομάδες πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων και των αλλοδαπών Ελλήνων.

Σε αυτούς απευθύνεται το πρώτο διάταγμα της Κρατικής Επιτροπής της Άμυνας 1828αα (απολύτως απόρρητο) από τις 29 Μαΐου του 1942. Με αυτόν τον τρόπο η Κυβέρνηση προετοιμάζει τις συνοριακές περιοχές για την προστασία από τις πιθανές επιβουλές των εχθρών.

Ιδιαίτερα αυξάνονται οι ενέργειες αυτές μετά την εισβολή της Γερμανίας στην ΕΣΣΔ.

Στη διάρκεια του πολέμου εμφανίζεται η κρίση του συστήματος διοίκησης, της αντιμετώπισης των εθνικών, κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων, οι οποίοι χαρακτηρίζουν το δικτατορικό καθεστώς της εξουσίας, το οποίο εφαρμόζεται και σταθεροποιείται στα χρόνια του 1930.

Στις 4 Απριλίου του 1942 ο Λ. Μπέρια υπογράφει το οδηγητικό γράμμα 157, το οποίο διατάζει στη Διεύθυνση του ΛΕΕ της περιοχής Κρασνοντάρσκι και του Κέρτς «να αρχίσουν αμέσως την εκκαθάριση του Νοβοροσίσκ, Τεμριούκ και Σότσι, των κατοικημένων χώρων της χερσονήσου Ταμάν, και επίσης του Τουαπσέ, από τα αντισοβιετικά ξένα και αμφίβολα στοιχεία...» Στα τέλη του Μαΐου του 1942 η ΚΕΑ εγκρίνει το

διάταγμα 1828αα (32), το οποίο ορίζει: «Επιπλέον στους προαναφερόμενους χώρους στη διάρκεια των δύο βδομάδων με τον ίδιο τρόπο να εξοριστούν τα πρόσωπα, επικίνδυνα για το κράτος, από το Αρμαβίρ, Μαϊκόπ, Κροπότκιν, τις κωμοπόλεις Λεμπεντίνσκαγια, Πετρόβσκαγια, Κρίμσκαγια, Τιμασέβσκαγια, Κουσέβσκαγια, Ντεφάνοβσκαγια και την περιοχή του Ροστόβ (Ζλόμπνενσκαγια, Νόβο- Μπατάισκαγια), και τις γειτονικές περιοχές του νόμου Κρασνοντάρσκι, Αζόφσκι, Μπατάϊσκι, Αλεξάντροφσκι...» Σε όλες αυτές τις περιοχές πυκνά κατοικούν οι Έλληνες. Τον Μάιο του 1942 από τον νομό Κρασνοντάρσκι και την περιοχή του Ροστόβ εξορίζονται 1.402 άνθρωποι. Επιπλέον, τους Έλληνες εξορίζουν από την Αρμενία, τον Αζερμπαϊτζάν και τη Μαυροθαλασσίτικη ακτή της Γεωργίας και της Αμπχαζίας. Συνολικά εξορίζονται 16. 376 άνθρωποι (33).

Τον Μάιο του 1944 ο Λ. Μπέρια στο υπόμνημά του προς τον Ι. Στάλιν αποδεικνύει με επιχειρήματα τη μια από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της εξορίας των Τατάρων της Κριμαίας, Βούλγαρων, Ελλήνων και Αρμένιων από το έδαφος της Κριμαίας. Ο Λ. Μπέρια γράφει: «... Οι Γερμανοί οργάνωσαν αστυνομικά αποσπάσματα από τους Βούλγαρους... Το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων, ιδιαίτερα στις παραθαλάσσιες πόλεις, με τον ερχομό των κατακτητών ασχολήθηκαν με εμπόριο και μικροπαραγωγές... Η αρμενική επιτροπή την οποία οργάνωσαν οι Γερμανοί ενεργητικά συνεργαζόταν με τους Γερμανούς και εκτελούσε μεγάλη αντισοβιετική εργασία. Οι αρμενικές οργανώσεις σχημάτισαν τη λεγόμενη «Αρμενική Λεγεώνα», την οποία χρηματοδοτούσαν οι αρμενικές κοινότητες». Το Λαϊκό Επιτροπάτο Εσωτερικών προτείνει «να εξοριστούν

---

32) Βλ. παράρτημα, Ν 4.

33) Сатария Б. Указ. Соч.

από το έδαφος της Κριμαίας όλοι οι Βούλγαροι, Έλληνες, Αρμένιοι».

Πρώτα εξορίζονται πάνω από 194 χιλιάδες Τατάροι της Κριμαίας με βάση του Διατάγματος της ΚΕΑ 5859αα από τις 11 Μαίου του 1944. Σε αυτό το εφεδρικό σώμα συμπεριλαμβάνονται επίσης και τα μέλη του ΠΚΚ(μπ). Όπως αναφέρει ο Γραμματέας της περιφερειακής επιτροπής του ΠΚΚ(μπ) της Κριμαίας ο Π. Τουλιάεφ, μαζί με τους ειδικούς αποίκους εξορίστηκαν 889 κομμουνιστές, από αυτούς 738 Τατάροι της Κριμαίας, 151 Έλληνες και Βούλγαροι (34).

Μετά ακολουθεί το Διάταγμα της ΚΕΑ 5984αὰ από τις 2 Ιουνίου του 1944, το οποίο διατάζει «να εξοριστούν επιπλέον 12.075 πολίτες Βούλγαροι, 9.919 Αρμένιοι, 14.300 Έλληνες (στις αρχές των 1940 στην Κριμαία κατοικούν οι 22.652 Έλληνες, 9.919 Αρμένιοι).

Η πρώτη παράγραφος του Διατάγματος λέει: «Να υποχρεωθεί το ΛΕΕ της ΕΣΣΔ επιπλέον στην εξορία των Τατάρων της Κριμαίας σύμφωνα με το Διάταγμα της ΚΕΑ 5859αα από τις 11 Μαίου 1944 να εξοριστούν από το έδαφος της ΑΣΣΔ της Κριμαίας 37.000 άνθρωποι, συνεργοί των Γερμανών, από το σύνολο των Βουλγάρων, Ελλήνων και Αρμένιων». Στο Διάταγμα αυτό καθορίζεται ο συγκεκριμένος αριθμός των εξορισμένων ανάλογα με την περιοχή όπου εξορίζονται: περιοχή Γκούριεβσκαγια του Καζακστάν – 7.000 ανθρ., περιοχή του Σβερντλόβσκ – 10.000 ανθρ., περιοχή του Μολότοφ – 10.000 ανθρ., περιοχή του Κέμεροφ – 6.000 ανθρ., περιοχή της ΑΣΣΔ της Βασκιρίας – 4.000 ανθρ.

Με το Διάταγμα της ΚΕΑ 6100 «απολύτως απόρρητο» από τις 24 Ιουνίου του 1944 επιπλέον από την Κριμαία εξορίζονται 3.531 Έλληνες – αλλοδαποί. Σύμφωνα με το ίδιο Διάταγμα από την περιοχή του Ροστόβ και

---

34) РЦХИДНИ. Ф. 17. – Оп. 44. – Д. 763. – Л. 124 – 142.

τον νομό Κρασνοντάρκι εξορίζονται «8.300 Έλληνες – αλλοδαποί χωρίς την υπηκοότητα».

Την επιχείρηση της εξορίας των Ελλήνων και άλλων εθνικοτήτων από τον νομό Κρασνοντάρσκι διευθύνει ο αναπληρωτής του Λ. Μπέρια ο στρατηγός Ι. Σερόφ, και την επιχείρηση της εξορίας από την περιοχή του Κέρτς διευθύνει ο λαϊκός επίτροπος Γ. Καρανάτζε, τον οποίον στέλνει από τη Γεωργία ο Λ. Μπέρια.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Τμήματος των Ειδικών Αποίκων του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ, οι Έλληνες εξορίζονται στην ΑΣΣΔ της Βασκιρίας (2.927 ανθρ., 1.455 οικογένειες), στην ΑΣΣΔ του Μαρί (122 ανθρ., 95 οικογένειες), στην Γκούριεβσκαγια ΑΣΣΔ (4.289 ανθρ., 1.096 οικογένειες), στην περιοχή του Κύροβ (550 ανθρ.), στην ΑΣΣΔ της Γιακουτίας (8 ανθρ.). Τα στοιχεία σχετικά με τις περιοχές του Σβερντλόφσκ, Μολότοφ και Κέμεροβ, παρουσιάζονται στο σύνολο μαζί με τους Βούλγαρους και Αρμένιους.

Ο Διευθυντής του ΤΕΑ της Διεύθυνσης του ΛΕΕ της περιοχής του Τσκάλοφ ο Ντμιτριγιένκο τον Ιούνιο του 1944 ενημερώνει τον αναπληρωτή του λαϊκού επίτροπου τον Β. Β. Τσερνησόφ ότι μέχρι τις 21 Ιουνίου του 1944 έφτασαν Βούλγαροι, Έλληνες και Αρμένιοι: στην ΑΣΣΔ της Βασκιρίας – 5.727 ανθρ., στην ΑΣΣΔ του Μαρί – 581 ανθρ., στην περιοχή του Μολότοφ – 10.023 ανθρ., στην περιοχή του Κίροφ – 550 ανθρ., στην περιοχή του Σβερντλόβσκ – 10.348 ανθρ. (35).

Όπως ενημερώνει ο διευθυντής της 3ης Διεύθυνσης του Τμήματος των Ειδικών Αποίκων του ΛΕΔΤ της ΕΣΣΔ ο λοχαγός της κρατικής ασφάλειας Οστροούχοφ στο σημείωμά του προς τον Β. Β. Τσερνησόφ, «από το εφεδρικό σώμα από την Κριμαία (οι Τατάροι της Κριμαίας, Έλληνες,

---

35) ΓΑΡΦ. Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 179. – Λ. 199.

Αρμένιοι, Βούλγαροι, Τσιγγάνοι) τις 4.247 οικογένειες, στο σύνολο 14.552 άνθρωποι, από αυτούς 2.961 άνδρες, 5.494 γυναίκες, 6.097 παιδιά μέχρι 16 ετών τακτοποιήθηκαν αποκλειστικά στην περιοχή του Σβερντλόβσκ». Οι Έλληνες επίσης αναφέρονται και στην ομάδα, αποτελούμενη από 6 986 Τατάρους της Κριμαίας, Αρμένιους και Βούλγαρους, οι οποίοι έφτασαν στην περιοχή του Σβερντλόβσκ ανεξάρτητα, μετά την ανακοίνωση του Διατάγματος για την εξορία τους από τις 2 Ιουνίου του 1944.

Όπως και οι άλλοι λαοί της ΕΣΣΔ, οι Έλληνες υπηρετούν στον Κόκκινο Στρατό. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Τμήματος της Δίωξης του Συμμοριών του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ (Λ. Ζαμπόγιεφ), οι Έλληνες στρατιωτικοί, τους οποίους αποστρατεύουν από τον στρατό με την ανακοίνωση του Διατάγματος σχετικά με τις εξορίες, είναι: 8 αξιωματικοί, 36 λοχίες, 465 υπαξιωματικοί και στρατιώτες, στο σύνολο 569.

Στις 4 Ιουλίου του 1944 ο Λ. Μπέρια ενημερώνει τον πρόεδρο της ΚΕΑ τον Ι. Στάλιν ότι η μετακίνηση από την Κριμαία των Τατάρων, Αρμένιων, Ελλήνων και Βούλγαρων ολοκληρώθηκε (σύμφωνα με τα στοιχεία της επιτροπής του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ από την Κριμαία εξορίστηκαν 230.000 άνθρωποι.) Στις επιχειρήσεις στην Κριμαία συμμετείχαν 23 χιλιάδες στρατιώτες και αξιωματικοί του ΛΕΕ και γύρω στις 9 χιλιάδες άνθρωποι του επιχειρησιακού σώματος του ΛΕΕ – ΛΕΚΑ. Ως αποτέλεσμα των βίαιων εξοριών από την Κριμαία των λαών των έξι εθνικοτήτων, και επίσης των επιστρατεύσεων στον Κόκκινο Στρατό, της εκκένωσης του μη εμπλεκόμενου πληθυσμού, απωλειών στη διάρκεια της κατοχής (πάνω από τους 185 κατοίκους της Κριμαίας εκτελέστηκαν από τους φασίστες ή οδηγήθηκαν καταναγκαστικά στη Γερμανία), ο πληθυσμός του χερσονήσου το καλοκαίρι του 1944 μειώνεται στις 370 χιλιάδες ανθρώπους (στην 1 Ιανουαρίου του 1940 ο αριθμός αυτός αποτελείται από 1.155.400

ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων: αστικού πληθυσμού – 613.100 ανθρώπων, αγροτικού πληθυσμού – 542.300 ανθρώπων (36). Βασιζόμενο σε αυτό το Προεδρείο του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ με Διάταγμα από τις 30 Ιουνίου του 1945 «εγκρίνει την απόφαση του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας σχετικά με τον ανασχηματισμό της ΑΣΣΔ της Κριμαίας σε ένα νομό (της Κριμαίας) της ΡΣΟΣΔ».

Ο πρώτος γραμματέας της επιτροπής του ΠΚΚ(μπ) της περιοχής της Κριμαίας Τουλιάεφ στην έκθεσή του στην Ολομέλεια της επιτροπής στις 27 Νοεμβρίου του 1944 σημειώνει: «Υποδεικνύοντας τους σκοπούς μας, η ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) στρέφει την προσοχή της στη στερέωση της ηθικό-πολιτικής ενότητας των εργαζομένων της Κριμαίας. Για αυτό το λόγο πραγματοποιήθηκαν τα ειδικά μέτρα για τον εκτοπισμό των Τατάρων, Βούλγαρων, Ελλήνων και Αρμένιων ως συνεργών του φασισμού. ... η Κριμαία τώρα πρέπει να γίνει μια καινούρια Κριμαία με το δικό της ρώσικο τρόπο ζωής».

Τον Οκτώβριο του 1946 στις ειδικές αποικίες βρίσκονται 2.463.940 άνθρωποι, από αυτούς οι Τατάροι της Κριμαίας, Βούλγαροι, Έλληνες αποτελούν τις 193.959 ανθρώπους (43.135 άνδρες, 68.392 γυναίκες, 82.481 παιδιά μέχρι 16 ετών). Εξορίστηκαν το 1944 οι 228.392 πολίτες, μετά από την απογραφή το 1949 στις ειδικές αποικίες παραμένουν 185.707 εκτοπισμένοι. Δηλαδή η θνησιμότητα αποτελεί στο σύνολο 44.125 ανθρώπους.

Στις 20 Ιανουαρίου του 1949 ο υπουργός Εσωτερικών της ΕΣΣΔ Σ.

---

36) В. Брошеван, П. Тыглиянц. Изгнание и возвращение. – Симферополь, 1994. – С. 66.

Κρουγκλόφ και ο Γενικός Εισαγγελέας της ΕΣΣΔ Γ. Σαφόνοφ αναφέρουν στην ΚΕ του ΚΚΣΕ ότι «στη διάρκεια των τεσσάρων χρονών από τον εκτοπισμό ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων των οργάνων του ΥΔΤ συνελήφθηκαν από το σύνολο των αποίκων δραπετών 700 άνθρωποι, από αυτούς 196 Τατάροι της Κριμαίας, 163 Έλληνες, 56 Αρμένιοι, 28 Βούλγαροι, 74 Γερμανοί, 183 Ρώσοι, Ουκρανοί και άλλοι.»

Ταυτόχρονα με την υλοποίηση των εκτοπισμών σχηματίζονται στις εκτελεστικές επιτροπές των Σοβιέτ οι επιτροπές για την παραλαβή των περιουσιών των εξορισμένων. Σε κάθε περιοχή των πόλεων και επίσης στα χωριά και στις κωμοπόλεις δημιουργούνται ειδικές επιτροπές, αποτελούμενες από τον γραμματέα της επιτροπής της περιοχής του ΠΚΚ(μπ) (ο πρόεδρος της επιτροπής), τον πρόεδρο της εκτελεστικής επιτροπής της περιοχής και τον διευθυντή από το ΛΕΕ. Σε κάθε επιχειρησιακό τομέα του ΛΕΕ υπάρχουν οι πληρεξούσιοι από τις επιτροπές της περιοχής από το προσωπικό των αστικών επιτροπών της περιοχής του ΠΚΚ(μπ), των εκτελεστικών επιτροπών της περιοχής, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την απογραφή και την οργάνωση της συντήρησης των περιουσιών των εξορισμένων Ελλήνων. Μετά από τις απογραφές οι περιουσίες παραδίδονται προς συντήρηση, οι μονοκατοικίες και τα διαμερίσματα πρέπει να σφραγιστούν και να φυλάσσονται.

Όμως, στη διάρκεια της απογραφής των περιουσιών και μετά από την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής στις μερικές περιπτώσεις πραγματοποιούνται κλοπές και λαφυραγωγίες.

Ένα καινούριο κύμα μετακινήσεων των λαών εμφανίζεται στη χώρα στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Στις 29 Μαίου του 1949 εγκρίνεται το προαναφερόμενο Διάταγμα του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ 2214-856 «απολύτως απόρρητο». Σύμφωνα με αυτό υλοποιείται ο εκτοπισμός των

Ελλήνων, Τούρκων και Αρμένιων οι οποίοι έχουν μείνει. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μπ. Σαγκάρια, το 1948-1949 από τη Γεωργία και τον νομό Κρασνοντάρσκι εξορίζονται 57.680 άνθρωποι. Το εφεδρικό σώμα των Ελλήνων αποτελείται από αυτούς οι οποίοι δεν έχουν υπηκοότητα ή οποίοι έχουν πάρει τη σοβιετική υπηκοότητα. Στο σύνολο στις περιοχές αυτές αυτοί αποτελούν 981 οικογένειες (4.348 ανθρώπους) (37).

Σχετικά με αυτή τη κατηγορία των Ελλήνων, το Πολιτικό Γραφείο της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) παίρνει την απόφαση στις 17 Μαΐου του 1949 (Πρωτόκολλο 69) «Για τον Εκτοπισμό των Ελλήνων Υπηκόων χωρίς Υπηκοότητα και των πρώην Ελλήνων Υπηκόων με τη Σοβιετική Υπηκοότητα». Στο Πρωτόκολλο σχετικά με αυτό διαπιστώνεται: «Με σκοπό την εκκαθάριση της Μαυροθαλάσσιτικής ακτής, των Δημοκρατιών της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν από τα πολιτικά ύποπτα στοιχεία, το Πολιτικό γραφείο της ΚΕ του ΠΚΚ(μπ) αποφασίζει: «Να υποχρεωθεί το Υπουργείο της Κρατικής Ασφάλειας της ΕΣΣΔ (σ. Αμπακούμοφ) να εξορίσει τους κατοίκους της Μαυροθαλασσίτικης ακτής (νομός Κρασνοντάρσκι, περιοχές της Κριμαίας, του Χερσονήσου, του Νικολάεβ, του Οδησσού, της Ισμαηλίας), των ΣΣΔ της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν οι οποίοι είναι Έλληνες υπήκοοι, οι πρώην Έλληνες Υπήκοοι, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα, για την ισόβια αποίκηση στις περιοχές του Νότιου Καζακστάν και του Τζαμπούλ της ΣΣΔ του Καζακστάν, με την επίβλεψη των Διευθύνσεων του Υπουργείου Εσωτερικών» (38).

Στις 29 Μαΐου του 1949 το Διάταγμα του Σοβιέτ των Υπουργών της

---

37) Гордон Л. А., Клопов Э. В. Что это было? Размышление о предпосылках и итогах того, что случилось с нами в 30 – 40-е годы. М., 1989.

ΕΣΣΔ 2214- 856 επιτρέπει τον εκτοπισμό από τις ΣΣΔ της Γεωργίας, του Αζερμπαϊτζάν και επίσης της Αρμενίας, επίσης από τη Μαυροθαλασσίτικη ακτή των Ντασνάκων, Τούρκων υπηκόων, Τούρκων χωρίς καμία υπηκοότητα, πρώην Τούρκων υπηκόων οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα, Ελλήνων υπηκόων, πρώην Ελλήνων υπηκόων χωρίς καμία υπηκοότητα και πρώην Ελλήνων υπηκόων, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα.

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε τις καταστολές αυτές; Οι ιστορικοί-κοινωνιολόγοι Λ. Γκόρντον και Ε. Κλοπόφ συμπεραίνουν ότι «για να καταλάβουμε την προβοκατόρικη–τρομοκρατική ουσία των καταστολών στην εθνική βάση πρέπει να υπολογίσουμε ότι οι καταστολές αυτές συνεχίζονται και μετά από τον πόλεμο, όταν εξαφανίζονται όλα τα αίτια, τα οποία προβάλλονται στην αρχή για να δικαιολογήσουν τις πράξεις αυτές».

Συνεχίζοντας την εξερεύνηση των αιτίων των εκτοπισμών στα τέλη των 1940, ο Μπ. Σαγκάρια τονίζει ότι «μερικοί συγγραφείς θεωρούν ότι η μετακίνηση των λαών του Καυκάσου υλοποιήθηκε με σκοπό τη δημιουργία της ειδικής χωρικής ζώνης μεταξύ της ΡΣΟΣΔ και ΓΣΣΔ».

Όμως, ο Μπ. Σαγκάρια θεωρεί ότι η βασική αιτία αποτελείται στην αποτυχία της μαζικής πολιτικής των μετακινήσεων της Γεωργιανής Κυβέρνησης, ο βασικός προσανατολισμός της οποίας ήταν «τα εγκαταλειμμένα επί τους αιώνες ελεύθερα εδάφη» της Αμπχαζίας. Στην ουσία όμως αποκαλύφθηκε ότι όλα αυτά τα εδάφη, τα οποία κάποτε αποτελούσαν την ιδιοκτησία των Αμπχαζιών–Μουχατζάρων είναι κατειλημμένα με τους μετανάστες από την Τουρκία, Νότια Ρωσία και τις περιοχές της Δυτικής Γεωργίας (39).

---

38) ЦХСД. – Ф. 3. – Оп. 58. – Д. 179. – Л. 105.

Και τότε η Κυβέρνηση και η ΚΕ του ΚΚ της Γεωργίας, με την υποστήριξη του Κέντρου (Διάταγμα του Σοβιέτ των Υπουργών 2417 – 955 από τις 17 Ιουλίου του 1949) στις 18 και 20 Ιουνίου εγκρίνει Διάταγμα 675αα για τη μεταφορά των αγροτών από τις περιοχές της Δυτικής Γεωργίας στην Αμπχαζία, στο οποίο μεταξύ των άλλων διατάζεται: «...Να μετακινηθούν τον Ιούνιο του 1949 από τις περιοχές της Γεωργίας με μικρό κλήρο της γης τα 200 νοικοκυριά των αγροτών στην Αμπχαζία... στα εδάφη τα οποία ελευθερώθηκαν μετά από την ειδική μετανάστευση» του ελληνικού πληθυσμού της Αμπχαζίας. Η παράγραφος 5 του Διατάγματος προβλέπει «να δοθούν στα Κολχόζ των μεταναστών όλες οι περιουσίες των κολχόζ, τα οποία ήταν αποτελούμενα από τους ειδικούς μετανάστες», δηλαδή τα ελληνικά κολχόζ.

Στις 20 Ιουνίου του 1949 το Σοβιέτ των Υπουργών και η ΚΕ του ΚΚ της Γεωργίας εξετάζουν το ζήτημα «για τη μετακίνηση των 2.800 νοικοκυριών στις υποτροπικές περιοχές της ΓΣΣΔ». Η ενέργεια αυτή ανατίθεται στο ΥΔΤ της Γεωργίας και της Αμπχαζίας, και επίσης στα τοπικά κομματικά και σοβιετικά όργανα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΚΑ της Αμπχαζίας, την εποχή αυτή εξορίζονται 28.289 Έλληνες, από αυτούς 4.671 άνθρωποι - υπήκοοι της ΕΣΣΔ (40).

Η επιχείρηση του εκτοπισμού διαρκεί 10 – 12 μέρες, δηλαδή από τις 15 έως 27 Ιουνίου. Στη διάρκεια της επιχείρησης παραβιάζονται σοβαρά οι οδηγίες του ΥΚΑ (Υπουργείο Κρατικής Ασφάλειας) της ΕΣΣΔ και στις 21 Νοεμβρίου του 1951 στην Αμπχαζία στέλνουν την ειδική επιτροπή από το

---

39) Сагария Б. Указ. соч.

40) Н. Ф. Бугай, А. Н. Коцонис. «Обязать НКВД СССР ... выселить греков». –М., 1999. – С. 45.

ΥΚΑ της ΕΣΣΔ με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Β. Γκότσεφ για τον αντίστοιχο έλεγχο. Ως αποτέλεσμα του ελέγχου αυτού αποδεικνύεται ότι πολλές φορές έχουν αναγκάσει τους Έλληνες να πουν ότι φεύγουν «εθελοντικά» από την Αμπχαζία. Ο πληρεξούσιος γραμματέας του ΠΚΚ(μπ) Λ. Μπέρια, ο αναπληρωτής του προέδρου του Σοβιέτ των Υπουργών της Αμπχαζίας Π. Ζαρακδία, ο υπουργός Υγείας Β. Παπασκούα «ένα - ένα προσκαλούσαν τους Έλληνες συνοδευόμενους από τους στρατιώτες και τους πρότειναν να γράψουν την αίτηση για την εθελοντική τους έξοδο από την Αμπχαζία». Ο Λ. Μπέρια πολλές φορές δηλώνει ότι, «σύμφωνα με την απόφαση της ΚΕ ούτε ένας Έλληνας δεν πρέπει να μείνει στην Αμπχαζία»(41).

Η στατιστική της εξορίας των πολιτών της ΕΣΣΔ στη διάρκεια της κυβέρνησης του Στάλιν εμφανίζεται ως εξής: 1924 – 5.724 ανθρ., 1925 – 6.274 ανθρ., 1926 – 8.571 ανθρ., 1927 – 11.235 ανθρ., 1928 – 15.640 ανθρ., 1929 – 24.517 ανθρ., 1930 – 58.816 ανθρ., 1931 – 63.269 ανθρ., 1933 – 54.262 ανθρ., 1935 – 33.601 ανθρ., 1936 – 23.719 ανθρ., 1938 – 16.842 ανθρ., 1949 – 10.316 ανθρ., 1950 – 5.225 ανθρ., 1951 – 3.425 ανθρ., 1952 – 773 ανθρ., 1953 – 38 ανθρ.

Έτσι, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το διάταγμα 14133 του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ «απολύτως απόρρητο» από τις 10 Αυγούστου του 1951 είναι η τελευταία κατασταλτική πράξη της κυβέρνησης του Στάλιν σε ότι αφορά τους Έλληνες.

Σε ό, τι αφορά τους πολιτικούς πρόσφυγες από την Ελλάδα, αυτοί αναφέρονται ξεχωριστά στις εκθέσεις του ΥΕ της ΕΣΣΔ. Έτσι, στο υπόμνημά του στο όνομα του Ι. Στάλιν, Β. Μολότοφ, Λ. Μπέρια και Ι.

---

41) Ο. Π.

Μάλενκοφ από τις 28 Φεβρουαρίου του 1950 ο Υπουργός των Εσωτερικών της ΕΣΣΔ Σ. Κρουγκλόφ ενημερώνει ότι «βάσει του Διατάγματος του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ από τις 23 Σεπτεμβρίου του 1949 υπό τον αριθμό 4067 – 1674αα «Σχετικά με τους Πολιτικούς Πρόσφυγες της Ελλάδας» στο έδαφος του Ουζμπεκιστάν εγκαταστάθηκαν συνολικά 12.020 πολιτικοί πρόσφυγες (3.245 γυναίκες, 38 παιδιά μέχρι 12 ετών, 296 παιδιά 13 – 16 ετών). Εγκαταστάθηκαν στις 13 μικρές πόλεις στα προάστια της Τασκένδης (Γιαλαγκάτς, Γιάγκι–Γιουλ, Μπεγκοβάτ, Τσίρτσικ κλπ). Από αυτούς 10.105 εργάζονται στις βιομηχανίες και οικοδομές, 7.405 πρόσφυγες στάλθηκαν για να εκπαιδευτούν και να δουλέψουν ως τορναδόροι, εφαρμοστές, φρεζαδόροι, μηχανικοί, σιδηρουργοί, 2.700 άνρωποι ως χτίστες, ξυλουργοί, μαραγκοί, καπνοδοχοκαθαριστές. Πάνω από 10.000 πρόσφυγες μαθαίνουν τη ρωσική γλώσσα στα σχολεία.»

Οι πολιτικοί πρόσφυγες δεν ξεφεύγουν και από τον «πατέρα των λαών» τον Ι. Στάλιν. Στις 5 Δεκεμβρίου του 1950 εκδίδεται υπογεγραμμένο από τον ίδιο η Εντολή του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ 20458 «απολύτως απόρρητο», το άρθρο 1 της οποίας υποχρεώνει «το Υπουργείο των εργατικών εφεδρειών να οργανώσει μέχρι τις 15 Ιανουαρίου του 1951 στην πόλη Γιάγκι-Γιουλ της ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν την τετραετή επαγγελματική σχολή για 250 ανθρώπους με σκοπό την εκπαίδευση της νεολαίας από τους πολιτικούς πρόσφυγες». Τα υπόλοιπα τέσσερα άρθρα της Εντολής διατάσσουν στο Σοβιέτ των Υπουργών της ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν να παρασχεθούν οι απαραίτητοι χώροι για την πραγματοποίηση των επαγγελματικών και πρακτικών σεμιναρίων, για την εστία, διάφορες διοικητικο–οικονομικές ανάγκες κλπ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Κρατικό Αρχείο της Ρωσικής Ομοσπονδίας υπάρχουν ακόμα δύο έγγραφα σχετικά με τη συγκεκριμένη εντολή: το

πόρισμα του Υπουργείου οικονομικών και του Υπουργείου των Μαθητών των Επαγγελματικών Σχολών. Αν το πρώτο «δεν περιέχει τις παρατηρήσεις σχετικά με το ζήτημα της οργάνωσης στη Γιάγκη–Γιουλ της ειδικής επαγγελματικής σχολής για την εκπαίδευση της νεολαίας από τους πολιτικούς πρόσφυγες (υπογραφή – Α. Ποσκόνοφ)», το δεύτερο «διαφωνεί με την οργάνωση της σχολής με την εθνική ένδειξη και θεωρεί δυνατό να εκπαιδεύονται τα παιδιά των πολιτικών προσφύγων με ξεχωριστές ομάδες στις υπάρχουσες επαγγελματικές σχολές της Μέσης Ασίας με την προϋπόθεση να υπάρχουν οι μαστόροι, καθηγητές και παϊδαγωγοί οι οποίοι ξέρουν την ελληνική γλώσσα (υπογραφή – Π. Μοσκάτοφ).»

Σύμφωνα με τα στοιχεία των ειδικών αποικιών του ΥΕ της ΕΣΣΔ, συνολικά εξορίστηκαν πάνω από 3 εκατομμύρια πολίτες διαφόρων εθνικοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και περίπου 10.000 Ελλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

Η ελληνική εθνική μειονότητα στις Δημοκρατίες της Μέσης Ασίας και του Καζακστάν.

1. Η πορεία της προσαρμογής και συγχώνευσής τους με την οικονομία και τον πολιτισμό των Δημοκρατιών.

Αρχίζοντας από τα τέλη του 1920, δηλαδή την εποχή της δημιουργίας των κολχόζ και της εξάλειψης των κουλάκων ως τάξης, η Μέση Ασία αποτελεί ένα πολυεθνικό έδαφος, στο οποίο εκτός από τους ντόπιους λαούς κατοικούν και οι εξορισμένοι λαοί, αλλά και οι ομάδες των εθνικών μειονοτήτων. Πολύ πριν από την εξορία των Ελλήνων, στα εδάφη της Μέσης Ασίας και του Καζακστάν μετακινούνται οι Ρώσοι (ειδικά οι Κοζάκοι σαν εθνική κοινότητα), Πολωνοί, Γερμανοί και πολλές άλλες εθνικότητες. Σύμφωνα με τις οδηγίες της Κυβέρνησης, δεν επιτρέπονται οι διασκορπισμένες αποικήσεις, οι λαοί κατοικούν πυκνά. Τα προαναφερόμενα έθνη πρέπει να ξεπερνούν τις δυσκολίες της προσαρμογής, δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων, γενικής εγκατάστασης. Οι εξορισμένοι άποικοι από το Μάιο του 1941 μετακινούνται στις ερημικές περιοχές (Κζυλ–Κουμ, Καρά–Κουμ) και στην ακροποταμιά του Συρ–Ντάρια. Από την αρχή τα ΣΛΕ των Δημοκρατιών της Μέσης Ασίας είναι ενημερωμένα για τη μετακίνηση των Ελλήνων. Στις Δημοκρατίες στέλνουν διατάγματα της Σοβιετικής Κυβέρνησης, σχετικά με τα έξοδα για τη μετακίνηση των Ελλήνων και άλλα ζητήματα. Πολλά προβλήματα παραμένουν άλυτα (1).

---

1) Όπως έγινε γνωστό από την αναφορά του Εζόφ προς τον Στάλιν, η κατάσταση των έργων τα οποία πραγματοποιούνταν στις ΚΣΣΔ και στην ΟυζΣΣΔ για την εγκατάσταση

Οι δύσκολες συνθήκες μετακίνησης και οι δυσκολίες της εγκατάστασης στα καινούρια μέρη με την έλλειψη κατοικιών οδηγούν στην αύξηση της θνησιμότητας μεταξύ των αποίκων, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων. Ιδιαίτερα βασανίζονται από τις δυσκολίες της εξορίας οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά, πολλοί πεθαίνουν από την πείνα, τις τοπικές αρρώστιες (ειδικά ψηλό επίπεδο της νοσηρότητας παρουσιάζεται στα παιδιά), αλλά διαφορετικές κλιματικές συνθήκες (2).

Η κατάσταση των αποίκων παραμένει τραγική. Σε πολλές περιοχές λυμαίνεται σκορβούτο, ιλαρά και άλλες αρρώστιες. Οι άνθρωποι σε απελπισία αφήνουν τα κολχόζ και σοβχόζ, πηγαίνοντας στις βιομηχανίες. Δε φτάνουν τροφές, ρούχα, υποδήματα. Στα πρώτα χρόνια της ζωής στις αποικίες πεθαίνουν πιο πολλοί άποικοι παρά στη διάρκεια της ίδιας της μετακίνησης, δηλαδή μέσα στα στρατιωτικά τρένα.

Δύσκολη παραμένει η κατάσταση στις περιοχές της εγκατάστασης των αποίκων Ελλήνων. Πολλά από τα όργανα της εξουσίας δεν εκτελούν τις εντολές των κεντρικών οργάνων. Σχετικά με αυτό, στο κέντρο φτάνουν πολλά γράμματα και πολλές αναφορές με την ίδια ερώτηση, πότε θα πληρωθούν τα έξοδα για τη μετακίνηση των λαών από την Κριμαία και τον Καύκασο, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων.

Σε πολλούς από τους αποίκους Έλληνες στο Καζακστάν και Ουζμπεκιστάν δεν πληρώνονται τα έξοδα για την αγροτική κινητή περιουσία την οποία παρέδωσαν, τις κατοικίες τις οποίες άφησαν, τα

και την οικονομική οργάνωση των αποίκων ήταν μη ικανοποιητική. (Βλ. : ΓΑΡΦ. – Φ. 5446. – Оп. 29. – Д. 48. – Л. 17.).

2) Бугай Н. Ф. Из истории депортации и трудоустройства корейцев в Казахстане и Узбекистане. – Информационный вестник. – Выпуск 2. – М., 1992. – С. 56.

αγροτικά προϊόντα και σπαρμένο σιτάρι, άλλα υλικά. Δεν πληρώθηκαν ούτε τα έξοδα της μετακίνησης και εγκατάστασης στους καινούριους τόπους κατοικίας.

Για κάθε άποικο η κυβέρνηση ορίζει για τους τρεις πρώτους μήνες τις εξής νόρμες διατροφής: 8 κιλά αλεύρι (ή 400 γρ. ψωμί ημερησίως) και 2 κιλά άλφιτου (χοντροαλεσμένο αλεύρι ιδ. από κριθάρι) το μήνα. Η νόρμα αυτή συνήθως παραδίδεται κάθε δεκαπενθήμερο.

Όμως, συχνά ούτε οι νόρμες αυτές δεν παραδίδονται λόγω των μη εγκαίρων προμηθειών. Επίσης οι μερικοί νομάρχοι πολλές φορές προσπαθούν να κρατήσουν τα αποθέματα τα οποία παραλαμβάνουν ή να τα μοιράσουν μεταξύ των δικών τους αγροτών. Επειδή στις Δημοκρατίες αυτές εκείνη την εποχή από τα δημητριακά υπάρχει μόνο ρύζι και καλαμπόκι, η βασική καλλιέργεια είναι βαμβάκι. Και να σημειωθεί ότι με ψωμί πρώτιστα εφοδιάζουν τον στρατό.

Για παράδειγμα, στο σοβχόζ «Ναρμπάϊ» της περιοχής της Μπουχάρας στις 9 Οκτωβρίου του 1944 κατοικούν 3.551 άποικοι. Από αυτούς, 1.785 παιδιά μέχρι 16 χρονών, 440 ανάπηροι, 820 άρρωστοι και εξαντλημένοι από την πείνα, 38 ορφανοί.

Την περίοδο από τις αρχές Ιουνίου μέχρι την 1 Οκτωβρίου του 1944 τούς παραχωρούν 89.066 κιλά μη αλεσμένου σιταριού, 4.846 κιλά αλεύρι και 4.000 κιλά ρύζι. Δηλαδή, στη διάρκεια του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος ο καθένας έλαβε περίπου 25 κιλά σιτάρι και από 1 κιλό ρύζι και αλεύρι. Επιπλέον, ημερησίως μοιράζουν από 100γ κριθαρένιο αλεύρι και 100γ σιταρένιο αλεύρι (3).

---

3) В. Брошеван, П. Тыглиянц. Изгнание и возвращение. – Симферополь, 1994. – С. 89.

Στο υπόμνημα του καθοδηγητή του τμήματος των σοβχόζ της ΚΕ του ΚΚ(μπ) του Ουζμπεκιστάν, Αμπντουραχμάνοφ προς τον διοικητή του τμήματος Γκόσεφ αναφέρονται τα εξής στοιχεία:

«Για την ενίσχυση της διατροφής των παιδιών, αρρώστων και εξαντλημένων στο σοβχόζ «Ναρπάϊ», στη διάρκεια των πέντε μηνών το 1944 δαπανήθηκαν:

Ξηρά φρούτα – 1,5 τόνους

Κρέας – 3 τόνους

Λίπος – 300 κιλά

Πατάτα – 3 τόνους

Φρέσκα λαχανικά – 20 τόνους

Ζάχαρη – 350 κιλά

Ζαχαροπλαστικά είδη – 300 κιλά

Ρύζι – 150 κιλά

Γάλα – 3500 λίτρα

Αποβουτυρωμένο γάλα – 1400 λίτρα

Σε πιο φτωχές οικογένειες παραχωρήθηκαν 10 αγελάδες και 10 κατσίκες» (4).

Στις 28 Σεπτεμβρίου του 1944 στη συνεδρίαση του γραφείου της ΟΕ του ΠΚΚ(μπ) του Ουζμπεκιστάν στην Τασκένδη αναφέρονται τα εξής γεγονότα: «Εντελώς μη ικανοποιητικά οργανώθηκε η διατροφή (των ειδικών αποίκων) και ο σιτισμός. Πολλοί από τους ηγέτες των σοβχόζ και διευθυντές των επιχειρήσεων (16 σοβχόζ , 17 σοβχόζ, υδροηλεκτρικός σταθμός Ν.-Μπουζσούτσκι, «Φαρχαντστρόϊ», κολχόζ στις περιοχές Τσινάγκσκι, Συρ – Νταρυίνσκι, Μιργκατσούλσκι) δεν εκδήλωσαν φροντίδα

---

4) ЦГА УзССР. Ф. 837. – Оп. 32. – Д. 4278.

σε ό, τι αφορά τη διατροφή των αποίκων, περιορίστηκαν στην τυπική χορήγηση των τροφών, δεν βοήθησαν στον εφοδιασμό τους με τα τρόφιμα για το χειμώνα, δεν οργάνωσαν τη διατροφή των παιδιών και αρρώστων, ως αποτέλεσμα λαμβάνουν χώρο τα εγκληματικά γεγονότα πείνας και θανάτου από την εξάντληση» (5).

Η έλλειψη συνεννόησης και αμέλεια των κεντρικών και τοπικών οργάνων της εξουσίας, οι οποίες εμφανίζονται στις σχέσεις μεταξύ των εκτελεστικών επιτροπών της Κριμαίας, του Καυκάσου, των ΣΛΕ των ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν και Καζακστάν επιδηνώνουν την κατάσταση. Οι εκτελεστικές επιτροπές παρέλαβαν την αποζημίωση για την παραδομένη περιουσία, όμως καθυστέρησαν με την πληρωμή στους αποίκους.

Έτσι, οι άποικοι δεν μπόρεσαν να παραλάβουν την αποζημίωση και στους τόπους της καινούριας τους κατοικίας. Απελπισμένοι, οι άποικοι – Έλληνες απευθύνονται στα κεντρικά όργανα της εξουσίας, απ' ευθείας στον Β. Μολότοφ και Ι. Στάλιν. Όμως, τα ζητήματα των αποίκων μάλλον δεν φτάνουν στους ηγέτες. Τα περισσότερα επιστρέφουν πίσω στις Δημοκρατίες.

Το βασικό πρόβλημα για μεγάλο χρονικό διάστημα παραμένει η τακτοποίηση της κατοικίας. Οι ειδικοί άποικοι έχουν ιδιαίτερες δυσκολίες με τον ερχομό του χειμώνα. Σύμφωνα με την έκθεση προς τον υφυπουργό της Κρατικής Ασφάλειας της ΕΣΣΔ, τον αντιστράτηγο Σελιβάνοφσκι Ν. Ν., η οποία αφορά την κατάσταση των ειδικών αποίκων (στις 1 Οκτωβρίου του 1950), «η κατάσταση με την οικοδόμηση των κατοικιών συνεχίζει να παραμένει μη ικανοποιητική και το Διάταγμα του Σοβιέτ των Υπουργών

---

5) Ο. Π.

της ΣΣΔ του Καζακστάν από τις 25 Ιουλίου σχετικά με το ζήτημα αυτό εκτελείται κατά τόπους εξαιρετικά αργά» (6).

Οι δυσκολίες είναι αισθητές. Στην έκθεση αναφέρεται ότι «ειδικά δύσκολα πραγματοποιείται η οικοδόμηση για τους Έλληνες στην περιοχή Αρήσσκι της περιφέρειας του Νότιου Καζακστάν, όπου από τα 250 σπίτια είναι έτοιμα μόνο τα 13. (...) Ένα από τα αίτια της καθυστέρησης της οικοδόμησης των κατοικιών για τους Έλληνες αποτελείται από την έλλειψη της εργατικής δύναμης. Έτσι, για παράδειγμα, στην περιοχή Κιρόφσκι της περιφέρειας του Νότιου Καζακστάν όπου στο συνεργείο των εργατών έπρεπε να ήταν 333 άνθρωποι, ουσιαστικά εργάζονται στις οικοδομές 90–100 άνθρωποι, υπόλοιποι χρησιμοποιούνται στις άλλες δουλειές στα κολχόζ και σοβχόζ» (7).

Με άλλα λόγια, δε μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι οι Έλληνες φτάνουν στις περιοχές και περιφέρειες οι οποίες δεν είναι έτοιμες για την εγκατάστασή τους. Πρέπει να μένουν στον ύπαιθρο, εκτεθειμένες σε άσχημες καιρικές συνθήκες. Σε ό, τι αφορά τις εκθέσεις για την εκτέλεση των πλάνων της εγκατάστασή τους, αυτές συνέχεια στέλνονται στο Κέντρο. Οι εργασίες για την οικοδόμηση της κατοικίας και την πολιτιστική οργάνωση των Ελλήνων αποίκων αργούν να αρχίσουν. Αυτό υπογραμμίζεται και σε πολλές εκθέσεις του αντιπροέδρου του ΛΕΕ της ΟυζΕΣΣΔ και της ΣΣΔ του Καζακστάν (8), οι οποίες φτάνουν στο ΛΕΕ της ΕΣΣΔ με μονόγραμμα «απολύτως απόρρητο».

---

6) ΓΑΡΦ. Φ. 9479c. – Οπ. 1c. – Д. 540. – Л. 16 – 17.

7) Ο. Π.

8) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Д. 536. – Л. 1-9, 69, 110, 141. – Οπ. 1. – Д. 570. – Л. 244, 247, 248, 252.

Αναμφίβολα, το Κέντρο αντιδρά στις εκκλήσεις για τη βοήθεια. Ένα μετά από το άλλο εκδίδονται διατάγματα σχετικά με τον ανασχηματισμό των διαρθρώσεων, με τις ποινές για την κακή προετοιμασία στην υποδοχή των εξορισμένων Ελλήνων.

Για τις ελληνικές εγκαταστάσεις προσδιορίζονται οι ποτιστικές γαίες βασικά σε βάρος των μερικών σοβχόζ τα οποία εξαλείφονται. Σύμφωνα με τις εκθέσεις του ΥΕ της ΕΣΣΔ, στο πρώτο εξάμηνο του 1950 οι Έλληνες εγκαταστάθηκαν στο Καζακστάν στις περιοχές του Ακμόλινσκ, Ακτούμπινσκ, Άλμα-Άτα, Ανατολικού Καζακστάν, Γκούριεφ, Τζαμπούλ, Δυτικού Καζακστάν, Καραγκαντίνσκ, Κζυλ – Ορντύνσκ, Κοκτσετάεβσκ, Κουστανάισκ, Παυλοντάρσκ, Βορείου Καζακστάν, Σεμιπαλάτινσκ, Ταλντύ – Κουργκάν, Νότιου Καζακστάν, στην Κιργισία στις περιοχές του Τζαλάλ-Αμπάντ, Οσκ, Ισσυκ – Κούλ, Τιάν – Σαν, Φρούνζε, στο Ουζμπεκιστάν στις περιοχές του Αντιζάν, Μπουχάρσκ, Κασκα–Νταρίνσκ, Ναμαγκάνσκ, της Σαμαρκάνδης, του Σουρχάν–Νταρίνσκ, της Τασκένδης, Φεργκάνας, του Χορέζμσκ, στην ΑΣΣΔ των Καρακαλπάκων, στη ΡΣΟΣΔ στις ΑΣΣΔ της Βασκιρίας, Καρελίας, Κόμης, του Μαρί, της Ταταρίας, των Τσουβάσων, στις περιοχές Βολογκόντσκαγια, του Γκόρκι, Ιβάνοφ, στα στρατόπεδα Βορκουτίνσκι, Πετσόρσκι.

Στο γράμμα του προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου της ΣΣΔ του Καζακστάν του Ν. Ουντασήνοφ και του Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚ (μπ) της ΣΣΔ του Καζακστάν του Ζ. Σαχμέτοφ προς τον Ι. Στάλιν από τις 10 Νοεμβρίου του 1949 το οποίο αφορά τη βοήθεια στους εξορισμένους Έλληνες, τονίζεται ότι «σύμφωνα με το διάταγμα 2214 – 856αα του Υπουργικού Συμβουλίου της ΕΣΣΔ από τις 29 Μαΐου του 1949 στο έδαφος της ΣΣΔ του Καζακστάν τον Ιούλιο του 1949 έφτασαν 8.911 οικογένειες των αποίκων Ελλήνων, στο σύνολο 37.108 άνθρωποι. Οι άποικοι

εγκαταστάθηκαν στις 27 περιοχές των περιφερειών του Αλμά- Άτα, Νότιου Καζακστάν, Ταλντύ–Κουργκάνσκ, Τζαμπούλ και Κζυλ–Ορντύνσκ» (9).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της 9ης Διεύθυνσης του ΥΚΑ της ΣΣΔ του Καζακστάν (το πρώτο εξάμηνο του 1952), στη Δημοκρατία βρίσκονται 30.108 εξορισμένοι Έλληνες, από αυτούς οι αλλοδαποί Έλληνες αποτελούν τον αριθμό 20.285, στο Τατζικιστάν (η 9η Διεύθυνση του ΥΚΑ της ΣΣΔ του Τατζικιστάν) στις αρχές του 1952 βρίσκονται 145 Έλληνες, από αυτούς – 6 αλλοδαποί, στην Κιργισία (η 9η Διεύθυνση του ΥΚΑ της ΣΣΔ της Κιργισίας) βρίσκονται 28 Έλληνες, από αυτούς 3 αλλοδαποί, στο Ουζμπεκιστάν στο πρώτο εξάμηνο του 1952 βρίσκονται 3 124 Έλληνες, από αυτούς 2 440 αλλοδαποί (10).

Οι Έλληνες εξορίζονται και στις αυτόνομες Δημοκρατίες της ΡΣΟΣΔ. Σύμφωνα με τα στοιχεία των Τμημάτων Ειδικών Εγκαταστάσεων του ΥΕ των ΑΣΣΔ, το Μάρτιο του 1949 στην ΑΣΣΔ της Κόμης βρίσκονται 22 Έλληνες, 5 στην ΑΣΣΔ του Μαρί, 3στην ΑΣΣΔ των Τσουβάσων, 6 στην ΑΣΣΔ της Γιακουτίας, 4 στην περιοχή των Αλτάϊων Ορέων – 4, 2 στην περιοχή του Κρασνογιάρσκ, 3 στην περιοχή Πριμόρσκι, 2 στην περιοχή του Ιβάνοφ, 2 στην περιοχή του Γκόρκι, 4 στην περιοχή του Ιρκούτσκ (11).

Πολλοί Έλληνες εγκαθίστανται στα χωριά μαζί με τους κατοίκους άλλων εθνικοτήτων. Η εγκατάσταση των Ελλήνων πραγματοποιείται με διαφορετικούς τρόπους. Δημιουργούνται διάφορα σχέδια εξάλειψης των δασοκομικών και κτηνοτροφικών σοβχόζ με σκοπό την ακόλουθη εγκατάσταση των Ελλήνων και άλλων αποίκων.

---

9) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 401. – Λ. 2.

10) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 647. – Λ. 51, 52, 54, 57.

11) ΓΑΡΦ. – Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 646. – Λ. 26, 30, 31.

Η εργασιακή εγκατάσταση αποτελεί ένα πολύπλοκο πρόβλημα για τους εξορισμένους Έλληνες. Τα όργανα της εξουσίας του Ουζμπεκιστάν και του Καζακστάν, υπεύθυνα για την οργάνωση της εγκατάστασης των Ελλήνων, καθυστερούν πολύ τη λύση αυτού του ζητήματος. Η πραγματοποίηση των αποφάσεων τόσο από την πλευρά των κεντρικών όσο και από την πλευρά των τοπικών οργάνων εξουσίας καθυστερεί για μακρύ χρονικό διάστημα. Η πραγματοποίηση των κοινωνικών ζητημάτων (εργασιακή εγκατάσταση, απασχόληση, λήψη των κοινωνικών επιδομάτων κλπ) δεν είναι αποτελεσματική. Οι Έλληνες εργάτες και υπάλληλοι μετακομίζουν στις πόλεις ψάχνοντας για δουλειά και ανεξάρτητα προσπαθούν να βρουν τη λύση των προβλημάτων τα οποία δημιουργήθηκαν, επιδιώκοντας τον τρόπο της επιβίωσής τους. Εν μέρει η μετακόμιση των Ελλήνων οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι μέλη των χωριστών οικογενειών, αιτιολογείται με τη φυσική επιθυμία να αποκαθιστούν τις οικογένειές τους, αποχωρισμένες στη διάρκεια της μεταφοράς τους στο Καζακστάν και τη Μέση Ασία.

Η αυθαίρετη εξόδευση από την πλευρά των τοπικών οργάνων εξουσίας των μέσων, προορισμένων για τη βοήθεια στους εξορισμένους, επιδεινώνει την κατάστασή τους. Για παράδειγμα, η ΠΕ της Γης (Περιφερειακή Επιτροπή της Γης, RKZem) του Ουζμπεκιστάν με πρόφαση τον εφοδιασμό των αποίκων στέλνει τα αυτοκίνητα, αροτριώντα ζώα, οικοδομικά υλικά στα άλλα κολχόζ, όπου δεν υπάρχουν άποικοι. Οι πιστώσεις και διάφορα αγροτικά υλικά διαρπάζονται και ξοδεύονται άσκοπα.

Σχετικά με όλα αυτά, εμφανίζεται το ερώτημα αν κατά κάποιον τρόπο τα μέτρα συνδεδεμένα με την πολιτική των εκτοπισμών των λαών και εθνικών μειονοτήτων επηρεάζουν την κοινωνική, οικονομική και

πολιτιστική εξέλιξη των περιφερειών στις οποίες τους εγκαθιστούν. Σήμερα έγινε γνωστό ότι οι μετακινήσεις των λαών στη διάρκεια της μαζικής ενοποίησης στα κολχόζ χωρίς να υπολογίζεται ο τρόπος ζωής και διαχείρισης νοικοκυριού των ίδιων των αποίκων οδήγησαν σε αντίστοιχες μετακινήσεις και απώλειες των ανθρώπων. Μόνο το 1931–1933 στο Καζακστάν οι άμεσες απώλειες από την πείνα, επιδημίες και άλλες συμφορές αποτελούνται από 2 εκατ. ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων και των κατασταλμένων. Στις Δημοκρατίες υπάρχει μια οξεία έλλειψη της εργατικής δύναμης, η οποία μερικώς συμπληρώνεται και σε βάρος των αποίκων (12).

Οι ανθρώπινες μάζες μετακινούνται κυρίως στις νότιες περιοχές του Καζακστάν και Δημοκρατίες της Μέσης Ασίας με σκοπό τον επόμενο διορισμό τους στον αγροτικό τομέα. Η ανάλυση της πορείας εκτοπισμών, της εργασιακής εγκατάστασης των εφεδρικών σωμάτων μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο εκτοπισμός των λαών και ομάδων εθνικών μειονοτήτων υποτάσσεται στους σκοπούς στερέωσης του καθεστώτος, πραγματοποιείται χωρίς τον υπολογισμό των συμφερόντων των λαών, των δυνατοτήτων ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας, επέκτασης της κοινωνικής παραγωγής. Για το λόγο αυτό δεν μπορεί να θεωρείται βάσιμη η άποψη ότι η αρχική αιτία της εξορίας των εθνικοτήτων στο Καζακστάν

---

12) Ο καταστροφικός λιμός του 1932–33 κατέλαβε όχι μόνο το έδαφος της Μέσης Ασίας (περίπου 50 εκατ. άνθρωποι) αλλά και την απέραντη έκταση όλης της χώρας. Το βασικό αίτιο της λαϊκής συμφοράς αποτελούσε η βίαια κολεκτιβοποίηση, συνδεδεμένη με την κατάσχεση της περιουσίας των κουλάκων. Ως αποτέλεσμα το πιο ενεργό στρώμα της αγροτιάς απαλλοτριώθηκε, εξορίστηκε. (Βλ. : Ивницкий Н. А. Голод 1932–1933 годов. – М., 1995. – С. 43 – 66).

και τη Μέση Ασία αποτελούσε η ανάγκη στην προσέλκυση της εργατικής δύναμης για την ενίσχυση του κινήματος του κολχόζ.

Παρ'όλα αυτά στο Καζακστάν και στις Δημοκρατίες της Μέσης Ασίας αρχίζει η ευρεία προσχεδιασμένη ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας στη διάρκεια του δεύτερου και τρίτου πεντάχρονου (προκαθορισμένη περίοδος για την εφαρμογή κάποιον κρατικών στόχων). Οι άποικοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες σχετικά με την εγκατάσταση και την επόμενη προσαρμογή τους στους ασυνήθιστους τόπους πρέπει να συμμετέχουν και στην πραγματοποίηση των σκοπών σχετικά με την ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας, σχεδιασμένων από τα κεντρικά όργανα της εξουσίας.

Είναι επίσης φανερό ότι τα κεντρικά όργανα της ΟυζΣΣΔ και της ΚαζΣΣΔ δεν προλαβαίνουν να λύνουν προβλήματα σε ό, τι αφορά τους εκτοπισμένους αποίκους. Γενικά υπάρχει η έλλειψη των εργατικών χεριών, γεωργικών μηχανών, αροτριώντων κτηνών, λιπασμάτων, διάφορων αγροτικών υλικών κλπ (13).

Όμως, παρά τις δύσκολες συνθήκες, η παραγωγικότητα των Ελλήνων στους καινούριους τόπους είναι υψηλή, οι Έλληνες παρουσιάζουν τους πρωτοποριακές δείκτες της δουλειάς. Οι Έλληνες αγρότες διευρύνουν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις και αυξάνουν την παραγωγικότητα των καλλιεργειών. Προσαρμόζονται στις καινούριες συνθήκες, βάζοντας το εργατικό και το πνευματικό δυναμικό τους στην ανάπτυξη της οικονομίας των Δημοκρατιών, άνοδο του βιοτικού επιπέδου όλου του ντόπιου πληθυσμού.

---

13) ΓΑΡΦ. Φ. 8356. – Оп. 1. – Д. 36. – Л. 80, 142.

Στη διάρκεια του 2 Παγκοσμίου Πολέμου στους Έλληνες της ΕΣΣΔ δεν επιτρέπεται να πολεμούν στο μέτωπο και αυτό προσδιορίζεται με τα περιορισμένα δικαιώματα διανομής. Όμως, εκατοντάδες Έλληνες καταφέρνουν να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή και αποδεικνύουν όχι μόνο τη νομιμοφροσύνη, αλλά και την αφοσίωσή τους στη σοβιετική τους πατρίδα.

Η Κυβέρνηση της ΕΣΣΔ ύστερα από την απόφασή της σε ό, τι αφορά την προσέλκυση των Ελλήνων αποίκων στον ενεργό στρατό τούς επιστρατεύει στις δουλειές στα στρατιωτικά βιομηχανικά σημεία και στην οικοδομή κατασκευών άμυνας, μόνο στον Νότο. Όλα αυτά τα «καταναγκαστικά» μέτρα κάνουν την κατάσταση των Ελλήνων αποίκων πιο δύσκολη σε σύγκριση με τους ντόπιους λαούς, οδηγούν στην οξεία έλλειψη εργατικών χειρών και στις διάφορες περιπλοκές σε ό, τι αφορά την προσαρμογή τους.

Για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες στην ανόρθωση της εθνικής οικονομίας μετά από τον πόλεμο η Κυβέρνηση της χώρας στις αρχές του 1950 εγκρίνει μια σειρά αποφάσεων σχετικά με την εδραίωση των κολχόζ. Αυτό με τη σειρά του προκαλεί καινούρια προβλήματα του κοινωνικό – οικονομικού χαρακτήρα σε ό, τι αφορά την εκτέλεση των αποφάσεων αυτών. Υποτίθεται ότι η μεγέθυνση των κολχόζ θα έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης, επέκταση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, εδραίωση της οικονομικο–τεχνικής βάσης, αύξηση του συνόλου των ζώων κλπ (14).

Η μεγέθυνση των κολχόζ βοηθάει στη διεύρυνση των εργατικών

---

14) Βλ. : Тупенбаев Б. А. Социалистические аграрные преобразования в Средней Азии и Казахстане. – М., 1984.

κολεκτίβων οι οποίες στη Μέση Ασία αποτελούνται από τον πολυεθνικό πληθυσμό. Όμως, παράλληλα με την κεντρική τάση προς την ένωση των διαφορετικών εθνών ή αποίκων με τον ντόπιο πληθυσμό, υπάρχει και η ειδίκευση της εργατικής δραστηριότητας των διάφορων εθνικοτήτων. Για το λόγο αυτό, παρά την ενοποίηση και μεγέθυνση των κολχόζ, μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1960, μερικά από τα κολχόζ, για παράδειγμα, στις περιοχές Κζυλ–Ορντύνσκι και Ταλντύ–Κουργκάνσκι λόγω του σημαντικού ποσοστού των Ελλήνων συντηρούν την παραδοσιακή τους υπερίσχυση στους συνεταιρισμούς της γεωργίας. Ενώ οι Καζάχοι στην πλειοψηφία τους ασχολούνται με την κτηνοτροφία.

Τα επιτεύγματα των Ελλήνων αγροτών στην καλλιέργεια λαχανικών μεταφέρονται στην αφομοίωση των καινούριων αγροτικών καλλιεργειών, συμπεριλαμβανομένων και των τεχνικών. Μεγάλες επιτυχίες πετυχαίνουν οι πρωτοπόροι Έλληνες στη βαμβακοκαλλιέργεια.

Στο σύντομο χρονικό διάστημα της διαμονής τους στη Μέση Ασία οι Έλληνες αγρότες εξαιτίας της εργασίας τους γεμάτης αυταπάρνηση εκχερσώνουν νέες εκτάσεις, χτίζουν οικοδομές. Αυτό επιβεβαιώνουν πολλές μαρτυρίες των Ελλήνων οι οποίοι εξορίστηκαν. Πρέπει να παραδεχτούμε ότι ο βίαιος εκτοπισμός των Ελλήνων οδήγησε στην απώλεια των κατακτήσεων της πολιτιστικής κληρονομιάς και της εθνικο–πολιτιστικής ιδιαιτερότητας. Οι περισσότεροι από τους σημερινούς Έλληνες, θεωρώντας δική τους τη ρωσική γλώσσα, έχασαν όχι μόνο την πραγματική μητρική τους γλώσσα αλλά, με τον καιρό, έχασαν και τις εθνικές τους παραδόσεις, και αυτό δεν μπορούσε να μην επηρεάσει την εξέλιξη και τη διατήρηση της εθνικής αυτοσυνείδησίας τους.

Η βίαια εξορία των συγκεκριμένων λαών, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων της Ρωσίας, και ο περιορισμός των πολιτικών τους

δικαιωμάτων αναμφίβολα δεν βοήθησε στην ανάπτυξή τους. Οι εκτοπισμοί των εθνικών, και ειδικά χωρίς κάποιο αξίωμα, ομάδων πληθυσμού οδηγεί στη στέρησή τους από την πραγματική δυνατότητα της οικονομικής ανάπτυξης, την κατάπτωση του εθνικού πολιτισμού. Ειδικά τα φαινόμενα αυτά γίνονται αισθητά στις συνθήκες κατοίκησης σε ξένο από την εθνική πλευρά περιβάλλον. Και οι Έλληνες δεν αποτελούν εξαίρεση σε αυτό.

2. Η αποκατάσταση των Ελλήνων το 1950–1990: ιδιαιτερότητες και προοπτικές.

Στις 17 Φεβρουαρίου του 1950 ο επικεφαλής του Υπουργείου Εσωτερικών της ΕΣΣΔ ο Σ. Κρουγκλόφ αποστέλλει έκθεση στον Ι. Στάλιν σχετικά με την ενίσχυση του κανονισμού και διοικητικού ελέγχου στους τόπους κατοίκησης των εξορισμένων και των ειδικών αποίκων, τον καλύτερο έλεγχο και την εργατική χρησιμοποίησή τους. «Στην 1η Ιανουαρίου του 1950, - τονίζεται στο έγγραφο, - στην εγγραφή των οργάνων του Υπουργείου Εσωτερικών της ΕΣΣΔ βρίσκονται 2.572.829 εκτοπισμένων και ειδικών αποίκων», αποτελούμενων από τους εκπροσώπους των διαφορετικών εθνικοτήτων, όπως οι Γερμανοί, Τσετσένοι, Ινγκούσοι, Καλμούκοι, Έλληνες, Τατάροι της Κριμαίας και οι εκπρόσωποι των άλλων κατασταλμένων λαών και εθνικοτήτων (15).

Σύμφωνα με το διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από τις 26 Νοεμβρίου του 1948 οι πολίτες αυτοί εγκαθίστανται στους τόπους αποίκησης «για πάντα». Υπογραμμίζεται ότι «η έξοδός τους από τους τόπους αποίκησης χωρίς ειδική άδεια χορηγούμενη από τα όργανα του Υπουργείου Εσωτερικών της ΕΣΣΔ τιμωρείται με 20 χρόνια καταναγκαστικών έργων» (16).

Με περιορισμένα δικαιώματα, εξαρτημένοι από διάφορα διατάγματα των κεντρικών οργάνων της εξουσίας, οι κατασταλμένοι λαοί βαθμηδόν

---

15) Иосиф Сталин – Лаврентию Берии: «Их надо депортировать». Документы, факты, комментарии. – М., 1992. – С. 261.

16) Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину: «Согласно Вашему указанию …» – М., 1995. – С. 259.

αρχίζουν να ελκύουν την προσοχή των οργάνων εξουσίας. Φανερώνεται η ανάγκη στην αλλαγή της αντιμετώπισης του ζητήματος των κατασταλμένων. Τη διαγραφή των ειδικών αποίκων, απελευθερωμένων από τις εργατικές υποχρεώσεις στις βιομηχανίες, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως προετοιμασία στην αποκατάσταση των δικαιωμάτων τους. Αν και επίσημα το Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από τις 27 Μαρτίου του 1953 «Για την Αμνησία» δεν αφορά στους ειδικούς αποίκους, στην ουσία αυτό επηρεάζει άμεσα τη γενική τάση των πραγμάτων.

Ταυτόχρονα εκδίδονται διατάγματα του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ, σύμφωνα με τα οποία καταργούνται οι περιορισμοί σε ό, τι αφορά στους ειδικούς αποίκους κουλάκους, οι οποίοι εξορίστηκαν στα τέλη του 1920 – αρχές του 1930 από τις περιοχές όπου πραγματοποιήθηκε η ολοκληρωτική κολεκτιβοποίηση με κοινωνικές ενδείξεις και στους Γερμανούς οι οποίοι εξορίστηκαν από το Ποβόλζιε και άλλες περιοχές της χώρας και επιστρατεύτηκαν στις βιομηχανίες και επίσης στους εκπροσώπους των άλλων εθνικοτήτων οι οποίοι υποβλήθηκαν στις καταστολές (17). Οι πράξεις αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως η αρχή των αλλαγών στην τύχη των κατασταλμένων λαών.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 αρχίζει η υλοποίηση των μέτρων της αποκατάστασης. Οι ειδικοί άποικοι διαγράφονται, διευρύνονται τα δικαιώματά τους. Η πορεία αυτή ιδιαίτερα ενεργοποιείται μετά από το 20ο συνέδριο του ΚΚΣΕ τον Φεβρουάριο του 1956, στην κλειστή συνεδρίαση του οποίου ομιλεί ο Ν. Σ. Χρουτσιόφ. Όπως είναι γνωστό, στις 30 Ιουνίου

---

17) «Их надо депортировать…» – С. 266 – 267.

του 1956 εγκρίνεται το Διάταγμα της ΚΕ του ΚΚΣΕ «Για την Υπερνίκηση της Προσωπολατρίας και των Συνεπειών της» και το Διάταγμα του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ «Για την Άρση των Περιορισμών στις Ειδικές Αποικήσεις σε ό, τι Αφορά τη Νομική Κατάσταση των Ειδικών Αποίκων» (στις 16 Ιουλίου του 1956). Στα έγγραφα αυτά οι καταστολές των συγκεκριμένων πολιτών και ολόκληρων λαών θεωρούνται ως ένα μέτρο εναντίον του νόμου. Ακολουθεί η υπόδειξη για να εξαλειφθούν οι συνέπειες των κατασταλτικών πράξεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν.

Η αποκατάσταση αφορά τα πρόσωπα τα οποία καταστάληκαν με διάφορες κατηγορίες, συμπεριλαμβανομένων και των «αντεπαναστατικών εγκλημάτων». Αποκαθιστώνται τα δικαιώματα των λαών της ΕΣΣΔ, εξαλείφονται οι πολλές παραμορφώσεις της κρατικής εθνικής πολιτικής. Το ζήτημα της αποκατάστασης των προσώπων, τα οποία άσκησαν ποινική δίωξη και διεγράφησε από το κόμμα λόγω των διάφορων πολιτικών καταγγελιών, αναλαμβάνει η Επιτροπή του πολιτικού ελέγχου στην ΚΕ του ΚΚΣΕ. Η Επιτροπή ασχολείται με το ζήτημα αυτό το 1954–1961. Ως αποτέλεσμα της δραστηριότητάς στο κόμμα αποκαθιστώνται πάνω από 700 χιλιάδες πολίτες οι οποίοι καταστάληκαν (18).

Ακολουθεί και το Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ σχετικά με τους κατασταλμένους λαούς, και συγκεκριμένα: «Για την άρση των νομικών περιορισμών από τους Γερμανούς και τα μέλη των οικογενειών τους, οι οποίοι βρίσκονται στις ειδικές αποικήσεις» (στις 13 Δεκεμβρίου του 1955), σύμφωνα με το οποίο οι Γερμανοί διαγράφονται από τις ειδικές αποικήσεις και απελευθερώνονται από τον διοικητικό έλεγχο των οργάνων του ΥΕ της ΕΣΣΔ.

---

18) Реабилитация. Политические процессы 30 – 50х годов. – М., 1991. – С. 68 – 91.

Με τα μέτρα αυτά αρχίζει η διαδικασία της εξάλειψης των περιορισμών στα πολιτικά δικαιώματα, οι οποίοι εξασφάλιζαν την καταναγκαστική εργατική τακτοποίηση και την απαγόρευση της ελεύθερης μετακίνησης.

Σύμφωνα με την απόφαση της ΚΕ του ΚΚΣΕ και τα διατάγματα της Κυβέρνησης για την άρση των περιορισμών στις ειδικές αποικίες από τους Γερμανούς (τον Αύγουστο του 1954), Τσετσένους και Ινγκούσους (στις 16 Ιουλίου του 1956), Καλμούκους, Έλληνες, Βουλγάρους, Αρμένιους (τον Μάρτιο του 1956) και άλλες εθνικότητες και μέλη των οικογενειών τους. Οι ειδικοί άποικοι όχι μόνο διαγράφονται, αλλά και απελευθερώνονται από τον διοικητικό έλεγχο των οργάνων του ΥΕ.

Η ενέργεια αυτή όμως δεν οδηγεί στην επιστροφή στους Γερμανούς της περιουσίας τους, η οποία κατασχέθηκε στην πορεία των εκτοπισμών και δεν σημαίνει ότι οι εξορισμένοι απέκτησαν δικαίωμα να επιστρέφουν στα μέρη από τα οποία εξορίστηκαν, και συγκεκριμένα στην περιοχή του Ποβόλζιε (ακτές του Βόλγα).

Συζητήθηκε και το ζήτημα δημιουργίας της Αυτονομίας των Γερμανών του Ποβόλζιε.

Όμως η τελική απόφαση σχετικά με το ζήτημα αυτό δεν ελήφθη. Η κατηγορία στην προδοσία της πατρίδας τούς καταδιώκει μέχρι τα τέλη Αυγούστου του 1964, όταν αυτή, και πάλι τυπικά, αποσύρεται με το Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από τις 29 Αυγούστου, το οποίο αναγνωρίζει ότι «οι αβάσιμες κατηγορίες στην ενεργό βοήθεια και συνεργία με τους γερμανο–φασιστικούς επιδρομείς ήταν αστήρικτες» (19).

---

19) Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину: «Согласно Вашему указанию…» – С. 258 – 260.

Η άρση των περιορισμών από τα δικαιώματα των Ελλήνων, Βουλγάρων, Αρμένιων και των μελών των οικογενειών τους, εξορισμένων από την Κριμαία το 1944, ορίζεται με την απόφαση της ΚΕ του ΚΚΣΕ το Μάρτιο του 1956. Τους επιτρέπεται να κατοικούν σε οποιαδήποτε περιοχή της χώρας εκτός από την Κριμαία. Η παρόμοια απόφαση εγκρίνεται και σε ό, τι αφορά τους Καλμούκους και τα μέλη των οικογενειών τους, οι οποίοι επίσης βρίσκονται στην ειδική αποίκηση (20).

Σε ό, τι αφορά στους Τατάρους της Κριμαίας, τους οποίους κατηγόρησαν για εσχάτη προδοσία, αυτοί δεν απελευθερώνονται από τον διοικητικό έλεγχο των οργάνων του ΥΕ της ΕΣΣΔ, συνεχίζει να ισχύει η απαγόρευση της επιστροφής τους στην Κριμαία. Τα διαβατήρια τούς χορηγούνται μόνο με μια ειδική απόδειξη παραλαβής. Ταυτόχρονα παραιτούνται από την περιουσία την οποία άφησαν στην Κριμαία. Η απόφαση η οποία τους επιτρέπει την επιστροφή στην Κριμαία εγκρίνεται μόνο στις 9 Ιανουαρίου του 1957 (21).

Η πορεία της αποκατάστασης των νομικών ορίων των κατασταλμένων λαών επηρεάζει και τον τομέα των εθνικο–κρατικών σχηματισμών οι οποίοι καταργήθηκαν με τους εξορισμούς των λαών. Στις 24 Νοεμβρίου του 1956 η ΚΕ του ΚΚΣΕ εγκρίνει την απόφαση «Για την Αποκατάσταση της Εθνικής Αυτονομίας των Καλμούκων, Καράτσων, Μπαλκάρων, Τσετσένο–Ινγκούσων». Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, προβλέπεται η οργάνωση των μετακινήσεων των λαών στη διάρκεια των 3–4 ετών, αρχίζοντας από την άνοιξη το 1957. Όμως, παρά το σχέδιο αυτό, αρχίζει η μαζική έξοδος

---

20) Бугай Н. Ф. (συντάκτης). «Их надо депортировать …» – С. 268, 270.

21) Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. – Вильнюс, - М., - 1992. – С. 94.

των ειδικών αποίκων (22). Στις 9 Ιανουαρίου του 1957 δημοσιεύεται το Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, το οποίο αποκαθιστά τους αυτόνομους κρατικούς σχηματισμούς των προαναφερόμενων λαών, οι οποίοι πριν εξαλείφτηκαν.

Αναμφίβολα, η επιστροφή των λαών δεν μπορούσε να μην προκαλέσει μια σειρά από τις καινούριες δυσκολίες σχετικά με την εδαφική οργάνωση, τον διαχωρισμό των εδαφών των Δημοκρατιών και περιφερειών, την πιθανή παραβίαση των εγκατεστημένων σχέσεων μεταξύ των πληθυσμών διαφορετικών εθνικοτήτων.

Οι δυσκολίες σχετικά με τη λύση του επαναπατρισμού των κατασταλμένων λαών επηρεάζουν την ίδια την κατάσταση των λαών αυτών. Και αυτό φαίνεται καθαρά σε ό, τι αφορά τους λαούς οι οποίοι δεν είχαν τις δικές τους εθνικο–κρατικές οργανώσεις. Ξεπερνώντας τις δοκιμασίες, οι λαοί αυτοί συνέχεια αγωνίζονται για την ύπαρξή τους, επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό την κατάσταση, σύμφωνα με την οποία οι εθνικές ομάδες οι οποίες δεν είχαν τα δικά τους ιστορικά εδάφη μπορούσαν να υποβληθούν στον εκτοπισμό παρά τη θέλησή τους.

Παρά τις μερικές «ευκολίες», συνδεδεμένες με το «Λιώσιμο του Χρουτσιόβ» (23) σε ότι αφορά αυτούς που υποβλήθηκαν στον εξορισμό, η κατάστασή τους ακόμα παραμένει διφορούμενη. Φαίνεται πως είναι

---

22) Βλ.: Хмара Н. И. Проблемы восстановления национальной автономии репрессированных народов (по материалам 60-х годов). – Репрессированные народы: упразднение их государственности и проблемы реабилитации. – Элиста, 1993. – С. 204 – 206.

23) Η Κυβέρνηση του Χρουτσιόφ υλοποίησε μια σειρά σημαντικών μεταρρυθμίσεων, φιλελεύθερων σε σχέση με το προηγούμενο διδακτορικό καθεστώς του Ι. Στάλιν. Την περίοδο αυτή ονομάζουν «λιώσιμο του Χρουτσιόφ».

ελεύθεροι, όμως τα δικαιώματά τους ακόμα παραμένουν περιορισμένα.

Με παρόμοιο σενάριο εξελίσσεται και η αποκατάσταση των Ελλήνων της Ρωσίας. Απελευθερώνονται από την ειδική αποίκηση, όμως επίσημα δεν τους επιτρέπεται να γυρίσουν στους τόπους της πρώην κατοικίας τους, δηλαδή στην περιοχή της Κριμαίας, Καύκασο, παραθαλάσσιες περιοχές της Μαύρης Θάλασσας, Υπερκαυκασία.

Η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού του Καζακστάν και της Μέσης Ασίας παραμένει στους τόπους κατοικίας.

Επί μακρόν δεν μπορούν να γυρίσουν στους τόπους της πρώην κατοικίας τους οι Τούρκοι–Μετσχέτιοι. Το ζήτημά τους εξετάζεται πάνω από μια δεκαετία. Στα τέλη του 1956 τούς επιτρέπεται να γυρίσουν. Όμως τους περισσότερους Τούρκους–Μετσχέτιους ονομάζουν οι Αζερμπαϊτζανοί. Τους επιτρέπεται να γυρίσουν στον Καύκασο, όμως όχι στις περιοχές της Μετσχέτιας (Γεωργία), αλλά στο Αζερμπαϊτζάν, το οποίο έχει ανάγκη από εργατικά χέρια για την αξιοποίηση των αλατούχων εκτάσεων. 400 οικογένειες των Τούρκων–Μετσχέτιων (Αζερμπαϊτζάν) μετακομίζουν στους καινούριους τόπους για να είναι πιο κοντά στην πατρίδα τους και επιτέλους να γυρίσουν στις περιοχές όπου κατοικούσαν πριν από το 1944 (24). Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα πάνω από τις 5 χιλιάδες Τούρκων ειδικών αποίκων είναι αναγκασμένοι να ψάχνουν μια καινούρια περιοχή για την κατοίκηση. Βρίσκουν άσυλο στην Καμπαρντινική–Βαλκαρική ΑΣΣΔ και στις άλλες περιοχές της Νότιας Ρωσίας (25).

---

24) Алексеева Л. Указ. Соч. – С. 111.

25) Бугай Н. Ф. Л. Берия – И. Сталину: Согласно Вашему указанию … - С. 293; Βλ. επίσης: Бугай Н. Ф. Турки из Месхетии: долгий путь к реабилитации. 1944-1994 годы. – М., 1994.

Ανάλογα διαμορφώνεται και η τύχη της κουρδικής εθνικής μειονότητας. Στους Κούρδους επιτρέπεται να μετακινούνται από τις σημαδεμένες για την κατοίκηση περιοχές στη Γεωργία, όμως το 1960 η συγκεκριμένη ιδέα απορρίπτεται.

Οι εθνικές μειονότητες δεν διακόπτουν το κίνημά τους για να επιστρέψουν στους τόπους από τους οποίους εξορίστηκαν το 1920–1950. Επιτέλους αναγνωρίζεται επίσημα ότι στην πορεία πραγματοποίησης των μετακινήσεων έγιναν σοβαρές παραβιάσεις του Νόμου. Το Ανώτατο Σοβιέτ της ΕΣΣΔ στις 7 Ιανουαρίου του 1960 εκδίδει ένα συμπληρωματικό διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο με την άρση των περιορισμών από τα δικαιώματα των ειδικών αποίκων καθορίζονται με σκοπό τη στερέωση του καθεστώτος της εξουσίας εκείνης της εποχής μερικές μη επιτρεπόμενες θέσεις: «Χωρίς το δικαίωμα της επιστροφής της περιουσίας τους, η οποία κατασχέθηκε στην πορεία του εκτοπισμού, χωρίς το δικαίωμα επιστροφής στους τόπους από τους οποίους εξορίστηκαν, χωρίς την άρση των περιορισμών των ειδικών αποικήσεων από τους αρχηγούς και συνεργούς των εθνικιστικών παράνομων οργανώσεων και των ενόπλων εθνικιστικών συμμοριών» (26).

Αυτή είναι η πραγματικότητα στα 1950, δηλαδή μετά από το ξεσκέπασμα της προσωπολατρίας του Ι. Στάλιν. Το κόμμα καταδικάζει την προσωπολατρία, όμως δεν είναι έτοιμο ακόμα για την πλήρη εξάλειψη των αιτίων, τα οποία προκάλεσαν την έντονη παραμόρφωση των εθνικών σχέσεων. Στις συνθήκες των υπάρχουσων μορφών διοίκησης της κοινωνίας στην ουσία μη δημοκρατικού καθεστώτος, κάθε εθνικό κίνημα για την

---

26) «Их надо депортировать...» - С. 281.

επιστροφή είναι καταδικασμένο στην ήττα. Όμως, το ίδιο το κίνημα για την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των κατασταλμένων λαών βαθμηδόν αποκτά συνεχή χαρακτήρα.

Η δυνατότητα της πραγματοποίησης των μέτρων της αποκατάστασης εμφανίζεται στις συνθήκες της «Περεστρόικα», την οποία αρχίζει το ΚΚΣΕ με τον επικεφαλής του τον Μ. Σ. Γκορμπατσιόφ. Σημαντικές οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις έχουν ως αποτέλεσμα την απροσδόκητη κατάρρευση του ομοσπονδιακού εθνικού κράτους της ΕΣΣΔ, το «γκλάσνοστ» οδηγεί στη φιλαλήθη ερμηνεία του παρελθόντος, την εμφάνιση της αντιμετώπισης αρχής των δύσκολων προβλημάτων. Ο Μ. Σ. Γκορμπατσιόφ στο 27ο συνέδριο του ΚΚΣΕ, το οποίο έγινε τον Απρίλιο του 1985, τονίζει: «Είναι απαραίτητο να εκτιμήσουμε το παρελθόν με αίσθηση της ιστορικής υπευθυνότητας και βασιζόμενοι στην ιστορική αλήθεια... Χρειαζόμαστε τις φιλαλήθεις εκτιμήσεις αυτής, όπως και των άλλων περιόδων της δικής μας ιστορίας, ειδικά αυτή τη στιγμή, όταν αρχίζει η «Περεστρόικα», - τις χρειαζόμαστε όχι για να ξεκαθαρίσουμε τους πολιτικούς μας λογαριασμούς, όπως λένε, «να ματώσουμε την καρδιά μας», αλλά για να αναγνωρίσουμε όλα τα ηρωικά τα οποία υπήρχαν στο παρελθόν, να βγάλουμε τα μαθήματά μας από τα λάθη και τους κακούς υπολογισμούς» (27).

Στις συνεδριάσεις της Επιτροπής του Πολιτικού Γραφείου της ΚΕ του ΚΚΣΕ, η οποία δημιουργείται στις 28 Σεπτεμβρίου του 1987, εξετάζεται το

---

27) Горбачев М. С. Октябрь и перестройка: революция продолжается. – М., 1987. – С. 14.

περιεχόμενο πολλών υποθέσεων σχετικά με τις καταστολές οι οποίες πραγματοποιήθηκαν το 1930–1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Μετά από την εξέταση όλων των αρχειακών εγγράφων, η Επιτροπή του Πολιτικού Γραφείου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι στην ουσία ούτε υπήρχαν τα πολιτικά «μπλοκ», ούτε τα πολιτικά «κέντρα». Αυτά δημιουργήθηκαν τεχνητά από τα όργανα του ΛΕΕ – ΥΚΑ – ΥΕ της ΕΣΣΔ, με την άμεση εντολή του Ι. Στάλιν και του περιβάλλοντός του (28).

Εξαιτίας της Περεστρόικα, των πορειών της δημοκρατικοποίησης της κοινωνίας της Ρωσίας, του Γκλάσνοστ, εμφανίζεται η δυνατότητα της πραγματοποίησης των πρακτικών μέτρων για την αποκατάσταση των θυμάτων της αυθαιρεσίας του Στάλιν.

Το 1988–1989 και το πρώτο εξάμηνο του 1990 αποκαθίσταται περίπου 1 εκατομμύριο ανθρώπων. Αποκαθίστανται στα δικαιώματά τους μερικά από τα μέλη του κόμματος τα οποία άδικα κατηγορήθηκαν στα πολιτικά εγκλήματα και υποβλήθηκαν στις καταστολές, συνολικά περίπου 11.399 ανθραποι. Αποκαθιστώνται επίσης μερικοί από τους πολιτικούς πρόσφυγες αλλοδαπούς (29).

Ο Μ. Σ. Γκορμπατσιόφ τόνισε τα προβλήματα αυτά στην ομιλία του «Για την Πραγματοποίηση των αποφάσεων του XXYII Συνεδρίου του ΚΚΣΕ και των προβλημάτων της εμβάθυνσης της Περεστρόικα» στη XIX Πανενωσιακή συνδιάσκεψη του ΚΚΣΕ στις 28 Ιουνίου του 1988 (30). Στην

---

28) Михайлов Н. Во имя законности, справедливости и правды. – Реабилитация. – С. 6, 15.

29) О. П. – с. 7.

30) Горбачев М. С. Доклад на XIX Всесоюзной конференции КПСС 28 июня 1988 г. – Коммунист. – М., №10. – 1988.

ομιλία αυτή υπογραμμίζει ότι «για μας υπάρχει μόνο ένας δρόμος: στα πλαίσια της διάρθρωσης του ενωσιακού κράτους η οποία δημιουργήθηκε για να μπορούμε να εξασφαλίσουμε τον μέγιστο υπολογισμό των συμφερόντων του κάθε έθνους και εθνότητας και όλης της κοινότητας των σοβιετικών λαών. Άλλη προσέγγιση στις συγκεκριμένες συνθήκες είναι αδύνατη, οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια να προχωρήσουμε σε άλλο δρόμο θα ήταν ολέθρια» (31). Ο Μ. Σ. Γκορμπατσιόφ είπε αυτό σε σχέση με τα γενικά προβλήματα τα οποία αποκαλύπτουν την ουσία του εθνικού ζητήματος. Όμως πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι λαοί της ΕΣΣΔ δεν είχαν όλοι τις ίδιες δυνατότητες ανάπτυξης των δικών τους παραδόσεων και πολιτισμών. Αυτό αφορά και τις εθνικές ομάδες στις Δημοκρατίες, οι οποίες είχαν κάποιες συγκεκριμένες συνταγματικές εγγυήσεις.

Σύμφωνα με το Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από τις 16 Ιανουαρίου του 1989 συνεχίζεται η πραγματοποίηση των μέτρων αποκατάστασης, της αποκατάστασης των δικαιωμάτων των πολιτών και λαών. Στο Διάταγμα του Προεδρείου του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ τονίζεται ότι όλες οι αποφάσεις οι οποίες ελήφθηκαν εκτός δικαστηρίου στις συνεδριάσεις «των τριών», «των δύο» ή στις «ειδικές συνεδριάσεις» σε ό, τι αφορά τους κατασταλμένους κομμουνιστές και εξωκομματικούς ήταν εναντίον του νόμου.

Στις 14 Νοεμβρίου του 1989 το Ανώτατο Σοβιέτ εγκρίνει την «Προκήρυξη για την Αναγνώριση ως Εγκληματικών και Παράνομων όλων των Κατασταλτικών Πράξεων εναντίον των Λαών οι οποίοι Βίαια Εκτοπίστηκαν και την Εξασφάλιση των Δικαιωμάτων τους» (32) και

---

31) Ο. Π. – σ. 40.

32) Декларация Верховного Совета Союза СССР «О признании незаконными и

το Διάταγμα του Προέδρου της ΕΣΣΔ (τον Αύγουστο του 1990) «Για την Αποκατάσταση των Δικαιωμάτων των Θυμάτων των Πολιτικών Καταστολών το 1920–1950». Στο Διάταγμα αυτό τονίζεται ότι οι λαοί « δεν ξεχνούν την αυθαιρεσία του σταλινικού καθεστώτος». Σχετικά με την προκήρυξη του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από τις 7 Μαρτίου του 1991 εγκρίνεται διάταγμα για την κατάργηση των 42 διαταγμάτων και εντολών του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ και της ΚΕΑ (Κρατική Επιτροπή της Άμυνας) οι οποίες εγκρίθηκαν το 1937–1956 και αφορούσαν τις τύχες του πολωνικού, γερμανικού και κορεατικού λαών (33).

Αναμφίβολα, η αποκατάσταση των κατασταλμένων λαών πρέπει να συμπεριλαμβάνει όχι μόνο τους ξεχωριστούς ανθρώπους και ομάδες πληθυσμού, αλλά και τους ολόκληρους λαούς και εθνικές μειονότητες. Ειδικά σε σχέση με τους λαούς, οι καταστολές εμφανίζονται στην πιο ακραία τους μορφή.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 παρατηρείται η αναζωογόνηση των εθνικών κινημάτων, η εμφάνιση των οποίων σχετίζεται με τα γεγονότα του 1930–1950. Οι απαιτήσεις των λαών, οι οποίοι συνταυτίζονται με τους κατασταλμένους, επιδιώκουν να διορθώσουν τα σφάλματα του παρελθόντος, να στερεώσουν τις θέσεις τους, να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και αυτοσυνείδησης εν ονόματι του θριάμβου του ιστορικού δικαίου.

преступными всех репрессивных актов против народов, подвергшихся насильственному переселению и обеспечении их прав». – Репрессированные народы России: чеченцы и ингуши. – Документы, факты, комментарии. – М., 1994. – С. 17.

33) Павлова Т. Ф. Документы ЦГАОР СССР по истории депортации народов СССР (1930е – 1950е годы) – Часть 1. – М., 1992. – С. 9.

Η ανάπτυξη των εθνικών κινημάτων συντείνει στην εμφάνιση και των εθνικών κοινωνικών οργανώσεων, κομμάτων και πολιτικοποιημένων ομάδων, οι οποίες ορίζουν ως κεντρικό σημείο της δραστηριότητάς τους την επανόρθωση της ιστορικής αδικίας σε ό, τι αφορά τους εξορισμένους λαούς.

Ακριβώς με αυτόν τον σκοπό πραγματοποιείται η ενοποίηση των λαών οι οποίοι υποβλήθηκαν στις καταστολές. Τον Νοέμβριο του 1990 δημιουργείται η Συνομοσπονδία των Κατασταλμένων Λαών της Ρωσίας (ΣΚΛΡ), και αυτό επιτρέπει να ενοποιηθούν οι προσπάθειες και να συντονιστούν τα εθνικά κινήματα σε ό, τι αφορά την πραγματοποίηση των μέτρων αποκατάστασης των κατασταλμένων λαών (34). Στη Συνομοσπονδία εντάσσονται τα εθνικά κοινωνικά κινήματα των κατασταλμένων εθνικοτήτων, όπως Μπαλκάροι, Ιγκούσοι, Γερμανοί, Τατάροι της Κριμαίας, Καράτσοι, Έλληνες, Κορεάτες κλπ

Οι εκπρόσωποι των κατασταλμένων λαών στο Ιδρυτικό Συνέδριο της ΣΚΛΡ επιμένουν στην αποκατάσταση των λαών πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά και εδαφικά (35). Αναμφίβολα, οι ενέργειες αυτές έπρεπε να είχαν ως σκοπό την αποκατάσταση όχι μόνο των δικαιωμάτων των προσώπων, αλλά και τη διαμόρφωση της ήρεμης εθνικής συνείδησης, διατήρηση των μητρικών γλωσσών, παραδόσεων, εθίμων και πολιτισμών.

---

34) Βλ.: Устав КРНР: Конфедерация репрессированных народов Российской Федерации 1990 – 1992. – Документы. Материалы. – М., 1993. – С. 85 – 87.

35) Πριν οι εκπρόσωποι των κατασταλμένων λαών κατευθύνονταν στην ΟΥΝΕΣΚΟ, στο συνέδριο των λαϊκών βουλευτών της ΡΣΟΣΔ με την παράκληση να εξεταστεί η κατάσταση των πολιτισμών του έθνους τους, της αποκατάστασης των κατασταλμένων λαών. Βλ.: Ο. Π. – σ. 83 – 94.

Προβλέπεται η επέκταση της δυνατότητας ανάπτυξης των κοινωνικών οργανώσεων και αυτοδιοίκησης, χρησιμοποίησης διάφορων μέτρων της οικονομικής υποστήριξης.

Από τις 26 Απριλίου ισχύει ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών» (36), ο οποίος ορίζει την ίδια την έννοια «κατασταλμένοι λαοί». Ακολουθεί το Διάταγμα του Προεδρείου της Ρωσικής Ομοσπονδίας «Για την Άρση των Μονογραμμάτων Περιορισμού από τα Νομοθετικά και άλλα Έγγραφα, σύμφωνα με τα οποία Υλοποιήθηκαν οι Μαζικές Καταστολές και Επιβολές των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων», το οποίο αφαιρεί την απαγόρευση της αναγνώρισης με τις πράξεις, αποφάσεις, στοιχεία από το ΛΕΕ – ΥΕ – ΛΕΚΑ, ΚΕΕ, ΣΛΕ της ΕΣΣΔ, ΚΕΑ και των αντίστοιχων τμημάτων του ΛΕΕ της ΕΣΣΔ «ανεξάρτητα από την ημερομηνία έκδοσής τους». Ορίζεται «να αφαιρεθεί η απαγόρευση της αναγνώρισης με αυτά τα έγγραφα, όπως και της δημοσίευσής των (37).

Πρέπει να δώσουμε προσοχή στον Νόμο «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών» (από τις 26 Απριλίου του 1991) και επίσης στη Συμφωνία των χωρών της ΣΑΚ (Συνομοσπονδία Ανεξαρτήτων Κρατών, SNG) σχετικά με την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των κατασταλμένων προσώπων, λαών και εθνικών μειονοτήτων.

Ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων

---

36) Закон РСФСР «О реабилитации репрессированных народов». – Репрессированные народы России: чеченцы и ингуши… - С. 21 – 23.

37) Βλ.: Белая книга. Вторая часть… - С. 202 – 203.; Зайцев Е. А. (сост.). Сборник законодательных и репрессивных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий. – М., 1993.

Λαών» αποτελεί τη μεθοδολογική βάση και για τον ορισμό των βασικών κατευθύνσεων της μελέτης των προβλημάτων σχετικά με τον εξορισμό και την αποκατάσταση των λαών, ειδικά σε ό, τι αφορά τον εδαφικό, κοινωνικό και εθνικο–πολιτιστικό τομείς. Πρώτα απ'όλα, ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών ορίζει την έννοια «οι κατασταλμένοι λαοί» ως «οι λαοί (έθνη, εθνότητες ή εθνικές ομάδες και άλλες ιστορικά διαμορφωμένες πολιτιστικο – εθνικές κοινότητες ανθρώπων, Κοζάκοι π.χ.) σε σχέση με τους οποίους πραγματοποιήθηκε στο κρατικό επίπεδο η πολιτική της συκοφαντίας και γενοκτονίας, βασιζόμενη στην ένδειξη του έθνους ή κάποια άλλη ένδειξη, με την βίαια μετατόπιση, επιδιόρθωση των εθνικο–εδαφικών συνόρων, εγκατάστασης του καθεστώτος της τρομοκρατίας και βίας στους τόπους ειδικής αποίκησης» (38).

Έτσι, η κατηγορία των κατασταλμένων λαών συμπεριλαμβάνει καταρχήν τους εξορισμένους λαούς της ΕΣΣΔ. Όπως έγινε γνωστό σήμερα, η κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνει πάνω από τις 60 ονομασίες.

Όμως, ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών» δεν αναφέρει κάποιο συγκεκριμένο έθνος. Πιθανόν, για το λόγο αυτό οι περισσότεροι λαοί και οι πολίτες έμεναν έξω από την πορεία της αποκατάστασης. Αναμφίβολα, η προσέγγιση αυτή στον ορισμό του νομικού αντικειμένου στο Νόμο γενικεύει όλο το πρόβλημα, επιτρέπει τη διαφορετική ερμηνεία του σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Οι καταστολές σε ό, τι αφορά τις εθνικές κοινότητες συνήθως πραγματοποιούνταν μετά από αντίστοιχα διατάγματα του Προεδρείου του

---

38) Репрессированные народы России: чеченцы и ингуши. Документы, факты, комментарии. – М., 1994. – С. 21.

Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, του ΣΛΕ της ΕΣΣΔ ή της ΚΕΑ, δηλαδή από νομική πλευρά τις αποφάσεις των ανωτάτων οργάνων της κρατικής εξουσίας και όχι των δικαστικών ή διοικητικών οργάνων, στην ουσία τα μέτρα αυτά δεν καθορίστηκαν ούτε με ποινικό, ούτε με διοικητικό δίκαιο (39).

Στη ρωσική ιστοριογραφία του προβλήματος αυτού δημιουργήθηκε η γνώμη ότι ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών», αποτελώντας ένα σημαντικό έγγραφο, το οποίο για πρώτη φορά καταδικάζει την ολέθρια εθνική πολιτική του 1920–1930, συμβάλλει και στην όξυνση των αντιθέσεων κατά τόπους, ταυτόχρονα παράγοντας πολλά άλυτα προβλήματα. Συγκεκριμένα, μία από αυτές τις πολύπλοκες πλευρές στην πραγματοποίηση των πρακτικών μέτρων σχετικά με την αποκατάσταση πολύ καιρό (από το 1991) παραμένει η εδαφική αποκατάσταση. Οι δυσκολίες στην πραγματοποίησή της, τα μέτρα μετατρεπόμενα σε πρακτικό επίπεδο, οδήγησαν σε πολλές περιπτώσεις στις αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ των γειτονικών λαών. Αποδεικνύεται αδύνατη η εφαρμογή του Νόμου της ΡΣΟΣΔ «Για την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών» (40).

Πραγματικά, από τη μια πλευρά ο Νόμος αναγνωρίζει το δικαίωμα των κατασταλμένων λαών στην αποκατάσταση της εδαφικής τους ακεραιότητας, η οποία υπήρχε πριν από τις καταστολές, όμως από την άλλη πλευρά απαιτεί την αναχαίτιση του οποιουδήποτε περιορισμού των δικαιωμάτων και νομικών συμφερόντων των πολιτών οι οποίοι κατοικούν στα εδάφη των κατασταλμένων λαών. Αυτή η αντίφαση μάς επιτρέπει να

---

39) Βλ.: Лазарев Б. М. Правовые проблемы реабилитации репрессированных народов. – Государство и право. - № 12. – М., 1994. – С. 23.

συμπεραίνουμε ότι η αποκατάσταση των κατασταλμένων (στην ουσία εξορισμένων) λαών μπορεί να προκαλέσει μια σειρά συγκρούσεων, οι οποίες οξύνουν τις σχέσεις μεταξύ των εθνών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου είδους σύγκρουσης αποτελεί η ένοπλη αντίθεση των Οσέτιων και Ινγκούσων στην περιοχή Πριγκόροντνι και σε ένα μέρος της περιοχής Μολγκομπέκσκι, η οποία άρχισε από τον Οκτώβριο του 1992.

Στην ουσία σε μικρογραφία συγκρούστηκαν δύο θεμελιώδεις αρχές, στις οποίες βασίζεται η δημιουργία των εθνικών αυτόνομων μονάδων: η αρχή του δικαιώματος των εθνών για αυτοδιάθεση με δημιουργία της κρατικής οργάνωσης στα αρχικά σύνορα της κατοίκησής τους (εθνοπολιτική) και η αρχή του δικαιώματος για το κυριαρχικό έδαφος και η σταθερότητα των συνόρων των υποκειμένων της Ρωσικής Ομοσπονδίας χωρίς τη συναίνεσή τους (δηλαδή γεωπολιτική) (41).

Περίπου με το ίδιο σχήμα συνεχίζεται μέχρι σήμερα η αντίθεση μεταξύ των Οσέτιων και Ινγκούσων. Από τη μια πλευρά ανακηρύσσεται η διατήρηση του status quo, και η λύση του προβλήματος αποτελείται μόνο στην παραίτηση των υποκειμένων της Ομοσπονδίας (Δημοκρατία Βόρεια Οσετία – Αλάνια και Ινγκουσετία) από τις κοινές εδαφικές απαιτήσεις, από την άλλη πλευρά η συνταγματική αλλαγή της εδαφικής ακεραιότητας των

---

40) Бугай Н. Ф. Закон «О реабилитации репрессированных народов: два года спустя. – Обозреватель. - № 19. – 1993. – С. 34.

41) Викторин В. М. Калмыцкий этнический ареал в Нижнем Поволжье и проблема реализации Закона Российской Федерации «О реабилитации репрессированных народов». – Этничность и власть в полиэтнических государствах. – М., 1994. – С. 300.

υποκειμένων της Ρωσικής Ομοσπονδίας (42). Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο υπολογισμός των συμφερόντων του καθενός από τα υποκείμενα παραμένει ένα αρκετά περίπλοκο πρόβλημα.

Σε ό, τι αφορά την κοινωνική αποκατάσταση, αυτή παρά τις δυσκολίες της οικονομικής κατάστασης της καινούριας δημοκρατικής Ρωσίας, αν και δεν μπορεί να λυθεί ολοκληρωτικά, όμως εμφανίζονται κάποια εμφανή αποτελέσματα. Εκπονήθηκαν και εγκρίθηκαν πολλές κρατικές πράξεις σχετικά με την οικονομική υποστήριξη των προγραμμάτων αποκατάστασης, χορηγούνται σημαντικά χρηματικά ποσά (43).

Σχετικά με αυτό, θα μπορούσαμε να εξετάσουμε την κατάσταση της κοινωνικής αποκατάστασης των Ελλήνων της Ρωσίας, Όπως είναι γνωστό, οι Έλληνες και επίσης οι Τατάροι της Κριμαίας, Τούρκοι–Μετσχέτιοι, Κούρδοι, Κορεάτες, Κοζάκι κλπ δεν έλαβαν την κοινωνική αποζημίωση, η οποία έπρεπε να χορηγηθεί στους κατασταλμένους λαούς ακόμα το 1950–1960 (44). Οι Έλληνες μην έχοντας το δικαίωμα επιστροφής στους τόπους της πρώην κατοίκησής τους, δεν έχουν λάβει ούτε τη χρηματική αποζημίωσή. Η κύρια ιδιαιτερότητα της αποκατάστασης των Ελλήνων της Ρωσίας προέρχεται από την κοινωνική τους κατάσταση ως εθνικής μειονότητας, χωρίς κάποια μορφή της διοικητικής, εδαφικής ή άλλης

---

42) Костоев Б. Юбилец попранного закона. Репрессированные не могут ждать бесконечно. – Независимая газета. – 1996, 26 апреля.

43) Цой Б. С. Социальные и экономические аспекты реабилитации народов и граждан, репрессированных в СССР по политическим мотивам. – Государство и право. - № 12. – М., 1994. – С. 14.

44) Бугай Н. Ф. Закон «О реабилитации репрессированных народов»: два года спустя. – Обозреватель. - № 19. – М., 1993. – С. 37.

εθνικής οργάνωσης στη Ρωσία, σκορπισμένης στο έδαφος της χώρας. Στην ίδια κατάσταση, δηλαδή με αξίωμα των έξω–αντικειμενικών οργανώσεων εκτός από τους Έλληνες της Ρωσίας παραμένουν οι κατασταλμένοι Ρώσοι, Γερμανοί, Κορεάτες, Κοζάκοι και Φιλανδοί.

Το πρώτο βήμα στην πραγματοποίηση της αποκατάστασης των Ελλήνων της Ρωσίας αποτέλεσε η δημιουργία των ειδικών ομάδων μελέτης και προετοιμασίας των προσχεδίων των νομικών πράξεων. Στην καινούρια πολιτική κατάσταση στη Ρωσία στην 1 Απριλίου του 1993 εμφανίζεται το Διάταγμα του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΡΟ (Ρωσική Ομοσπονδία) «Για την Αποκατάσταση των Κορεατών της Ρωσίας (45). Αυτή είναι η πρώτη νομική πράξη τέτοιου είδους. Ακολουθεί στις 29 Ιουλίου του 1993 το Διάταγμα του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΡΟ «Για την Αποκατάσταση των Φιλανδών της Ρωσίας, το οποίο περιέχει όλες τις κατευθύνσεις της πραγματοποίησης των μέτρων της πολιτιστικής και κοινωνικο–οικονομικής ανάπτυξης των φιλανδικών λαών (46).

Σε ό, τι αφορά τους Έλληνες της Ρωσίας, σκορπισμένοι σε μικρές ομάδες σε όλο το έδαφος της πρώην ΕΣΣΔ, αυτή τη στιγμή αντιμετωπίζουν τις βαριές συνέπειες των καταστολών εναντίον τους στα χρόνια του σταλινισμού. Τους απειλεί ο κίνδυνος εξαφάνισης ως εθνικής μειονότητας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Πανενωσιακής Απογραφής πληθυσμού του 1989, στο έδαφος της ΕΣΣΔ κατοικούσαν πάνω από 350 χιλιάδες Ελλήνων, από αυτούς οι 90 χιλιάδες κατοικούσαν στο έδαφος της ΡΣΟΣΔ. Περίπου

---

45) Белая книга. Вторая часть… - С. 260 – 262.

46) Να σημειωθεί ότι οι μερικοί συγγραφείς θεωρούν ότι το προσχέδιο του Νόμου δημοσιεύτηκε μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα. (Βλ.: Плиев П. Старые проблемы российских финнов. – Независимая газета. – 1996 г. 18 апреля.)

70 χιλιάδες Ελλήνων παρέμεναν στούς τόπους εκτοπισμού.

Εξαιτίας της διακήρυξης της ανεξαρτησίας από όλες τις Δημοκρατίες της ΕΣΣΔ και της διαφορετικής αντιμετώπισης του ζητήματος συμμετοχής τους στη ΣΑΚ (Συνομοσπονδία Ανεξαρτήτων Κρατών), για τους Έλληνες της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Ουκρανίας, Γεωργίας, του Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν και άλλων Δημοκρατιών έγινε προβληματική η δυνατότητα της αποτελεσματικής ενοποίησης των προσπαθειών σχετικά με την αναγέννηση του λαού τους. Δημιουργείται η κατάσταση με την οποία οι Έλληνες οι οποίοι κάποτε μετακόμισαν στο έδαφος του ενιαίου τότε Ρωσικού Κράτους και είναι αναγκασμένοι να μαθαίνουν τις γλώσσες των Δημοκρατιών στις οποίες κατοικούν. Να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν οι συνθήκες εκμάθησης της μητρικής τους γλώσσας όχι μόνο επειδή δεν υπάρχει το απαραίτητο μεθοδικό υλικό, αλλά και λόγω της μη συμπαγούς κατοίκησης, με την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους ως μέσο καθημερινής επικοινωνίας. Επιπλέον στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων εμφανίστηκε ένα καινούριο πρόβλημα, πρόβλημα των προσφύγων από τις Δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ. Το 1992–1993 στη Ρωσική Ομοσπονδία ήρθαν γύρω στις 150 χιλιάδες άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων.

Στις συνθήκες αυτές οι κρατικές διαρθρώσεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας πρέπει να πραγματοποιήσουν μια σειρά μέτρων για τη διατήρηση των Ελλήνων ως εθνικής μειονότητας, και πρώτα από όλα πρέπει να εκδοθεί μια αντίστοιχη ξεχωριστή νομική πράξη σε ό, τι αφορά τους κατασταλμένους Έλληνες όπως τα προαναφερόμενα διατάγματα «Για την Αποκατάσταση των Κορεατών της Ρωσίας» και «Για την Αποκατάσταση των Φιλανδών της Ρωσίας». Επειδή μόνο μετά από την έκδοση τέτοιου είδους πράξης αρχίζει να ισχύει ο Νόμος της ΡΣΟΣΔ «Για

την Αποκατάσταση των Κατασταλμένων Λαών» σε ό, τι αφορά κάθε συγκεκριμένο λαό, εθνική μειονότητα, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων της Ρωσίας. Και πιο συγκεκριμένα, με την υπάρχουσα πρακτική της πραγματοποίησής του είναι δυνατό να αρχίσει η εκπόνηση του κρατικού προγράμματος της εθνικής αναγέννησης και ανάπτυξης των Ελλήνων της Ρωσίας, στα πλαίσια του οποίου να αντικατοπτρίζονται τα βασικά προβλήματα του εθνικο–πολιτιστικού και κοινωνικο– οικονομικού χαρακτήρα.

Όλα τα απαραίτητα έγγραφα και υλικά – αίτηση, προσχέδιο του Διατάγματος του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας, διακανονισμός των αντίστοιχων υπουργείων και υπηρεσιών: αντίγραφα των εγγράφων από τα αρχεία, τα οποία επιβεβαιώνουν την ύπαρξη των ελληνικών εθνικών σοβιέτ και εκτελεστικών επιτροπών και την απόφαση για την εξάλειψή των σοβιέτ αυτών, παρουσιάστηκαν στην Επιτροπή για την Αποκατάσταση των Θυμάτων των Πολιτικών Καταστολών με την επίβλεψη του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Στις 23–24 Νοεμβρίου του 1995 το Υπουργείο των Εθνικοτήτων της Ρωσίας από κοινού με τις κοινωνικές ελληνικές οργανώσεις πραγματοποίησαν τη Διεθνή επιστημονικο–πρακτική συνδιάσκεψη «Οι Έλληνες της Ρωσίας: Ιστορία και Επικαιρότητα», στην οποία συμμετείχαν οι εκπρόσωποι των ρωσικών περιφερειακών ελληνικών κοινωνικών οργανώσεων, ελληνικής διασποράς των πρώην Δημοκρατιών της ΕΣΣΔ: Γεωργίας, Αρμενίας, Ουκρανίας, Λιθουανίας, Καζακστάν, Κιργισίας και επίσης της Ελλάδας. Ως αποτέλεσμα της λειτουργίας της συνδιάσκεψης αυτής εγκρίθηκε το Διάγγελμα των μελών της προς τον Πρόεδρο τότε της Ρωσικής Ομοσπονδίας τον Μπ. Ν. Γιέλτσιν, στο οποίο εκφράστηκε η κοινή

ελπίδα ότι οι Έλληνες της Ρωσίας επιτέλους θα έχουν το Διάταγμα για την αποκατάστασή τους.

Σχεδόν 30 χρόνια επικράτησε η περίοδος των καταστολών σχετικά με τους «ύποπτους» λαούς και σχεδόν 30 χρόνια πέρασαν από τότε που άρχισε η περίοδος της αποκατάστασής τους, όμως μέχρι στιγμής μόνο οι Κορεάτες, Φιλανδοί, Γερμανοί, Καράτσοι, Βαλκάροι και Καλμούκοι έχουν τις αντίστοιχες νομικές πράξεις για την αποκατάστασή τους, οι υπόλοιποι λαοί δεν έχουν ακόμα κάποιο συγκεκριμένο έγγραφο αποκατάστασης, στο προοίμιο του οποίου θα έλεγε ότι «Με σκοπό την αποκατάσταση του ιστορικού δικαίου, εξάλειψη των συνεπειών της παράνομης εξορίας και των παραβιάσεων των δικαιωμάτων των λαών...».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας, θα θέλαμε να κάνουμε μερικά συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τη μελέτη του συγκεκριμένος θέματος.

Καταρχήν, δεν μπορούμε να μην παρατηρήσουμε ότι το εθνικό ζήτημα, το οποίο υποτάσσεται στο σύστημα μαρξισμού–λενινισμού στην ταξική αρχή αποτελεί την «Αχίλλειο πτέρνα». Όμως παρουσιάζοντας διαφορετικούς τρόπους για να λυθεί το ειδικά επίκαιρο στο σημείο συνάντησης των 19–20 αιώνων εθνικό ζήτημα, οι θεωρητές της ΙΙ Διεθνούς εμπλούτισαν το σύστημα ιδεών του ιστορικού υλισμού.

Κατά την άποψη του Ο. Μπάουερ, η έννοια του έθνους συμπεριλαμβάνει όλο το σύνολο ανθρώπων, συνδεδεμένων μεταξύ τους με κοινό χαρακτήρα λόγω κοινής τύχης. Για το λόγο αυτό για τον Ο. Μπάουερ η εθνική πολιτιστική κοινότητα είναι η πλεονεκτική βάση του έθνους. Ο θεωρητικός κατανοεί το έθνος ως μορφή ξεκινώντας από την πρωτόγονη κοινωνία, επειδή σε αυτή υπήρχε ήδη η «πολιτιστική κοινότητα». Σύμφωνα με αυτή τη λογική, η κοινότητα αυτή πρέπει να ανθίζει και στην σοσιαλιστική κοινωνία.

Μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι ο Β. Λένιν πολεμούσε με την «εξωκομματικότητα», με τον «ιδεολογισμό» του Ο. Μπάουερ, όμως όχι με τους ακριβείς χαρακτηρισμούς του ορισμού του έθνους. Ο χαρακτηρισμός του έθνους, τον οποίο έδωσε ο Ο. Μπάουερ, συμπεριλήφθηκε στις τέσσερις γνωστές ενδείξεις του ορισμού του έθνους, τις οποίες έδωσε ο Ι. Στάλιν.

Με τη «φετιχισμοποίηση» των κριτηρίων, τα οποία έδωσε ο Ι. Στάλιν, η μπολσεβίκικη θεωρία του έθνους όλο και πιο πολύ γίνεται ένα σχολαστικό σχήμα. Η κατάσταση που δημιουργήθηκε δεν επιτρέπει στους ιστορικούς

εθνογράφους να υπολογίζουν την αλλαγή της κατάστασης στην εξέλιξη των εθνικών σχέσεων.

Στο κέντρο της προσοχής των σοσιαλδημοκρατών της Ευρώπης βρίσκεται η Αυστρο–Ουγγαρία, όπου επιτακτικά τίθεται το ζήτημα σχετικά με την εγκατάσταση των ισόνομων σχέσεων μεταξύ των εθνών με τη διατήρηση του πολυεθνικού κράτους.

Ως μία από τις πιθανότερες λύσεις του ζητήματος αυτού οι σοσιαλδημοκράτες βλέπουν την ομοσπονδία των εθνικοτήτων στη βάση του «εθνικού διαχωρισμένων αυτόνομου εδάφους». Αντίθετα από αυτή την ιδέα του Κ. Κάουτσκι, ο Ο. Μπάουερ επιμένει στην αρχή της εθνικό – πολιτιστικής αυτονομίας, η οποία θα βασιζόταν στον πολιτιστικό χαρακτήρα του έθνους. Αν και στο συνέδριο των αυστριακών σοσιαλδημοκρατών το 1899 απορρίπτεται η πρόταση του Ο. Μπάουερ, η οποία ξεπερνάει τον εδαφικό διαχωρισμό, η πρόταση αυτή διαδίδεται στη Ρωσία, όπου οι ντόπιοι σοσιαλδημοκράτες αρχίζουν ενεργητικά να σηκώνουν το εθνικό κίνημα, βασιζόμενος στο δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση.

Εγκρίνοντας το 1903 το πρόγραμμα του κόμματος ΡΣΔΕΚ (ΡΣΔΡΠ) σχετικά με το εθνικό ζήτημα, οι μπολσεβίκοι είναι αναγκασμένοι να πολεμούν με τους «αστικούς» εθνικιστές, οι οποίοι ζητούν να συμπεριληφθούν τα εθνικά συμφέροντα στο πρόγραμμα του κόμματος βάσει της ομοσπονδιακής οργάνωσης του κόμματος, της αρχής της πολιτιστικής–εθνικής αυτονομίας.

Θεωρούσαν ότι το εθνικό ζήτημα, σχετισμένο με τα προβλήματα της διαφοροποίησης των εθνικοτήτων από το έθνος «με αξίωμα», με την εγκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των εθνών, μπορεί να λυθεί μέσω της

πορείας εξόντωσης της πραγματικής ανισότητας των εθνών και της πραγματοποίησης του δικαιώματος των εθνών για αυτοδιάθεση.

Μετά από τη δημιουργία της ΕΣΣΔ οι μπολσεβίκοι είναι αναγκασμένοι να αποφεύγουν δύο ακρότητες – του σοβινισμού και του εθνικισμού στην πραγματοποίηση της εθνικής πολιτικής. Οι εκπρόσωποι των διαφορετικών μπολσεβίκικων φραξιών βλέπουν διαφορετικά την ιδέα της ομοσπονδιακής οργάνωσης. Στα 1920 κάνουν συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με την οργάνωση της εθνικής κρατικής μονάδας, με την αλλαγή του αξιώματος των εθνικών ομάδων και εθνικών μειονοτήτων, με τη δημιουργία για μερικές από αυτές (Γερμανοί, Βούλγαροι, Κορεάτες κλπ) των κύριων ομάδων των εθνικο– εδαφικών και εθνικο–πολιτιστικών οργανώσεων. Η δυνατότητα της πολυμορφίας των εθνικο–κρατικών και εθνικο–εδαφικών οργανώσεων παρουσιάστηκε στη μπολσεβίκικη θεωρία του εθνικού ζητήματος στην πολυεθνική χώρα με τις εθνικότητες, οι οποίες βρίσκονται σε διαφορετικό επίπεδο της κοινωνικο–πολιτικής ανάπτυξης.

Μία από τις ηγετικές λειτουργίες του κράτους είναι η διατήρηση της κρατικής ακεραιότητας με τη βοήθεια του συστήματος διοίκησης της κοινωνίας. Αν και η ΕΣΣΔ σκοπεύει να δημιουργήσει το σοσιαλιστικό κράτος των εργαζομένων, ξεπερνώντας την καθυστέρησή τους και την εθνική διαφοροποίηση, ιδιαίτερα εμφανείς στην αρχή της εγκατάστασης της σοβιετικής εξουσίας, πρέπει να παραδεχτούμε ότι τα όργανα της εξουσίας δεν ακολουθούν πάντα την αρχή της ισότητας στην εθνική οργάνωση του κράτους. Φαίνεται ότι οι μπολσεβίκοι ήταν έτοιμοι να κάνουν οποιαδήποτε υποχώρηση ακριβώς στο δρόμο προς το σκοπό αυτό.

Η τύχη της ελληνικής κοινωνικής οργάνωσης, συλλόγου των Ελλήνων κάτοικων της Μόσχας αντιμετωπίζει τη λογική αυτή ήδη το 1924 στη

διαδικασία της προετοιμασίας για τη δημιουργία της επίσημης οργάνωσης των Ελλήνων. Αυτό μπορεί να αποτελεί το μικρότερο παράδειγμα στην ιστορία του κινήματος των κοινωνικών εθνικών οργανώσεων στην ΕΣΣΔ.

Σχετικά με αυτό, δεν μπορούμε να μην δώσουμε τη δέουσα προσοχή στην ομοιότητα της κρατικής πολιτικής της τσαρικής και σοβιετικής Ρωσίας. Εντελώς διαφορετικά συστήματα βρέθηκαν σε πολλά σημεία ταυτόσημα σε ό, τι αφορά τη διοίκηση του πληθυσμού, ανεξάρτητα από την ιδεολογική πλήρωση της πολιτικής ζωής.

Η συρροή των μεταναστών από το εξωτερικό από τη μια πλευρά συμπληρώνει και στη Ρωσία, και στην ΕΣΣΔ την έλλειψη των εργατικών χεριών, από την άλλη όμως προκαλεί πολλά κοινωνικά προβλήματα στους διαφορετικούς τομείς της ζωής. Για το λόγο αυτό οι τοπικές αρχές δεν μπορούσαν να αποφύγουν τη διπλή στάση απέναντι στους μετανάστες. Η ιδέα της ισότητας όλων των εθνών στην πράξη υποχωρεί στη δεύτερη γραμμή.

Ο εξορισμός των Ελλήνων το 1944 μαρτυρεί την τελική απόφαση της Σοβιετικής Κυβέρνησης, η οποία υπολογίζει τόσο τον εσωτερικό, όσο και τον εξωτερικό κίνδυνο σε ό, τι αφορά τη διατήρηση και εδραίωση του σοσιαλιστικού καθεστώτος, να μην σταματάει μπροστά σε μη δημοκρατικά μέτρα. Το προηγούμενο σε μορφή των κατασταλτικών μέτρων τα οποία υλοποιούνται ήδη αρχίζοντας από τη δεκαετία του 1920 σχετικά με τους λαούς και εθνικότητες, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, κάνει από την εξορία το κανονικό όργανο της κρατικής πολιτικής.

Αν υποθέσουμε ότι ο καταναγκαστικός εκτοπισμός πραγματοποιείται για να αποφευχθούν τα τεράστια έξοδα σχετικά με την ενίσχυση του ελέγχου του πληθυσμού, την εδραίωση του αμυντικού συστήματος στα σύνορα κλπ, τότε πρέπει να παραδεχτούμε ότι τα έξοδα για την

πραγματοποίηση της κατασταλτικής πολιτικής ήταν πολλά, χωρίς τον υπολογισμό των αναπόφευκτων εξόδων για τη μελλοντική αποκατάσταση.

Στη διάρκεια του εκτοπισμού των Ελλήνων και της μετακίνησής τους στο έδαφος των Δημοκρατιών της Μέσης Ασίας και του Καζακστάν εμφανίζεται καθαρά η αυθαιρεσία της διοίκησης των τοπικών αρχών της εξουσίας τόσο των κομματικών όσο και των σοβιετικών, και η πλήρη αδιαφορία τους στα προβλήματα της εγκατάστασης των εκτοπισμένων. Οι περιοχές αυτές το 1930–1950 ξαφνικά μεταμορφώνονται στις εκτάσεις των «πεταμένων» απλών ανθρώπων διαφόρων εθνικοτήτων.

Όμως, η κατάρρευση των φιλικών σχέσεων, και όχι μόνο στο κρατικό επίπεδο, αποδεικνύει ότι η ιδέα της φιλίας και συνεργασίας στην πράξη δεν είχε καμία υποστήριξη. Κάθε ιδεολογία έχει και την ανάποδη πλευρά της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Η απόφαση, η οποία πάρθηκε από το συνέδριο του 1899 και αποτελεί το πρόγραμμα του αυστριακού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος σχετικά με το εθνικό ζήτημα (1).

«Επειδή οι εθνικές συγκρούσεις στην Αυστρία εμποδίζουν τον πολιτικό πρόοδο και παραλύουν την πολιτιστική ανάπτυξη των λαών ... η τελική λύση του εθνικού ζητήματος και του ζητήματος σε ό, τι αφορά τις γλώσσες στην Αυστρία βάσει της ισονομίας και σύνεσης είναι μια από τις ζωτικότατες ανάγκες του προλεταριάτου.

Η λύση αυτή μπορεί να βρεθεί μόνο σε μια κοινωνία η οποία είναι πραγματικά δημοκρατική, δημιουργημένη βάσει της καθολικής άμεσης και ίσης ψηφοφορίας.

Οι εθνικές ιδιαιτερότητες των λαών της Αυστρίας μπορούν να συντηρηθούν και να αναπτυχθούν μόνο με την προϋπόθεση της ολοκληρωτικής ισονομίας και την έλλειψη της οποιασδήποτε καταπίεσης. Για το λόγο αυτό, πρώτα από όλα πρέπει να απορριφτεί το σύστημα του γραφειοκρατικού συγκεντρωτισμού του κράτους, όπως και τα φεουδαρχικά προνόμια των ξεχωριστών κτημάτων.

Μόνο με αυτές τις συνθήκες στην Αυστρία μπορεί να εγκατασταθεί μια τάξη σε ό, τι αφορά τις εθνικές σχέσεις αντί των εθνικών συγκρούσεων, και συγκεκριμένα με τις εξής προϋποθέσεις:

1. Η Αυστρία πρέπει να διαμορφωθεί σε ένα κράτος, αποτελούμενο από μια δημοκρατική ένωση των εθνικοτήτων.

2. Αντί για τα ιστορικά ιθαγενή κτήματα πρέπει να δημιουργηθούν

οι εθνικά περιορισμένα αυτοδιοικητικές μονάδες, η νομοθετική εξουσία και η Κυβέρνηση θα βρίσκονταν στα χέρια της Εθνικής Βουλής, εκλεγμένης βάσει της καθολικής, άμεσης και ίσης ψηφοφορίας.

3. Οι περιοχές με την αυτοδιοίκηση του ίδιου έθνους δημιουργούν μαζί μια εθνική ένωση, η οποία λύνει αυτόνομα όλες τις δικές της εθνικές υποθέσεις.

4. Τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων εξασφαλίζονται με ένα ειδικό νόμο, τον οποίο εκδίδει η βουλή της αυτοκρατορίας.

5. Εμείς δεν αναγνωρίζουμε κανένα εθνικό προνόμιο και για το λόγο αυτό αρνιόμαστε το ζήτημα της κρατικής γλώσσας, επειδή μια κοινή γλώσσα για την επικοινωνία είναι απαραίτητη, τη διορίζει η Βουλή της Αυτοκρατορίας...

Ειδικά οι εργάτες όλων των εθνικοτήτων πρέπει προς το συμφέρον τόσο των συγκεκριμένων εθνών, όσο και του ολόκληρου κράτους, να ακολουθούν τις αρχές της διεθνούς μαχητικής ένωσης και να πραγματοποιούν με τις κοινές προσπάθειες τη δική τους πολιτική και επαγγελματική πάλη».

---

1) Дебаты по национальному вопросу на Брюннском партайге. – Киев, Петербург, 1906. – С. 72.

2. Το σύνολο των καταδικασμένων για τα αντεπαναστατικά και άλλα ιδιαίτερα επικίνδυνα εγκλήματα ενάντιον του κράτους την περίοδο του 1921 – 1953 (2)

Χρόνος	Καταδικά-στηκαν (ανθρ.)	Εκτελέ-στηκαν	Στρατό-πεδ αποικίες, φυλακές	Εξορία κ εκτοπι-σμό	Άλλα μέτρα
1	2	3	4	5	6
1921	35.829	9.701	21.724	1.817	2.587
1922	6.003	1.962	2.656	166	1.219
1923	4.794	414	2.336	2.044	
1924	12.425	2.550	4.151	5.724	-
1925	15.995	2.433	6.851	6.274	437
1926	17.804	990	7.547	8.571	696
1927	26.036	2.363	12.267	11.235	171
1928	33.757	869	16.211	15.640	1.037
1929	56.220	2.109	25.853	24.517	3.742
1930	208.069	20.201	114.443	58.816	14.609
1931	180.696	10.651	105.683	63.269	1.093
1932	141.919	2.728	73.946	36.017	29.228
1933	239.664	2.154	138.903	54.262	44.345
1934	78.999	2.056	59.451	5.994	11.498
1935	267.076	1.229	185.846	33.601	46.400
1936	274.670	1.118	219.418	23.719	30.415
1937	790.665	353.074	429.311	1.366	6.914
1938	554.248	328.618	205.509	16.842	3.289

1939	63.889	2.552	54.666	3.783	2.888
1940	71.806	1.649	65.727	2.142	2.288
1941	75.411	8.011	65.000	1.200	1.210
1942	124.406	23.278	88.809	7.070	5.249
1943	78.441	3.579	68.887	4.787	1.188
1944	75.109	3.029	70.610	649	821
1945	123.248	4.252	116.681	1.647	668
1946	123.294	2.896	117.943	1.498	957
1947	78.810	1.105	76.581	666	458
1948	73.269	-	72.552	419	298
1949	75.125	-	64.509	10.316	300
1950	60.641	475	54.466	5.225	475
1951	54.775	1.609	49.142	3.425	599
1952	28.800	1.612	25.824	773	951
1953 (το πρώτο εξάμηνο)	8.403	198	7.894	38	273
Σύνολο:	4.060.306	799.455	2.634.397	413.512	215.942

2) Попов В. П. Государственный террор в советской России. 1923 – 1953 гг.: источники и их интерпретация. – Отечественные архивы. - № 2. – М., 1992. – С. 28.

3. Το σχέδιο του Καταστατικού του Ελληνικού Συλλόγου (3)

Οι σκοποί

1) Ο Ελληνικός Σύλλογος είναι μια ένωση των Ελλήνων οι οποίοι κατοικούν στη Μόσχα και υποστηρίζουν τη σοβιετική εξουσία. Οι σκοποί του είναι:

α) Η εκπολιτιστική διαφωτιστική εργασία.

β) Την εκπολιτιστική εργασία πραγματοποιεί μεταξύ των μελών του, βοηθώντας στην πολύπλευρη μελέτη της δικής τους περιοχής, της πολιτικής – οικονομικής κατάστασής της και για το σκοπό αυτό οργανώνει τους ομίλους, την εκπτωτική αγορά των εγχειριδίων, εφημερίδων, περιοδικών κλπ

γ) Για τον σκοπό αυτό οργανώνει λέσχη και σχολείο, με την επίβλεψη των αντίστοιχων κρατικών οργανώσεων.

δ) Επίσης ο σκοπός του Συλλόγου είναι η διαφωτιστική εργασία, οργάνωση των ομίλων για τη μελέτη του επαναστατικού κινήματος της εργατικής τάξης και την απελευθέρωση των εργατών και εργαζομένων διανοουμένων από την ιδεολογική επιρροή της αστικής–εθνικιστικής κοσμοθεωρίας.

ε) Τα κεφάλαια για να επιτυγχάνουν οι παραπάνω σκοποί θα συγκεντρώνονται μέσω της οργάνωσης των εσπερίδων, συναυλιών, των εράνων, χορηγιών, δωρεών κλπ

Η νομική προστασία

---

3) ГА Москвы. Ф. 1215. Оп. 1. Д. 232. Л. 1-2.

2) Ο Σύλλογος οργανώνεται με εδαφική–εθνική ένδειξη.

3) Ο Σύλλογος των Ελλήνων αποτελεί μια ιδιωτική–νομική οργάνωση και καταχωρίζεται με κοινές βάσεις στη Διοικητική Διεύθυνση του Σοβιέτ της Μόσχας βάσει της συγκεκριμένης θέσης και καταστατικού, μετά από αυτό ο Σύλλογος αποτελεί μια νομικά τακτοποιημένη οργάνωση.

4) Όλη η εργασία του Συλλόγου συντονίζεται με τις Διευθύνσεις των Εθνικών Μειονοτήτων στη Διεύθυνση του Σοβιέτ της Μόσχας και στις άλλες διευθύνσεις.

Τα μέλη

5) Τα μέλη του συλλόγου γίνονται οι Έλληνες οι οποίοι κατοικούν στη Μόσχα πάνω από τρεις μήνες και εργάζονται μόνιμα.

Σημείωση: **Τα πρόσωπα τα οποία έρχονται στη Μόσχα, δεν ασχολούνται με εμπόριο και δεν εκμεταλλεύονται ξένη εργασία μπορούν να γίνουν μέλη του Συλλόγου ύστερα από την αίτησή τους. Σε αυτή την περίπτωση το άρθρο (5) παραλείπεται.**

6) Μέλος του Συλλόγου μπορεί να γίνει κάθε Έλληνας χωρίς τον υπολογισμό των θρησκευτικών διαφορών, του φύλου και της υπηκοότητας, ο οποίος έχει όλα τα δικαιώματα σύμφωνα με το Σύνταγμα της ΕΣΣΔ και έχει λευκό ποινικό μητρώο.

Σημείωση: **Ενήλικοι και των δύο φύλων πάνω από 16 ετών μπορούν να γίνουν μέλη του Συλλόγου.**

7) Μέλη του Συλλόγου γίνονται τα ελληνικής καταγωγής πρόσωπα ύστερα από την αίτησή τους με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Συλλόγου με ανοιχτή ψηφοφορία και απλή πλειοψηφία.

8) Τα μέλη μπορούν να αποχωρήσουν από τον Σύλλογο είτε λόγω της δικής

τους έγγραφης παραίτησης, είτε λόγω της απόφασης της Γενικής Συνέλευσης, εγκεκριμένης με 2/3 των ψήφων.

Σύνταγμα και όργανα του Συλλόγου

9) Η Γενική Συνέλευση του Συλλόγου συγκαλείται σύμφωνα με τις κοινές προϋποθέσεις από τη Διοίκηση, Ελεγκτική Επιτροπή και με ζήτηση τουλάχιστον του 1/3 των μελών του Συλλόγου, τουλάχιστον μια φορά στους τρεις μήνες:

α) Η Έκτακτη Συνέλευση συγκαλείται από τη Διοίκηση στις έκτακτες περιπτώσεις.

10) Η Γενική Συνέλευση λειτουργεί με την παρουσία του ½ των μελών. Στην περίπτωση απουσίας του συγκεκριμένου αριθμού των μελών ορίζεται δεύτερη Συνέλευση, η οποία λειτουργεί με την παρουσία οποιουδήποτε αριθμού των μελών.

11) Θέματα συζήτησης της Γενικής Συνέλευσης:

α) Εκλογή της Διοίκησης και της Ελεγκτικής Επιτροπής.

β) Εξέταση και έγκριση των εκθέσεων και απολογισμών της Διοίκησης και της Ελεγκτικής Επιτροπής, εξέταση και έγκριση των υπολογισμών, τους οποίους προτείνει η Διοίκηση.

γ) Έγκριση και διαγραφή των μελών.

δ) Δημιουργία διαφόρων βοηθητικών Επιτροπών στη Διοίκηση και άλλα ζητήματα σχετικά με τις ενέργειες των μελών, εξέταση της λειτουργίας των ελληνικών θρησκευτικών οργανώσεων με σκοπό τη διευκρίνηση των δραστηριοτήτων τους σε πλαίσια καθορισμένα από τη Σοβιετική εξουσία σε ό, τι αφορά τις παρόμοιες οργανώσεις.

ε) Συνελεύσεις πραγματοποιούνται με σκοπό τη διευκρίνηση της διεθνούς κατάστασης και της κατεύθυνσης του εργατικού κινήματος.

θ) Όλα τα ζητήματα στις Γενικές Συνελεύσεις, εκτός κάποιων ειδικών ζητημάτων, λύνονται με απλή πλειοψηφία των παρευρισκόμενων στη Συνέλευση.

ι) Ζητήματα, τα οποία εγείρουν ξεχωριστά μέλη ή ομάδες του Συλλόγου, μπορούν να εξεταστούν στη Γενική Συνέλευση μόνο μετά από την εγκριτική απόφαση της Διοίκησης.

Διοίκηση

12) Η Διοίκηση είναι το κεντρικό όργανο του Συλλόγου. Η Διοίκηση αποτελείται από 5 μέλη και τρεις υποψήφιους και εκλέγεται κάθε έξι μήνες από τις Γενικές Συνελεύσεις του Συλλόγου.

Σημείωση: **Αν ο Σύλλογος αποτελείται από πάνω από 100 μέλη, ο αριθμός των μελών της Διοίκησης μπορεί να αυξηθεί.**

13) Η Διοίκηση είναι το εκτελεστικό όργανο του Συλλόγου και σε όλες του τις ενέργειες ακολουθεί τις οδηγίες της Γενικής Συνέλευσης στα πλαίσια της συγκεκριμένης κατάστασης.

14) Η συνεδρίαση της Διοίκησης πραγματοποιείται με την παρουσία του ½ του αριθμού των μελών της.

15) Τα τρέχοντα ζητήματα εντός Διοίκησης λύνονται μέσω Προεδρείου, αποτελούμενου από ένα Πρόεδρο και δύο Μέλη, τους οποίους ορίζει η Διοίκηση.

16) Στη Διοίκηση του Συλλόγου μπορούν να δημιουργούνται οι Επιτροπές, όσο προσωρινού τόσο και μόνιμου χαρακτήρα, με σκοπό την εκτέλεση των

συγκεκριμένων αποστολών της Διοίκησης σύμφωνα με την παράγραφο (γ), προβλεπόμενης με το Σύνταγμα του Συλλόγου.

17) Για τον έλεγχο της εργασίας της Διοίκησης εκλέγεται για έξι μήνες η Ελεγκτική Επιτροπή, αποτελούμενη από τα τρία μέλη και ένα υποψήφιο.

18) Η Διοίκηση του Συλλόγου διαχειρίζεται όλα τα τρεχούμενα ζητήματα, όπως: εγγραφή των μελών, αποδοχή και κατανομή των χρημάτων, τα οποία τίθενται στη διάθεση του Συλλόγου.

19) Δεν επιτρέπει τους οποιουσδήποτε εράνους χωρίς την άδεια της Διοίκησης για αυτό.

Πόροι του Συλλόγου

20) Πόροι του Συλλόγου αποτελούνται από διάφορες χορηγίες, δωρεές και εισπράξεις από τις συνδρομές των μελών.

21) Από τα ποσά τα οποία λαμβάνονται από διάφορα όργανα και ιδρύματα.

Διάλυση του Συλλόγου

22) Η διάλυση του Συλλόγου είναι δυνατή:

α) με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης που αποφασίζει με πλειοψηφία 2/3 των παρόντων,

β) με απόφαση των κυβερνητικών οργάνων,

γ) στην περίπτωση παραβίασης από την πλευρά του Συλλόγου και της Διοίκησης της πρώτης θεμελιώδους παραγράφους του Συντάγματος του Συλλόγου.

23) Η διάλυση πραγματοποιείται από την ειδική Επιτροπή την οποία ορίζουν τα αντίστοιχα όργανα.

24) Η περιουσία του Συλλόγου μετά τη διάλυσή του περιέρχεται στις Κρατικές οργανώσεις.

25) Σε περίπτωση διάλυσης του Συλλόγου, δημοσιεύεται ανακοίνωση στον Τύπο.

Απολύτως απόρρητο

4. ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΜΥΝΑΣ

Διάταγμα ΝΚΕΑ – 1828, τις 29 Μαίου 1929

Μόσχα, Κρεμλίνο(4)

1. Συμπληρωματικά στον υλοποιημένο προηγουμένως εκτοπισμό από τις πόλεις Κρασνοντάρ, Νοβοροσίσκ, Τουαψέ, Ανάπα και τις περιοχές του Χερσονήσου του Ταμάν των αλλοδαπών και επικίνδυνων για την κοινωνία προσώπων, να πραγματοποιηθεί με την προθεσμία δύο βδομάδων με τον ίδιο τρόπο ο εκτοπισμός των προσώπων ίδιας κατηγορίας από τις πόλεις και τους κατοικημένους τόπους της περιοχής Κρασνοντάρσκι (Αρμαβίρ, Μαϊκόπ, Κροπότκινσκαγια, Τιχορέτσκαγια, Πριμόρσκο – Αχτάρσκαγια, Όλγινσκαγια, Λεμπεντίνσκαγια, Πάυλοφσκαγια, Πετρόφσκαγια, Βαρενικόβσκαγια, Τοννέλναγια, Σαπσούγκσκαγια, Λάζαρεβσκαγια, Κρίμσκαγια, Τιμασέφσκαγια, Κουσέφκα και Ντεφάνοφκα) και της περιοχής του Ροστόβ (Νόβο–Μπατάϊσκ, Σλόμπνενσκαγια και συνοριακές με την περιοχή Κρασνοντάρσκι περιοχές Αζόφσκι, Μπατάϊσκι και Αλεξάντροφσκι).

Να εξοριστούν με τον διοικητικό κανονισμό, εκτός από τα κοινωνικά επικίνδυνα πρόσωπα, και τα πρόσωπα γερμανικής και ρουμανικής εθνικότητας, Τατάροι της Κριμαίας και αλλοδαποί (Έλληνες).

2.Το ΛΕΕ της ΕΣΣΔ μαζί με το ΛΕΒΠ (Λαϊκό Επιτροπάτο Βιομηχανίας

---

4) Βλ. Бугай Н. Ф., Гросул М. – Очерки истории Тамани. – М., 1996. – С. 107 – 108.

Πετρελαίων) να αναλάβουν υποχρέωση να πραγματοποιήσουν ειδικά μέτρα για να αχρηστευτούν τα αντικείμενα της βιομηχανίας πετρελαίων Μαϊκοπνεφτεκομπινάτ, και συγκεκριμένα:

α) να υπάρχουν σε κάθε αντικείμενο ο επιχειρησιακός στέλεχος του ΛΕΕ, διοικητή του αντικειμένου και του γραμματέα της κομματικής οργάνωσης του αντικειμένου για την εκπόνηση του σχεδίου πραγματοποίησης των μέτρων προετοιμασίας,

β) κάθε αντικείμενο να εφοδιαστεί με την αναγκαία ποσότητα των εκρηκτικών υλών με τον απαραίτητο εξοπλισμό,

γ) να εγκατασταθεί η εικοσιτετράωρη βάρδια στα αντικείμενα των προσώπων, τα οποία θα συμμετέχουν στην πραγματοποίηση των ειδικών μέτρων.

4. Το Πολεμικό Σοβιέτ του Βόρειο–Καυκασιανού μετώπου να ορίζει την ημερομηνία για να αρχίσουν τα ειδικά μέτρα στα αντικείμενα του Μαϊκοπνεφτεκομπινάτ υπολογίζοντας έτσι ώστε οι διοικητικές επιτροπές θα είχαν το λιγότερο 48 ώρες για την πραγματοποίηση των αντίστοιχων μέτρων.

Πρόεδρος της Κρατικής Επιτροπής Άμυνας
Ι. ΣΤΑΛΙΝ

---

5. Στοιχεία σχετικά με την παρουσία και μετακίνηση των εκτοπισμένων. Οκτώβριος του 1948 (5)

Ονομασία εφεδρικού σώματος	Σύνολο εκτοπισμέ-Νων	Έφτασαν συμπληρω-ματικά	Γεννήθη-καν	Σύνολο	Από αυτούς:		Βρίσκονται στην ειδική αποίκηση Οκτ. 1948	Διαφορά	
					Πέθα-Ναν	Απελευ-θερώ-θηκαν		>	<
Από Κριμαία	220.233	7.219	6.564	234021	44887	3.531		-	-
Καλμούκοι	90.940	-	2.702	93.642	16594	1.364	74.918	-	766
Τσετσένοι, Ιγκούσοι, Καράτσοι, Μπαλκάροι	575.768	2.759	28.120	606647	146892	7.018	452.737	-	-
Κούρδοι, Τούρκοι, Χεμσίνοι	94.955	714	2.873	98.542	15432	2.175	80.935	-	-
Γερμανοί	949.829	120.192	25.792	1095813	45275	37784	1012754	-	-
Σύνολο:	1.733.725	130.884	66.051	2128655	269080	51872	1806947	-	766

Σημειώσεις:

1) Από τους «Καλμούκους» στο σύνολο των 91.919 ανθρώπων οι οποίοι εξορίστηκαν από την αρχή εξαιρούνται 979 άνθρωποι ως εγγεγραμμένοι δύο φορές από την αρχή της εγκατάστασής τους. Εκτός από αυτό διευκρινίζονται τα στοιχεία από την 1.10.1948.

2) Εκτοπισμένοι από το Βόρειο Καύκασο – από το σύνολο των 608.749

---

5) ΓΑΡΦ. Φ. 9479. - Οπ. 1. - Д. 436. - Л. 14.

ανθρώπων, εγκατεστημένων στην αρχή, εξαιρούνται 32.981 άνθρωποι ως εγγεγραμμένοι δύο φορές από την εγκατάστασή τους στην ΚαζΣΣΔ.

Διευθυντής Τμήματος ειδικών αποικήσεων
του ΥΕ της ΕΣΣΔ, ο συνταγματάρχης
Β. Β. Σιάν

14 Ιανουαρίου του 1949

6. Στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των εκτοπισμένων και ειδικών αποίκων, αρχικά μετατοπισμένων στην ειδική αποίκηση και με τον αριθμό των εκτοπισμένων και ειδικών αποίκων εγγεγραμμένων με την απογραφή (το 1949) (6)

Ονομασία του εφεδρικού σώματος	Σύνολο των εκτοπισμένων	Εγγεγραμμένοι με την απογραφή	Παρατηρήσεις
Γερμανοί	1.024.722	1.069.041	Στο σύνολο των εκτοπισμένων Γερμανών είναι 210. 600 παλιννοστούντοι, εγγεγραμμένοι το 1945.
Τσετσένοι, Ινγκούσοι, Καράτσοι, Μπαλκάροι	608.749	450.034	Μέχρι τις 1.07.48 πέθαναν 144.704 άνθρωποι
Τατάροι της Κριμαίας, Βούλγαροι, Έλληνες, Τούρκοι	228.392	185.707	Πέθαναν 44.125 άνθρωποι
Καλμούκοι	91.919	73.727	Πέθαναν 16.017 άνθρωποι
Τούρκοι, Κούρδοι, Χεμσίνοι	94.955	80.346	Πέθαναν 14.895 άνθρωποι
«Οούνοφτσοι»	100.310	85.391	Πέθαναν 384 άνθρωποι
«Βλάσοφτσοι»	148.079	112.882	
Λιθουανοί	49.331	44.814	
«Ουκάζνικι»	16.465	20.852	
«Φολκσντέϊτσε» και οι γερμανοί συνεργοί	5.914	6.705	
Πρώην κουλάκοι	962.256	119.122	Το 1941 – 1948 απελευθερώθηκαν 810. 614 ανθρώπων

Πολωνοί (από το Καζαχστάν)	41.722	32.438	Το 1947 απελευθερώθηκαν από τις ειδικές αποικήσεις, όμως το 1948 πάλι εγγράφηκαν ως ειδικοί άποικοι.
Σύνολο:	3.331.087	2.275.059	

Διευθυντής του τμήματος
των ειδικών αποικήσεων του ΥΕ της ΕΣΣΔ
συνταγματάρχης
Β. Σιγιάν

---

6) ГАРФ. Ф. 9479. – Оп. 1. - Д. 436. – Л. 19 – 20.

7. Ο αριθμός των ειδικών αποίκων οι οποίοι πριν υπηρετούσαν στον Κόκκινο Στρατό (Μάρτιος του 1949)*(7)

Εφεδρικό σώμα	Αξιωματικοί	Λοχίες	Υπαξιωματικοί και στρατιώτες	Σύνολο
Γερμανοί:				
Εκτοπισμένοι	1.609	4.282	27.724	33.615
Παλιννοστούντοι	1.092	2.828	18.747	22.667
Επιστρατευμένοι	326	907	4.444	5.677
Ντόπιοι	110	301	2.057	2.477
Αλλοι	32	33	143	208
Από τον Βόρειο Καύκασο:	710	1.696	6.488	8.894
Τσετσένοι	238	724	3.286	4.248
Ινγκούσοι	129	211	606	946
Καράτσοι	238	495	1.610	2.543
Μπαλκάροι	99	243	703	1.045
Αλλοι	6	23	83	112
Από την Κριμαία:	509	1.660	8.663	10.892
Ελληνες	8	86	465	569
Βούλγαροι	9	79	494	582
Τατάροι της Κριμαίας	524	1.392	7.079	8.995
Αρμένιοι	19	70	485	574
Αλλοι	9	33	19	61
Από τη Γεωργία	57	459	3.559	4.075
Τούρκοι	24	271	2.222	2.517
Κούρδοι	4	15	122	141
Χεμσίνοι	-	3	4	7
Αλλοι	29	170	1.211	1.410
Καλμούκοι	383	1.118	4.683	6.184
Με το Διάταγμα από τις 2.06.48	132	1.128	4.736	5.996
Από τη Λιθουανία (1945-1948)	5	5	210	220
«βλάσοφτσοι»*	2.423	9.588	71.606	83.617
«οούνοφτσοι»**	1	28	503	532
«φολκσντέιτσε»	3	22	41	66
Γερμανοί συναργοί	6	27	187	220
Πολωνοί	12	104	810	926
ΣΥΝΟΛΟ:	8.343	28.001	173.200	210.016

*«Βλάσοφτσοι»: τα μέλη της οργάνωσης των Ουκρανών εθνικιστών με αρχιγό τον Βλάσοφ

**«οούνοοφτσοι»: τα μέλη μιάς άλλης οργάνωσης των Ουκρανών εθνικιστών

7) ΓΑΡΦ. Φ. 9479. – Οπ. 1. - Д. 896. – Л. 173.

8. Στοιχεία σχετικά με την ποσότητα των ειδικών αποίκων και για την κατανομή τους στις περιοχές της χώρας (ΣΣΔ του Καζακστάν, το 1952) (8).

Στο σύνολο στις ειδικές αποικήσεις εγγράφτηκαν 2.827.372 άνθρωποι: από αυτούς οι ειδικοί άποικοι 2.736.187 (861.743 άνδρες, 998.704 γυναίκες, 875.740 παιδιά μέχρι 16 χρονών), εξορισμένοι άποικοι – 35.777 (12.151 εξορισμένοι, 43.252 εκτοπισμένοι). Συνολικά 932.591 άνθρωποι: από αυτούς 242.009 άνδρες, 342.229 γυναίκες, 348.353 παιδιά. Στο ΚαζΣΣΔ: 432.872 Γερμανοί (106 981 άνδρες, 175.125 γυναίκες, 150.766 παιδιά), Από το Βόρειο Καύκασο : 236.793 Τσετσένοι (64.478 άνδρες, 77.209 γυναίκες, 95.156 παιδιά), 79.209 Ινγκούσοι (20.568 άνδρες, 24.898 γυναίκες, 33.743 παιδιά), 35.075 Καράτσοι (8.141 άνδρες, 12.013 γυναίκες, 14.913 παιδιά), 16.906 Μπαλκάροι (3.897 άνδρες, 6.097 γυναίκες, 6.912 παιδιά), 2.413 άλλες εθνικότητες(658 άνδρες, 946 γυναίκες, 809 παιδιά). Από την Μαυροθαλασσίτικη ακτή του Καυκάσου: 36.693 Έλληνες (11.252 άνδρες, 13.010 γυναίκες, 12.431 παιδιά), 35.202 Πολωνοί (9.537 άνδρες, 13.431 γυναίκες, 12.237 παιδιά), από την ΣΣΔ της Γεωργίας: 12.011 Τούρκοι (2.930 άνδρες, 3.741 γυναίκες, 5.340 παιδιά), 5.342 Κούρδοι (1.405 άνδρες, 1.511 γυναίκες, 2.426 παιδιά), 409 Χεμσίνοι (102 άνδρες, 102 γυναίκες, 205 παιδιά), 13.950 άλλες εθνικότητες (3.384 άνδρες, 4.279 γυναίκες, 6.287 παιδιά), 7.864 «οούνοοφτσοι» (2.057 άνδρες, 4.095 γυναίκες, 1.712 απιδιά), από την Κριμαία: 2.432 Τατάροι της Κριμαίας (939 άνδρες, 1.182 γυναίκες, 311 παιδιά), 553 Αρμένιοι (169 άνδρες, 243 γυναίκες, 141 παιδιά), 1.827 Βούλγαροι (605 άνδρες, 751 γυναίκες, 471 παιδιά), 1.347 «Βλάσοφτσοι» (1.347 άνδρες) και άλλοι.

Τμήμα των ειδικών αποικήσεων του ΥΕ της ΕΣΣΔ

---

8) ΓΑΡΦ. Φ. 9479. – Οπ. 1. – Δ. 436. – Λ. 111 – 112.

9. Η κατανομή των Ελλήνων στις Δημοκρατίες της Μέσης Ασίας το 1951 – 1952 (9).

Περιοχή	Έλληνες
ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν:	3.146
Ανδιζάνσκι	10
Μπουχάρσκι	2
Κασκα – Νταρινσκι	35
Ναμανγκάνσκι	-
Σαμαρκάνδσκι	20
Σουρχαν-νταρινσκι	-
Τασκένδης	9
Φεργκάνσκι	3.035
Χορέζμσκι	15
Καρακαλπάκσκι	35
ΣΣΔ του Ταντζίκιστάν	110
ΣΣΔ της Κιργισίας	12
Σύνολο:	6.414

Διευθυντής του ειδικού τμήματος του ΥΕ της ΕΣΣΔ

Β. Β. Σιάν

9) ΓΑΡΦ. Φ. 9479. – Оп. 1. – Д. 646. – Л. 37, 60, 61, 62 – 69.

10. Στοιχεία του Υπουργείου εσωτερικών της ΕΣΣΔ σχετικά με τον εκτοπισμό στην ειδική αποίκηση των Τούρκων, Ελλήνων, Ιρανών πολιτών, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα (10).

1 Ιουνίου του 1956

Σύμφωνα με το διάταγμα 1828 της Κρατικής Επιτροπής της Άμυνας από τις 29 Μαίου του 1942 και το 6100από τις 24 Ιουνίου του 1949 από τις περιοχές Κρασνοντάρσκι, του Ροστόβ και της Κριμαίας εκτοπίστηκαν στις ειδικές αποικήσεις οι Τούρκοι, Έλληνες και Ιρανοί και ξένοι υπήκοοι, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα. Επιπλέον, βάσει των διαταγμάτων 2214 – 856 και του 14133 του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ από τις 29 Μαίου του 1949 και από τις 21 Φεβρουαρίου του 1950 αντίστοιχα από τις ΣΣΔ του Αζερμπαϊτζάν, της Αρμενίας και της Γεωργίας και από τη Μαυροθαλασσίτικη ακτή στην ειδική αποίκηση στις μακρινές περιοχές της χώρας σύμφωνα με την απόφαση των Ειδικών συνεδριάσεων εκτοπίστηκαν οι πρώην Έλληνες, Ιρανοί και Τούρκοι υπήκοοι, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα. Συνολικά προς το παρόν εγγράφηκαν στο μητρώο 35 610 τέτοια πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των 21.199 υπηκόων της Ελλάδας, 1.150 του Ιράν, 135 της Τουρκίας, 2.199 χωρίς υπηκοότητα, 10.297 των πρώην ξένων υπηκόων, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα. Τα προαναφερόμενα πρόσωπα κατοικούν: 31.571 στην ΣΣΔ του Καζακστάν, 2.162 στην περιοχή του Τομσκ, 1.735 στην ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν, 142 στις άλλες Δημοκρατίες, περιφέρειες και περιοχές.

Οι αλλοδαποί και τα πρόσωπα χωρίς υπηκοότητα εξορίστηκαν σύμφωνα με ειδικά διατάγματα της Κυβέρνησης στις μακρινές περιοχές της χώρας και είναι εγγεγραμμένοι στα όργανα του ΥΕ στις δύο κατηγορίες (ως ειδικοί άποικοι και ως πρόσωπα χωρίς υπηκοότητα),

σχετικά με αυτό τους αφορούν όλοι οι περιορισμοί όπως των ειδικών αποίκων και επίσης των ξένων και των προσώπων χωρίς υπηκοότητα.

Σύμφωνα με τον «Κανονισμό της Κατοίκησης και Μετακίνησης των Ξένων στο Έδαφος της ΕΣΣΔ», εγκεκριμένο με το διάταγμα 540 – 227 του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ από τις 11 Φεβρουαρίου του 1940 και με τους «Κανόνες Κατοίκησης και Μετακίνησης στο Έδαφος της Ένωσης των ΣΣΔ των Προσώπων Χωρίς Υπηκοότητα», εγκεκριμένων με το διάταγμα 963 – 1622, του Σοβιέτ των Λαϊκών Επιτρόπων από τις 29 Ιουνίου του 1939, οι ξένοι και τα πρόσωπα χωρίς υπηκοότητα για την αλλαγή του τόπου κατοίκησης στην ΕΣΣΔ, και προσωρινή, και επίσης για την έξοδο από τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους, είναι υποχρεωμένοι να πάρουν την άδεια από τα όργανα της αστυνομίας και δεν έχουν δικαίωμα να κατοικούν στην παραμεθόρια ζώνη, και πρόσωπα χωρίς υπηκοότητα, εκτός από αυτό, είναι υποχρεωμένα μια φορά στους τρεις μήνες να εμφανίζονται για εγγραφή στα όργανα της αστυνομίας.

Με το διάταγμα 1439 – 649 του Σοβιέτ των Υπουργών της ΕΣΣΔ από τις 5 Ιουλίου του 1954 «Για την Άρση των Μερικών Περιορισμών στη Νομική Κατάσταση των Ειδικών Αποίκων» στα πρόσωπα αυτά ως στους ειδικούς αποίκους παραχωρείται δικαίωμα ελεύθερης κατοίκησης στα σύνορα της συγκεκριμένης Δημοκρατίας, περιφέρειας και περιοχής, και λόγω επαγγελματικών ταξιδιών τους παραχωρείται δικαίωμα της ανεμπόδιστης εξόδου σε οποιοδήποτε σημείο της χώρας με κοινές δικαιολογίες, και όλοι αυτοί είναι υποχρεωμένοι μια φορά το χρόνο να εμφανίζονται για εγγραφή στα όργανα του ΥΕ. Υπολογίζοντας ότι η ύπαρξη στο διπλό μητρώο των ξένων και των προσώπων χωρίς υπηκοότητα δεν είναι απαραίτητη, το Υπουργείο εσωτερικών της ΕΣΣΔ προτείνει:

- Να ξεγραφτούν από το μητρώο των ειδικών αποικιών οι αλλοδαποί και τα πρόσωπα χωρίς υπηκοότητα, και να μένουν εγγεγραμμένοι μόνο στο μητρώο του τμήματος βιζών και καταγραφών των αλλοδαπών στις διευθύνσεις της αστυνομίας του ΥΕ των Δημοκρατιών, περιφερειών και περιοχών.
- Να ξεγραφτούν από το μητρώο των ειδικών αποικήσεων και να απελευθερωθούν από τον διοικητικό έλεγχο των οργάνων του ΥΕ των πρώην Ελλήνων, Ιρανών και Τούρκων υπηκόων, οι οποίοι πήραν τη σοβιετική υπηκοότητα.

---

10) ΓΑΡΦ. Ф. 9401. – Оп. 2. – Д. 480. – Л. 181.

Πίνακας 1. Οι Έλληνες στην ΕΣΣΔ (11)

ΕΣΣΔ	ΡΣΟΣΔ	ΡΣΟΣΔ									
Σύνολο	σύνολο	Άνδρες	γυν.	πόλη	χωριό	Βορ. Καύκασος		Κριμαία	γλώσσα ελλην	μορφωμ ρωσ	
1926		1926									
213 .657	50.649	25.187	25.462	22.600	28.000	32.178		16.036	38.300	10.100	26.100
1937		1937									
286.444	86.357	-	-	-	-	-		-	-	-	-
1939		1939 – ΕΣΣΔ						ΡΣΟΣΔ			
		Μόρφωση				Μητρική γλώσσα					
		A.E.I.	T.E.I.	πόλη	χωριό	Ελληνική	Ρωσική	πόλη	χωριό		
286.444	86.357	2.056	28.729	104.712	181.732	168.922	77.874	36.049	50.308		
1959		1959									
309.308	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
1970		1970									
336.869	57.847	-	-	-	-	-	-	-	-		
1979		1979									
342.809	69.816	-	-	-	-	-	-	-	-		
1989		1989									
358.068	91.699	-	-	-	-	-	-	-	-		

11) Στοιχεία από τις απογραφές του πληθυσμού

12. Πίνακας 2. Οι αλλαγές του ελληνικού πληθυσμού στην ΡΣΟΣΔ (12)

Περιοχή	Σύνολο πληθυσμού			Αστικός πληθυσμός			Αγροτικός πληθυσμός		
	1970	1979	1989	1970	1979	1989	1970	1979	1989
Κρασνοντάρσκι	17.913	22.671	29.898	10494	14130	20862	7.419	8.541	9.036
Σταυροπόλσκι	16.751	21.848	28.458	5.838	7.855	10.664	10.913	13.993	17.894
Αυτόνομη περιοχή του Αντηγέϊ	649	1.021	1.561	300	571	894	349	450	667
Αυτόνομη περιοχή των Καράτσων και Τσερκέζων	1.744	1.576	1.630	479	647	798	1.265	929	832
ΑΣΣΔ της Βόρειας Οσσετίας	2.957	2.999	2.986	1.876	2.919	2.899	81	80	87

12) Ο. Π.

13. Πίνακας 3. Κατανομή του ελληνικού πληθυσμού στην ΡΣΟΣΔ σύμφωνα με τη γλώσσα (13).

Περιοχή	Ελληνικός πληθυσμός	Από αυτούς θεωρούν ως μητρική γλώσσα:			Από τον αριθμό του ελληνικού πληθυσμού			
		Τη δική τους	Τη γλώσσα της άλλης εθνικότητας		Μιλάνε μια δεύτερη γλώσσα των λαών της ΕΣΣΔ			Δεν μιλάνε τη δεύτερη γλώσσα
			Ρως.	Αλλη	*	Ρωσ	Αλλη	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Κρασνοντάρσκι								
1979	22.671	10108	12432	131	-	9.339	361	12.971
1989	29.898	14130	15504	264	-	13.460	699	15.739
Πόλη								
1979	14.130	6.275	7.796	59	-	5.791	232	8.107
1989	20.862	10120	10636	106	-	9.619	381	10.862
Χωριό								
1979	8.541	3.833	4.636	72	2-	3.548	129	4.864
1989	9.036	4.010	4.868	158		3.841	318	4.877
Αυτόνομη περιοχή του Αντηγκεΐ								
1979	1.021	412	687	14	-	395	32	567
1989	1.561	673	819	15	-	697	103	741
Πόλη								
1979	571	243	321	3	-	222	21	318
1989	894	398	491	3	-	379	42	464
Χωριό								
1979	450	169	266	11	-	173	11	249
1989	667	275	328	54	-	318	61	277
Περιοχή της								

Σταυρούπολης								
1979	21.848	12444	7.814	1.560	-	12432	715	8.701
1989	28.458	16828	10814	816	-	16309	773	11.376
Πόλη								
1979	7.855	3.680	4.067	108	-	3.498	219	4.138
1989	10.564	5150	5.277	137	-	4.977	346	5.241
Χωριό								
1979	13.993	8.764	3.777	1.452	-	8.934	496	4.563
1989	17.894	11678	5.537	679	-	11.332	427	6.135
Αυτόνομη περιοχή των Καράτσων και Τσερκέ-Ζων								
1979	1.576	1.238	320	17	-	1.146	15	414
1989	1.630	1.204	410	14	-	1.141	20	-
Πόλη								
1979	647	459	183	4	-	421	7	219
1989	798	498	294	6	-	472	13	312
Χωριό								
1979	929	779	137	13	-	725	8	195
1989	832	706	161	8	-	669	7	154
ΑΣΣΔ της Βόρειας Οσσετίας								
1979	2.989	2.079	908	5	-	1.973	32	980
1989	2.986	2.066	888	17	-	1.997	48	920
Πόλη								
1979	2.919	2.034	874	4	-	1.933	31	944
1989	2.899	2.039	839	16	-	1.964	42	876
Χωριό								
1979	80	46	34	1	-	40	1	36
1989	87	27	49	1	-	33	6	44

*Ομιλούντες τη δική τους γλώσσα

---

13) Ο. Π.

14. Πίνακας 4. Ο ελληνικός Πληθυσμός στην ΕΣΣΔ το 1989 (14).

Περιοχή	Αριθμός		Μητρική γλώσσα		Μιλάνε ελεύθερα μια δεύτερη γλώσσα (ρώσικη)
	Σύνολο	Ανδρες (%)	Ελληνική (%)	Ρώσικη (%)	
1	2	3	4	5	6
ΕΣΣΔ – σύνολο	358.068	48,7	44,5	51,4	39,5
πόλη	239.291	48,1	42,0	54,0	37,2
χωριό	118.777	49,9	49,5	46,1	44,3
Οι πρωτεύουσες Των ενωσιακών Δημοκρατιών	36.938	49,1	43,4	47,0	32,0
ΡΣΟΣΔ	91.699	50,4	44,5	52,3	43,8
Μόσχα	3.536	50,1	24,7	72,0	24,9
ΑΣΣΔ της Βασκιρίας	1.083	48,3	24,4	69,8	27,0
ΑΣΣΔ της Βουριατίας	124	66,9	22,6	74,2	22,6
ΑΣΣΔ του Νταγκεστάν	289	45,7	49,1	48,1	45,3
Καμπαρντινική-Μπαλκιρική ΑΣΣΔ	360	49,2	38,1	58,1	37,2
ΑΣΣΔ των Καλμούκων	104	48,1	51,0	43,3	53,8
ΑΣΣΔ Καρελίας	98	46,9	14,3	76,5	22,4
ΑΣΣΔ της Κόμης	469	60,6	16,6	81,4	16,0
ΑΣΣΔ του Μαρί	87	50,6	33,3	63,2	36,8

Μορδοβιανή ΑΣΣΔ	73	67,1	45,2	52,1	42,5
ΑΣΣΔ της Βόρειας Οσσετίας	2.986	46,8	69,2	29,7	66,9
Ταταρική ΑΣΣΔ	382	58,0	38,0	52,4	11,1
ΑΣΣΔ της Τούβας	95	63,2	37,9	45,3	46,3
ΑΣΣΔ Της Ουντμουρτίας	186	59,7	30,1	54,3	43,0
ΑΣΣΔ της Τσετσέ-Νο-Ινγουσιτίας	509	46,6	43,2	54,0	43,0
ΑΣΣΔ των Τσουβάσων	199	48,7	34,2	24,6	52,3
ΑΣΣΔ της Γιακουτίας	608	51,8	11,7	86,0	13,3
ΣΣΔ της Ουκρανίας	98.594	48,7	18,5	78,8	18,6
Κίεβο	923	44,7	13,6	80,3	16,6
ΣΣΔ της Λευκορωσίας	695	49,8	27,2	66,2	29,2
Μινσκ	211	44,5	19,0	74,4	23,7
ΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν	10.453	53,8	53,5	45,8	46,6
Τασκένδη	5.091	56,5	49,2	50,7	45,5
ΣΣΔ του Καζαχστάν	46.746	49,7	59,8	29,8	63,7
Αλμα Ατα	2.583	46,5	46,3	53,2	42,4
ΣΣΔ της Γεωργίας	100.342	48,3	57,0	35,0	44,7
Τιφλίδα	21.715	48,0	47,3	38,6	30,3
ΣΣΔ του Αζερμπαϊτζάν	583	41,3	28,1	63,3	20,9
Μπακού	324	40,1	23,5	75,3	15,1

ΣΣΔ της Λιθουανίας	174	50,0	21,8	63,8	21,3
Βίλνα	72	61,6	18,1	73,6	15,3
ΣΣΔ της Μολδαβίας	601	45,8	16,5	72,5	22,5
Κισινέφ	237	45,1	11,8	81,4	16,0
ΣΣΔ της Λετονίας	325	50,5	16,0	78,0	21,5
Ρίγα	201	49,3	14,4	76,6	20,9
ΣΣΔ της Κιργισίας	2.007	49,7	58,9	40,6	54,1
Φρούνζε	473	51,0	38,3	61,1	36,4
ΣΣΔ του Τατζικιστάν	590	48,1	25,3	73,1	20,7
Ντουσαμπέ	329	46,2	22,2	76,9	18,2
ΣΣΔ της Αρμενίας	4.650	48,0	58,4	26,5	35,8
Εριβάν	1.006	46,4	54,9	22,1	29,6
ΣΣΔ της Τουρκμενία	445	47,6	36,6	62,5	29,2
Ασχαβάδ	65	47,9	33,9	64,8	27,3
Εσθονική ΣΣΔ	182	46,2	15,4	78,0	15,4
Τάλλιν	87	47,1	23,0	72,4	17,2

14) Ο.Π.

Σοβιετική και ρωσική αρτικολεξία

ΕΣΣΔ: Ενωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΡΣΟΣΔ: Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία

ΡΣΔΕΚ: Ρωσικό Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα

ΡΚΚ(μπ): Ρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα των μπολσεβίκων

ΠΚΕΕ: Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή

ΚΕ: Κεντρική Επιτροπή

ΣΛΕ: Σοβιέτ Λαϊκών Επιτρόπων

ΛΕΕ: Λαϊκό Επιτροπάτο Εθνικοτήτων

ΛΕΕ: Λαϊκό Επιτροπάτο Εσωτερικών

ΣΑΚ: Συνομοσπονδία Ανεξαρτήτων Κρατών

ΥΕ: Υπουργείο Εσωτερικών

ΚΚΣΕ: Κομουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης

ΣΚΛΡ: Συνομοσπονδία Κατασταλμένων Λαών της Ρωσίας

ΛΕΚΑ: Λαϊκό Επιτροπάτο Κρατικής Ασφάλειας

ΠΚΕ: Πανενωσιακή Κεντρική Επιτροπή

ΚΠΔ: Κρατική Πολιτική Διεύθυνση

ΕΚΠΔ: Ενωμένη Κρατική Πολιτική Διεύθυνση

ΚΕΑ: Κρατική Επιτροπή της Άμυνας

ΟΥΣΣ: Ουκρανικός Στασιαστικός Στρατός

ΤΕΑ: Τμήμα των Ειδικών Αποίκων

ΚΠΔ: Κρατική Πολιτική Διεύθυνση

ΡΟ: Ρωσική Ομοσπονδία

ΜΠΟΥΝΔ: Καθολική Εβραϊκή Εργατική Ένωση στη Λιθουανία, Πολωνία και Ρωσία

ΑΣΣΔ: Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία

ΥΚΑ: Υπουργείο Κρατικής Ασφάλειας

Βιβλιογραφία και ντοκουμέντα

Ι. Αρχειακά

ΓΑΡΦ. Φ. 1235. Οπ. 43. Д. 63.

Οπ. 44. Д.73, 74.

Οπ. 45. Д. 34.

Οπ. 95. Д. 261.

Οπ. 120. Д. 72.

Οπ. 121. Д. 5.

Οπ.122. Д. 85, 86.

Οπ. 125. Д. 24, 47, 127, 321.

Φ. 3316. Οπ. 13. Д. 10, 12, 23, 24, 25.

Οπ. 20. Д. 153.

Οπ. 21. Д. 745

Οπ. 22. Д. 58, 964.

Οπ. 42. Д. 15, 16, 92, 93.

Φ. 9401. Οπ. 2. Д. 65, 235.

Φ. 9479. Οπ. 1. Д. 184, 217, 241, 401, 446, 459, 487, 523, 532, 548, 725, 843.

Οπ. 1c. Д. 160, 176, 402, 536, 540, 570.

РЦХИДНИ. Ф. 17. Οπ. 3. Д. 647, 773, 891.

Оп. 21. Д. 5442, 5526.

Оп. 162. Д. 12.

Ф. 495. Оп. 135. Д. 111, 172.

Ф. 534. Оп. 1. Д. 662.

Ф. 644. Оп. 1. Д. 64.

ЦХСД. Ф. 3. Оп. 58.

2. Δημοσιευμένα

Бауэр О. Национальный вопрос и социал – демократия, Спб., 1909.

Большевистское руководство. Переписка. 1912 – 1927. М., 1996.

Бугай Н. Ф. «Погружены в эшелоны и отправлены к местам поселения…» Л. Берия – И. Сталину. – История СССР. № 1. М., 1991.

ВКП(б). Приморская областная конференция. 1-ая. – Владивосток, 1933.

Восьмой Всероссийский съезд РКП(б) 18 – 23 марта 1919 года. – Самара, 1919.

Всесоюзная перепись населения 1939 года. Основные итоги. М., 1992.

ВЧК – ГПУ. Документы и материалы. М., 1995.

Горбачев М. С. О ходе реализации решений ХХУ11 съезда КПСС и задачах по углублению перестройки. Доклад на Х1Х Всесоюзной конференции КПСС, 28 июнф 1988 г. М., 1988.

Дальневосточная политика Советской России (1920 – 1922 гг.). Новосибирск, 1996.

Дебаты по национальному вопросу на Брюннском партейтаге. Киев, Петроград, 1906.

Десятый съезд Российской коммунистической партии. Стенографический отчет (8 – 16 марта 1921 г.). М., 1921.

Депортация. Берия докладывает Сталину. – Коммунист. № 3. М., 1991.

Депортация народов в СССР. 1930-е – 1950-е годы. Часть 1. Вып. Х11. М., 1992.

История российских немцев в документах (1763 – 1992 гг). М., 1993.

История Советской Конституции (в документах): 1917 – 1956. М., 1957.

Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 года. РСФСР. М., 1963.

Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года. Т. 1 – 1У. М., 1972 – 1974.

Итоги разрешения национального вопроса в СССР. Сборники под ред. С. Диманштейна. М., 1936.

Иосиф Сталин – Лаврентию Берии: «Их надо депортировать…» Документы. Комментарии. М., 1992.

Казахстан в цифрах. Краткий статистический справочник за 1920 – 1935 гг. М., 1936.

КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Т. 1, 2 (М. 1983), Т. 3 (М. 1984).

Крымско – Татарский формирования: документы третьего рейха свидетельствуют. // Военно – исторический журнал. № 3. М., 1991.

Кюнер Н. В. Корейцы в Дальневосточном крае. Рукопись. Архив ИЭА АН СССР. С – Петербург, 1928.

Ленин В. И. Полное собрание сочинений. М., 1983.

Магеровский Д. А. Союз советских социалистических республик (обзор и материалы). М., 1923.

Народное хозяйство Узбекской ССР за 50 лет (1924 – 1974). Ташкент, 1974.

Народы России. Энциклопедия. М., 1994.

Народы Средней Азии и Казахстана. 1. М., 1988.

Население СССР. М., 1988.

Настольный справочник ДВК. Владивосток, 1929.

Национально – культурные автономии и объединения. М., 1995.

Национальный вопрос на перекрестке мнений. М., 1992.

Национальный состав населения СССР. По данным Всесоюзной переписи населения 1989 г. М., 1991.

НКН: Отчет о деятельности, 1 ноября 1917 г. – 20 июня 1918 г. М., 1918.

Отчет НКН за 1921 г. М., 1921.

Политика Советской власти по национальным делам за три года 1917 – X1 – 1920. М., 1920.

Программы политических партий России. Конец X1X – XX вв. М., 1995.

Протоколы съездов и конференций ВКП(б). Седьмая (Апрельская) Всероссийская и Петроградская общегородская конференция РСДРП(б). М., 1934.

Протоколы третьего съезда Партии социалистов – революционеров. Петербург, 1917.

Резолюция, принятая на 3-м съезде Партии социалистов – революционеров. М., 1917.

Репрессированные народы России: чеченцы и ингуши. Документы, факты, комментарии. М., 1994.

РСФСР НКН. Отчет. М., 1918.

Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий. М., 1993.

Совещание уполномоченных по работе среди национальных меньшинств при ЦИКах автономных республик,областей, краевых и губернских исполкомах. М., 1928.

Справочник Народного Комиссариата по делам национальностей. М., 1921.

Ссылка калмыков: Как это было. Сборник документов и материалов. Элиста, 1993.

Сталин И. В. Сочинения. М., 1946.

Сталинское Политбюро в 30-е годы. Сборник документов. М., 1995.

Статистический ежегодник. М., 1989.

Статистический справочник. Издание Дальне – Восточного областного Статистического управления. Хабаровск, 1925.

Съезды РКП(б). У111 – Х11. Стенографический отчет. Протоколлы. М., 1959.

Тайны национальной политики ЦК РКП. Стенографический Отчет секретного 1У совещания ЦК РКП, 1923 г. М., 1992.

Так это было. Национальные репрессии в СССР 1919 – 1952 г. Т. 1-3. М., 1993.

Х111 Приморская губернская конференция РКП(б) (Стенографический отчет). Владивосток, 1925.

Численность и состав населения СССР. По данным Всесоюзной переписи населения 1979 года. М1984.

Шесть лет национальной политики советской власти и Наркомнац: (вместо отчета). М., 1924.

Βιβλιογραφία

1. Ρώσικη

Абдулатипов Р. Г. Перестройка и межнациональные отношения. // Вопросы истории кпсс. м.. К 3. 1989.

Австро-Венгрия : Опыт многонационального государства. М., 1995.

Андреев Е. М., Дарский Л. Е., Харькова Т. Л. Население Советского Союза 1922-1991. М., 1993.

Арсеньев В. К., Титов Е. И. Быт и характер народностей Дальневосточного края. Хабаровск, Владивосток, 1928. Вабиков В. Г. Кризисные этносы. М., 1993.

Барсенков А. С. и Корецкий В. А. Русский вопрос в национальной политике, XX век. М., 1993.

Бойко В. С. Корейские трудящиеся в Западной Сибири в 20-е годы XX в. // Источниковедение и историография стран Востока : узловые проблемы теории. М., 1991.

Болтенков Л. Ф. Опыт советского государства по решению проблемы национальных меньшинств в 20-е - 30-е годы. Харьков, 1990.

Бородина О. И., Абрамов А. В., Биянова И. В. Некоторые аспекты социально-политической истории России. М. 1992. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М., 1983.

Брошеван В. М. И Тыглиянц П. К. Изгнание и возвращение. Симферополь, 1994.

Бугай Н. Ф. Вынужденная миграция калмыцкого народа : 1943-1944 годы. // Время перемен. Элиста, 1990.

Бугай Н. Ф. Депортация населения с Украины. // Украинский

исторический журнал. М 10-11. Киев, 1990.

Бугай Н. Ф. Депортированные и миграционные процессы в Центральном Черноземье ; 40-е годы. // История заселения и социально-эконо- мического развития Центрального Черноземья. Воронеж, 1991.

Бугай Н. Ф. За что переселяли народы // Агитатор. № 11. М., 1989.

Бугай Н. Ф. К вопросу о депортации народов СССР в 30-40 годах. // История СССР. № 6. М., 1989.

Бугай Н. Ф. Корейцы в СССР : из истории вопроса о национальной государственности. // Восток, № 2. М., 1993.

Бугай Н. Ф. О депортации калмыцкого народа. // Свет в степи. № 3. Элиста, 1990.

Бугай Н. Ф. Операция "Улусы". Элиста, 1991.

Бугай Н. Ф. Правда о депортации чеченского и ингушского народов.// Вопросы истории. № 7. М., 1990.

Бугай Н. Ф. 40-е годы : "Автономию немцев Поволжья ликвидировать...". // История СССР. № 2. М., 1991.

Бугай Н. Ф. 40-е-50-е годы : последствия депортации народов. // История СССР. № 1. М., 1992.

Бугай Н. Ф. Турки из Месхетии : долгий путь к реабилитации. 1944-1994 годы. М., 1994.

Бугай Н. Ф., Броев Т. М. и Броев Р. И. Советские курды : время перемен. М., 1993.

Бугай Н. Ф. и Гонов А. М. В Казахстан и Киргизию из Приэльбрусья (20-е-6О-е годы). Нальчик, 1997.

Бугай Н. Ф. и Коцонис А. Н. “Обязать НКВД СССР... выселить греков”. М., 1999.

Бугай Н. Ф. и Мекулов Д. Х. Народы и власть : "социалистический эксперимент". Майкоп, 1994. Дружба народов. № 7. М., 1992.

Вдовин А. И. Национальные политики большевиков и проблемы самоопределения русского народа. - Русский народ : историческая судьба в XX веке. М., 1993.

Вдовин А. И. "Российская нация". Национально-политические проблемы XX века и общественная российская идея. М., 1995.

Волжина Т. А. Наркомнац и национально-государственное строительство РСФСР в 1920 году. АКД. М., 1949.

Волкогонов Д. Триумф и трагедия. Политический портрет И. В. Сталина. - Октябрь. № 12. М., 1988.

Волобуев О. В. XX съезд КПСС : новации и догмы. Социально - политические науки. № 10. М., 1990.

Вопросы экономического районирования СССР. Сб. материалов и статей (1917-1929 гг.). М., 1957.

Вормсбехер Г. Г. Немцы в России. // Знамя. № 10. М., 1988.

Вылцан М. А. Депортация народов в годы Великой Отечественной войны. // Этнографическое обозрение. № 3. М., 1995.

Герман А. А. Немецкая автономия на Волге. Саратов, 1994.

Гимпельсон Е. Г. Формирование советской политической системы 1917-1923 гг. М., 1994

Гоженский Ив. Участие корейской эмиграции в революционном движении на Дальнем Востоке. - Революция на Дальнем Востоке. Выпуск 1. М., П., 1923.

Голидева Л. А. Национальные отделы в Сибири и их деятельность (конец 1919 - 1923 гг). АКД. Томск, 1970.

Голишева Л. А. Организация национальных отделов при Советах на

территории Сибири. // Вопросы истории Сибири, Вып. 2. Томск, 1965.

Гранде Б. Материалы для уточнения списка народов СССР. Революция и национальности, № 4. М., 1935.

Дагестан : этнополитический портрет. Очерки. Документы. Хроника. М., 1993.

Демидов В. А. Октябрь и национальный вопрос в Сибири 1917-1923 г. М., 1978.

Дзидзоев В. Д. Национальная политика : уроки опыта. Владикавказ, 1994.

Дорончeнков А. И. Межнациональные отношения и национальная политика в России : актуальная политика теории, истории и современной практики. С-Петербург, 1995.

Дьяков В. А. Освободительное движение в России, 1825-1861 гг. М., 1979.

Зайцева Е. А. Политика РКП(б) и Советского правительства по национальному вопросу в 1921-1925 гг. Л., 1969.

Земское В. Н. ГУЛАГ (историко - социологический аспект) // Социологические исследования. № 6, 7. М., 1991.

Земсков В. Н. Заключенные, спецпоселенцы, ссыльнопоселенцы, ссыльные и высланные // История СССР. № 5. М., 1991.

Земсков В. Н. Спецпоселенцы (по документам НКВД : МВД СССР) // социологические исследования. № 11. М., 1990.

Земсков В. Н. Судьба "кулацкой ссылки" в послевоенное время // Социологические исследования. № 8. М., 1992.

Земсков В. Н. Об учете спецконтингента НКВД во Всесоюзных переписях населения 1937 и 1939 гг. - Социологические исследования. № 2.

М., 1991.

Ибрагимбейли Х. М. Сказать правду о трагедии народов. // Политическое образование. № 4. М., 1989.

Иванов Н. Н. Деятельность партийных организаций Сибири по осуществлению ленинской национальной политики. Новосибирск, 1966.

Измозик В. С. Политический контроль в Советской России (1918-1928 годы). // Вопросы истории. № 7. М., 1997. Информационный вестник , вып. 1. М., Хабаровск, 1992; вып. 2. М., 1992 ; вып. 3. М., 1993. Исаков К. 1941: другие немцы. Была ли в Поволжье "Пятая колона"?// Новое время. № 7. М., 1990.

Историография национальных отношений в СССР 1985-1987 гг. М., 1988.

История национальных политических партий России. М., 1997. История политических партий России. М., 1994. История российских немцев в документах (1763 - 1992 гг.). Т. 1. М., 1993 ; т. 2. М., 1996. Источниковедение и историография стран Востока : узловые проблемы теории (тезисы). М., 1991.

Исупов А. А. национальный состав населения СССР. (По итогам переписи 1959 г.). М., 1964.

Калинин М. И. Что дала советская власть трудящимся. М., 1937. Калинина К. В. Национальные меньшинства в России. М., 1993. Киколенко О. А. Российские немцы : история формирования национальной общности и проблемы постсоветского периода. АДК. М., 1994.

Ким Б. Ветры наших судеб. Ташкент, 1991.

Ким В. Д. Эшелон 58. Ташкент, 1994.

Кичихин А. Н. В бессрочную ссылку. Тайны "Особой папки Сталина": как выселяли народы. // Московские новости. № 41, 1990.

Коваленко А. И. Теоретические проблемы советской национальной государственности. М., 1989.

Козлов В. И. Национальности СССР. (Этнодемографический обзор). М., 1975.

Козлов В. И. О классификации этнических общностей. (Состояние вопроса). - Исследования по общей этнографии. М., 1979.

Конфедерация репрессированных народов Российской Федерации 1990-1992. Документы, материалы. М., 1993.

Котов В. И. Каким же государством был Советский Союз. // Россия XXI в. № 11-12. М., 1995.

Котов В. И. Северный Кавказ в 30-40-е годы. Проблемы этнодемографического развития. // Россия XXI в. № 1-2. М., 1996.

Коэн С. Бухарин. Политическая биография. 1888-1938. М., 1992.

Крайнев Г. Н. Национальные движения и национально-патриотические партии : опыт, уроки формирования, перспективы. Чебоксары, 1994.

Критика фальсификаций национальных отношений в СССР. М., 1984.

Кузин А. Т. Дальневосточные корейцы : Жизнь и трагедия судьбы (документально-исторический очерк). Южно-Сахалинск, 1993.

Куличенко М. И. Нация и социальный прогресс. М., 1983. Куличенко М. И. Расцвет и сближение наций в СССР. М., 1981. Куличенко М. И. Образование и развитие Союза ССР (проблемы, теории, программы и политика КПСС). Ереван, 1982.

Куличенко М. И. Социализм и этнические признаки наций. М., 1989.

Куманев В. А. и Куликова И. С. Противостояние : Крупская - Сталин.

М., 1994.

Курашвили Б. П. Куда идет Россия ? М., 1994.

Курашвили Б. П. Политическая доктрина сталинизма // История СССР. № 5. М., 1989.

Кутекова Л. А. и др. Национальные отношения и этнические конфликты. М., 1993.

Куцый В. Ю. Внутренняя контрреволюция в Приморье в 1920-1922 гг. Владивосток., 1933.

Лашук Л. П. Концепция специфического начала теории этнической общности. Вестник Моск. университета. Серия 8 ; История, № 6. М., 1981.

Литвак Б. Г. Переворот 1961 г. в России : Почему не реализовалась реформаторская альтернатива. М., 1991.

Лужин А. В. Административно-территориальное устройство Советского государства. М., 1969.

Людские потери СССР в Великой Отечественной войне. С-Петербург, 1995.

Макарова Г. П. Из истории национально-освободительного движения в России в 1917 г. Восточные районы. М., 1979.

Макарова Г. П. Народный комиссариат по делам национальностей РСФСР. 1917-1923 гг. Исторический очерк. М., 1987.

Маликова Н. Р. Проблема социально-этнической интеграции в процессе становления социалистических наций в СССР. АКД. М., 1978.

Мансветов Н. В. Национально-освободительное движение в России в период Октябрьской революции. М., 1959.

Материалы по истории Дальнего Востока. Владивосток., 1974.

Международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы. М., 1993.

Межнациональные отношения в России и СНГ. Вып. 1. (М., 1994)., Вып. 2. (М., 1995).

Мельников А. Н. Размышления о нациях, перестройка и кризисные явления в сфере национального развития. Барнаул, 1989.

Народы России : проблемы депортации и реабилитации. Майкоп, 1997. Национализм : теория и практика. М., 1994.

Национальная политика в Российской Федерации. М., 1993. Национальная политика России : история и современность. М., 1997. Национальные отношения в СССР в трудах ученых союзных республик. Отв. ред. акад. АН Кирг. СССР В. П. Шерстобитов. М.. 1986.

Национальный вопрос в Восточной Европе : прошлое и настоящее. М., 1995.

Национальный вопрос накануне и в период проведения Великой Октябрьской Социалистической Революции. Вып. 1. М., 1964.

Некрич А. М. Наказанные народы. // Нева. № 9. Л., 1993.

Ненароков А. П. Семьдесят лет назад : национальный вопрос на XII съезде РКП(б). // Отечественная история. № 6, М., 1993.

Никулин А. И. Национальная политика России (история и современность). М., 1993.

Объединительное движение за образование СССР. М., 1946.

Осипова И. И. "В язвах своих сокрой меня...". М., 1996. Особенность экономических отношений и формирование новой государственности в России. (Исторические и концептуальные аспекты). - М., 1993.

От Хельсинки до Будапешта. История СБСЕ/ОВСЕ в документах

1973-1994. т. 1. м., 1996.

Павлов А. А. Советские переписи населения (1920-1959). Советская статистика за полвека. М., 1972.

Парсаданова В. С. Депортация населения из Западной Украины и Западной Белоруссии в 1939 - 1941 гг. // Новая и новейшая история. № 1., 1989.

Первое советское правительство (октябрь 1917-июль 1918). М., 1991.

Песекина Е. И. Народный комиссариат по делам национальностей и его деятельность в 1917-1918 гг. М., 1950.

Платонов О. А. Тайная история России. XX век. Эпоха Сталина. М., 1997.

Платунов Н. И. Переселенческая политика Советского государства и ее осуществление в СССР, 1917-1941 гг. Томск, 1976.

Попов В. П. Государственный террор в советской России. 1923 -1953: источники и их интерпретация. // Отечественные архивы. № 2. М., 1992.

Попов В. П. Неизвестная инициатива Хрущева (о подготовке Указа 1948 г. о выселении крестьян) // Отечественные архивы. 1993.

50 лет советской исторической науки: Хроника. М., 1971.

Реабилитация. Политические процессы 30 – 50х годов. М., 1991.

Репрессии против поляков и польских граждан. Вып. 1. М., 1997.

Репрессированные народы: упразднение их государственности и проблемы реабилитации. Элиста, 1993.

Роговин В. Партия расстрелянных. М„ 1997. Россия в XXвеке. Историки мира спорят. М., 1994.

Россия в XX веке. Судьбы исторической науки. М., 1996.

Россия и Восток: проблемы взаимодействия. Тезисы докладов.

Челябинск, 1995.

Русский вопрос в национальной политике. XX век. М., 1993.

Русский народ : историческая судьба в XX веке. М., 1993.

Рыбаковский Л. Л. Миграция населения : прогнозы, факторы, политика. М., 1987.

Рыбаковский Л. Л., Зайончковская Ж. А., Вишневский А. Г. и др. Население СССР за 70 лет. М., 1988.

Сагадеев А. В. Мирсант Султан-Галиев и идеология национально-освободительного движения. М., 1990.

Самоопределение и автономия народов России: исторический опыт и уроки. - Йошкар-Ола, 1995.

Северный Кавказ : Выбор пути национального развития. Майкоп, 1994.

Скворцов Н. Г. (сост.). Народы России : возрождение и развитие (1991-1995). СПб., 1992.

Советская историография. М., 1993.

Социальная теория и современность : Сборник. М., 1993.

Стаценко В. Г. Народный комиссариат по делам национальностей и система его органов в Сибири. Хабаровск, 1982.

Таболина Т. В. Этническая проблематика в современной американской науке. (Критический обзор основных этносоциологических концепций). М., 1985.

Токарев С. А. Вклад русских ученых в мировую этнографическую науку. // Советская этнография. № 2. М., 1948.

Токарев С. А. Проблема типов этнических общностей. // Вопросы философии. № 11. М., 1964.

Трукан Г. А. Путь к тоталитаризму 1917- 1929. М., 1994.

Убушаев В. Б. Калмыки : выселение и возвращение 1943-1957 гг. Элиста, 1991.

Усманов М. Депортация. // Литературный Киргизстан. № 2. Фрунзе, 1989.

Хван М. Г. Колхоз "Политотдел". М., 1977.

Хлевнюк О. В. Политбюро. Механизмы политической власти в 1930-е годы. М., 1996.

Хлевнюк О. В. 1937 год : противодействие репрессиям // Коммунист. 1 № 18. М., 1989.

Чешко С. В. Время стирать "белые пятна". // Советская этнография. ; № 6. М., 1988.

Чешко С. В. Распад Советского Союза. М., 1996.

Численность и состав населения СССР. М., 1984.

Шабаев Д. В. Правда о выселении балкарцев. Нальчик, 1994.

Шарапов Я. Ш. Национальные секции РКП(б). Казань, 1967.

Шафир М. А. Административно-территориальное устройство Советского государства. М., 1983.

Щербаков О. В. О тактике большевиков по отношению к мелко - буржуазным партиям в ДВР. Большевики в борьбе с непролетарскими партиями, группами и течениями. М., Калинин, 1983.

Шишкин В. А. Власть. Политика. Экономика. Послереволюционная Россия (1917-1928 гг.). С-Петербург, 1997. Этничность и власть в полиэтничных государствах. М., 1994.

Якубовская С. И. Образование и развитие советского многонационального государства. И., 1966. Явчуновская Р. А.

Социальная экология этносов. М., 1995.

2. Ξένη

Allworth E. (ed.). Soviet Nationality Problems. NY., 1971

Anderson B. Imagined Communities : Reflections on The Origin and Spread of Nationalism. London, 1983.

Bougai N. The Deportation of Peoples in The Soviet Union. NY., 1996.

Carr E. H. The Bolshevik Revolution, 1917-1923. Vol. 1. London., 1950.

Conquest, R. Inside Stalin's Secret Police : NKVD Politics 1936-1939. Stanford, 1985. Conquest R. The Great Terror : Stalin's Purge of The Thirties. NY., 1968.

Conquest R. The Nation Killers : The Soviet Deportation of Nationalities, NY., 1970.

Dallion D. J. and Nikolaevsky B. 1. Forced Labour in Soviet Russia, L., 1948.

Dangerfield E. Beyond The Urals. Ormskrirk, 1993.

Davis H. B. Nationalism and Socialism - Marxist and Labor Theories of Nationalism to 1917. NY., 1967.

D'Encausse H. C. Decline of an Empire : The Soviet Socialist republics in Revolt. NY., 1979.

Dishop 1. B. Korea and Her Neighbors V. 1-11. NY., 1898.

Geertz C. ed.. Old societies and New States, NY., 1963.

Goldhagen E.(ed.). Ethnic Minorities in The Soviet Union. NY., 1968.

Gellner E. Nation and Nationalism. Oxford, 1983.

Hobsbawm E. J. Nations and Nationalism since 1780. Cambridge, 1990.

Hosking G. A History of The Soviet Union. L.,1985

Lewin M. Lenin's Last Struggle. NY,, 1968.

Nekrich A. M. The Furnished Peoples : The Deportation and Fate of Soviet Minorities at The End of The Second World War. NY., 1978.

Pipes R. The Formation of The Soviet Union. Communism and Nationalism 1917-1923. NY., 1954.

Shils E. Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties. - British Journal of Sociology, N 7. 1957.

Simon G. Nationalism and Policy Toward The Nationalities in The Soviet Union. From Totalitarian Dictatorship to Post-Stalinist Society. San Francisco, 1991.

Tucker R. C. & Cohen S. F. The Great Purge Trial. NY., 1965.

3. Ελληνική ή μεταφρασμένη στα ελληνικά

Richard Clogg. Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-1990. Αθήνα, «Ιστορητής», 1995.

Ahthony Giddens. Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία. Αθήνα, «Οδύσσεας», 1993.